

Franz Kafka
PROCESUL
conform variantei din manuscris
OPERE XX

fl

KAFKA

)

716281

T16281P*

RAO International Publishing Company

CUPRINS

Notă asupra ediției / 7

RAO International Publishing Company S.A. P.O. Box 37-198 București, ROMANIA

FRANZ KAFKA

Der Procefi

Herausgegeben von Malcolm Pasley S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main

Traducere din limba germană

GELLU NAUM

Revăzută și adăugită de

RADU GABRIEL PARVU

Ediția I

Copyright © 1994

by RAO International Publishing Company S.A pentru versiunea în limba română

Coperta colecției

DONE STAN CRISTIAN BĂDESCU

Pe copertă *SALVADOR DALI, Chipul războiului*

Septembrie 1994 ISBN 973-9164^6-3

PROCESUL

Arestarea /li

Convorbiri cu doamna Grubach.

Apoi domnișoara Burstner / 25

Primul interogatoriu / 37

în sala goală. Studentul.

Birourile tribunalului / 52

Bătăușul / 73

Unchiul. Leni / 79

Avocatul, industriașul și pictorul / 98

Negustorul Block. K. renunță

la serviciile avocatului / 142

în catedrală / 171 Sfirșitul / 192

FRAGMENTE

Prietena domnișoarei Burstner / 199

Procurorul / 206

La Elsa / 211

Lupta cu directorul-adjunct / 213

Casa / 217

Călătoria la mama / 220

Notă asupra ediției

Traducerea romanului *Procesul*, realizată de Gellu Naum, publicată în 1965 la Editura pentru Literatură Universală și reeditată în 1977 la Editura Minerva cu foarte puține și neînsemnate modificări, urmează textul stabilit de Max Brod în celebra ediție din 1925.

După ce Kafka însuși nu publicase decât o parte a capitolului *In catedrală*, și anume parabola cu paznicul porții, apărută în 1915 sub titlul *în fața legii*, Max Brod, după cum se știe, salvatorul manuscriselor lui Kafka, a încercat să dea *Procesului* o formă finită și a lăsat deoparte capitolele considerate incomplete. Raportându-se la ediția Brod, traduceri consacrate, în diferite limbi, au preluat în mod fatal acest text clasic.

Ediția de față are însă în vedere textul stabilit de Malcolm Pasley care publică integrala Kafka la Editura S. Fischer din Frankfurt am Main, unde *Procesul* a apărut în 1990.

Urmînd modul în care autorul însuși și-a ordonat și delimitat manuscrisele, Malcolm Pasley editează *Procesul* în două secțiuni: *Capitole* și *Fragmente*. Prima secțiune cuprinde, cu o singură excepție, textul stabilit de Max Brod, astfel încît am putut prelua traducerea lui Gellu Naum pe care am confruntat-o cu versiunea „Malcolm Pasley”, prilej cu care am operat o serie de modificări, relativ puține și absolut neesențiale. Excepția amintită o constituie „Capitolul patru” din ediția Brod, *Prietena domnișoarei BURstner*, capitol care în ediția Pasley apare în secțiunea *Fragmente*. Trebuie subliniat totuși că, în ciuda acestui fapt, și în ediția Pasley *Procesul* cuprinde tot zece capitole, ca și în ediția Brod. Acest fenomen se datorează faptului că Malcolm Pasley împarte „Capitolul întâi” din ediția Brod, *Arestarea. Convorbiri cu doamna Grubach. Apoi domnișoara BURstner*, în două capitole distincte: *Arestarea* și *Convorbiri cu doamna Grubach. Apoi domnișoara BURstner*.

Secțiunea *Fragmente* cuprinde pe lângă *Prietena domnișoarei BURstner*, capitol pe care l-am păstrat, firesc, în

8 ♦ *Franz Kafka*

tălmăcirea lui Gellu Naum, o serie de *texte inedite* care au fost traduse de semnatarul acestei *Note asupra ediției* și care a realizat și confruntarea dintre ediția Brod și ediția Pasley, pe de o parte, și traducerea lui Gellu Naum, inclusiv în varianta republicată în 1977, pe de altă parte.

Aceste texte sînt următoarele: *Procurorul*, *La Elsa*, *Lupta cu directorul-adjunct*, *Casa* și *Călătoria la mama*.

Se înțelege, aceste texte sînt traduse și publicate pentru prima dată la noi.

Malcolm Pasley arată în *Nota asupra ediției* că dintre aceste „fragmente” doar *Prietena domnișoarei BURstner* și *Călătoria la mama* pot fi integrate cu precizie, grație raportărilor cronologice, în succesiunea capitolelor din roman. Astfel, întîmplările din „fragmentul” *Prietena domnișoarei BURstner* se petrec la cinci zile după arestarea lui Josef KL, iar cele din *Călătoria la mama* cu două săptămîni înainte de executarea acestuia.

În schimb, celelalte „fragmente” scapă unei integrări exacte: *Procurorul* poate fi plasat la scurtă vreme după arestare, *La Elsa* gravitează în jurul capitolului despre unchiul lui K., iar *Lupta cu directorul-adjunct* și *Casa* și-ar găsi locul către sfîrșitul romanului. În privința acestora două din urmă, editorul presupune că scriitorul însuși nu se hotărîse unde să le plaseze.

Mai facem precizarea că ediția de față nu se abate de la textul publicat de Malcolm Pasley decât într-o singură privință : Gellu Naum a segmentat o seamă de paragrafe, prea lungi și în ediția Brod, și a trecut sub forma dialogului ceea ce Kafka inserează în corpul alineatelor, mulțumindu-se, în tradiția prozei germane, să redea cuvintele personajelor între semnele citării. Din motive care, credem, nu mai trebuie evocate aici, am păstrat această inadvertență față de noua ediție de referință. Mai mult decât atât, am preluat aceste opțiuni ale lui Gellu Naum și pentru „fragmentele” traduse de noi.

PROCESUL

Radu Gabriel Parvu

ARESTAREA

Pe Josef K. îl calomniase pesemne cineva căci, fără să fi făcut nimic rău, se pomeni într-o dimineață arestat. În dimineața aceea, bucătăreasa doamnei Grubach, gazda lui, care îi aducea micul dejun în fiecare zi la opt, nu se ivi la ora obișnuită. Asemenea lucru nu se mai întâmplase niciodată pînă atunci. K. mai așteaptă o clipă. Culcat pe pernă văzu cum bătrîna care locuia peste drum îl privea cu o curiozitate absolut neobișnuită. Apoi, flămînd și mirat totodată, sună. Imediat se auzi o bătaie în ușă și în cameră intră un bărbat pe care pînă atunci nu-l mai văzuse niciodată prin casă. Bărbatul era zvelt dar solid și purta un costum negru, strîns pe corp, cum sînt cele de voiaj, legat cu un cordon și avînd tot felul de cute, buzunare, cataramă și nasturi, care dădeau costumului o aparență deosebit de practică, fără să se înțeleagă bine la ce ar putea servi.

— Cine ești dumneata ? îl întrebă K. ridicîndu-se în coate.

Omul trecu peste întrebare, ca și cum ar fi fost firesc să fie acceptat cînd intra undeva, și se mulțumi doar să întrebe la rîndul lui:

— Ai sunat ?

— Anna trebuie să-mi aducă micul dejun, spuse K. și încercă mai întîi, atent și tăcut, să descopere prin observație și deducție cine putea fi omul acela. Dar străinul nu se lăsă prea mult cercetat cu privirea, ci se îndreptă spre ușă, o întredeschise și spuse cuiva care, vădit lucru, se afla în imediata apropiere, chiar lîngă prag:

— Vrea să-i aducă Anna micul dejun.

Din camera alăturată se auzi un chicotit ușor; judecînd după zgomot, s-ar fi putut ca acolo să se afle mai multe persoane. Deși rîsul acesta nu i-ar fi putut spune străinului nici un lucru pe care să nu-l fi știut pînă atunci, el îi declară lui K.: „E imposibil”, ca și cum i-ar fi dat un raport.

— Asta e ceva nou, spuse K. și sări din pat punîndu-și repede pantalonii. Tare aș vrea să știu cine sînt oamenii din

12 ♦ *Franz Kafka*

camera de alături și cum o să se justifice doamna Grubach față de mine că i-a lăsat să mă deranjez. Ce-i drept, o secundă îi trecu prin minte că n-ar trebui să spună asta cu glas tare pentru că, făcînd-o, putea să lase impresia că-i recunoaște oarecum străinului dreptul de a-l supraveghea, dar pentru moment nu dădu importanță faptului acestuia. Celălalt înțelese totuși exact ce n-ar fi trebuit, căci îi spuse:

— Nu ți-ar plăcea mai mult să rămîi aici ?

— Nu vreau nici să rămîn aici și nici să-ți mai aud glasul pînă nu mi te prezinți.

— Aveam intenții bune, spuse străinul și deschise brusc ușa.

Camera de-alături, în care K. pătrunsese mai încet decît ar fi dorit, avea, la prima vedere, aproape același aspect ca în ajun. Acolo își avea doamna Grubach salonul; poate că astăzi în încăperea ticsită de mobile, dantelării, porțelanuri și fotografii era ceva mai mult spațiu gol decît de obicei, dar lucrul acesta cu greu s-ar fi putut observa imediat, cu atît mai mult cu cît schimbarea esențială o constituia prezența unui bărbat care ședea cu o carte în mînă lîngă fereastra deschisă și care, cîrid intră K., își ridică privirea de pe carte.

— Ar fi trebuit să rămîi în camera dumitale! Nu ți-a spus Franz ?

— Și ce doriți ? întrebă K. uișîndu-se pe rînd cînd la noua lui cunoștință, cînd la cel numit Franz, care se oprise în pragul ușii. Prin fereastra deschisă se vedea iar bătrîna, stăpînită de o curiozitate într-adevăr senilă, și care se instalase acum exact în față, nu cumva să piardă vreun amănunt din ce avea să se întîmple.

— Ar trebui, totuși, ca doamna Grubach..., spuse K. Și făcînd o mișcare de parcă ar fi încercat să se smulgă din mîinile celor doi bărbați, deși aceștia stăteau departe, vru să-și continue drumul.

— Nu, spuse omul de la fereastră, aruncînd cartea pe o măsuță și ridicîndu-se. N-ai dreptul să ieși, ești arestat.

— Așa mi se pare și mie, spuse K. Și de ce, mă rog ? întrebă el apoi.

— Nu ne aflăm aici ca să-ți spunem asta. Întoarce-te în camera dumitale și așteaptă. Ancheta e

începută și ai să afli totul la momentul oportun. îmi calc datoria vorbindu-ți atît

PROCESUL ♦ 13

de prietenos. Dar sper că nu ne aude nimeni în afară de Franz care, în ciuda instrucțiunilor, se poartă și el prietenește cu dumneata. Dacă și de-acum înainte o să ai tot atîtanoroc pe cît ai avut cîndți-au fost numiți paznicii, poți să tragi nădejde.

K. vru să se așeze, dar abia atunci observă că, în afară de scaunul de lîngă fereastră, în toată încăperea nu se mai afla nimic pe care să se poată sta.

— Ai să recunoști mai tîrziu că ți-am spus numai adevărul, începu Franz și se îndreptă spre el împreună cu celălalt bărbat.

Pe K. îl uimi mai ales acesta din urmă, care îl bătu de mai multe ori, prietenește, pe umăr. Amîndoi paznicii îi examinară cămașa de noapte și-i spuseră că de-acum înainte va trebui să poarte una de calitate mult mai proastă, dar că ei îi vor păstra cu mare grijă atît cămașa aceasta, cît și restul lenjeriei, și că i le vor restitui dacă procesul se va încheia favorabil.

— E mai bine să ne dai nouă lucrurile, spuseră ei, căci la magazine se fac mereu fraude și, în afară de asta, acolo, după un anumit timp, lucrurile sint revîndute, fără să se țină seama dacă procesul s-a terminat sau nu. Și nu se știe cît pot dura asemenea procese, mai ales în ultima vreme. Pînă la urmă primești, firește, din partea magazinei, contravaloarea lucrurilor, dar te ațegi cu nimica toată, căci la vînzare nu valoarea ofertei hotărăște prețul, ci valoarea mitei, și-apoi știm prea bine, din experiență, că sumele cuvenite se micșorează și ele, an de an, tot trecînd dintr-o mîină într-alta.

K. abia dacă îi asculta; dreptul de-a mai putea dispune de lucrurile proprii i se părea de mică importanță; pentru el era mult mai urgent acum să-și clarifice situația. De față cu oamenii aceștia însă, nu putea'nici măcar să-și adune gîndurile ca lumea; pîntecul celui de-al doilea paznic — fiindcă, evident, numai paznici puteau să fie amîndoi — se lipea mereu de el, extrem de prietenos, dar de cum ridica privirea întîlnea o față uscată și osoasă, deloc potrivită cu grăsimia trupului, și înarmată cu un nas mare și strîmb, care părea că se înțelege, ca o persoană aparte, cu celălalt paznic. Ce fel de oameni erau aceștia ? Despre ce vorbeau ei ? Cărei autorități aparțineau ? K. trăia doar într-un stat constituțional. Pretutindeni domnea pacea. Toate legile erau respectate.

14 ♦ *Franz Kafka*

Cine îndrăznește să-l atace în propria lui locuință ? Fusesse totdeauna înclinat să privească lucrurile foarte ușuratic, să nu creadă în rău decît dacă se lovea de el și să nu ia măsuri de prevedere pentru viitor, chiar cînd era amenințat din toate părțile. În cazul de față însă, o asemenea atitudine i se părea nelalocul ei. Nici vorbă, totul putea fi o glumă, o glumă grosolană pusă la cale de colegii de la bancă, din cine știe ce motive — poate fiindcă azi era ziua lui, ziua cînd împlinea treizeci de ani — asta s-ar fi putut, firește; poate că ar fi fost de ajuns doar să le rîdă în nas, într-un anumit fel, paznicilor, ca ei să rîdă împreună cu el; poate că paznicii erau, de fapt, niște comisionari culeși de pe stradă, cum de altfel și păreau să fie; și totuși, de data aceasta, chiar din clipa cînd dăduse cu ochii de Franz, K. hotărîse să nu lase din mîină nici cel mai mic atu pe care l-ar fi putut folosi împotriva oamenilor acestora. Puțin îi păsa dacă avea să se spună mai tîrziu că fusesse incapabil să înțeleagă o glumă; deși nu făcea parte dintre cei ce culeg învățăminte din experiențele vieții, K. își amintea că de pe urma unor întîmplări aparent neînsemnate și în care, spre deosebire de prietenii lui, se purtase imprudent și se arătase voit nepăsător față de consecințe, avusese destule de îndurat. Asemenea lucruri nu trebuiau să se mai întîmple, măcar de data aceasta; dacă era vorba de o comedie, atunci avea să joace și el. Pentru moment, era încă liber.

— îmi dați voie, spuse K. și, strecurîndu-se grăbit printre paznici, intră în camera lui.

— Pare înțelegător, îl auzi spunînd pe unul din paznici.

De cum se văzu în cameră, K. trase brutal sertarele biroului ; toate se aflau la locul lor în cea mai mare ordine; dar emoția îl împiedica să găsească de la bun început tocmai legitimațiile pe care le căuta. Pînă la urmă dădu peste un permis de bicicletă și vru să-l ducă paznicilor, dar, gîndindu-se mai bine, hîrtia i se păru prea neînsemnată și continuă să caute pînă își găsi actul de naștere. Cînd se întoarse în camera vecină, ușa din față de deschise și doamna Grubach dădu să intre. Apariția ei nu dură însă decît o clipă căci, zărindu-l pe K., gazda își ceru scuze, vădit jenată, și dispăru închizînd ușa cu cea mai mare grijă.

— Intrați, vă rog!

PROCESUL ♦ 15

Atît apucă să spună K. și rămase în mijlocul salonului, cu actele în mîină, privind ușa' care nu se mai deschise; apelul unuia dintre paznici îl făcu să tresară; paznicii ședeau amîndoi la măsura din față

ferestrei deschise și, după cum observă K , îi mîncau micul dejun.

— De ce n-a intrat ? întrebă el.

— N-are voie, îi răspunse paznicul cel gras. Doar știi bine că ești arestat.

— De ce-aș fi arestat ? Și încă în felul acesta !

— Iar începi! spuse paznicul și muie o felie de pîine cu unt în borcănașul cu miere. La asemenea întrebări nu răspundem.

— O să fiți obligați să-mi răspundeți, spuse K. Iată actele mele; arătați-'mi-le acum pe ale voastre și, înainte de toate, mandatul de arestare.

— Doamne! Dar neînțelegător mai ești! se vaită paznicul. Parcă n-ai căuta decît să ne scoți din sărute, inutil, tocmai pe noi care în clipa de față îți sîntem cei mai apropiați dintre oameni.

— Așa e, întări Franz și, în loc să-și ducă la gură ceașca de cafea pe care o ținea în mînă, îi aruncă lui K. o privire foarte semnificativă, dar din care acesta nu înțelese nimic.

Apoi, fără să vrea, K. intră într-un dialog al privirilor cu Franz. Pînă la urmă, K. își arată totuși hîrțiile și spuse:

— Iată-mi actele.

— Ce ne interesează pe noi actele dumatiale ? strigă paznicul cel gras. Te porți mai rău ca un copil. Ce dorești, la urma urmei ? îți închipui cumva că vei face să ți se termine mai repede blestematul de proces dacă discuți cu noi, paznicii, despre legitimații și despre mandate de arestare? Noi sîntem slujbași mărunți; nu prea ne pricepem la legitimații și nu ne privește decît faptul că trebuie să te păzim zece ore pe zi și că sîntem plătiți pentru munca noastră. Atîta tot; firește, asta nu ne împiedică să ne dăm seama că înaltele autorități pe care le slujim, înainte de-a emite un mandat se informează precis asupra motivelor arestării și a persoanei arestate. În privința aceasta, orice eroare este exclusă.

Autoritățile pe care le reprezentăm, după cîte le știi — și ține seama că eu nu cunosc decît gradele inferioare — nu caută delictele populației ci, după cum prevede legea, sînt atrase de delict

16 ♦ *Franz Kafka*

și ne trimit pe noi, paznicii. Asta este legea. Unde vezi că ar putea fi o eroare ?

— Legea asta eu n-o cunosc, spuse K.

— Cu atît mai rău pentru dumneata, îi răspunse paznicul.

— Sînt sigur că ea nu există decît în capetele voastre, adăugă K.

Ar fi vrut să găsească un mijloc de-a pătrunde în gîndurile paznicilor, de-a le întoarce în favoarea lui, sau măcar de-a le înțelege pe deplin. Dar paznicul cel gras înlătură orice explicație spunînd doar:

— Ai s-o simți pe pielea dumatiale. Franz se amestecă în vorbă :

— Vezi, Willem, el recunoaște că ignoră legea, dar pretinde în același timp că e nevinovat.

— Ai dreptate, spuse celălalt; nu-i chip să-l faci să înțeleagă ceva.

K. nu le mai răspunse nimic.

„Trebuie oare să mă las și mai mult tulburat de pâlăvrăgelile slujbașilor acestora mărunți — fiindcă ei înșiși recunosc că asta suit? se gîndi el. În orice caz, amîndoi discută despre lucruri din care nici unul, nici altul nu pricepe o iotă. Iar suficiența cu care discută nu poate fi explicată decît prin prostie. Cîteva cuvinte schimbate cu un funcționar de rangul meu au să clarifice situația incomparabil mai bine decît cele mai lungi discuții cu oamenii ăștia.”

K. se plimbă de cîteva ori de colo-colo, în spațiul liber al încăperii și văzu că bătrîna din față tîrîse la fe'reastră un moșneag și mai bătrîn decît ea, pe care îl ținea pe după mijloc.

K. simți nevoia să pună capăt comediei acesteia.

— Duceți-mă la superiorul vostru, spuse el.

— Cînd o să te cheme, și numai atunci, îi răspunse paznicul pe care celălalt îl numise Willem. Și acum, adăugă el, te sfătuiesc să te duci în camera dumatiale, să stai liniștit acolo și să aștepti ce-o să se hotărască. Nu te lăsa doborît de frămîntări inutile, ci mai degrabă adună-ți forțele, căci o să ai mare nevoie de ele. E un sfat pe care ți-l dăm. Nu te-ai purtat cu noi cum am fi meritat, ba chiar ai uitat că, oricine am fi, sîntem măcar acum, față de dumneata, niște oameni liberi, ceea ce nu e puțin lucru. Totuși, dacă ai bani, sîntem dispuși să trimitem sa ți se aducă micul dejun de la cafeneaua de peste drum.

PROCESUL ♦ 17

K. rămase o cupă liniștit, fără să le răspundă la propunere. Poate că dacă ar fi încercat să deschidă ușa camerei alăturate sau chiar a vestibulului, cei doi n-ar fi îndrăznit să-l oprească; poate că soluția cea

mai simplă a întregii probleme ar fi fost să împingă lucrurile cât mai departe.

S-ar fi putut însă la fel de bine ca paznicii să-l înșface și, o dată trîntit la pămînt, ar fi spus adio superiorității pe care, în anumite privințe, o mai păstra totuși asupra lor. De aceea preferă să aștepte soluția mai puțin nesigură, pe care desfășurarea firească a lucrurilor avea s-o aducă neapărat, și se întoarce în camera sa fără ca el sau paznicii să mai adauge vreun cuvînt.

Acolo, se trînti pe pat și luă de pe noptieră un măr frumos pe care și-l pregătise de cu seară pentru micul dejun. Altceva în afară de măr nu mai avea și, oricum, după ce mușcă cu poftă își dădu seama că mărul era de preferat gustării pe care, din mila paznicilor, ar fi putut s-o capete de la cafeneaua aceea murdară. Acum se simțea mai bine dispus și mai sigur pe sine; firește, ratase o dimineață de lucru, dar, dat fiind postul relativ important pe care îl ocupa la bancă, absența avea să-i fie ușor motivată. S-o explice spunînd adevărul? Așa avea de gînd să facă. Iar dacă n-aveau să-l creadă — ceea ce ar fi fost normal, date fiind împrejurările — putea s-o ia ca martor pe doamna Grubach sau chiar pe cei doi bătrîni, care acum probabil că porniseră spre cealaltă fereastră. Privind lucrurile din punctul de vedere al paznicilor, pe K. îl mira cel mai mult faptul că fusese trimis în camera lui și lăsat singur acolo unde avea la îndemîna atîtea posibilități de sinucidere. Totodată, judecînd din punctul lui de vedere, se întreba ce motiv l-ar fi putut determina să se sinucidă. Nu cumva faptul că doi oameni, aflați în încăperea de alături, îi mîncaseră micul dejun? Sinuciderea în asemenea condiții i se părea atît de absurdă încît, chiar dacă ar fi vrut să-și pună capăt zilelor, l-ar fi împiedicat stupizenia ei. Dacă cei doi paznici n-ar fi fost, vădit, niște oameni cu mintea atît de mărginită, s-ar fi putut presupune că și lor, din aceleași motive, nu li se părea deloc primejdios să-l lase singur. N-aveau decît să-l privească, dacă aveau chef. L-ar fi văzut îndreptîndu-se spre dulăpiorul din perete în care își păstra sticla cu rachiou vechi și bun, l-ar fi văzut golind un pahar ca să-și înlocuiască micul dejun, și apoi umplîndu-și încă unul ca să-și facă curaj, dar numai din prudență, pentru cazul puțin probabil în care ar fi avut nevoie de curaj.

18 ♦ *Franz Kafka*

în clipa aceea, un glas din camera de alături îl făcu să tresară de spaimă și să-și ciocnească dinții de pahar.

— Te cheamă inspectorul, îi strigă cineva.

Dar numai strigătul îl sperie, strigătul scurt, tăios, cazon, pe care nici în ruptul capului n-ar fi bănuțit că ar fi în stare să-l scoată paznicul Franz. Ordinul în sine îi făcu plăcere; K. strigă și el „In sfîrșit!”, cu un ton de ușurare, închise dulăpidrul din perete și porni grăbit spre salon. Acolo dădu peste cei doi paznici care îl goniră imediat înapoi, în camera lui, de parcă lucrul acesta ar fi fost cît se poate de firesc!

— Ia te uită ce-i dă prin minte! strigară ei. Nu cumva ai de gînd să apari în cămașă, în fața inspectorului? Pesemne că vrei să ne cotonogescă și pe dumneata, și pe noi.

— Mai lăsați-ma dracului! strigă K. pomenindu-se îmbrîncit înapoi, pînă la dulapul de haine. Dacă dați bunza peste mine cînd dorm, n-oți fi vrînd să mă găsiți în ținută de gală.

— N-avem încotro, spuseră paznicii care, de cîte ori K. ridica tonul, se linișteau și deveneau aproape triști, iar din această cauză el fie că se simțea dezorientat, fie că se mai dezmeticea puțin.

— Stupid protocol, mai bombăni K.; dar luînd o haină de pe spătarul unui scaun, o ridică o clipă cu amîndouă mîinile și o ținu așa de parcă ar fi vrut să afle părerea paznicilor. Ei clătinară din cap:

— Trebuie haină neagră.

K. aruncă atunci haina pe jos și spuse, fără să știe nici el cum au să-l înțeleagă:

— Doar n-are loc dezbateră principală. Paznicii zîmbiră, dar își menținură pretenția.

— Trebuie neapărat haină neagră.

— Dacă asta accelerează lucrurile, n-am nimic împotrivă, declară K.; apoi, deschizînd singur dulapul, răscolî îndelung printre haine, alese cel mai frumos costum negru, o jachetă a cărei croială pe talie aproape că sfîrșise vîlvă printre cunoscuții săi, scoase și o cămașă curată, și începu să se îmbrace cu grijă. În sinea lui, se gîndea chiar că accelerase mersul lucrurilor, făcîndu-i pe paznici să uite că ar fi trebuit să-l oblige să facă baie. Și-i privi, căutînd să-și dea seama dacă n-aveau să-i amintească de baie; dar ei, firește, erau departe de a se gîndi la asta; în schimb, Willem nu uită să-l trimită pe Franz la inspector pentru a-i raporta că arestatul se îmbracă.

PROCESUL ♦ 19

După ce termină cu îmbrăcatul, K. trebui să treacă prin salon, urmat la un pas de Willem, ca să ajungă în camera următoare, a cărei ușă cu două canaturi era larg deschisă. În camera aceea, după cum K. știa

prea bine, locuia de curînd o domnișoară, Biirstner, dactilografă, care pornea de cu zori la lucru și nu se întorcea decît foarte tîrziu; cu domnișoara Biirstner, K. abia dacă schimbase cîteva cuvinte de salut în treacăt. Acum, noptiera aflată de obicei la căpățiul patului fusese împinsă în mijlocul camerei, ca să-i servească drept birou inspectorului care se instalase în dosul ei. Inspectorul ședea picior peste picior și-și ținea un braț pe spătarul scaunului. Într-un colț al camerei, trei tineri priveau fotografiile domnișoarei Burstner, prinse pe perete peste o mică rogojină. O bluză albă atîrna pe mînerul ferestrei deschise. La fereastra din față se aflau cei doi bătrîni, veniți să vadă; zăceau amîndoi rezemați de pervaz, dar grupul li se mărise acum; în spatele lor, depășindu-i cu mult în înălțime, se afla un bărbat cu cămașa deschisă la piept; bărbatul își răsucea cu două degete bărbița roșcovană.

— Josef K. ? întrebă inspectorul, poate numai ca să atragă asupra sa privirea distrată a lui K.

El dădu din cap, afirmativ.

— Ești foarte surprins de cele petrecute în dimineața asta, nu-'i așa ? spuse inspectorul, mutînd cu amîndouă mîinile puținele lucruri aflate pe noptieră — lumînarea, chibriturile', o carte și pernița cu ace de cusut — ca si cum ar fi fost niște unelte neapărat necesare pentru ancheta⁷.

— Firește, spuse K. mulțumit că se află în fața unui om inteligent și că poate, în sfîrșit, să discute cu el despre cele petrecute. Firește, sînt surprins, dar n-aș putea spune că sînt foarte surprins.

— Nu ești foarte surprins ? întrebă inspectorul punînd lumînarea la'vechiul ei loc, în mijlocul măsuței, și regroupînd celelalte obiecte în jurul ei.

— Poate că-mi înțelegeți greșit sensul cuvintelor, se grăbi să explice K. Vreau să spun... (aici K. se întrepruse să-și caute un scaun.) Pot să mă așez ?

— Nu e obiceiul, îi răspunse inspectorul.

— Vreau să spun, repetă K. fără să se mai întreprupă, că sînt, firește, foarte surprins, dar că atunci cînd te afli de treizeci de ani pe lume și cînd ai fost nevoit să răzbați singur, așa cum mi s-a intîmplat mie, te imunizezi și nu iei prea în tragic surprizele. Mai ales pe cea de astăzi.

20 ♦ *Franz Kafka*

— De ce mai ales pe cea de astăzi ?

— Nu vreau să spun că socotesc toată întîmplarea drept o farsă, căci mijloacele folosite pentru ea mi se par prea importante. Ca să fie farsă ar însemna să participe fa ea toți ai casei, plus dumneavoastră, ceea ce ar depăși limitele unei farse. Nu vreau să spun deci că e o farsă.

— Exact, spuse inspectorul, numărînd chibriturile din cutie.

— Dar pe de altă parte, continuă K. adresîndu-se tuturor — i-ar n plăcut ca și cei trei amatori de fotografii să se întoarcă spre el și să-l a'sculte — dar pe de altă parte, mi se pare că e vorba de ceva nu prea grav. Deduc asta din faptul că, deși sînt acuzat, nu izbutesc să-mi gădesc nici cea mai mică vină pentru care să pot fi dat în judecată. Dar nici asta n-are importanță; întrebarea esențială este de cine sînt acuzat ? Ce autoritate conduce procesul ? Sînteti funcționari ? Nici unul dintre dumneavoastră nu poartă uniformă, dacă nu cumva numiți uniformă costumul acesta — și arată îmbrăcămîntea lui Franz — care e mai degrabă un costum de voiaj. Iată punctele asupra cărora doresc să fiu lămurit și sînt convins că după clarificarea lor ne vom putea lua un rămas bun cît se poate de cordial.

Inspectorul trînti pe masă cutia de chibrituri.

— Te înșeli profund, spuse el. Și domnii aceștia, și eu jucăm un rol cu totul secundar în procesul dumitale.' Aproape că nu știu nimic despre el. Și chiar dacă am purta cele mai reglementare uniforme, situația dumitale n-ar fi deloc mai bună. N-aș putea să spun că ești acuzat, sau mai bine zis, nu știu dacă ești. Adevărul e că ești arestat, mai mult nu știu. Dacă paznicii ți-au spus altceva', să știi că au trîncănit pur și simplu. Dar deși nici eu nu-ți răspund la întrebări, te-aș putea sfătui totuși să'te gîndești mai puțin la noi și la ceea ce-o să ți se întîmple, și să te supraveghezi mai mult. Și-apoi, nu mai tot da zor cu sentimentul dumitale de nevinovăție, fiindcă strici impresia mai degrabă bună pe care, altminteri, o faci. De asemenea, fii mai reținut la vorbă; chiar dacă te-ai fi mulțumit să spui doar cîte'va cuvinte, din atitudinea dumitale am fi putut deduce tot ce-ai explicat adineauri și care, de altfel, nu pleda deloc în favoarea dumitale.

K. îl privi cu ochi mari. Omul acesta, mai tînăr poate decît el, îi dădea lecții ca unui școlar. Era muștrat pentru sinceritatea lui. Si nu izbutea să afle nimic nici despre motivul arestării, nici despre autoritatea care emisese mandatul.

PROCESUL ♦ 21

Enervat, K. începu să se plimbe de colo-colo și nimeni nu-l împiedică să facă asta; își împinse manșetele la locul lor, în mînci, își pipăi plastron'ul, își trecu degetele prin păr, spuse trecînd pe lîngă

cei trei domni: „E complet absurd” — din care pricină cei trei se întoarseră și-l priviră atenți — apoi se opri din nou în fata măsuței inspectorului.

— Procurorului Hasterer îmi e prieten bun, spuse el, pot să-i telefonez ?

— Firește, spuse inspectorul, deși nu prea văd ce sens ar avea, dacă tiu cumva ții să discuți cu'el vreo chestiune particulară.

— Ce sens ? strigă K. mai mult uluit decât mîniat. Dar cine sînteți dumneavoastră care pretindeți că o convorbire telefonică să aibă sens și, în schimb, înscenați stupizeniile cele mai lipsite de sens? E nemaipomenit! Mai intîi dați năvală peste mine, apoi mă țineți încercuit și începeți demonstrațiile de înaltă școală. Ce sens ar avea să-i telefonez unui procuror, cînd mi se spune că sînt arestat ? Bine, n-am să telefonez.

— Ba da, spuse inspectorul arătînd cu mîna spre vestibul, unde se afla telefonul, te rog să telefonezi.

— Nu, nu mai vreau, declară K. îndreptîndu-se spre geam.

Peste drum, cei trei spectatori stăteau neclintîți la fereastra lor și nu părură tulburați decît în clipa cînd "K. veni să-i privească. Bătrînii vrură să se ridice, dar bărbatul care se afla m spatele lor îi liniști.

— Avem niște spectatori grozavi, spuse K. destul de tare și se întoarse spre inspector, arătînd cu degetul spre fereastră. Ștergeți-o de acolo ! strigă el apoi.

Cei trei se retraseră imediat cu cîtiva pași; bătrînii încercară chiar să se ascundă în spatele bărbatului care îi acoperi cu trupul lui lat și, judecînd după mișcarea buzelor, spuse ceva, de neînțeles din pricina distanței. Dar nu dispărură de tot; păreau că așteptă momentul cîrid vor putea să revină la fereastră fără să fie văzuți.

— Oameni agasanți și lipsiți de bun-simț, spuse K. și se întoarse cu spatele la ei. Aruncîndu-i o privire inspectorului, i se păru că acesta îi aprobă părerea. Dar se putea prea bine ca el nici să nu-l fi auzit măcar, căci își pusese o mîna pe masă și părea ocupat să-și compare lungimea degetelor. Cei doi paznici se așezaseră pe un cufăr acoperit cu un covor și-și frecau genunchii cu palmele. Cei trei tineri își puseseră

22 ♦ *Franz Kafka*

mîinile în șolduri și priveau în gol. În cameră domnea o liniște adîncă și grea ca într-un birou uitat.

— Domnilor, spuse K. — și i se păru o clipă că-i duce pe toți în spinare — judecînd după atitudinea dumneavoastră aș putea conchide că ancheta s-a terminat. Cel mai bun lucru ar fi, cred, să nu ne mai gîndim dacă procedeul dumneavoastră a fost sau nu îndreptățit și să încheiem toată povestea printr-o strîngere de mîna pașnică și reciprocă. Dacă și dumneavoastră sînteți de aceeași părere, poftiți!

Și se apropie, cu mîna întinsă, de masa inspectorului.

Inspectorul ridică din sprîncene, își mușcă buzele și privi mîna întinsă pe care K. tot mai credea' că i-6 va strînge'. Apoi se ridică, își luă pălăria-melon de pe patul domnișoarei Burstner și și-o puse cu mare grijă pe cap, folosind ambele mîini, așa cum se face cînd probezi o pălărie nouă.

— Cît de simple ți se par lucrurile! îi spuse el, în același timp, lui K. Ai fi de părere să încheiem frumușel toată povestea ? Nu, nu. E imposibil. Asta nu înseamnă însă că trebuie să disperii. De ce ai dispera ? Ești numai arestat, nimic mai mult. Eu asta am avut să-ți comunic; mi-am făcut datoria, am văzut cum ai primit comunicarea. Îmi ajunge pentru astăzi și putem să ne despărțim, provizoriu, bineînțeles. Acum fără îndoială că vrei să mergi la bancă, nu ?

— La bancă ? întrebă K. Credeam că sînt arestat.

K. vorbea cam de sus căci, deși inspectorul îl lăsase cu mîna întinsă, se simțea din ce în ce mai independent față de oamenii aceștia, mai ales de cînd inspectorul se ridicase în picioare. Se juca cu ei. Avea intenția să-i urmeze pînă la poartă, dacă plecau, și să-i îndemne să-l aresteze. De aceea repetă:

— Cum aș putea să mă duc la bancă, din moment ce sînt arestat ?

— Va să zică asta e, spuse inspectorul care tocmai ajunsese lîngă ușă, m-ai înțeles greșit. Ești arestat, firește, dar nimeni nu te împiedică să-ți vezi mai departe de slujbă. De asemenea, nimeni nu te împiedică să-ți duci mai departe traiul dumitale obișnuit.

— Atunci nu-i chiar atît de rea situația de arestat, spuse K. apropiindu-se de inspector.

— Sînt de aceeași părere, răspunse inspectorul.

— În asemenea condiții, comunicarea arestării mi se pare că nici n-ar fi fost necesară, adăugă K., apropiindu-se și mai mult.

PROCESUL ♦ 23

Ceilalți se apropiară și ei. Formau acum lîngă ușă un grup foarte strîns.

— Mi-am făcut datoria, spuse inspectorul.

— O datorie stupidă, spuse K. necruțător.

— Tot ce se poate, răspunse inspectorul, dar n-avem timp de pierdut cu asemenea discuții. Îmi închipuiau că ai vrea să te duci la bancă. Fiindcă nu-ți scapă nici cele mai neînsemnate cuvintele, adaug că nu te oblig să te duci; credeam doar că dorești asta și, ca să-ți ușurez întoarcerea la birou, ca s-o fac să atragă cât mai puțin atenția, ți-i adusesem pe acești trei domni, care îți sînt colegi de birou, rugîndu-i să-ți stea la dispoziție.

'— Cum ? strigă K., privind-i mirat pe cei trei.

Tinerii aceștia, șterși și anemici, pe care memoria lui nu-i înregistra încă 'decît grupați în jurul fotografiilor domnișoarei Burstner, erau funcționari ai băncii la care lucra și el, nu colegi — cuvîntul coleg însemna prea mult și se datora numai unei lacune în atotștiința inspectorului — dar erau într-adevăr funcționari mărunți ai băncii. Cum de nu băgase de seamă ? Ce mult îl impresionaseră inspectorul și paznicii dacă nu-i recunoscuse pe cei trei tineri ! Iată-l pe Rabensteiner cel bătos, care dădea mereu din mîini, și pe blondul Kullich, cu ochii înfundați adînc în orbite, și pe Kaminer care, din pricina unui tic nervos, avea mereu pe buze un zîmbet insuportabil.

— Bună dimineața, domnilor, spuse K. după o clipă și le întinse mîna celor trei tineri care se înclinară corect. Nu vă recunoscusem. Mergem la slujbă, nu ?

Domnii aprobă dînd din cap și rîzînd cu mult zel, ca și cum de la început n-ar fi așteptat decît asta; iar cînd K. observă că își uitase pălăria în camera lui, dădură fuga unul după altul s-b caute, ceea ce arăta o oarecare jenă. K. rămase liniștit locului și se uită după ei prin cele două uși larg deschise; ultimul porni, firește, nepăsătorul Rabensteiner, adoptînd un fel de trap mărunț și elegant, dar numai de formă. Kaminer îi aduse pălăria și', pe cînd i-o dădea, K. se văzu silit să-și spună cu tot dinadinsul, cum își spunea și în orele de serviciu, ca să se poată stăpîni, că zîmbetul lui Kaminer nu era intenționat, ba chiar că bietului Kaminer i-ar fi fost imposibil să zâmbească vreodată intenționat. În vestibul, doamna Grubach, care părea că nu-și dă seama de vinovăția ei, deschise ușa pentru întregul grup. K. îi privi ca de obicei panglica de la șorț, care îi tăia pîntecul puternic

24 ♦ *Frcmz Kafka*

pînă la o adîncime într-adevăr fără rost. Ajuns afară, K. se uită la ceas și hotărî să ia o mașină ca să nu-și mărească inutil întîrzierea de o jumătate de oră. Kaminer dădu fuga spre colțul străzii, după mașină, pe cînd ceilalți doi făceau, vizibil, toate eforturile ca să-l distreze pe K.; deodată, Kullich arătă spre poarta casei de peste drum unde tocmai se ivise bărbatul cel înalt, cu barbișonul blond; în prima clipă, omul, puțin stîmjenit că se arăta'acum în toată lungimea lui, se trase brusc înapoi și se rezemă de perete. Bătrîni probabil că se mai aflau încă pe scară. K. simți că-l cuprinde ciuda împotriva lui Kullich, fiindcă îi atrăsese atenția asupra individului pe care el îl văzuse încă dinainte și la a cărui apariție se așteptase chiar.

— Nu vă uitați într-acolo, izbucni K. fără să țină seama de faptul că asemenea observații nu-și aveau rostul față de niște cetățeni în stare să știe singuri ce au de făcut.

Dar mașina, care sosi'tocmai atunci, îl scuti de explicații; se urcară toți și porniră la drum. Abia atunci K. își aminti că nu-l văzuse plecînd pe inspector și pe cei doi paznici; inspectorul îi acoperise pe cei trei funcționari; acum, ei îl acopereau pe inspector. Cum faptul acesta îi dovedea că n-ayusese prezența de spirit, K. se hotărî să se supravegheze mai atent în această privință. Totuși, neputîndu-se stăpîni, se mai întoarse o dată și se aplecă spre spatele mașinii, ca să poată vedea eventual plecarea inspectorului și a paznicilor. Dar reveni îndată la loc, fără să încerce măcar să-i caute cu privirea, și se rezemă comod de perna mașinii. În ciuda aparentelor, ar fi avut mare nevoie să fie încurajat în clipa aceea, dar domnii care îl însoțeau păreau obosiți; Rabensteiner se uita spre dreapta, Kullich spre stînga și numai Kaminer rămăsese disponibil, cu neclintitul lui rînjit despre care, din păcate, omenia nu îngăduia nici un fel de glumă.

CONVORBIRI CU DOAMNA GRUBACH. APOI DOMNIȘOARA BURSTNER

În primăvara aceluia an, după ce rămînea de obicei la birou pînă pe la orele nouă, K. obișnuia să-și petreacă serile în felul următor: dacă putea, făcea mai întîi o mică plimbare, fie singur, fie cu vreun coleg, apoi intra într-o berărie unde stătea pînă pe la unsprezece, la o masă rezervată, împreună cu cîțiva domni mai în vîrstă. Dar existau și abateri de la programul acesta: directorul băncii, care îi aprecia foarte mult puterea de muncă și seriozitatea, îl lua uneori la o plimbare cu mașina sau îl invita să cîneze în vila sa. În plus, K. se mai ducea' o dată pe săptămîină la o fată numită Elsa, care servea toată noaptea într-o circiumă, iar ziua nu primea vizite decît în pat.

În seara aceea — ziua trecuse repede datorită muncii asidue și numeroaselor felicitări respectuoase și

amicale primite cu ocazia zilei de naștere — K hotărî să se întoarcă imediat acasă.

La asta se gîndise mereu în scurtele pauze pe care i le îngăduise munca; i se părea, fără să-și dea exact seama de ce, că evenimentele din cursul dimineții trebuie neapărat să fi provocat o mare dezordine în casa doamnei Grubach, și că prezența lui era necesară ca să restabilească ordinea. Cu aceasta', orice urmă a incidentelor de dimineață avea să dispară, iar viața avea să-și reia cursul ei obișnuit. Din partea celor trei funcționari ai băncii n-avea de ce să se teamă: se scufundaseră toți trei în oceanul funcționării și nimic nu părea schimbat în atitudinea lor. K îi convocase de mai multe ori în biroul lui, fie separat, fie împreună, numai ca să-i observe. Și de fiecare dată le dăduse drumul satisfăcut. La nouă și jumătate seara, cînd sosi acasă, K. descoperi în gang un flăcău care stătea acolo cu picioarele răscrăcărate și-și fuma liniștit pipa.

' — Cine ești dumneata ? îl întrebă K imediat, apropiindu-și cît putea mai mult fața de el, căci în penumbra gangului nu se vedea prea clar.

26 ♦ *Franz Kafka*

— Sînt fiul portarului, domnule, îi răspunse flăcăul scoțîndu-și pipa din gură și făcîndu-i loc.

— Fiul portarului ? întrebă K , izbînd nerăbdător în pămînt cu vîrfurile bastonului.

— Domnul dorește ceva ? Să-l chem pe tata ?

— Nu, nu, spuse K. și vocea îi sună oarecum iertătoare, de parcă flăcăul ar fi săvîrșit cine știe ce faptă rea. E bine, adăugă el pornind, dar înainte de-a pune piciorul pe prima treaptă a scării se mai întoarse o dată.

Ar fi putut să se ducă direct în camera lui, dar fiindcă voia să stea de vorbă cu doamna Grubach bătu mai întîi la ușa ei. Doamna Grubach stătea pe-un scaun și cîrpea un ciorap, lîngă o masă pe care se mai afla un maldăr de ciorapi vechi. K. se scuză în treacăt că o vizita atît de tîrziu, dar doamna Grubach se arătă foarte înțelegătoare și nici nu vru să audă de scuze; cu el era oricînd dispusă să stea de vorbă; știa doar foarte bine că era chiriașul ei cel mai bun, la care ținea cel mai mult. K. cercetă cu privirea întreaga cameră, care își recăpătase acum, pînă la cele mai mici amănunte, vechiul ei aspect; pînă și vesela pentru micul dejun, aflată azi-dimineață pe măsuta de lîngă fereastră, fusese strînsă. „Cîte lucruri nu fac mîinile femeilor fără să le auzi", se gîndi K. El, unul, de pildă, ar fi fost în stare să spargă vesela acolo unde se afla, dar în nici un caz n-ar fi putut s-o ducă la locul ei. Și o privi pe doamna Grubach cu oarecare recunoștință.

— De ce lucrați atît de tîrziu ? întrebă el.

Ședeau acum amîndoi la masă, și K își îngropa din cînd în cînd palmele în maldărul de ciorapi.

— Am atît de lucru, spuse ea. în timpul zilei sînt la dispoziția chiriașilor; dacă vreau să-mi văd și de treburile mele, nu-mi rămîn decît serile.

— Astăzi v-am dat mai multă bătaie de cap decît de obicei.

— Cum așa ? întrebă ea, însuflețindu-se; și-și lăsă în poală ciorapul la care lucra.

— Mă refeream la domniile care au fost azi-dimineață aici.

— A, la asta vă referiți! spuse doamna Grubach recăpătîndu-și liniștea obișnuită. Da' de unde! N-a fost nici o bătaie de cap.

K. o privi tăcut cum își relua ciorapul. „Pare mirată că vorbesc despre asta, gîndi' el; ba chiar ai zice că mă dez-

PROCESUL ♦ 27

aprobă; e un motiv în plus să vorbesc. Numai cu o femeie în vîrstă aș putea discuta asemenea lucruri."

— Totuși, spuse el după cîteva clipe, povestea de azi-dimineață v-a dat nițică bătaie de cap, dar n-o să se mai repete.

— Sigur, nu poate să se mai repete, aprobă ea, zîmbind cu un aer aproape trist.

— Credeți asta serios ? întrebă K.

— Da, spuse ea aproape în șoaptă, dar mai întâi nu trebuie să luați lucrurile prea în tragic. Cîte nu se întîmplă pe lume! Fiindcă-mi arătați atîta încredere, domnule K, am să vă mărturisesc că am tras nițel cu urechea la ușă. Și-apoi, cei doi paznici mi-au făcut și ei unele confidențe. E vorba de fericirea dumneavoastră, și la lucrul acesta eu țin din toată inima, poate mai mult chiar decît s-ar cuveni, căci nu vă sînt decît gazdă. Așadar, am auzit cîte ceva, dar nimic despre care să se poată spune că ar fi prea grav. Asta nu! Ce-i drept, sînteți arestat, dar nu cum e arestat un hoț. Cînd ești arestat ca hoț, e grav, pe cînd arestarea dumneavoastră... mi se pare un lucru savant — iertați-mă dacă spun prostii — mi se pare un lucru savant, pe care nu-l înțeleg, ce-i drept, dar nici nu trebuie înțeles.

— Nu e nici urmă de prostie în ce-ați spus, doamnă Grubach, răspunse K. Vă împărtășesc în mare măsură părerea, dar merg ceva mai departe decît dumneavoastră; nu e nici măcar ceva savant, ci un haos ridicol. Am fost victima unei agresiuni, atîta tot. Dacă m-as fi dat jos din pat imediat ce m-am trezit, fără să mă las amăgit de lipa Annei, dacă aș fi pornit să vă caut, fără să mă sinchisesc de ce mi-a ieșit în cate, dacă mi-as fi luat micul dejun de data aceasta în bucătărie, dacă aș fi lăsat să-mi aduceți dumneavoastră hainele din cameră, într-un cuvînt dacă aș fi acționat rațional, nu s-ar fi întîmplat nimic și totul ar fi fost înăbușit încă din fașă. Dar omul e atît de puțin pregătit! La bancă, de pildă, sînt totdeauna gata; acolo ar n imposibil să mi se întimple asemenea lucruri; am la îndemîna un om de serviciu, special pentru mine, și apoi am pe birou, în fața mea, telefonul pentru exterior și telefonul interior. Și vin mereu oameni, clienți sau funcționari, și mai ales sînt mereu prins în iureșul muncii, de aceea am toată prezența de spirit; ar fi o adevărată plăcere să mă pomenesc acolo în fața unei întîmplări cum a rost cea de azi-dimineață. Ei, dar s-o lăsăm, acum a trecut și, de fapt, nici n-am vrut să discut despre ea; voiam

28 ♦ *Franz Kafka*

doar să vă aflu părerea, părerea unei femei cu judecată, și sînt fericit cînd văd că sîntem de acord. Acum dați-mi mîna; un asemenea acord trebuie întărit printr-o strîngere de mîna.

„O să-mi dea oare mîna? se gîndi el. Inspectorul nu mi-a dat-o.” Și o privi pe doamna Grubach altfel decît pînă atunci, atent și cercetător. Cum el se ridică de pe scaun, doamna Grubach se ridică și ea, puțin jenată, căci nu tot ce-i explicase K. fusese pe înțelesul ei. Și jena aceasta o făcu să spună un lucru nedorit și nelalocul lui:

— N-o luați prea în serios, domnule K.

Doamna Grubach avea lacrimi în glas și, firește, uitase de strîngerea de mîna.

— Pe cît se pare n-o iau prea în serios, spuse K. simțîn-du-se deodată obosit și înțelegînd inutilitatea încurajărilor acestei femei.

La ușă o mai întrebă:

— Domnișoara Biirstner e acasă?

— Nu, răspunse doamna Grubach și zîmbi cu un fel de compătimire întîrziată și justificată pe cînd îi dădea informația aceasta seacă: E la teatru. Aveți treabă cu ea? Să-i transmit eu ceva?

— Voisem doar să schimb cîteva cuvinte cu domnișoara Biirstner.

— Din păcate, nu știu cînd vine; de obicei, cînd se duce la teatru vine destul de tîrziu...

— N-are nici o importanță, spuse K., îndreptîndu-se spre ușă cu capul plecat și dînd apoi să iasă; voiam pur și simplu să-i cer scuze că i-am împrumutat azi-dimineață camera.

— Nu e nevoie, domnule K., sînteți prea atent, domnișoara nu știe nimic, azi a plecat cu noaptea în cap de-acasă și toate au fost puse din nou la locul lor, după cum puteți vedea și dumneavoastră.

Și se duse să deschidă ușa odăii domnișoarei Biirstner.

— Mulțumesc, vă cred pe cuvînt, spuse K., ducîndu-se totuși să se uite.

Luna lumina slab camera întunecoasă. Pe cît se putea vedea, toate se aflau într-adevăr la locul lor; bluza nu mai atîrna de minerul ferestrei, pernele din pat păreau uimitor de înalte, luminate în parte de razele lunii.

PROCESUL ♦ 29

— Domnișoara se întoarce de multe ori foarte tîrziu, spuse K. și o privi pe doamna Grubach de parcă ea ar fi fost vinovată de întîrzieri.

— Așa-i tinerețea, spuse doamna Grubach pe un ton de scuză.

— Firește, firește, spuse K., dar asta poate să ducă departe.

— Sigur, spuse doamna Grubach, cîtă dreptate aveți, domnule K.! Poate chiar că a și dus cam prea departe. N-aș vrea deloc s-o bîrfesc pe domnișoara Burstner, e o fată bună', drăguță, cuviincioasă, amabilă, ordonată și harnică; îi prețuiesc toate calitățile acestea; dar, ce-i drept, ar trebui să fie mai

mîndră și mai rezervată; am văzut-o de două ori în luna asta pe niște străduțe dosnice, și de fiecare dată cu alt bărbat. Mi-e penibil și, zău, nu vă povestesc asta decît dumneavoastră, domnule K., dar n-o să am încotro și-am să discut și cu domnișoara. De altfel, nu e singurul lucru care mă face s-o suspectez.

— Sînteți pe-un drum cu totul greșit, spuse K. furios și aproape incapabil să-și ascundă mînia'; de altfel e vădit că mi-ați înțeles pe dos remarca în privința domnișoarei. Nu voiam să spun ce-ați înțeles; vă sfătuiesc chiar, sincer, să nu-i vorbiți deloc domnișoarei. Vă aflați într-o mare eroare. Eu o cunosc foarte bine; nimic din tot ce spuneți nu-i adevărat. Dar poate că merg prea departe, n-aș vrea să vă împiedic, spuneți-i ce poftiți. Noapte bună.

— Domnule K., spuse doamna Grubach cu glas rugător, alergînd lîngă ușa pe care el o și deschisese, nu mai am deloc intenția să-i vorbesc domnișoarei; firește, trebuie în primul rînd s-o supraveghez mai departe; numai că dumneavoastră v-am încredințat ce știam. La urma urmei, vreau să-mi păstrez pensiunea fără pată numai în interesul chiriașilor. Și chiar asta mă străduiesc să fac.

— Fără pată! mai strigă K. înainte de-a închide ușa; dacă ați vrea să vă păstrați pensiunea fără pată ar trebui mai întîi de toate să mă dați afară pe mine.

Apoi trîni ușa și nu luă în seamă bătaia ușoară care se auzi imediat după aceea.

Totuși, fiindcă n-avea deloc chef să doarmă, se hotărî să nu se culce; în felul acesta putea totodată să constate și la ce oră se întoarce domnișoara Burstner. Poate că atunci ar mai fi putut să schimbe și cîteva cuvinte cu ea, oricît de deplasat ar fi părut. Cum stătea la fereastră, se gîndi o clipă, în

30 ♦ *Franz Kafka*

oboseala lui, s-o pedepsească pe doamna Grubach convingînd-o și pe domnișoara Biirstner să se mute o dată cu el. Imediat însă procedeu acesta i se păru îngrozitor de exagerat și se bănuie pe sine că urmărește să-și schimbe locuința din cauza incidentului întîmplat de dimineață. Nimic n-ar fi fost mai stupid și în primul rînd mai inutil și mai demn de disprețuit.

Cînd se plictisi să tot privească strada pustie, se întinse pe canapea, după ce avu grijă să crape puțin ușa dinspre vestibul, ca să poată vedea din prima clipă pe oricine ar fi intrat în apartament. Și rămase așa, întins pe canapea, fumînd liniștit o țigară de foi, cam 'pînă pe la unsprezece. Apoi, pierzîndu-și răbdarea, ieși să se plimbe puțin prin vestibul, ca și cum ar fi putut să grăbească astfel întoarcerea domnișoarei Biirstner. Nu-i era dor de ea — de fapt nici nu putea măcar să-și aducă aminte cum arăta la față —, dar ținea acum să-i vorbească și-l enerva faptul că întîrzierea ei îi aducea o notă de neliniște și dezordine la sfîrșitul zilei. Și apoi, tot din vina domnișoarei Biirstner nu luase masa în seara aceea, iar în timpul zilei nu se duse în vizită la Elsa. La drept vorbind, ca să-și recupereze și cina și vizita, n-ar fi avut decît să se ducă acum la cîrciuma unde servea Elsa. Și chiar așa avea de gînd să facă, imediat ce-o vorbi cu domnișoara Biirstner.

Era trecut de unsprezece și jumătate cînd se auziră pași pe scări. Absorbit de gînduri, fc. se plimba de colo-colo, prih vestibul, făcînd un zgomot de parcă s-ar fi plimbat la el în odaie; auzind pași, se pomeni surprins și se refugie după ușa camerei lui. Sosise domnișoara Biirstner. Pe cînd încuia ușa de la intrare, zgribulindu-se de frig, își aruncă un șal do mătase pe umerii înguști. Domnișoara Burstner era gata-gata să intre din clipă în clipă în camera ei, unde K., firește, nu putea s-o viziteze la miezul nopții; trebuia deci să-i vorbească imediat; dar, din nefericire, K. uitase să-și aprindă lumina și dacă ar fi ieșit din odaia întunecată ar fi părut un tîlhar care se năpustește, iar fata s-ar fi putut speria groaznic. Nestiind ce să facă și cum nu mai avea timp de pierdut, K. șopti prin crăpătura ușii:

— Domnișoară Burstner!

Șoapta lui semăna mai mult a rugă decît a chemare.

— E cineva aici ? întrebă domnișoara Burstner, privind mirată în jurul ei.

— Eu sînt, spuse K. înaintînd.

PROCESUL ♦ 31

— A, domnule K., zîmbi domnișoara Burstner, bună seara, domnule. Și-i întinse mîna.

— Aș dori să stăm puțin de vorbă. îmi permiteți, acum ?

— Acum ? se miră domnișoara Burstner. E neapărată nevoie să stăm de vorbă chiar acum ? Nu vi se pare cam ciudat ?

— Vă aștept de la nouă.

— Zău, am fost la teatru și n-aveam cum să știu...

— Motivele pentru care vreau să vă vorbesc s-au ivit

abia astăzi.

— Ei, în principiu, n-as avea nimic împotriva să stăm de vorbă, numai că sînt frîntă de oboseală. Intrați o clipă la mine. Nu putem discuta aici: i-am putea trezi pe toți, și asta ar fi mai neplăcut pentru mine decît pentru ceilalți. Așteptați aici și stingeți lumina în vestibul, imediat ce aprind la mine.

K. făcu așa cum i se ceruse, ba chiar zăbovi o clipă în plus; pînă la urmă, domnișoara Burstner îl chemă pe șoptite în camera ei:

— Luați loc, îi spuse ea, arătîndu-i un divan.

Ea însăși rămase în picioare, sprijinită de tăblia patului, în ciuda ob'oselii despre care vorbise; și nici nu-și scoase măcar pălăriuța împodobită din belșug cu flori.

— Ce doriți de la mine ? Zău că sînt curioasă să aflu. Și își încrucișa nițeluș picioarele.

— O să spuneți poate că motivele nu erau atît de urgente, încît să trebuiască să vă vorbesc acum, începu K., dar...

— Nu ascult niciodată introducerile, îl întrerupse domnișoara Burstner.

— Asta îmi ușurează sarcina, spuse K. Azi-dimineea, camera dumneavoastră a fost puțin deranjată, din vina mea oarecum; niște străini au făcut asta, împotriva voinței mele, dar totuși din pricina mea, după cum v-am spus : iată de ce voiam să'vă cer scuze.

— Camera mea ? întrebă domnișoara Burstner și în loc să se uite prin cameră se uită atentă la fața lui K..

— Trebuie să recunosc, spuse K.

Se priviră amîndoi în ochi, pentru prima oară.

— Felul în care s-au petrecut lucrurile nu merită să fie discutat în sine.

— Si totuși e cel mai interesant.

— 6a' de unde ! spuse K.

— Dacă e așa, răspunse domnișoara Burstner, nu vreau să vă împing la confidențe, să admitem că nu e deloc interesant,

32 ♦ *Franz Kafka*

n-o să am nimic împotriva. Cît despre scuzele pe care mi le cereți, le primesc bucuroasă, cu atît mai ușor cu cît nu văd nici urmă de deranj.

Domnișoara Burstner își lăsă ceva mai jos pe șolduri palmele întinse și făcu astfel ocolul camerei. Dar cînd ajunse în fața micii rogojini de care erau prinse fotografiile, se opri,

— Ia te uită! exclamă ea, fotografiile mi-au fost într-adevar deranjate. Asta e urît! Cineva care n-avea dreptul a pătruns într-adevăr în camera mea ?

K dădu din cap aprobativ și-l blestemă în gînd pe funcționarul Kaminer, care nu putea să-și stăpînească niciodată neastîmpărul inutil și stupid.

— E ciudat, continuă domnișoara Burstner, că sîm obligată să vă interzic un lucru pe care singur ar trebui să vi-] interziceți și că mă văd silită să vă spun să nu intrați niciodată aici în lipsa mea.

— Dar v-am explicat, domnișoară, spuse K., apropiindu-s« și el ca să privească fotografiile, v-am explicat că nu eu le-am deranjat; fiindcă văd că nu mă credeți, sînt silit să vi mărturisesc că anchetatorii au adus cu ei trei funcționari de la bancă, și unul dintre funcționari și-a permis să se'atingă de fotografii; am să-l dau afară, la prima ocazie. Da, domnișoară, a fost aici o comisie de anchetă, continuă K., văzînd că domnișoara Burstner îl privea întrebătoare.

— Pentru dumneavoastră ?

— Sigur, răspunse K.

— Ei, nu! făcu domnișoara Burstner izbucnind în rîs.

— Da, da! spuse K. Dumneavoastră mă socotiți nevinovat?

*

— Ei, nevinovat! făcu domnișoara Burstner. N-aș vrea să mă pripesc dîndu-mi o părere ca're ar putea să aibă consecințe grave, și-apoi nici nu vă cunosc; dar mi se pare totuși că nu i se trimite cuiva pe cap o comisie de anchetă decît dacă a săvîrșit cine știe ce crimă și, cum dumneavoastră sînteți liber — căci, judecînd după calmul pe care-l aveți, nu s-ar zice că ați evadat din închisoare —, îmi permit să cred că n-ați săvîrșit o crimă prea mare.

— Comisia de anchetă putea foarte bine să recunoască după ce-a venit că sînt nevinovat sau măcar că sînt mai puțin vinovat decît se credea, spuse K.

— Firește că putea, spuse domnișoara Burstner, devenind dintr-o dată foarte atentă.

PROCESUL ♦ 33

— Vedeți, spuse K., n-aveți prea multă experiență în chestiunile juridice.

— într-adevăr, n-am, recunosc domnișoara Burstner, și-am regretat asta de multe ori, căci aș vrea să știu de toate, iar chestiunile juridice mă interesează în mod deosebit, justiția are o ciudată putere de atracție, nu vi se pare și dumneavoastră ? De altfel, cu siguranță că îmi voi completa cunoștințele în domeniul acesta, începînd de luna viitoare, cînd voi intra să lucrez la un birou de avocatură.

— Excelent! spuse K. Poate o să mă ajuți și pe mine puțin, în legătură cu procesul.

— De ce nu ? spuse domnișoara Burstner. Îmi place să-mi utilizez cunoștințele.

— Eu vorbesc serios, spuse K., sau măcar pe jumătate

serios, cum vorbiți și dumneavoastră. Chestiunea e prea mărunță ca să recurg'la un avocat, dar un sfătuitor mi-ar fi binevenit.

— Ca să pot juca rolul de sfătuitoare, spuse domnișoara Burstner, ar trebui măcar să știu despre ce e vorba.

— Tocmai aici e încurcătura, spuse K. Nici eu însumi nu știu.

— Va să zică v-ati bătut ioc de mine, spuse domnișoara Burstner cumplit de dezamăgită. Pentru asta vă puteați alege altă oră, mai puțin tîrzie.

Și se depărta de fotografiile în fața cărora stătuseră atîta vreme unul lîngă altul.

— Dar eu nu glumesc deloc, domnișoară ! spuse K. Iar dumneavoastră nu vreți să mă credeți ? V-am spus tot ce știam, ba chiar mai mult decît știu, fiindcă poate nici n-a fost o comisie de anchetă; i-am dat eu denumirea asta, fiindcă nu știu alta. N-a avut loc nici un fel de anchetă; am fost pur și simplu arestat, dar de-o întregă comisie.

Domnișoara Burstner, care se așezase pe canapea, începu iar să rîdă:!

— Cum s-au petrecut lucrurile ? întrebă ea.

— A fost îngrozitor, spuse K. Dar acum se gîndea la cu totul altceva; îl tulbura înfățișarea domnișoarei Burstner care, cu cotul lăsat pe perna canapelei și cu capul sprijinit într-o mîină, își mîngîia cu cealaltă mîină, agale, șoldul.

— E prea general, spuse domnișoara Burstner.

— Ce e prea general ? întrebă K. Apoi își aminti și întrebă:

— Vreți să vă arăt cum s-au petrecut lucrurile ?

34 ♦ *Franz Kafka*

PROCESUL ♦ 35

Voia să facă puțină mișcare, dar fără să plece. domnișoara

„rezența. Dar imediat ce se liniști, alergă la

— Sînt prea obosită, spuse domnișoara Burstner.

Burstner și-i luă mîina:

— V-ați întors atît de tîrziu, spuse K.

— Nii vă temeți, șopti el. Aranjez eu totul.

Dar cine

— Acum îmi mai faceți reproșuri ! spuse domnișoara poate să fie ? Acolo e salonul și nu doarme nimeni. Burstner. La urma urmei, aveți dreptate, nu trebuia să vă las

— Ba da, îi șopti la ureche

domnișoara Burstner, de ieri să intrați: de altfel, după cum se pare, nici n-ar fi fost necesar, doarme în salon un nepot de-al doamnei Grubach, un căpitan,

— Era necesar, o să vedeți imediat, spuse K. Îmi dați fiindcă nu mai e nici o cameră liberă. Și eu uitasem. Cine v-a voie voie să trag puțin noptiera'de lîngă pat ?

' pus să strigați așa ! Vai,

ce nefericită sînt!

— Ce v-a apucat ? se miră domnișoara Burstner. Firește spuse K. și o că nu vă dau voie.

— N-aveți nici un motiv să fiți nefericită, sărută pe frunte, pe cînd ea

se lăsa să cadă pe perne. Dar

— Atunci n-o să vă pot arăta nimic, spuse K. mîhnit, de domnișoara Burstner sări în picioare: parcă i s-ar fi făcut o mare nedreptate.

— Plecați de-aici! Plecați imediat!

Plecați odată ! Ce

— Dacă e nevoie pentru explicații, atunci mutați-o un mai vreți? El ascultă la ușă și aude tot. Vai, cum mă chinuiți!

Sic, se învoi domnișoara Burstner; apoi adăugă, ceva mai un pic, spuse K. Îcet: astă-seară sîrit atît de obosită, încît vă îngădui mai Veniți în celălalt colț, acolo n-o să ne poată auzi. mult decît s-ar cuveni.

— N-am să plec pînă nu vă mai calmați

Domnișoara

Burstner se lăsa dusă în celălalt colț al

K. împinse noptiera pînă în mijlocul camerei și se așeza camerei, în spatele ei.

— Poate e neplăcut ce vi s-a întîmplat, dar nu vă paște

— Trebuie să vă imaginați exact poziția actorilor. Asta e nici un pericol. Știți bine că doamna Grubach, de care depinde foarte interesant. Eu îl reprezint pe inspector, cei doi paznici totul în privința aceasta, are un adevărat cult pentru mine și stau acolo, pe cușor, iar cei trei tineri sînt colo, în fata foto-ia drept literă de evanghelie tot ce-i spun. Iar căpitanul e grafiilor. De mînerul ferestrei atîrnă o bluză albă, pe care nepotul ei. De altfel, o am la mîna, căci i-am împrumutat o n-o menționez decît în treacăt. Si acum, începe. Ah, era să sumă destul de mare de bani. Vă făgăduiesc să-i justific uit de mine, personajul cel mai important! Eu, deci, mă aflu touMrea noastră cum veți dori, numai să fie utilă justificarea, aici, în picioare, în fața noptierei. Inspectorul sade cît poate și mă oblig s-o fac pe doamna Grubach nu numai să pară mai comod, picior peste picior, cu o mîna atîrnată peste convinsă față de ceilalți că mă crede, ci chiar să mă creadă spătarul scaunului, după cum am să vă arăt. Un bătăran într-adevăr; pe mine nu trebuie să mă cruțați deloc; dacă nemaipomenit. Si acum, începe cu adevărat. Inspectorul vreți să se spună că am dat buzna peste dumneavoastră, așa zbiară de parcă ar fi nevoie să mă scoale din somn, scoate un am să-i spun doamnei Grubach, ji ea o să creadă, fără să-și adevărat răcnet; dar din păcate, ca să vi-l imaginați exact, piardă încrederea în mine, într-atit îmi e de atașată, trebuie să încep să răcnesc și eu; de altfel, inspectorul nu Domnișoara Burstner se ghemuise pe scaun și privea făcea decît să-mi rostească numele. ^{ta}cută podeaua.

Domnișoara Burstner, care asculta rîzînd explicațiile, — De ce n-ar crede doamna Grubach că am intrat cu duse un deget la buze ca să-l oprească pe K. să strige, dar era forța la dumneavoastră ? adăugă K. prea tîrziu; K. se și simțea intrat în pielea personajului pe Vedea în fața lui părul roșcat și aspru al fetei, ușor înfioat care îl juca. Și strigă rar: „Josef K. , ceva mai încet decît și pieptănat cu cărare. Se gîndea' că domnișoara Burstner o amenințase, dar suficient totuși ca strigătul, o dată lansat, să să-și întoarcă privirea spre el, însă ea îi spuse rară să-și schimbe se împrăștie treptat prin cameră.

poziția :

Și atunci, cineva bătu de cîteva ori în ușa camerei de ' — Iertati-mă, dar m-a speriat mai mult bătaia neașteptată alături, puternic, scurt, ritmic. Domnișoara Burstner pări și-și «a ușă, decît toate consecințele pe care le-ar putea avea duse mîna la inimă. K. se sperie cu atît mai mult cu cît mai prezenta căpitanului. Se făcuse atîta liniște după ce-ați rămăsese cîteva clipe incapabil să se gîndească la altceva strigat! Și m liniștea aceea s-a auzit deodată ciocănitura. decît la evenimentele din dimineața aceea și la fata căreia i le De-asta m-am speriat așa tare, mai ales că mă aflam lîngă ușă;

36 ♦ *Franz Kafka*

a bătut chiar lîngă mine. Vă mulțumesc pentru propunerii^ dumneavoastră, dar nu le pot accepta; ce se întimplă i_a mine în cameră mă privește și n-am de dat socotea^ nimănui; mă mir că nu observațice e jignitor în propunerile pe care mi le-ați făcut, cu toate bunele intenții pe care, evident, vi le recunosc. Dar plecați o dată și lăsați-mj singură; acum am nevoie mai mult decît oricînd să fiu singura Cele cîteva minute pe care mi le-ați cerut au devenit peste ț jumătate de oră.

K, fu anunțat telefonic că duminica

următoare avea să

K. îi prinse mai întîi brațul, apoi încheietura mîinii. aibă i_{oc} o mică anchetă în legătură cu cazul lui. I se atrase

— Smeți supărată pe mine ? întrebă el. atenția că instrucția își urma cursul și că de acum înainte Domnișoara Burstner îi dădu mîna la o parte și-i răspunse: enJ_{en}ea anchete aveau să aibă loc regulat, dacă nu în

— Nu, nu; nu mă supăr niciodată, pe nimeni.

PRIMUL INTEROGATORIU

lăsă și

— IN u, nu; nu ma supăr nicioaata, pe nimeni. săptămîină, totuși destul de des. Era necesar ca procesul

îi prinse din nou încheietura mîinii; de data aceasta ea îi " incl^{ie}ie dt mai re^{ped} în intere^{sul} tuturor, dar asta nu l și-l conduse așa pină la ușă. K. era hotărît să plece » — ^^{int}eroeatoriile n-aveau să fie cît mai minuțioase

; însemna că interogatoriile n-aveau să fie cît mai minuțioase

le Spti ^ ? Iată de ce fusese ales sistemul interogatoriilor scurte și dese.

— Veniți o dată, vă rog. Vedeti - si arată usa căpitanu Cît despre fixarea zilelor de interogatoriu, se

dăduse prefe-lui pe sub care trecea o dîră de lumină — si-a aprins lumina rință duminicilor, pentru ca nu cumva K. să fie stinjenit in si se distrează pe socoteala noastră. activitatea

lui profesională. Se presupusese că el va fi de

— Vin imediat, spuse K., ieșind grăbit.

acord; dacă dorea totuși alte termene, se va

încerca, pe cît Și prinzînd-o în brațe, o sărută pe gură, apoi pe toată posibil, să i se facă această concesie, luîndu-i-se interogatorii

fața,' ca un animal însetat care hăpăie cu limba apa izvorului noaptea, de pildă; dar un asemenea sistem nu era prea bun, găsită, în sfîrșit. La urmă, o mai sărută o dată pe gît, lîngă pentru că noaptea K. n-ar fi fost suficient de odihnit; beregată, țînîndu-și îndelung buzele lipite pe pielea ei. Uî rămîneau deci duminicile, atîta timp cît el n-avea nimic de zgomot venit din camera căpitanului îl întrerupse.

obiectat. Firește că trebuia să se prezinte neapărat; în

— Acum mă duc, spuse el.

privința aceasta orice insistență era inutilă. I

se dădu Ar fi vrut să-și ia rămas bun de la domnișoara Burstnei numărul casei unde trebuia să vină, un imobil situat pe-o

alintînd-o cu numele ei mic, dar nu i-l știa. Ea clătina din stradă dintr-un cartier mărginaș, în care K.

nu mai fusese cap, obosită si pe jumătate întoarsă, gata să plece, îi lăsă niciodată pînă atunci.

mina să i-o sărute ca și cum nici n-ar fi știut ce se întîmplă and imi comunicarea, K. puse receptorul în

furcă fără apoi intră, cu spinarea încovoiată, în camera ei

sa raspui f da- era hotărît a du {n inică s/se ducă la

adresa

K. se culcă și el foarte curînd și adormi repede; înainte imu-Xx .; ,,- narp

mulțumit; prezenta căpitanului îl îngrijora serios pentru M"*' Tr^uia ca acest prim interogatonu să fie și ultimul

domnișoara^urstner

Și rămase gindtor linsă aparat pînă cind auzi in spatele ll**

vocea directorului-adjunct care ar fi vrut să telefoneze dacă

nu l-ar fi împiedicat el.

— Vești proaste? întrebă într-o doară directorul-ad-junct, nu ca să afle ceva, ci pur și simplu ca să-l îndepărteze Pe K. de lîngă aparat.

38 ♦ *Franz Kafka*

— Nu, nu, răspunse K. și se dădu la o parte, dar plecă.

Directorul-adjunct luă receptorul și-i spuse peste lui K., pe cînd aștepta legătura:

— O întrebare, domnule K.; vrei să-mi faci plăcerea sj participi duminică dimineața la o plimbare cu iahtul meu; O să fie multă lume și sînt sigur că ai să-ți găsești mult; cunoștințe printre oaspeți. Printre alții, vine și procurorii Hasterer. Vrei să vii ? Hai, spune da.

K. încercă să fie atent la ce-i spunea directorul-adjunct Invitația era aproape un eveniment, căci însemna o tentativă de împăcare din partea superiorului său, cu care el nu st avusese niciodată prea bine, și dovedea importanța locului pe care K. îl ocupa în bancă; ea arăta prețul pe care' al doilea conducător al băncii îl punea pe prietenia lui K. sau, cei puțin, imparțialitatea acestuia. Deși directorul rostise invi tația pe cînd aștepta legătura telefonică și fără să lase recep torul din mîină, ea constituia o umilire pentru rangul lui superior; dar K. îl făcu să îndure și a două umilire răspunzîndu-i:

— Vă mulțumesc foarte mult, dar din păcate duminici dimineață n-am timp, am de îndeplinit o obligație luată dinainte.

— Păcat, spuse directorul-adjunct întorcîndu-se spre telefon, căci obținuse legătura.

Urmă o convorbire destul de lungă, dar K., distrat rămase tot timpul lîngă telefon. Abia cînd directorul-adjuncti puse receptorul în furcă, tresări și spuse, ca să-și scuze cît de cît prezenta inutilă:

— Mi s-a telefonat să mă duc undeva, dar s-a uitat să mi se comunice la ce oră.

— Mai cheamă o dată, spuse directorul-adjunct.

— Nu e chiar atît de important, spuse K., deși afirmații lui diminuea valoarea, și așa insuficientă, a scuzei de adineauri'.

Directorul-ajunct mai schimbă cîteva cuvinte cu el înainte de-a pleca și K. se sili să-i răspundă, deși se gîndea la cu totul altceva. Își spunea că, duminica, ar fi fost cel mai bine să se prezinte la ora nouă, căci în zilele de lucru asta e ora la care încep să lucreze tribunalele.

Duminică, vremea fu mohorîtă. K. se simți foarte obosit, fiindcă în ajun stătuse pînă tîrziu la restaurant, unde avusese loc sărbătorirea unuia dintre cunoscuții de la masa la care

PROCESUL ♦ 39

bisnuia să se așeze, iar dimineața se trezise tîrziu. De aceea u mai avu timp să chibzuiască' și să-și

combine diversele "lanuri făcute în timpul săptămînii, ci se îmbracă repede și oorni grăbit, fără să-și mai ia micul dejun, spre cartierul care ?■ fusese indicat. Deși pe drum nu prea avu timp să se uite în jurul lui, dădu cu ochii — în mod ciudat — de Rabensteiner, de Kullich și de Kaminer, cei trei funcționari ai băncii, amestecați în procesul lui. Pe primii doi îi zări într-un tramvai care-i tăia drumul; dar cel de-al treilea, Kaminer, ședea pe terasa unei cafenele împrejmuată cu o balustradă, și se plecă, plin de curiozitate, cînd K. trecu prin fața lui. Toți trei îl urmăriseră cu privirea, mirați că-și văd superiorul alergînd atît de grăbit; dintr-un fel de spirit de bravadă, K. refuzase să ia tramvaiul; simțea că i-ar fi silă să folosească pentru proces cel mai mic ajutor, din partea oricui ar fi venit; nu voia să recurgă la nimeni, ca să fie sigur că nu inițiază pe nimeni în tainele lui; în fine, n-avea deloc chef să se umilească în fața comisiei de anchetă printr-un exces de punctualitate. Pînă una, alta, făcea tot posibilul să ajungă la ora nouă, deși nu fusese convocat la o oră precisă.

Crezuse că o să recunoască de departe casa, după vreun indiciu despre care nici el nu știa nimic precis sau după vreo mișcare mai deosebită în fața intrării. Dar strada Julius, pe care trebuia să se afle imobilul și la capătul căreia K. se opri o cupă, avea pe ambele părți cîte un șir lung de clădiri înalte, uniforme și cenușii, un soi de cazărmi închiriate și locuite de oameni săraci. În dimineața asta de duminică, majoritatea ferestrelor era ocupată de bărbați care stăteau în cămăși, cu mîncile suflecate și fumau, sau își rezemau cu grijă și cu duioșie pruncii de marginea pervazelor. La celelalte ferestre se înălțau maldăre de cearșafuri, plăpumi, pături și perne, peste care se ivea din cînd în cînd capul zburlit al vreunei femei. Locatarii se strigau sau glumeau între ei, de pe o parte pe alta a străzii; o astfel de glumă stîrni hohote de rîs deasupra lui K. De-a lungul imobilelor, la intervale regulate, se aflau mici prăvălioare cu fructe, carne sau legume, așezate ceva mai jos de nivelul străzii; ca să ajungi la ele trebuia să cobori cîteva trepte. În fața lor era un neînterupt du-te-vino de femei; cîteva dintre ele se opreau pe trepte, ca să flectărească. Un vînzător ambulant, care-și striga marfa către ferestrele de sus, la fel de neatent ca și K., aproape că-l

40 ♦ *Franz Kafka*

răsturnă cu căruciorul lui plin de fructe și legume. La un moment dat, un gramofon, care-și trăise' traiul prin alte cartiere mai bogate, începu să cînte, hîrînd îngrozitor.

K. înainta agale pe stradă, ca și cum n-ar mai fi avut de ce să se grăbească, sau ca și cum judecătorul de instrucție l-ar fi văzut prin vreo fereastră și ar fi știut că e prezent. Era ora nouă și cîteva minute. Casa indicată se afla cam depărțitor, avea o fațadă neobișnuit de lungă și, mai ales, o poartă de-o lățime și de-o înălțime uriașă. Se vedea cît de colo că poarta fusese construită pe măsura vehiculelor cu măruri ale diverselor magazine închise la ora aceea, dar care împrejmuită^ curtea și aveau firme cunoscute lui K. prin legătura lor cu banca. Contrar obiceiului, K. studie minuțios toate amănunțele acestea, ba chiar se opri o clipă înaintea de-a intra în curte. Lîngă el, pe-o ladă, un bărbat desculț citea ziarul. Mai încolo, doi băieți se dădeau în leagăn într-o roabă. În fața cișmelei stătea în picioare o fată firavă, îmbrăcată într-un fel de cămașă de noapte, și se uita la K. în timp ce apa îi umplea găleata. Într-un colț al curții, pe o frînghie prinsă între două geamuri, o familie își întindea rufele; jos, sub frînghie, se afla un bărbat care dirija munca aceasta prin strigăte.

K. se și apropiase de-o scară, convins că pe-acolo trebuia să fie drumul spre camera de anchetă, cînd se opri deodată observînd că, în afară de scara aceea, mai existau în curte încă trei scări, plus un mic gang care probabil răspundea într-o a doua curte. Și se enervă la gîndul că nu-i fusese indicat cu precizie locul unde trebuia să meargă; oricum, fusese tratat cu o neglijență ciudată și cu o indiferență revoltătoare; lucrul acesta avea de gînd să-l spună tare și răspicat. Pînă la urmă, porni totuși pe prima scară, repetîndu-și în gînd expresia paznicului Willem care-i spusese că justiția „e atrasă de delict", din care ar fi reieșit că biroul căutat trebuia neapărat să se afle la capătul scării aleasă din întîmplare de el.

Pe cînd urca scara, K. deranja cîțiva copii care se jucau pe palier și-l priviră urît cînd trecu printre ei. „Dacă mai vin pe-acî, își spuse el, trebuie sau să le aduc bomboane ca să-i îndulcesc, sau să-mi aduc bastonul ca să-i bat."

Cu puțin înainte de-a ajunge la primul etaj, K. trebui chiar să aștepte pînă cînd o bilă își încheie traiectoria; doi

PROCESUL ♦ 41

băiețași, care aveau de pe acum fețe de vagabonzi maturi, îl iliră să stea locului, ținîndu-l de pantaloni; ca să se descotorosească de ei, K. ar fi trebuit să-i lovească și se temea de țipetele lor.

Adevărata căutare începu însă abia la primul etaj. Cum „u putea să întrebe de biroul comisiei de

— După dumneata trebuie să încui; nu mai are nimeni Murmurul se intensifică imediat, apoi însă, cum omulețul nu voie să intre. mai zise nimic, se stinse,

treptat. Acum, în sală era mai multă

— Foarte cuminte, spuse K., dar încăperea e și așa plină liniște decît la intrarea lui K. Numai cei de la galerie conti-Apoi intră, totuși. Printre doi bărbați care discutau în dreptunua'u să facă observații. Atît cît se putea distinge în penum-ușii — unul făcea cu amîndouă mîinile gestul numărării bra, praful și fumul de sus, cei de la galerie păreau mult mai banilor, celălalt îl privea drept în ochi — o mîna îl prinse pfprost îmbrăcați decît cei de jos. Mulți dintre ei își aduseseră K. Era mîna unui băiețaș cu bujori în obraji. perne, pe care și le puseseră între cap și plafon, ca să nu-și

— Vino, vino, îi spuse el.

lovească țestele.'

K. se lăsă condus; observă că în furnicarul de lume exist^ K., hotărît mai mult să observe decît să vorbească, renunță un spațiu liber, destul de îngust, care poate că desparte două tabere; lucrul acesta părea cu atît mai verosimil cu c

în primele rînduri, atît în dreapta cît și în stîngă, nu văzu nicj_

x

o față întoarsă spre el, ci numai spatele unor oameni al^{TM} în partea dreaptă a sălii se auziră din nou aplauze, căror gesturi și cuvinte se adresau doar celor din tabăra Io; „Oamenii aceștia sînt ușor de cîștigat,” se gîndi K., îngri-Cei mai mulți dintre ei erau îmbrăcați în negru și purta jorat acum numai de jumătatea stîngă a sălii, în fața căreia se redingote lungi, de ceremonie, care le atîrnau lăli pe corp afla și de la care nu auzi decît aplauze izolate. Și se întreba justifice pentru pretinsa lui întîrziere și se mulțumi • să spună: I— S-ar putea să fi venit tîrziu, dar acum sînt aici.

44 ♦ *Franz Kafka*

PROCESUL ♦ 45

ce-ar fi trebuit să spună ca să-i cîștige pe toți odată sau, dac „n dreapta, dar calmul purtării lor le dădea mai multă auto-asta nu era posibil, să atragă măcar pentru cîtva timp *” cînd K. începu să vorbească, era convins că-i are de simpatia celor care nu-l aplaudaseră. rtea lui.

— Da, îi răspunse omulețul, dar acum nu mai sîi P^a ___ M-ați întrebat, domnule judecător, dacă sînt zugrav; obligat să te anchetez. mai bine zis, nu m-ați întrebat

nimic, ci mi-ați trîntit

Murmurul reîncepu, dar de data aceasta ar fi putut să j L_n'statarea dumneavoastră ca pe un adevăr indiscutabil; greșit interpretat, căci omulețul continuă să vorbească, j r[^] „n lucru semnificativ pentru întreaga procedură a timp ce le făcea oamenilor semn cu mîna să tacă : «rocesului intentat împotriva mea. Ați putea obiecta că, de

— Totuși, astăzi, în mod excepțional, am să te anchete F_{apt}, nu e vorba de nici un proces. İri cazul acesta, v-aș da Dar altă dată să nu se mai repete întîrzierea. Și acum, apropie-te de-o sută de ori dreptate: procedeele dumneavoastră nu

Cineva sări jos de pe estradă lăsînd astfel un loc libei constituie o procedură decît dacă eu le recunosc ca atare. Și Ocupîndu-l, K. se pomeni atît de lipit de marginea mesei < \e recunosc pentru moment, dar oarecum numai din milă; împins cu atîta putere de învâlmășeala celor din spate, înq căci numai mila ar putea îndemna pe cineva să le dea vreo se văzu silit să se încordeze ca să nu răstoarne masa jude atenție. Nu spun că ele reprezintă o abatere de la justiție, cătorului de instrucție și poate chiar persoana acestuia. dar îmi place să vă ofer expresia aceasta, ca să vă vină și

Dar judecătorului de instrucție puțin îi pása; el state dumneavoastră în minte dacă vă veți gîndi mai adînc. comod pe scaun și, după ce-i șopti ceva omului din spatel K. se întrerupse apoi ca să privească sala. Cuvintele lui său, luă un mic registru, singurul obiect aflat pe măsuți fuseseră aspre, mai aspre decît intenționase să le spună, dar Registrul părea un caietel de școală, vechi și făcut ferfeni't rămîneau, totuși, adevărate. Ar fi meritat aprobarea și a unei de mult ce fusese răsfoit.'

' tabere și a celeilalte, dar toată lumea tăcu; era vădit că

— Așadar, începu judecătorul de instrucție întorcîtn oamenii' așteptau cu cea mai mare încordare urmarea; poate paginile registrului și adresîndu-se lui K. pe un ton d că se pregătea pe ascuns o izbucnire care să pună capăt constatare, dumneata'ești zugrav. întregii debateri. De aceea K. se simți contrariat văzînd cum

— Nu, spuse K., sînt prim-procurist la o mare bancă, se deschide ușa de la capătul sălii și cum spălătoreasă cea Răspunsul acesta fu salutat de jumătatea dreaptă a săi^{inăra} — «re probabil își terminase

treburile — veni să

cu un rîs atît de cordial, încît K. nu se putu împiedica să n^{^la} spectacol; cu toate precauțiile luate ca s& nu tulbure rîdă si el. Oamenii își puseră palmele pe genunchi si se sa Sunarea, ea tot făcu să se întoarcă vreo citeva capete turau de parcă i-ar fi apucat un acces grav de tuse; cîtiva d^{Sm8ur} judecătorul de instrucție n pncinui lui K. o adevărată la galerie începură si ei să rîdă ; judecătorul de instfuctif^{fbucurie-} căci părea trăsniț de cele auzite. Surprins de furios si neputînd, fă'ră îndoială, să.le facă nimic celor de jo< "»< *pelarea lui K. tocmai m clipa cînd se ridicase să căută să se despăgubească pe spinarea galeriei și o ameninți apostrofeze galeria, judecătorul o ascultase sund in picioare, sărind în picioare si încruntîndu-si sprîncenele care, dacă d P»f^{ta} ^P*^{l-} Sl P^{rofită} de întrerupere ca să se așeze cit mai obicei nu se prea observau, în clipa aceea, de furie, i se zbu^{neluat m seamă} <* I^l cum ar fi trebuit să nu » se observe liseră, negre și cumplite, deasupra ochilor. gestul.

Jumătatea stîngă a sălii își păstră întreg calmul; cei aflai^{^Poi}> probabil ca să-și recapete ținuta necesară, luă din

g   ș p   g

acolo stăteau perfect aliniați, cu fețele întoarse spre estrad și ascultau la fel de liniștiți și gălăgia de sus, și vacarmi de-alături; ba chiar, din cînd în cînd, le îngăduiau uno dintre ei să iasă din rînduri și să se amestece cu cei din partii adversă. Oamenii aceștia din jumătatea stîngă, de fapt : puțin numeroși, poate că în fond nu erau mai tari decît

p p caietelul.

;—• Asta nu vă ajută cu nimic, domnule judecător, continuă registrul dumneavoastră nu face decît să-mi confirme ele.

Mulțumit că nu-și aude decît vocea lui calmă în adunarea ta străină, K. îndrăzni chiar să ia imediat registrul ju-

46 ♦ *Franz Kafka*

PROCESUL ♦ 47

decătorului de instrucție, să-l ridice și să-l agite în ae_t uitați-mă:

ținîndu-l cu două degete de-o filă de la mijloc, ca și cum i-a^{^c} ^a face s;

fi fost scîrbă să-l atingă; și etala astfel, în văzul tuturor, filei • surprindere, dimineața, din pat; poate că — judecînd

gălbejite, care atîrnau de ambele părți, rupte și pline de pet_e P^{nm} a SDUSele judecătorului de instrucție nu mi s-ar părea

am fost arestat acum zece zile — arestarea în să rid, dar nu despre asta e vorba. Am fost luat

pgț p j, pe

caietelul acesta, deși îmi e inaccesibil, căci nu pot să-l apu^{^J} ^tă de doi paznici grosolani. Nici pentru un tîlhar

decît cu vîrful degetelor și nu l-aș lua în mînă. „ericulos nu s-ar fi putut lua mai multe măsuri de prevedere.

Judecătorul de instrucție luă registrul așa cum picase p t pjus, paznicii, erau niște canalii, fără pic de moralitate, masă, încercă să-l netezească puțin cu palma, și reîncepu să ~Jj_f m_i-au împuiat urechile cu trîncăneala lor, cerîndu-mi citească. Gestul lui era un semn de adîncă umilire, sau ce - { mituiesc, încercînd să capete prin escrocherie hainele și puțin trebuia interpretat ca atare.

rufaria mea; mi-au cerut bani ca să-mi aducă, după cum

Cei din primele rînduri își întinseră spre K. fețele plini sp_{uneau}, micul-dejun, după ce-au înghițit fără rușine, sub de atîta curiozitate, încît el zăbovi o clipă ca să-i privească £%& mei, propria mea gustare de dimineață. Și asta nu-i Erau, în genere, oameni yîrstnici, mulți dintre ei aveau bărt_{totu}i. M-au dus în fața inspectorului, într-o a treia încăpere albe; poate că totul depindea de bătrîinii aceștia, poate că e a apartamentului. Camera aceea e a unei doamne pe care o ar fi izbutit cel mai bine să influențeze adunarea pe can_știmez foarte mult; și a trebuit să văd cum, din pricina mea, umilirea judecătorului de instrucție nu reușise s-o scoată dii deși gră vina mea, 'camera i-a fost pîngărită de prezența impasibilitatea în care căzuse după cuvîntarea lui K. paznicilor și a inspectorului. Cu greu mi-am putut păstra

— Ceea ce mi s-a întîmplat mie, continuă K. mai înce_{sm}gele rece. Dar am izbutit și l-am întrebat pe inspector, cît decît înainte și neslăbind o clipă din ochi fețele bătrînilo_e poate de calm — dacă s-ar afla aici, inspectorul ar fi din primele rînduri, din care pricină părea că vorbește cai nevoit să recunoască el însuși asta — de ce fusesem arestat, distrat — ceea ce mi s-a întîmplat mie e numai un

caz izolat ce credeți că mi-a răspuns inspectorul, pe care parcă-l văd și n-ar avea deci mare importanță și nu l-aș lua în serios dac! acum în fața mea, stînd pe scaunul doamnei, ca un simbol al n-ar rezuma felul în care se procedează și împotriva multe celui mai stupid orgoliu ? Nu mi-a răspuns, în fond, nimic, altora. Pentru ei vorbesc eu aici, și nu pentru mine. domnilor; poate pentru că într-adevăr nici el nu știa nimic;

Fără să vrea, ridicase glasul. Cineva din sală îl aplaudă ci mă arestase și atîta îi era de ajuns. Ba, mai mult chiar, brațele ridicate, strigînd: adusesse în camera doamnei

aceleia trei funcționari inferiori

— Bravo ! De ce nu ? Bravo și iar bravo ! de la banca unde lucrez, toți trei preocupați să privească Pe K i, pe colo, cîte un bătrîn din primele rînduri îs fotografiile aparținînd doamnei și să le rāvășească. Prezența

mîngîia barba, dar strigătul nu făcu pe nimeni să se întoarcă acestor funcționari avea, firește, și un alt scop : ca și gazda Nici K. nu-i dădu importanță, dar se simți, totuși, încurajat mea, ca și servitoarea casei, ei trebuiau să răspîndească acum nu mai socotea necesar să fie aplaudat de toți; er; zvonul arestării, să-mi strice reputația, și, mai ales, să-mi suficient ca majoritatea să înceapă să cugete și numai dii zdruncine poziția la bancă. Dar nimic din toate acestea n-a cînd în cînd să fie convins vreun ins. reușit, cît de cît măcar; însăși gazda mea, o persoană foarte

— Nu caut succese de orator, continuă K., urmîndu-ș simplă — țin să-i rostesc numele aici, în semn de omagiu, ea firul gîndurilor; de altfel, nici nu le-aș putea dobîndi s* numește doamna Grubach — însăși doamna Grubach Domnul judecător de instrucție vorbește fără îndoială mul' deci, a fost destul de rezonabilă ca să spună că o asemenea mai bine decît mine, așa cum îi cere meseria. Vreau pur și testare n-are mai multă importanță decît un atac în plină simplu să supun dezbaterii publice o anomalie publică stradă săvîrșit de niște derbedei. Toate acestea, repet, mie

48 ♦ *Franz Kafka*

personal nu mi-au adus decît neplăceri și supărat trecătoare, dar consecințele n-ar fi putut oare să fie mult ma grave?

înterupîndu-se ca să-i arunce o privire judecătorului a, instrucție, K. observă că acesta tocmai îi făcea cu ochiul cuiy din sală'. De aceea zîmbi și spuse:

— Domnul judecător de instrucție, aflat lîngă mine tocmai îi făcea cuiva dintre dumneavoastră un semn secret Există deci printre dumneavoastră oameni care sînt dirijat de-aici, de sus. Nu știu dacă semnul trebuie să provoact huiduieli sau aplauze, și, deoarece îl dau în vileag, renum să-i aflu semnificația. îmi e perfect indiferent și-i las deplini libertate domnului judecător de instrucție să comande q glas tare oamenilor pe care îi plătește, și să nu foloseascj semne secrete. N-are decît să le spună deschis: „Acum fluie rați!" sau „Acum aplaudați!"

Fie din jenă, fie din nerăbdare, judecătorul de instrucțif se foia de colo-colo pe scaun. Omul din spatele lui, cu cart stătuse de vorbă și mai înainte, se plecă din nou spre el, o să-l încurajeze îri general, sau ca să-i dea vreun sfat ma deosebit. Jos, oamenii vorbeau în șoaptă, dar cu însuflețire Cele două tabere, care pînă mai adineauri păreau animate di păreri atît de diferite, se amestecară; cîțiva ii arătau cu degetu pe K.; alții arătau spre judecătorul de instrucție. Fumul ș praful stîrnit formau acum o ceață nespus de supărătoare și-făceau aproape invizibili pe cei aflați în fundul sălii. Și ma ales, probabil că-i incomodau grozav pe cei de la galerie cari erau nevoiți, ca să se țină la curent cu desfășurarea dezbaterii să-i întrebe pe cei de jos, și nu făceau asta decît pe șoptite după ce în prealabil priveau neliniștiți spre judecătorul di instrucție. Iar răspunsurile veneau la fel de șoptite, de dup: palmele cu care cei întrebați își acopereau gura.

— Am să termin imediat, spuse K. și, fiindcă lipsei clopoțelul, izbi cu pumnul în masă.

Tresărind de spaimă la auzul zgomotului, judecătorul di instrucție și omul cu care se sfătua își despărțiră cît ai clip capetele.

— Chestiunea aceasta nu mă privește nici cît negru sut unghie, de aceea judec cu sînge rece și, presupunînd că da! vreo importanță acestui pretins tribunal, vă e de mare foltf să mă ascultați. Vă rog, deci, să vă amînați pentru mai tîrzi*

părerile i

PROCESUL ♦ 49

asupra spuselor mele, căci nu prea mai am timp și-am

STriecurînd.

Se ®^{cu} imediat liniște, într-atît reușise K. să-și 2pînească ascultătorii. Nu se mai striga ca la început, ba

hiar nici nu se mai aplauda și oamenii păreau de pe acum convinși sau pe cale de a fi convinși.

— 'Nu există îndoială, domnilor, continuă K., foarte încet, căci îl bucura atenția încordată a mulțimii — în liniștea care domnea se iscase un fel de zumzet, mai excitant decât cele mai entuziaste aplauze — nu există îndoială, domnilor, că în dosul manifestărilor acestui tribunal, în dosul arestării mele deci, ca să vorbesc despre mine, și în dosul interogatoriului la care sînt supus astăzi, se află o mare organizație, o organizație care plătește nu numai paznici venali, inspectori și judecători de instrucție nerozi, dar mai întreține și judecători de rang înalt și foarte înalt, cu numeroasa și inevitabila lor suită de valeți, de scribi, jandarmi și alți auxiliari, poate chiar și călăi, nu mă sfiesc să rostesc cuvîntul. Iar sensul acestei mari organizații, domnii mei, în ce constă ? în a aresta oameni nevinovați cărora li se întentează procese stupide — ca în cazul meu — adesea fără nici un rezultat. Și cum s-ar putea oare, dat fiind nonsensul total al unui asemenea sistem, să fie evitată cea mai reprobabilă corupție a funcționărilor care-l slujește ? E cu neputință, domnilor, să fie evitată. Nici cel mai mare judecător n-ar putea s-o facă, atunci cînd el este în cauză. Iată de ce paznicii caută să fure hainele de pe oameni, iată de ce inspectorii se introduc prin efracție în locuințe străine, iată de ce nevinovații sînt siliți să se vadă dezonoși în fața unor adunări întregi, în loc să fie interogați normal. Paznicii nu mi-au vorbit decît despre magazine în care sînt aduse lucrurile aparținînd arestaților; tare aş dori să văd și eu aceste magazine unde bunurile arestaților, agonisite cu atîta trudă, putrezesc fără rost, așteptînd' să fie furate de niște funcționari necinstiți.

Întreput de un urlet venit din celălalt capăt al sălii, K. își puse palma streășină la ochi ca să poată privi într-acolo, căci lumina tulbure a zilei dădea un ton albicios cetii din sală și te orbea cînd încercai să vezi. Urletul venea din direcția spălătoresei pe care K. o bănuise, încă de cînd intrase în sală, ca va fi un serios element de dezordine. Totuși, ar fi fost greu de spus dacă acum ea era vinovată sau nu. K. vedea doar că

50 ♦ *Franz Kafka*

un bărbat o înghesuia în colțul de lîngă ușă și o strîngea în brațe. Dar nu spălătoreasă urla, ci bărbatul care își căscase larg gura și privea spre tavan.

În jurul lor se formase un mic cerc, iar spectatorii de ij galerie păreau încîntați că diversiunea aceasta pune capăt seriozității pe care K. o adusese în adunare.

Sub imboldul primei impresii, K. vru să se repeadă imediat într-acolo și să restabilească ordinea, gîndindu-se mai întîi că toți vor'fi interesați să-l susțină sau măcar să gonească perechea din sală; dar se ciocni de primele rînduri ale mulțimii, care nu se clintiră și nu-l lăsară să treacă. Dimpotrivă, toți căutau să-l împiedice, oameni în vîrstă întindeau brațele, ba chiar o mîna — K. n-avu timp nici măcar să se întoarcă — îl înșfacă de guler. K. încetă să se mai gîndească la perechea care provocase dezordinea; acum i se păru că se încearcă un atentat la libertatea lui și că arestarea devenea într-adevăr serioasă, de aceea, fără să mai țină seama de nimic, sări jos de pe estradă. Și se pomeni față în față cu mulțimea. Apreciase oare cum trebuie oamenii ? Nu contase prea mult pe efectele discursului ținut ? Iar ei se prefăcuseră tot timpul cît vorbise și acum, cînd trebuia să se treacă la fapte, își lepădau măștile ? Ce mutre vedea în jurul lui! Ochi mici și negri licărind în penumbră, obraji buhăiți, afirmînd ca la bețivi, bărbi lungi, țepene și rare pe care dacă le apucași aveai impresia că zgîrrii vidul cu degetele și nu că atingi niște bărbi. Sub bărbi însă — și aceasta fu adevărata descoperire făcută de K. — pe gurile hainelor, luceau insigne de diferite culori și mărimi. Toți purtau asemenea insigne, după cît se putea vedea, toți erau o apă și-un pămînt, și cei din dreapta și cei din stînga'; întorcîndu-se brusc, K. văzu aceleași insigne și pe gulerul judecătorului de instrucție care, cu mîinile încrucișate pe pîntec, privea liniștit sala.'

— Așa ! strigă K. ridicînd brațele spre cer, căci descoperirea aceasta neașteptată cerea spații ca să se exprime, sînteți toți, după cîte văd, funcționari ai justiției, faceți toți parte din banda coruptă împotriva căreia vorbeam adineauri, v-ați adunat toți aici ca să mă auziți și să mă spionați, v-ați prefăcut că sînteți împărțiți în două tabere ca să mă înșelați; m-ați aplaudat numai ca să mă puneți la probă: ați vrut să învățați cum trebuie ademeniți cei nevinovați. Ei bine, v-ați ostenit degeaba: sau v-ați amuzat văzînd cum cineva aștepta

PROCESUL ♦ 51

la voi să-i apărați nevinovăția, sau (dă-mi drumul că te cnesc! îi strigă K. unui bătrîn tremurător care se vîrîse "rea mult în el) ați învățat realmente ceva. Oricum, vă felicit L_ntru frumoasa voastră meserie. Si, luîndu-și repede pălăria aflată pe marginea mesei, K. țe gîfăbi să ajungă la ieșire în liniștea desăvîrșită a sălii, liniște care nu se putea explica decît prin faptul că surpriza fusese totală. Dar

judecătorul de instrucție se dovedi a fi și mai rapid, căci îl aștepta la ușă.

— O clipă, îi spuse el.

K. se opri, fără să-l privească; n-avea ochi decît pentru usa a cărei clanță o și apucase.

'— Vreau numai să-ți atrag atenția, îi spuse judecătorul, că astăzi te-ai păgubit singur, fără să-ți dai seama, de avantajul pe care un interogatoriu îl reprezintă oricînd pentru un arestat.

K. rîse, privind spre ușă.

— Bandă de golani! strigă el, vă dăruiesc toate interogatoriile !

Apoi deschise ușa și porni în goană pe scări. În urma lui, auzi cum crește vuietul adunării ce se reînsuflețea ca să discute evenimentele, ca o clasă care comentează un text.

ÎN SALA GOALĂ. STUDENTUL. BIROURILE TRIBUNALULUI

În săptămîna care urmă, K. așteptă zi de zi o nouă convo care; nu-și putea închipui că renunțarea la interogatorii \ fusese socotită ca definitivă și, cum nu primi nimic pînă sîmbătă seară, presupuse că ar fi convocat în mod tacit pentru duminică, la aceeași oră și în același loc. De aceea, duminică dimineața se duse din nou acolo, folosind de data aceasta scările și culoarele cele mai directe; cîțiva locatari care își mai aminteau de el îl salutară din prag, dar el nu mai trebui să întrebe pe nimeni încotro să se îndrepte și ajunse curînd la ușa care se deschise imediat ce bătu în ea.' Fără să mai stea să'privească femeia care îi deschise — aceeași ca și data trecută — și care rămase lîngă ușă, K. vru să treacă imediat în încăperea vecină.

— Azi nu e ședință, îi spuse femeia.

— Și de ce n-ar fi ? întrebă el neîncrezător.

Dar femeia îl convinse deschizîndu-i ușa sălii. Sala era într-adevăr goală și, în goliciunea ei, părea și mai jalnică decît duminica trecută. Pe masa așezată tot pe estradă, se aflau cîteva cărți.

— Pot să mă uit la cărțile astea ? întrebă K., nu din curiozitate, ci doar ca să-și poată spune că nu venise degeaba acolo.

— Nu, îi răspuse femeia, și închise ușa, nu e voie. Cărțile sînt ale judecătorului de instrucție.

— Așa ! spuse K., și clătină din cap; pesemne că astea sînt codurile, iar justiția noastră cere cu tot dinadinsul să te condamne nu numai nevinovat, dar și fără să cunoști legea.

— Tot ce se poate, spuse femeia, care nu prea îl înțelesese.

— Bine, atunci mă duc, spuse K.

— Să-i spun ceva domnului judecător de instrucție? întrebă femeia.

— îl cunoști ? întrebă K.

— Firește, spuse femeia, soțul meu e aprod la tribunal.

PROCESUL ♦ 53

{£. remarcă abia atunci că vestibulul în care duminica ecută nu se afla decît un hîrdău pentru spălat rufe, era cufll complet mobilat, ca o cameră de locuit. Femeia îi observă mirarea și-i spuse:

— Da, avem aici locuința gratuită, numai că trebuie să

golim camera în zilele de ședință. Slujba soțului meu are și unele inconveniente.

— Nu mă miră atît camera, spuse K. privind-o răutăcios, cît mai ales faptul că ești măritată.

— Faci aluzie la împlinirea din ședința trecută, cu care am întrerupt cuvîntarea.

— Evident, spuse K.; acum s-a terminat și aproape că am uitat-o, dar atunci mă înfuriasem grozav. Și spui că ești măritată!

— Nu ți-am făcut deloc rău că te-am întrerupt. Și așa te-au judecat cu destulă asprime după ce ai plecat.

— Se prea poate, spuse K. făcîndu-se că nu-i aude ultimele cuvinte, dar asta nu te scuză deloc.

— Față de toți cei care mă cunosc sînt scuzată, spuse femeia; bărbatul care m-a îmbrățișat duminica trecută se ține de capul meu de multă vreme. Poate că n-oi fi pîrînd prea ispititoare, dar pentru el așa sînt. Și nu se poate face nimic împotriva lui, soțul meu a trebuit să se împace cu ideea asta; dacă vrea să-și păstreze slujba trebuie să îndure, căci băiatul acela e student și pesemne că o să ajungă la un post înalt. Se ține mereu după mine; cînd ai intrat dumneata, el tocmai plecase.

— Nu mă miră deloc, spuse K., se potrivește și el, de minune, cu toți ceilalți.

— Vrei cumva să schimbi lucrurile pe-aici ? întrebă agale femeia, privindu-l cercetătoare, ca și cum ar fi spus ceva primejdios atît pentru ea cît și pentru K. Asta am și înțeles din cuvintele dumitale care mie, uneia, mi-au plăcut foarte mult, deși n-am ascultat decît o parte, căci începutul l-am pierdut, iar cînd ai ajuns la sfîrșit zăceam cu studentul pe podea. Dezgustător mai e aici! adăugă ea după o clipă, apucînd mîna lui K. Crezi că o să poți aduce îmbunătățiri ?

K. zîmbi și își suci puțin mîna în palmele moi ale femeii.

— La drept vorbind, spuse el, nu m-a angajat nimeni ca să aduc aici îmbunătățiri, cum le spui dumneata, și dacă o să-i vorbești cuiva despre asta, de pildă judecătorului de instrucție,

54 ♦ *Franz Kafka*

O să rîdă de dumneata sau o să te pedepsească; nu m-aș jî amestecat din proprie inițiativă în asemenea treburi, i_a, nevoia de-a aduce îmbunătățiri justiției nu mi-ar fi tulburai niciodată somnul. Dar prin faptul că am fost arestat, căci sîu_a arestat, m-am văzut silit să mă amestec, ce-i drept, pentru propriul meu interes. Dacă însă cu prilejul acesta aș putea să-ți fiu în vreun fel de folos, aș face-o, firește, cu mare plăcere, nu numai din dragoste față de aproape, ci și pentru că, la rîndul dumitale, mi-ai putea fi de folos.

— Cum aș putea ? întrebă femeia.

— Arătîndu-mi, de pildă, acum, cărțile de pe masă.

— Nici vorbă să nu ți le arăt, strigă femeia și-l trase grăbită după ea.

Cărțile erau de fapt niște gioarse vechi, uzate; una dintre ele avea coperțile făcute ferfeniță, iar peticele cotorului abia

l se mai țineau în cîteva ațe.

— Ce murdar e aici totul, spuse K. și clătină din cap. Femeia șterse cărțile cu poala șorțului, înainte de a-l lăsa

să le atingă. K. luă volumul de deasupra, îl deschise și dădu cu ochii de-o gravură indecentă: un bărbat și o femeie ședeau goi pe o canapea; intenția gravorului fusese vădit obscenă, dar stîngăcia desenului făcea să se vadă doar un bărbat și-o femeie exagerat de țepeni, care păreau că ies din cadru și nu izbuteau decît cu greu să se privească, din pricina perspectivei greșite.

K. nu răsfoi volumul mai departe, ci deschise un altul, la pagina titlului; avea acum în față un roman intitulat: *Torturik pe care Grete le-a îndurat de la soțul ei Hans*.

— Așadar, iată cărțile legii studiate aici, spuse K. Iată ce fel de oameni trebuie să mă judece.

— Am să te ajut, vrei ? spuse femeia.

— Poți, într-adevăr, să faci asta fără să te vîri singură în primejdie ? Mai adineauri spuneai că soțul dumitale se teme de superiori.

— Am să te ajut totuși, spuse femeia; vino, trebuie s2 stăm de vorbă. Nu mai pomeni de primejdii; nu mă tem de ele decît cînd vreau eu.

îi arată estrada și-l rugă să se așeze lîngă ea, pe treaptă.

— Ai ochi frumoși, negri, spuse ea, după ce se așezară, privind de jos în sus față lui K. Mi s-a spus că și eu am ochi frumoși, dar ai dumitale sînt mult mai frumoși. Am observat

PROCESUL ♦ 55

din prima clipă, atunci cînd ai venit întîia oară; ba chia j- nricina ochilor dumitale am intrat apoi în sala de ședinți

chiar

ia ocniior aumitaie am mirai apoi in saia ue ședințe, i ^ru pe care nu-l fac niciodată și, într-o oarecare măsură, mie interzis.

Iată deci care era tot misterul, se gîndi K. Femeia asta j ^e oferă, e și ea la fel de coruptă ca toți cei de-aici; fiindcă s-a săturat de oamenii justiției, lucru, altminteri, lesne de înțeles, se leagă de primul venit, lăudîndu-i frumusețea ochilor."

Și se ridică fără să spună un cuvînt, ca și cum ar fi gîndit cu gîa^s tare Ș* astfel i-ar fi explicat femeii atitudinea lui.

__Nu cred că m-ai putea ajuta, spuse el; ca să mă poți

ajuta cu adevărat ar trebui să ai relații cu funcționarii superiori; iar dumneata probabil că nu'cunoști decît slujbașii mărunți care mișună cu duiumul pe-aici. Pe aceștia nu mă îndoiesc că-i cunoști foarte bine și că ai putea obține cîte ceva de la ei, dar cele mai mari servicii pe care ți le-ar putea ei face n-ar avea nici o importanță pentru deznodămîntul final al procesului; n-ai reuși decît să-ți pierzi cîțiva prieteni, și eu nu doresc asta. Păstrează-ți relațiile pe care le-ai avut pînă acum cu ei; mi se pare că-ți sînt absolut necesare; nu ți-o spun fără regret căci, ca să-ți răspund la compliment, ți-aș mărturisi că și dumneata îmi plăci, mai ales cînd mă privești ca în clipa asta, cu atîta tristețe, de altfel nemotivată prin nimic. Aparții grupului de oameni împotriva cărora trebuie să lupt, dar te simți foarte bine în el și chiar îl iubești pe student sau, dacă nu-l iubești, măcar îl preferi soțului dumitale. Asta se poate vedea ușor din cuvintele pe care le spui.

— Nu, strigă ea rămânînd mai departe pe treaptă și apucă mîna lui K., pe care acesta nu izbuti să și-o tragă destul de repede. Să nu pleci acum; n-ai dreptul să pleci cu o părere greșită. Ai fi într-adevăr în stare să pleci chiar în momentul ăsta ? Sînt chiar atît de neînsemnată încît să nu vrei să-mi faci măcar plăcerea de-a mai rămîne o clipă cu mine?

1— M_aj înțeles greșit, spuse K. așezîndu-se din nou pe treaptă. Dacă ții într-adevăr să mai rămîn, o făc cu plăcere; timp am suficient, doar am venit pentru interogatoriu. Cuvintele mele de adineauri aveau doar scopul să te roage să iu întreprinzi nimic în favoarea mea. N-a existat nimic jignitor ta ele, mai ales dacă ții seama că deznodămîntul procesului

56 ♦ *Franz Kafka*

îmi este absolut indiferent și că o condamnare m-ar face și rîd, presupunînd, firește, că s-ar ajunge în mod real la u, sfîrșit al procesului, ceea ce mi se pare însă foarte îndoieli[^] Mai degrabă cred că lenea, neglijența sau chiar teanij funcționarilor justiției a și dus la întreruperea acțiunii, saj va duce în curînd; firește, mai există posibilitatea ca ei și continue procesul, sperînd să se aleagă cu o mită serioasă a la mine; dar au să-și piardă vremea de pomană, pot s-o spu, de pe acum, fiindcă n-am să dau mită nimănui. Mi-ai pute; face un mare serviciu comunicîndu-i judecătorului & instrucție sau oricărei alte persoane căreia îi place și răspîndească veștile mai importante că niciodată, nici unu din trucurile pe care domniile aceștia le posedă din belșug n-t să mă poată îndupleca să dau mită vreunui dintre ei. Îș pierd vremea de pomană, le poți spune asta deschis. Dt altfel, poate că și-au și dat singuri seama, iar dacă nu și-at dat, n-au decît să afle acum. Astfel, au să-și mai scutească t parte din muncă. E drept că și eu aș fi scutit de cîteva mic neajunsuri pe care însă le-aș suporta cu plăcere dacă aș ști ci fiecare dintre ele înseamnă în același timp și o contralovitur! dată împotriva lor. Și aș avea grijă ca așa să fie. Îl cunoști pt judecătorul de instrucție ?

— Firește, spuse femeia, la el mă gîndeam în primul rînd cînd ți-am oferit ajutorul meu. Nu știam că e toi funcționar inferior, dar dacă spui dumneata, așă trebuie și fie. Totuși, cred că raportul pe care îl trimite mai-marilor să; are o oarecare influență. Și scrie atîtea rapoarte! Spui ci funcționarii sînt leneși, dar asta nu-i adevărat pentru toți și mai ales pentru judecătorul nostru de instrucție, care scrie enorm. Duminica trecută, de pildă, ședința a durat pînă seara Toată lumea plecase, dar el a rămas aici; i-a trebuit lumini și eu n-aveam decît o lampă mică, de bucătărie, dar el s-> mulțumit și cu ea și a început imediat să scrie. Soțul meu care duminică tocmai era liber, a venit și el între timp; ne-afl dus amîndoi după mobile și am aranjat camera la loc; pe urmă au mai venit niște vecini și-am mai stat împreună de vorbă, la lumina luminării. Ce să-ți mai spun, uitasem de judecător și ne-am dus la culcare. Deodată, în bezna nopții — trebuie că era foarte tîrziu — mă trezesc și-l văd pe judecător lîngă pat, cu palma pusă în fața lămpii ca să nv cadă lumina peste soțul meu; precauția lui n-avea nici ut

PROCESUL ♦ 57

st căci soțul meu doarme atît de adînc, încît lumina nu-l ÎL[^]ste niciodată. M-am speriat așa de tare, că era cît pe-aci * j d ă l d i i f b i l

^s p ș

\ tip; (*ar judecătorul de instrucție a fost amabil, m-a -ndemnat să fiu prudentă, mi-a șoptit că scrisese pînă atunci, ■3-mi aducea lampa înapoi, și că n-o să uite niciodată cum arăt cînd dorm. Îți povestesc toate astea numai ca să-ți spun ca judecătorul de instrucție scrie cu adevărat multe rapoarte, mai ales despre dumneata, căci interogatoriul dumitale a fost, desigur, punctul principal al ședinței de duminică. Iar rapoartele atît de lungi nu pot trece totuși, fără să fie luate în seamă; apoi, din cele povestite, poți vedea că judecătorul îmi face curte și că pot avea o mare influență asupra lui, mai ales acum, la început, căci am impresia că si-a pus ochii pe mine abia de cîteva zile. Mai am și alte dovezi că ține mult la mine. Chiar ieri mi-a trimis prin student, care e omul de încredere și colaboratorul lui principal, o pereche de ciorapi de mătase, fiindcă fac curățenie în sala de ședințe; dar curățenia sălii e un pretext, căci soțul meu e obligat s-o facă și e plătit pentru asta. Sînt niște ciorapi frumoși, ia privește-i — și ridică fusta pînă peste genunchi, întinzînd' picioarele ca să și-i admire singură — sînt niște ciorapi frumoși, ba prea fini chiar, și nu mi se potrivesc deloc mie.

Deodată se întrerupse, puse mîna pe mîna lui K. de parcă ar fi vrut să-l liniștească și-i șopti:

— Atenție, Berthold ne privește.

K. își ridică ochii, încet. În ușa sălii de ședințe stătea un tînăr mărunt, cu picioarele strîmbe și cu o barbă scurtă, rară și roșcată, prin care își trecea tot timpul degetele, încercînd astfel să capete o oarecare demnitate. K. îl privi curios; era prima oară cînd întîlnea de la om la om, ca să zicem așa, un student specializat în știința aceasta juridică pe care o ignora complet, un bărbat care probabil că într-o

bună zi avea să ocupe o slujbă înaltă. Studentul, dimpotrivă, părea că nu-i dă nici o atenție lui K.; scoțându-și pentru o clipă un deget <lin barbă, îi făcu semn femeii, apoi se duse la fereastră; femeia se aplecă spre K. și-i șopti:

— Nu fi supărat. Te rog foarte mult. Și nu gânde rău despre mine; trebuie să mă duc la el, la individul ăsta oribil; uită-te oumai ce picioare strâmbe are! Dar am să mă întorc imediat Și atunci am să merg unde ai să mă duci; am să te urmez unde vrei și-ai să poți face cu mine tot ce dorești; nu cer

58 ♦ *Franz Kafka*

decît să plec pentru cit mai multă vreme de aici și aș fi feri. cită dacă nu m-aș mai întoarce niciodată. Mai mîngîie o clipă mîna lui K., apoi se ridică grăbită Șj alergă spre fereastră.

Cu un gest reflex, făcut în gol, K. încercă zadarnic **sa-j** prindă mîna. Femeia aceasta îl tenta cu adevărat; și, în ciuda tuturor gîndurilor ce-l frămîntau, nu găsea nici un motiv serios care să-l poată face să nu cedeze tentației. O clipă î, trecu prin minte că ea căuta poate să-l prindă în mreje ca să-l dea mai bine pe mîna justiției, dar înlătură ușor obiecția aceasta. Cum l-ar fi putut prinde? Nu rămînea el oare, mereu, îndeajuns de liber ca să poată strivi cu o singură lovitură întreaga justiție, cel puțin în ceea ce îl privea? Și să nu aibă măcar atîta încredere în sine? Și-apoi, femeia părea că-j cere în mod sincer ajutor, și asta putea să-i fie util. Poate ca" nu exista mijloc mai bun de-a se răzbuna pe judecător și pe șleahța lui decît răpindu-le femeia și luînd-o pentru sine. Se putea întîmpla atunci ca, istovit după munca îndelungată la rapoartele mincinoase asupra lui K., judecătorul de instrucție să găsească, la mijlocul nopții, patul femeii gol. Și gol pentru că ea îi aparținea lui K., pentru că femeia aceasta care stătea acum la fereastră, corpul acesta lung, suplu și cald, îmbrăcat într-o rochie neagră de stofă grea și groasă, îi aparținea pe de-a-ntregul numai lui K.

După ce-și risipi astfel îndoielile în privința ei, K. găsi că dialogul tăcut de la fereastră dura cam prea mult și începu să bată în estradă, mai întîi cu degetele, apoi cu pumnul. Studentul îl privi o secundă peste umărul femeii, dar nu se deranja deloc și se lipi și mai strîns de ea. Femeia își pled mult capul, de parcă l-ar fi ascultat cu mare atenție, și el profită de gestul acesta ca s-o sărute cu zgomot pe gît, fără să se oprească din vorbă. Lui K. i se păru că vede astfel o confirmare a spuselor femeii cu privire la tirania pe care studentul o exercita asupra ei și, ridicîndu-se, începu să umble de colo-colo, prin sală. Privindu-l pieziș pe student, se gîndi cum ar putea să-l alunge cît mai repede de-acolo; de-aceea se simți întrucîtva satisfăcut cînd studentul, enervat fără doar și poate de umbletul lui care degenera uneori în tropăit, îi spuse:

— Dacă ești nerăbdător, nu te împiedică nimeni să pleci. Ai fi putut s-o'faci mai de mult și nimeni nu ți-ar fi regretat

PROCESUL ♦ 59 a; ar fi trebuit s-o ștergi de cum am intrat eu, și încă

ra^Qj toată furia pe care o manifesta, izbucnirea studentului maî vădea în ea și întreaga aroganță a viitorului funcționar al

titiei care îi vorbește unui acuzat rău-văzut. K. se opri chiar lîng^a el **Și-i** spuse' zîmbitor:

— Sînt nerăbdător, e drept, dar cel mai ușor mijloc de a.,iîi calma nerăbdarea e s-o ștergi de-aici. Dacă ai venit să studiezi — căci am auzit că ești student — atunci îți cedez cu plăcere locul și plec cu femeia. Pesemne că va trebui să mai studiezi mult pînă să ajungi judecător; nu prea mă pricep eu la treburile voastre judiciare, dar cred că nu sînt suficiente numai discursurile grosolane pe care știi să le ții cu atîta nerușinare.

— Nu trebuia lăsat liber, spuse studentul ca și cum i-ar fi dat femeii o explicație pentru cuvintele jignitoare ale lui K. A fost o greșeală, i-am spus judecătorului de instrucție, între interogatorii, trebuia măcar ținut în camera lui. Sînt momente cînd nu-l mai înțeleg deloc pe judecător.

— Mai lasă vorbele, spuse K. întinzînd mîna spre femeie. Dumneata, vino cu mine.

— Așa ! spuse studentul. Nu, nu, pe ea n-o s-o ai.

Și, cu o putere pe care nimeni nu i-ar fi bănuțit-o, ridică într-o singură mînă femeia, apoi, cu spatele

încovoiat, porni spre ușă, privindu-și drăgăstos povara. Deși plecarea aceasta vădea neîndoielnic o oarecare frică față de' K., studentul avu totuși îndrăzneala să-l ațîțe și mai mult, mîngîind și ciupind cu mîna liberă brațul femeii. K. alergă după el cîțiva pași, gata să-l înșface și, la nevoie, să-l sugrume, dar spălătoreasă îi spuse:

— Nu-i nimic de făcut, judecătorul de instrucție a trimis după mine. N-am voie să merg cu dumneata — și-și trecu palma peste fața studentului — pocitania asta n-o să-mi dea drumul.

Ja— Și dumneata nu vrei să fii eliberată ? strigă K. punînd pe umărul studentului o mîna pe care acesta încercă s-o apuce cu dinții.

— Nu, nu, strigă femeia, împingîndu-l cu amîndouă fflînile pe K., nu, nu, mai ales asta nu ! Ce gîndești ? Aș fi Pierdută ! Lasă-l, te rog, lasă-l! Studentul nu face decît să

60 ♦ *Franz Kafka*

îndeplinească ordinul judecătorului de instrucție și să mg ducă la el.

— S-o șteargă dracului, atunci; iar pe dumneata să nu te mai văd niciodată, spuse K. înnebunit de dezamăgire și-| trase studentului un pumn în spate, de-l făcu să se clatine.

Dar studentul, fericit că nu căzuse, începu doar să țopăie și mai repede cu povara lui în brațe.

K. porni încet după ei; își dădea seama că asta fusese prima înfrîngere de netăgăduit pe care o suferise din partea oamenilor justiției. Dar n-avea de ce să se teamă : suferise înfrîngerea numai fiindcă provocase lupta. Dacă ar rămîne acasă și și-ar duce viața obișnuită, ar fi atunci de-o mie de ori superior fiecăruia dintre eiși-ar putea să-i măture din drum cu o simplă lovitură de picior. Și își imagina frumoasa scenă plină de grotesc pe care ar crea-o, de pildă, priveliștea studentului acestuia jalnic, a mucosului acestuia umflat de orgoliu, a pocitaniei acesteia purtătoare de barbă, stînd în genunchi la patul Elsei și împreunîndu-și mîinile ca să ceară iertare. Imaginea îi plăcu atît de mult fui K. încît îl hotărî, dacă va avea vreodată prilejul, să-l ducă neapărat pe student la Elsa.

Din curiozitate, K. alergă spre ușă; voia să vadă încotro era dusă femeia, căci studentul n-avea s-o poarte totuși în brațe, pe străzi. Dar nu trebui să-i caute prea mult; chiar în fața' ușii se zărea o scară îngustă, de lemn, care probabil că ducea spre pod (din pricina unei cotituri, nu i se vedea capătul de sus). Pe scara aceasta pornise studentul cu femeia în brațe, și urca încet, răsuffînd greu, căci alergătura de pînă atunci îl obosise. Femeia îi făcu lui K. un semn cu mîna și căută să-i arate, ridicînd de cîteva ori din umeri, că nu e de loc vinovată pentru răpire, dar gesturile ei nu exprimau prea mult regret. K. o privi fără expresie, ca pe o necunoscută; nu voia nici să-și arate decepția, nici să lase să se vadă că ar putea ușor s-o învingă.

Cei doi dispăruseră și K. tot mai stătea singur în ușă. Era nevoit să recunoască acum nu numai că femeia îl înșelase, dar și că-l mințise dublu spunîndu-i că e dusă la judecătorul de instrucție; doar n-avea să stea și s-o aștepte judecătorul de instrucție într-un pod ! Scara de lemn nu putea să explice nimic, oricît ar fi fost întrebată. Apoi K. observă un bilet prins în perete, la capătul scării, și grăbindu-se într-acolo citi

PROCESUL ♦ 61

rmătorul aviz, scris cu stîngăcie, parcă de-o mîna de copil: ^uscara spre birourile judiciare". Birourile tribunalului se "aseau deci aici, în podul unei clădiri cu apartamente și camere de închiriat! Instalarea aceasta nu prea avea darul să insufle respect, și nimic nu putea fi mai liniștitor pentru un acuzat decît să vadă cît de puține resurse bănești stăteau la dispoziția acestui tribunal care era nevoit să-și adăpostească birourile acolo unde locatarii casei, ei înșiși cît se poate de săraci, își aruncau zdrențele inutile. La drept vorbind, n-ar fi fost exclus ca tribunalul să aibă destui bani, dar funcționarii să se repeadă asupra lor înainte de-a putea fi utilizați în scopuri judiciare. După experiența de pînă acum a lui K., lucrul acesta părea chiar foarte posibil, dar o asemenea decădere a justiției, deși oarecum înjositoare pentru un acuzat, era în fond și mai liniștitoare decît ar fi fost sărăcia justiției. K. înțelese acum că justiția se jenase să cheme acuzatul într-un pod, la primul interogatoriu, și preferase să-l deranjeze în propria lui casă. Cîtă superioritate avea K. față de-un judecător instalat într-un pod, el care la bancă avea o cameră mare, cu vestibul, prevăzută cu o fereastră imensă prin care putea să privească în piața cea mai animată a orașului! În schimb nu se bucura, firește, de venituri suplimentare provenite din mită sau din fraudă și nici nu-i putea cere omului de serviciu să-i aducă în brațe o femeie la el în birou. Dar la asemenea bucurii K. renunța cu plăcere, cel puțin în viața aceasta.

K. se mai afla încă pironit în fața avizului cînd un bărbat urcă scara, se uită prin ușa deschisă în camera din care se zărea sala de ședințe și-l întrebă, în cele din urmă, dacă nu văzuse cu cîteva clipe mai înainte o femeie.

— Dumneata ești aprodul, nu-i așa ? îl întrebă K.

— Sigur, îi răspunse omul, dar dumneata nu ești acuzatul K. ? Acum te recunosc și eu. Fii binevenit. Și-i întinse mâna, spre marea mirare a lui K

— Astăzi nu e ședință, adăugă omul, văzându-l că tace.

I — Știi, spuse K privind costumul civil al aprodului — omul nu purta altă insignă profesională în afara celor doi nasturi auriți, care păreau smulși de pe o veche manta ofițerească și cusuți lângă ceilalți nasturi ai hainei. Am vorbit cu soția dumitale, acum o clipă; însă nu mai e aici, studentul a dus-o la judecătorul de instrucție.

62 ♦ *Franz Kafka*

— Zău așa, spuse aprodul, tot timpul mi-o ia câte ceva, Și doar azi e duminică. Nu sînt obligat să fac nici un fel de serviciu, dar mă trimit tot timpul cu fel de fel de comunicări inutile, numai ca să mă îndepărteze de aici. Și mai au grija, pe deasupra, să nu mă trimită prea departe, ca să mai pot spera că am să mă întorc la timp. Iar eu mă grăbesc cît pot, îmi strig comunicarea, prin ușa întredeschisă, celui la care sînt trimis, fac asta gîfîind, așa că bietul om abia dacă pricepe despre ce-i vorba, și mă întorc cît pot de repede. Dar studentul a ajuns și mai repede decît mine, fiindcă drumul lui e mai scurt; el n-a avut decît să coboare scara podului. Dacă aș fi fost mai puțin sclav, de multă vreme l-aș fi strivit de perete, aici, lângă aviz. Visez asta tot timpul. îl și văd aici, pe podea, stîlcit, cu brațele întinse, cu degetele rășchirate, cu picioarele lui strîmbe, în mijlocul petelor de sînge care se întind în jur. Dar pînă acum totul n-a rămas decît un vis.

— Și altă soluție nu mai există ? întrebă K. zîmbind.

— Nu văd alta, răspunse aprodul. Și acum e și mai rău: pînă azi se mulțumea s-o ducă pe nevastă-mea' la el, dar acum, așa cum mă așteptam de mult, i-o duce și judecătorului de instrucție.

— Soția dumitale nu e deloc vinovată pentru tot ce se întîmplă ? întrebă K. încercînd cu greu să se stăpînească, într-atît de tare îl rodea și pe el gelozia.

— Ba este, sigur că este, răspunse aprodul. Ea e cea mai vinovată. Ea i s-a aruncat de gît. El se dă în vînt după toate fustele. Numai în casa asta a fost zvîrlit pe ușă din cinci apartamente în care se strecurase. Ce-i drept, nevastă-mea e cea mai frumoasă femeie din tot imobilul și tocmai eu n-am posibilitatea să mă apăr.

— Dacă e așa, spuse K., firește că nu-i nimic de făcut.

— Și de ce nu ? întrebă aprodul. Ar trebui să-i trag într-o bună zi studentului, care e un laș, o asemenea mamă de bătaie, cînd ar încerca să se atingă de nevastă-mea, încît să nu mai îndrăznească altă dată. Dar eu n-am dreptul și nimeni nu vrea să-mi facă plăcerea asta, căci toți se tem de' puterea lui. Numai un om ca dumneata ar putea..!.

— De ce tocmai eu ? întrebă K. mirat.

— Păi fiindcă dumneata ești acuzat, răspunse aprodul.

PROCESUL ♦ 63

— » Firește, spuse K., dar tocmai fiindcă sînt acuzat rebuie să mă tem ca nu cumva să se răzbune influențînd, dacă nu deznodămîntul procesului, cel puțin mersul anchetei.

— Sigur, spuse aprodul ca și cum punctul de vedere al lui K- a^f fi fost la fel de just ^ S^lal lui. De regulă însă la noi nu se intentează procese care să nu ducă la nimic.

— Nu sînt de părerea dumitale, spuse K., dar asta n-o să ma împiedice să mă ocup de student cînd se va ivi prilejul.

— Ți-aș fi foarte recunoscător, spuse aprodul oarecum ceremonios, deși nu prea părea să creadă că visul lui cel mai scump s-ar putea realiza.

— Poate că mai există și alți funcționari aici care ar merita același lucru, spuse K. Poate că toți l-ar merita.

— Sigur, sigur, răspunse aprodul ca și cum ar fi fost vorba despre ceva de la sine înțeles.

Apoi îl privi cu mai multă încredere pe K., lucru pe care nu-l făcuse pînă atunci, deși se purtase atît de prietenos, și adăugă:

— Toată lumea se răzvrătește acum.

Dar discuția părea că-i devenise neplăcută, căci o întrerupse spunînd:

— Trebuie să mă prezint la birou. Vrei să vii cu mine ?

— N-am ce căuta acolo, spuse K.

— Poți să vizitezi birourile; nimeni n-o să se ocupe de dumneata.

— E ceva care merită să fie văzut ? întrebă K., șovăind încă, deși grozav ar fi vrut să accepte.

— De, spuse aprodul, credeam că o să te intereseze.

— Fie, spuse K. în cele din urmă. Merg cu dumneata. Și începu să urce scara, mult mai grăbit decât aprodul.

La intrare, fu cât pe-aci să cadă, căci mai exista o treaptă dincolo de prag. «f— Aici nu se ține seama de public, spuse el.

— Nu se ține deloc seama, spuse aprodul, privește numai sala de așteptare.

Sala de așteptare era un gang destul de lung din care dădeau, spre diverse împărțituri ale podului, mai multe uși grosolane. Deși lumina zilei nu pătrundea pe nicăieri direct, întunericul nu era totuși complet, căci, în loc să fie despărțite de gang printr-un perete ermetic, multe birouri aveau în partea aceasta doar un soi de grilaje din scînduri care lăsau

64 ♦ *Franz Kafka*

să intre un pic de lumină și prin care se putea vedea K i-coi₀ [cîte un funcționar scriind la masa lui, sau stînd în picioare lîngă ochiurile grilajului și observînd oamenii din gang, Probabil fiindcă era duminică, în sala de așteptare se afla uț public destul de restrîns, care părea într-adevăr foarte' modest; așezați la distanțe aproape egale, pe băncile de lemn puse de-o parte și de alta a gangului, toți oamenii aceștia erau îmbrăcați neglijent, deși cei mai mulți dintre ei, judecînd după fizionomie, după ținută, după felul cum își¹ tăiau barba și după multe alte semne sigure, dar greu dV observat, aparțineau păturilor de sus ale societății. Fiindcă nu existau cuiere, fiecare își pusese pălăria pe bancă, urmînd fără doar și poate exemplul celor veniți mai înainte. Cînd îi văzu intrînd pe K. și pe aprod, cei așezați mai aproape de ușă se ridicară să-i salute, iar ceilalți se socotiră și ei datori k facă același lucru, așa că la trecerea celor doi nou-veniți se ridicară toți. De altfel, nimeni nu se ridică de tot; stăteau toți cu spinările încovoiate și cu genunchii îndoiți și semănau leit cu cerșetorii de pe străzi. K. așteptă o clipă' să-l ajungă din urmă aprodul și-i spuse:

— Cîte umilînțe trebuie să fi îndurat!

— Da, spuse aprodul, sînt acuzați; toți oamenii pe care îi vezi aici sînt acuzați.

— Adevărat ? spuse K. Atunci sînt colegii mei.

Și adresîndu-se celui mai apropiat de el, un bărbat înalt, slab și aproape cărunț, îl întrebă politicos :

— Ce așteptați aici, domnule ?

Dar întrebarea lui pusă pe neașteptate îl tulbură pe cel căruia îi era adresată și avu un efect cu atît mai penibil cu cît se vedea bine că omul avea destulă experiență, că oriunde în altă parte ar fi știut să se stăpînească și n-ar fi renunțat ușor la superioritatea dobîndită asupra altora. Aici însă, nu știu să răspundă unei întrebări atît de simple și începu să-i privească pe ceilalți de parcă ei ar fi fost obligați să-i sară în ajutor, și nimeni n-ar fi putut să-i pretindă un răspuns atîta vreme cît ajutorul cerut nu-i venea. Atunci interveni aprodul și-i spuse, ca să-l liniștească și să-i dea curaj:

— Dumnealui te-a întrebat numai ce aștepți. Răspunde-i. Vocea aprodului, fără îndoială mai familiară pentru cel

întrebat, avu un efect mai bun:

— Aștept, începu omul, și se opri deodată.

PROCESUL ♦ 65

Era vădit că-și alesese începutul acesta ca să răspundă -jai exact la întrebare, dar nu mai știa cum să continue. Cîtiva acuzați se apropiară și ei, înconjurînd grupul; aprodul le spuse:

— Ștergeți-o de aici. Lăsați trecerea liberă.

Ei se dădură puțin înapoi, fără să se întoarcă la vechile locuri. între timp, cel întrebat avusese răgaz să-și vină în fire, și chiar zîmbi cînd răspunse:

— Am înaintat acum o lună niște întîmpinări tribunalului și aștept rezolvarea lor.

— Se pare că-ți dai multă silință, spuse K.

— îmi dau, răspunse omul; doar e procesul meu.

— Nu toată lumea gîndește ca dumneata, spuse ; iată, și eu, de pildă, sînt acuzat; dar, pe cît e de adevărat că-mi doresc mîntuirea sufletului, pe-atît e de adevărat că n-am făcut niciodată întîmpinări și nici n-am întreprins nimic asemănător. Crezi că sînt necesare ?

— Nu știu precis, spuse omul, din nou descumpănit. Credea,'vizibil, că întrebarea îi fusese pusă în glumă; ar

fi preferat fără doar și poate să-și repete primul răspuns de teamă să nu mai facă vreo greșeală, dar în fața privirii nerăbdătoare a lui K. se mulțumi să spună:

— Eu, unul, am făcut propunerile de probe.

— Nu prea pari să crezi că aş fi acuzat, spuse K.

— Ba vă cred, domnule, cum să nu vă cred ! făcu omul, dîndu-se puţin la o parte, dar în vocea lui răsuna mai mult teama decît convingerea.

— Deci, nu mă crezi ? întrebă K.

Şi, provocat fără voia lui de purtarea umilă a celui lalt, îl apucă de braţ, vrînd parcă să-l convingă cu forţa. Nu voia să-i facă nici un rău şi abia dacă îl atinsese, dar omul ţipă de parcă l-ar fi apucat nu cu două degete, ci cu un cleşte înroşit în foc. Ţipătul acesta ridicol îl dezgustă cu totul 'pe K. ;'la urma urmei cu atît mai bine dacă omul nu credea că e acuzat; poate chiar că îl socotea şi pe el judecător; şi, în semn de rămas bun, îl strînse şi mai tare, îl împinse pînă la bancă, apoi porni mai departe.

— Majoritatea acuzaţilor este grozav de sensibilă, spuse aprodul.

Aproape toţi cei aflaţi în spatele lor se strînseseră în jurul omului, care încetase să ţipe, şi păreau că-l interoghează amănunţit asupra incidentului. K. văzu apoi venind spre el un gardian, uşor de recunoscut mai ales după sabia a cărei

66 ♦ *Franz Kafka*

teacă, judecînd cel puţin după culoare, părea făcută d[^] aluminiu. Pe K. îl mira atît de tare teaca aceasta, încît o pipăi chiar, ca să-şi dea mai bine seama din ce era făcută, Gardianul, care fusese atras de ţipetele acuzatului, întrebă ce se întîmplase. Aprodul încercă" să-l liniştească prin cîtevg cuvinte, dar gardianul declară că trebuie să cerceteze personal cele întîmplare, salută si porni cu paşi grăbiţi şi mărunţi; fără îndoială că guta îl silea să calce atît de mărunţ.

K. uită curînd şi de gardian şi de ceilalţi căci descoperi, pe la jumătatea gangului, un loc de trecere fără uşă, care i-ar n îngăduit să cotească spre dreapta. îl întrebă deci pe aprod dacă pe-acolo era drumul cel bun; aprodul îi răspunse dînd din cap afirmativ, şi K. porni imediat spre dreapta. îl plictisea nespuse faptul că era mereu nevoit să meargă cu un pas sau doi înaintea aprodului, căci felul acesta de-a merge putea sa facă să se creadă, cel puţin aici, că ar fi un inculpat dus la anchetă. De aceea se oprea deseori ca să-l aştepte pe aprod, dar el rămînea imediat ceva mai în urmă. Ca să pună capăt plictiselii pricinuite de felul cum mergeau, K. snrşi prin a spune:

— Am văzut destul; acum aş dori să plec.

— încă n-ai văzut tot, spuse aprodul cu o candoare dezarmantă.

— Nu ţin deloc să văd tot, spuse K. simţindu-se, de altfel, într-adevăr obosit Vreau să plec. Cum se ajunge la ieşire ?

— Nu cumva te-ai şi rătăcit ? îl întrebă aprodul, mirat; n-ai decît să coteşti la dreapta şi să mergi de-a lungul gangului, pînă la ieşire.

— Vino cu mine, spuse K.; arată-mi drumul, să nu mă mai rătăcesc. Sînt atîtea drumuri pe-aici!

— Păi ăsta e singurul drum, spuse aprodul în al cărui glas începuse să se simtă o urmă de reproş. Nu pot să mă întorc cu dumneata, trebuie să raportez îndeplinirea serviciului şi am pierdut şi așa o mulţime de timp din cauza dumitale.

— Hai cu mine! strigă K. atît de tăios de parcă, în sfîrşit, l-ar fi prins pe aprod cu minciuna.

— Nu striga așa, îi șopti aprodul. Aici sînt birouri pretutindeni. Dacă nu vrei să te întorci singur, mai mergi puţin cu mine sau aşteaptă-mă aici pînă raportez de îndeplinire şi-atunci te însoţesc cu plăcere.

— Nu, nu !* strigă K., eu nu aştept; trebuie să vii cu mine, imediat.

PROCESUL ♦ 67

K- nu avusese încă timp să cerceteze încăperea în care se afla; abia cînd văzu deschizîndu-se una din numeroasele uşi de lemn care îl înconjurau, privi mai atent în jurul său. fn jjsa aceea se ivi o fată, atrasă fără îndoială de tonul ridicat cu care vorbise mai adineauri, şi-l întrebă:

— Ce doreşte domnul ?

în spatele ei se zărea, departe, în semiîntunericul încăperii, „n bărbat care se apropia şi el. K. se uită la aprod; individul acesta îi declarase că nimeni n-o să se ocupe de el şi iată că se şi pomenise cu doi funcţionari; încă puţin şi toţi funcţionarii justiţiei aveau să dea buzna peste el ca să-l'întrebe ce făcea acolo. Singura explicaţie plauzibilă a prezenţei lui ar fi fost faptul că era acuzat şi că dorea să afle data viitorului interogatoriu; dar tocmai explicaţia aceasta nu voia s-o dea, mai ales că nu corespundea realităţii, căci venise acolo din curiozitate sau — ceea ce ar fi fost şi mai greu de explicat — venise mînat de dorinţa de-a constata dacă justiţia era la fel de respingătoare înlăuntrul ei pe cît era în formele de manifestare exterioară; şi i se părea că avusese dreptate în presupunerile lui; mai departe nu voia să meargă; îi era de ajuns, se simţea destul de opresat de cele văzute pînă atunci; n-ar mai fi fost în stare să facă faţă situaţiei dacă ar fi întîlnit pe vreunul dintre funcţionarii' superiori care puteau să se ivească

oricînd, la prima uşă ieşită în cale; acum voia să plece, să plece cu aprodul sau, la nevoie, singur. Dar tăcerea lui pesemne că era neobişnuită, căci fata şi aprodul începuseră să-l vadă dintr-o clipă în alta suferind b transformare profundă, al cărei spectacol nu voiau să-l piardă; omul pe care K. îl văzuse de departe ajunsese şi el lîngă uşă şi, cu palmele sprijinite de bîrna de sus a pervazului, se balansa pe vîrfurile picioarelor ca un spectator care şi-a pierdut răbdarea. Fata, dîndu-şi cea dintîi seama că atitudinea lui K. se datora unei uşoare indispoziţii, îi aduse un scaun şi-l întrebă:

— Nu vrei să stai jos ?

K. se așeză imediat și, ca să se țină mai bine, își sprijini coatele de cele două rezemătoare ale scaunului.

— Ești un pic amețit, nu-i așa ? îl întrebă fata.

K. îi vedea acum fața, aproape lipită de-a lui și avînd întipărită pe ea expresia aceea severă pe care o au multe femei în floarea tinereții.

— Nu te neliniști, îi spuse fata, amețeaua dumitale nu-i deloc neobişnuită; aproape orice om face o asemenea criză

68 ♦ *Franz Kafka*

cînd calcă pentru prima dată pe-aici. E prima dată cînd nu-i așa ? Atunci, sigur, totul e foarte firesc. Soarele grozav de tare și bîrnele acoperișului sînt încinse; din ^ asta aerul devine greu și apăsător. Nu prea e un loc potrivit pentru birouri, cu toate avantajele pe care, altminteri, le-a putea avea. Uneori, în zilele cînd au loc ședințele maj mari — și asta se înîmplă destul de des — aerul devine aproape irespirabil. Și dacă te mai gîndești că aproape toți locatarii vin să-și întindă rufele aici — doar nu poți să le interzici asta cu desăvîrșire — atunci n-o să te mai miri ca ti s-a făcut rău. Dar pîna la urma te obișnuiești perfect cu atmosfera locului. Cînd o să revii a doua sau a treia oară, aproape că n-ai să mai simți cît de apăsător e aerul; nu te simți de pe acum mai bine ?

K. nu-i răspunse; faptul că se afla la cheremul oamenilor acestora, datorită slăbiciunii lui subite, îi dădea o senzație penibilă; de altfel, de cînd aflase cauza amețelii nu se simțea mai bine, ba, dimpotrivă, îi era chiar ceva mai rău. Fata observă imediat cum stau lucrurile și, ca să-l mai învieze puțin, luă un fel de harpon pus acolo, lîngă perete, și deschise cu el lucarna aflată exact deasupra lui K. și care dădea afară, la aer liber. Dar prin lucarnă căzu atîta funingine, încît fata o închise imediat și trebui să șteargă cu batista ei mîinile lui K., prea slăbit ca să facă el însuși acest efort; K. ar fi rămas cu plăcere acolo, pe scaun, așteptînd liniștit să-i revină puterile ca să poată pleca, și asii s-ar fi întîmplat cu atît mai repede cu cît nimeni nu s-ar fi ocupat de el. Dar, dinadins parcă, fata îi spuse tocmai atunci:

— Aici nu poți rămîne; împiedici circulația.

K. ridică din s'prîncene ca și cum ar fi vrut să întrebe ce fel de circulație ar fi putut împiedica.

— Am să te duc la infirmerie, dacă vrei; ajută-mă, te rog, îi spuse ea omului din uşă, care se apropie imediat.

Dar K. nu voia să fie dus la infirmerie; tocmai asta ținea să evite: să nu fie dus mai departe, căci fiecare pas făcut în interiorul clădirii nu putea decît să-l facă să se simtă și mai rău.

— Acum pot să merg, spuse el și se ridică cu greu, anchilozat cum era de îndelungata ședere pe scaun.

Dar nu izbuti să se țină pe picioare.

— Nu merge, recunoscu el, clătînd din cap.

Și se așeză din nou, oftînd. Își aminti apoi de aprodul care l-ar fi putut conduce cu atîta ușurință, dar aprodul

PROCESUL ♦ 69

robabil de mult, căci oricît îl căută K. din ochi lîngă și oarbatul din fața lui, nu izbuti să-l zărească. J-Cred, spuse bărbatul — care altminteri era elegant racat și se remarcă mai ales prin vesta lui cenușie, ale gîrei colțuri ascuțite se terminau în coadă de rîndunică — cred că starea dumnealui se datorește atmosferei de-aici; cel mai bun lucru deci, pentru domnia-sa ca și pentru noi, ar fi nu atît să-l ducem la infirmerie cît, mai ales, să-l scoatem din birouri.

— Așa e ! strigă K. și, de bucurie, aproape că nu-l mai lăsă pe celălalt să vorbească; am să mă simt imediat mai bine; de altfel, nici nu mă simt atît de slăbit; am nevoie doar să mă țină cineva de subsuoară, n-o să vă dau prea multă bătaie de cap, și-apoi drumul nu e prea lung; dacă mă duceți pînă la uşă și mă așez pe trepte, îmi revin imediat. Mă miră foarte mult slăbiciunea asta a mea, căci pînă acum n-am mai avut niciodată asemenea stări. Ca funcționar, sînt și eu obișnuit cu aerul greu din

birouri, dar aici, după cum singuri spuneți, e într-adevăr exagerat. Vreți să fiți buni și să mă conduceți un pic ? Mă apucă amețeala și mi se face rău când mă ridic singur.

Și-și ridică umerii ca să poată fi mai ușor apucat de subsuori.

Dar bărbatul, netinând seama de rugămintea lui, rămase locului, cu amîndouă mîinile vîrîte în buzunare, și începu să rîdă zgomotos:

— Vezi că ghicisem ? îi spuse el fetei. Dumnealui numai aici nu se simte bine; în altă parte e perfect sănătos.

Fata zîmbi și ea, dar îl lovi ușurel pe bărbat peste braț, cu vîrfurile degetelor, ca și cum și-ar fi permis să meargă prea departe cu gluma față d"e K.

— Dar ce-ți închipui ?! spuse bărbatul continuînd să rîdă; nu vreau altceva decît să-l conduc pe dumnealui.

— Atunci e bine, spuse fata aplecîndu-și o clipă capul drăgălaș. Nu da importanță rîsului, adăugă ea adresîndu-i-se lui K., pe cînd acesta, din nou întristat, privea fix înaintea și nu părea să aibă nevoie de explicații. Domnul — dă-mi voie să ți-l prezint (domnul făcu semn' cu mîna că e de acord), domnul e funcționarul nostru cu informațiile. El dă inculpațiilor toate informațiile de care au nevoie, și, cum metodele noastre de procedură' nu sînt prea cunoscute populației, i se cer foarte multe informații. El are răspunsuri la toate întrebările. N-ai decît să-l pui la încercare, dacă dorești. În

70 ♦ *Franz Kafka*

aceasta constă, în primul rînd, superioritatea lui. Dar mai și foarte elegant. Noi (și cînd spun „noi” înțeleg ceilalți | funcționari) ne-am gînd'it că funcționarul cu informații^ 'trebuie îmbrăcat foarte elegant ca să* facă impresie bună, căci' totdeauna inculpații au mai întîi a face cu el. Noi, ceilalți sîntem, vai! mult mai prost îmbrăcați; uită-te la mine și ai' să-ti dai imediat seama, moda nu ne interesează deloc; de altfel, n-ar avea nici un rost să ne cheltuim banii pe îmbrăcă-minte cînd stăm aproape tot timpul în birouri, ba chiar și dormim acolo. Dar, cum îți spuneam, pentru funcționarii) nostru cu informațiile am socotit că un costum frumos ı absolut necesar. Din păcate însă, administrația, cam ciudata în privința asta, n-a vrut să procure ea costumul; atunci am făcut noi o colecție — inculpații au contribuit și ei — și așa am putut să-i cumpărăm colegului nostru frumosul costum pe care îl vedeți și încă vreo cîteva în plus. Ar avea deci cu ce gfî facă o impresie bună, dacă n-ar strica totul cu rîsul acesta care sperie oamenii.

— Așa e felul meu, spuse ironic funcționarul cu informațiile ; 'dar nu prea vād, domnișoară, ce nevoie ai să-i povestești dumnealui, sau mai bine' zis să-i vîri pe gît toate I intimitățile noastre, căci nu tine deloc să le afle; privește-l: e cu totul absorbit de propriile lui treburi.

K. nu mai avea chef nici măcar să-l contrazică; poate că j intenția fetei fusese foarte bună; poate că ea urmărise doar i să-l distreze ca să-i dea timp să-și revină, dar, oricum, își ratase scopul.

— Trebuia să-i explic rîsul dumitale, spuse fata. Era jignitor.

— Cred că domnul mi-ar ierta jigniri mult mai grave,' dacă l-aș conduce la ieșire.

K. nu mai spuse nimic, nici nu-și ridică măcar privirea; admitea să se vorbească despre el ca despre un obiect; ba chiar prefera să fie așa, dar, deodată, simți mîna funcționarului pe un braț și mîna fetei pe celălalt.

— Hai, ridică-te, om slab, spuse funcționarul cu infor-l mațiile.

— Vă mulțumesc foarte mult, la amîndoi, spuse K plăcut surprins,'apoi se ridică încet și puse el însuși mîinile celor doi la locul unde avea mai multă nevoie de sprijin.

— Ai putea crede, îi șopti fata la ureche pe cînd se i apropiau de gang, ai putea crede că tin cu tot dinadinsul să ți-l înfățișez într-o lumină bună pe funcționarul nostru cu

PROCESUL ♦ 71

informațiile; n-ai decît să crezi ce vrei, eu nu caut decît să ıpun adevărul; să știi că n-are deloc inimă rea; nu-l obligă nimeni să conducă'pînă la ieșire inculpații care nu se simt bine și totuși, după cum vezi, face bucuros asta; poate că ınici unul dintre noi n-are inimă rea; poate că am n dispuși ıă ajutăm pe toată lumea, dar, ca funcționari judiciari, dăm adesea impresia că sîntem oameni răi și că nu vrem să ajutăm pe nimeni. Lucrul acesta mă face literalmente să sufăr.

— Nu vrei să te așezi puțin aici ? întrebă funcționarul cu informațiile.

Ajunseseră în gang, chiar în fața inculpatului cu care K. vorbise la venire. K. aproape roși fa gîndul că e nevoit să se arate într-un asemenea hal omufui în fața căruia stătuse mai adineauri atît de drept; acum, îl sprijineau două persoane; funcționarul cu informațiile îi ducea și pălăria, fnvîrtind-o întruna pe vîrfurile degetelor; părul i se zburli se si-i atîrna peste fruntea plină de sudoare. Dar inculpatul părea că

nu observă nimic din toate acestea; stătea umil, în picioare, în fața funcționarului cu informațiile — care parcă nici nu-l vedea — și căuta să-și scuze prezența.

— Știu, spuse el, că astăzi nu se poate ocupa nimeni de rezolvarea cererii mele. Dar am venit, totuși, gândindu-mă că aș putea să aștept aici; azi e duminică, am destul timp, și nu deranjez pe nimeni.

— Nu-i nevoie să te scuzi atîta, spuse funcționarul cu informațiile, grija dumitale e cît se poate de lăudabilă; firește, ocupi inutil un loc în sala de așteptare, dar atîta timp cît asta nu mă deranjează, nu vreau să te împiedic să-ți urmărești pas cu pas mersul procesului; cînd ai văzut, ca mine, atîția inculpați care își neglijează în mod rușinos îndatoririle, 'înveți să fii răbdător cu oameni ca dumneata. Ia loc.

— Așa-i că știe să le vorbească inculpaților ? îi șopti lui K. fata.

K. dădu din cap aprobator, dar tresări cînd îl auzi deodată pe funcționarul cu informațiile întrebîndu-l din nou:

— Nu vrei să te așezi puțin ?

— Nu, răspunse K., nu vreau să mă odihnesc aici.

Și spuse asta cu toată hotărîrea, deși în realitate ar fi vrut grozav să se așeze. Se simțea cuprins parcă de rău de mare. Avea impresia' că se află pe-un vapor, în mijlocul unei mări agitate, că apa năvălește cu furie izbind pereții de lemn, că din adîncul gangului aude crescînd un vuiet ca al unui val

72 ♦ *Franz Kafka*

care, curînd, o să-i treacă peste cap; i se părea că gangul se clatină și că inculpații care așteptau de-o parte și de alta se ridicau și se coborau ritmic. E)in pricina aceasta, calmul fetei și al bărbatului care îl conducea părea și mai de neînțeles. Soarta lui K. se afla în mîinile lor; dacă îi dădeau drumul avea să cadă ca o scîndură. Le simțea privirile tăioase aruncate ici-colo; le auzea pașii cadențați, fără să-i poată urma, căci era aproape tîrît de cei doi. Pînă la urmă observă chiar că îi vorbeau, dar nu izbuti să înțeleagă nimic; auzea doar vuietul asurzitor care părea că umple tot spațiul și, prin el, un fel de șuierat ascuțit, ca de sirenă.

— Mai tare, șopti el cu capul plecat, rusinîndu-se de ceea ce spunea, căci știa foarte bine că, în fond, cei doi vorbeau destul de tare.

în sfîrșit, ca și cum zidul s-ar fi spart deodată, un val de aer proaspăt îi năvăli în față și auzi spunîndu-se lîngă el:

— Mai înfîi ține să plece cu orice preț și apoi, cînd îi spui că ieșirea e aici, poți să repeți de sute de ori că tot nu se clintește.'

K. văzu atunci că se afla la ultima ușă, pe care fata i-o deschisese. Simți cum îi revin, dintr-o dată, toate forțele și, ca să guste cu o" clipă mai devreme senzația libertății, trecu imediat pe prima treaptă și-și luă de-acolo rămas bun de la însoțitorii săi, care se aplecaseră spre el.

— Vă mulțumesc foarte mult, repetă el.

Le strînse mîna de cîteva ori la rînd și se opri doar cînd : își dădu seama că însoțitorii lui, obișnuiți cu atmosfera birourilor, suportau cu greu aerul ceva mai proaspăt care j venea de pe scară. Cei doi abia mai puteau să răspundă și dacă nu s-ar fi grăbit K. să închidă ușa, fata s-ar fi prăbușit chiar. K. mai zăbovi o clipă acolo, își scoase oglinjoara din buzunar și-și aranja părul, își luă pălăria care zăcea cu o treaptă mai jos — pesemne că acolo o aruncase funcționarul cu informațiile — și coborî scara vioi, cu sărituri atît de mari, încît se sperie'singur de transformarea aceasta atît de i bruscă. Sănătatea lui solidă nu-i jucase niciodată asemenea' farse. Nu cumva, tocmai cînd începuse să suporte destul de ușor plictiselile procesului, propriul lui trup voia să se răzvrătească și să-i producă alte soiuri de plictiseli ? Poate că ar trebui să se arate, cu prima ocazie, unui medic. în orice caz, își promitea ca pe viitor să-și folosească mai bine dumi- j nicile'.

BĂTAUȘUL

într-una din zilele următoare, pe cînd K. traversa coridorul aflat între biroul lui și scara principală — în seara aceea era ultimul care pleca acasă și în toată banca nu mai rămăseseră decît doi oameni de serviciu ocupați cu expedierea corespondenței la lumina rotundă a unui bec — auzi niște gemete în dosul unei uși unde fusese convins dintotdeauna că se afla o simplă cămăruță pentru depozitarea vechiturilor. Mirat, K. se opri locului și mai ascultă o dată, ca să fie sigur că nu se înșelase; o clipă, nu se mai auzi nimic, apoi gemetele reîncepură. Primul gînd al lui K. fu să cheme pe vreunul dintre oamenii de serviciu, pentru cazul cînd ar avea nevoie de martor; dar se simți cuprins de o curiozitate atît de puternică, încît împinse ușa care zbură, literalmente, în fața lui. Așa cum bănuise, acolo se afla o cameră pentru vechituri; pragul era ticsit de imprimate inutile și de călimări vechi, de lut, răsturnate pe podea; dar în mijlocul încăperii, la lumina unei luminări prinse de-un raft, stăteau trei

bărbați cu spinările încovoiate din pricina tavanului scund.

— Ce faceți aici ? întrebă K. pe care emoția îl făcu să vorbească grăbit, dar aproape în șoaptă.

Unul dintre ei, care părea că-i domină pe ceilalți doi și-i atrăsese de la bun început privirea, purta un soi de vestă din piele de culoare închisă, foarte decoltată și care-i lăsa brațele descoperite. El nu-i răspunse nimic. Dar ceilalți doi strigară:

— O să fim bătuți, domnule, fiindcă te-ai p'fins de noi judecătorului de instrucție.

Abia atunci K. îi recunosc pe cei doi paznici, Frank și Willem, și văzu că omul cu vesta de piele ținea într-adevăr b nuiia în mână, gata să-i bată.

— Cum asta ? spuse K. făcând ochii mari, eu nu m-am P'fins, am arătat pur și simplu ce s-a petrecut la mine, unde voi nu v-ați purtat deloc ireproșabil.

— Domnule, spuse Willem, pe cînd Franz căuta să se ascundă după el ca să se apere de cel de-al treilea bărbat — dacă ați ști ce prost sîntem plătiți, nu ne-ați mai judeca așa.

74 ♦ *Franz Kafka*

Eu am o întregă familie de hrănit, iar Franz voia să se însoare. Omul încearcă să agonisească așa cum poate și nu. mai prin muncă nu izbutește, chiar dacă ar trage ca un bou. Lenjeria dumată fină m-a ispitit; firește, paznicii n-au voie să procedeze așa; am greșit. Dar e o tradiție ca lenjeria să ne rămînă nouă; așa a fost totdeauna, credeți-mă; de altfel, așa e și normal, căci la ce i-ar mai putea folosi asemenea lucruri celui care are nenorocul de-a fi arestat ? Sigur, dacă afla toată lumea cum stau lucrurile, atunci urmează pedeapsa.

— Habar n-aveam de toate astea și n-am avut deloc in-tenția să cer să fiți pedepsiți; pentru mine, era doar o ches-tiune de principiu.

— Nu ți-am spus eu, Franz, că domnul n-a cerut să fim pedepsiți ? îi spuse Willem colegului său.

Acum e limpede: habar n-'avea că o să fim pedepsiți.

— Nu te lăsa înduioșat de vorbele lor, spuse cel de-al treilea bărbat, adresîndu-i-se lui K.; pedeapsa e pe cît de; justă, pe atît de inevitabilă.

— Nu-l asculta, spuse Willem întrerupîndu-se numai ca să-și ducă la gură mîna peste care primise o lovitură de nuiia, sîntem pedepsiți numai pentru că ne-ai denunțat, altfel n-am fi pățit nimic, chiar dacă s-ar fi aflat ce-am făcut. Asta e dreptate ? Am dovedit totdeauna, mai ales eu, că sîntem; paznici buni. Trebuie să recunoști că și față de dumneata ne-am făcut bine datoria, din punct de vedere al autorităților.! Te-am păzit cum trebuie. Aveam perspectiva să avansăm și am fi devenit și noi, în mod sigur, purtători de nuiia ca dumnealui, care a avut norocul să nu fie niciodată denunțat — căci asta se întîmplă, într-adevăr, foarte rar — și acum, domnule, totul e pierdut, cariera ni s-a încheiat, o să fim I folosiți doar la munci și mai mizerabile decît paza inculpaților j și, în plus, mai avem de căpătat și bătaia asta cumplit de dureroasă.

— Oare poate nuiia să producă asemenea dureri? întrebă K. examinînd unealta de pedepsire pe care bătaușul o clătina în fața lui.

— Păi trebuie să ne dezbrăcăm la piele, spuse Willem.

— în cazul acesta..., admise K. și-l privi pe bătaușul care j era bronzat ca un marinar și-avea un cap feroce și hotărît, nu există vreo posibilitate să-i scutești de lovituri ? îl întrebă el.

PROCESUL ♦ 75

— Nu, răspunse bătaușul și clătina din cap, zîmbitor. pezbrăcați-vă, le porunci apoi paznicilor. Și, adresîndu-se lui K-> adăugă: Nu trebuie să crezi tot ce-ți spun ei; teama j, e bătaie i-a îndobitocit puțin; tot ce povestește asta, de pildă, despre cariera lui — și-l arată cu degetul pe Willem — e absolut ridicol. Uită-te numai ce gras e; primele lovituri de nuiia au să i se piardă în osînză. Știi cum s-a îngurășat așa ? fnfulecînd mîncarea tuturor celor pe care i-a arestat. Nu ți-a jjiîncat-o și pe-a dumată ? Ce-ți spuneam eu ! Un om cu un pîntec ca al lui n-o să ajungă în vecii vecilor bătauș. E absolut imposibil.

— Ba există și bătauși care seamănă cu mine, spuse Willem desfăcîndu-și cureaua de la pantaloni.

— Nu, spuse bătaușul trecîndu-i nuiia peste gît în așa fel încît celălalt se cutremură, treaba ta nu e să ascuți, ci să te dezbraci.

— Te-aș răsplăti bine dacă le-ai da drumul, spuse K. scofîndu-și portofelul, fără să-l privească pe bătauș, căci e mai bine să tratezi asemenea afaceri cu ochii plecați.'

— Ai vrea să mă denunți și pe mine, spuse bătaușul, și să mă vezi bătut, ca pe ei. Nu, nu...

— Fii rezonabil, spuse K.; dacă aș fi vrut să fie pedepsiți, crezi că aș căuta acum să-i scap de pedeapsă ? N-aș avea decît să trîntesc ușa, pur și simplu, ca să nu văd și să n-aud, și să plec acasă; vezi bine că

nu fac asta, ba, dimpotrivă, țin să-i scap; dacă as fi bănuit cât de cât că au să fie pedepsiți sau măcar că ar fi posibilă pedepsirea, nu le-aș fi rostit niciodată numele, căci nu-i socotesc deloc vinovați!

Vinovată e instituția, vinovați sînt funcționarii superiori.'

— Așa e! strigară paznicii și primiră imediat cîte o lovitură de nuia peste spinările acum goale.

— Dacă ai avea aici, sub nuia, vreun înalt magistrat, spuse K. aplecînd, în timp ce vorbea, nuiaua pe care bătaușul o ridicase din nou, pe legea mea că nu te-aș împiedica să lovești, ba, dimpotrivă, te-aș plăti ca să capeți forte pentru o treabă afît de bună.

— Ceea ce spui pare demn de crezare, spuse bătaușul, dar eu nu mă las mituit. Sînt plătit ca să bat, așa că bat.

Paznicul Franz care, așteptîndu-se poate ca intervenția 'ii K. să aibă succes, stătuse pînă atunci ceva mai la o parte,

76 ♦ *Franz Kafka*

veni acum spre ușă, îmbrăcat numai cu pantalonii, și înge. nunchind în fața lui K., să agăță de brațul lui și-i șopti:

— Dacă nu poți să ne scapi pe amîndoi, încearcă să fii eu cruțat. Willem e'mai bătrîn decît mine, e mai puțin sensi-bil în toate privințele și a mai încasat o dată, acum cîțiva ani, o pedeapsă ușoară', pe cînd eu n-am fost încă dezonorat și n-am greșit decît îndemnat de Willem, fiindcă el mă învață și i_a bine și la rău. Biata mea logodnică așteaptă deznodămîntul, jos, îi fața băncii, și-mi vine să intru în pămînt de rușine.

Cu poala hainei lui K., Franz își șterse fața plină de lacrimi.

— Gata, nu mai aștept, spuse bătaușul apucînd cu amîndouă mîinile nuiaua și lovindu-l pe Franz, pe cînd Wii-lem, ghemuit într-un colț, privea pe furiș fără a îndrăzni măcar să-și miște capul; și atunci țîșni țipătul lui Franz, neîntrerupt, pe un singur ton, scos parcă nu de-un om ci de-o mașină de suferință; țipătul acesta care umplu coridorul, probabil că făcea să răsune întreaga clădire.

— Nu mai țipa așa, strigă K., scos din fire.

Și, privind încordat în direcția de unde trebuiau să vină oamenii de serviciu, îl îmbrînci'pe Franz, nu prea tare, dar suficient ca acesta să se prăbușească; Franz căzu grămadă și, o clipă, își agită mîinile, ca într-un spasm, căutînd podeaua; dar nu scăpă de bătauș; nuiaua îl găsi și pe jos; vîrfurile ei se ridică și se cobora ritmic, pe cînd el se tăvălea de durere.

Țipătul făcu să se și ivească unul dintre cei doi oameni de serviciu, urmat la cîțiva pași de celălalt. K. abia apucă să închidă ușa, apoi alergă către o fereastră care dădea spre curte, și o deschise. Acum, țipătul încetase de tot. Ca să-i împiedice pe cei doi oameni de serviciu să se apropie, K. le strigă:

— Eusînt!

— Bună seara, domnule procurist, răspunseră ei. S-a întîmplat ceva ?

— Nu, nu, răspunse K. A urlat un cîine, în curte. Dar, cum cei doi nu se clinteau din loc, adăugă:

— Vedeți-vă mai departe de treburile voastre.

Și, ca să nu fie nevoit să înceapă o discuție cu ei, se aplecă spre curte.

Peste o clipă, cînd se uită din nou pe coridor, nu-i mai văzu pe cei doi. K. mai zăbovi un timp la fereastră; nu îndrăznea să se întoarcă în camera cu vechituri și nici acasă

PROCESUL ♦ 77

nu voia să se ducă. Curtea pe care o privea era mică, pătrată j înconjurată de birouri; toate ferestrele erau întunecate; cele de la etajele superioare reflectau, totuși, lumina slabă a lunii. K. încercă să deslușească într-un ungher întunecat roabele care trebuiau să se afle acolo, vîrîte unele într-altele. îl chinuia gîndul că nu izbutise să-i scape de bătaie pe cei doi paznici; dar nu era el de vină; dacă Franz n-ar fi țipat — firește, loviturile dureau cumplit, dar în momentele hotărîtoare trebuie să știi să te stăpînești — dacă Franz n-ar g țipat, K. poate că ar fi găsit alt mijloc să-l convingă pe bătauș. Dacă toți funcționarii inferiori ai justiției erau niște canalii, de ce ar fi făcut excepție tocmai bătaușul, care avea funcția cea mai neomenească ? K. văzuse bine cum îi licăriseră ochii de poftă cînd îi arătase bancnotele. Bătaușul, vădit lucru, lovise numai ca să ridice suma destinată mitei' și K. nu s-ar fi zgîrcit, căci ținea din toată inima să-i scape de bătaie pe paznici. Din moment ce începuse lupta împotriva corupției justiției, i se părea firesc să intervină și în cazul de față!

Dar din clipa cînd Franz începuse să țipe, lui K. îi fusese cu neputință să mai încerce ceva, căci nu putea să riște ca oamenii de serviciu, și poate încă mulți alții, să-l surprindă negociind mituirea, în camera cu vechituri. Un asemenea sacrificiu nimeni n-ar fi avut dreptul să i-l ceară. Dacă ar fi să se sacrifice pe sine, ar fi putut s-o facă mult mai simplu; n-ar fi avut decît să se dezbrace el însuși și să-și

ofere spinarea, încasînd bătaia în locul paznicilor. Dar bătaușul nici vorbă că n-ar fi acceptat o substituie care, pe lîngă' că nu i-ar fi adus nici un profit, ar fi fost o gravă abatere de la îndatoririle slujbei, ba încă o abatere dublă căci, pe toată durata procedurii judiciare, K. devenise persoană inviolabilă pentru toți salariații justiției. Firește, s-ar fi putut să existe și în privința aceasta unele dispoziții cu caracter explicativ. Oricum însă, K. nu putuse decît să închidă ușa, dar și așa nu înlăturase întregul pericol. Faptul că la sfîrsit îl îmbrîncise pe Franz era regretabil și nu putea fi explicat decît prin emoția care îl cuprinsese.'

Departa, se auziră pașii oamenilor de serviciu; ca să nu fie observat, K. închise atunci fereastra și se îndreptă spre scara principală. Cînd ajunse lîngă camera cu vechituri, se °pri o clipă și ascultă; dinspre cameră nu venea nici un zgo-

78 ♦ *Franz Kafka*

mot; bătaușul putuse foarte bine să-i ucidă în bătaie pe cei doi paznici; nu erau ei oare cu totul la cheremul lui ? K. se și pomeni întinzînd mîna spre clanță, dar și-o trase imediat înapoi. Nu mai putea să ajute pe nimeni, oamenii de serviciu aveau să sosească dintr-o clipă într-alta. În schimb, își făgădui să vorbească despre cele întîmplate și să facă, pe cît îi va sta în putere, să fie pedepsiți adevărații vinovați, adică funcționarii superiori, dintre care nici unul nu îndrăznise încă să i se arate. Ajuns în stradă privi atent, de pe scara cea mare, toți trecătorii; dar oricît de departe se uită, nu văzu nici o față care să aștepte pe cineva. Afirmația lui Franz că l-ar fi așteptat logodnica se dovedea deci a fi o minciună, scuzabilă, e drept, căci nu urmărea decît să-i sporească mila. A doua zi, amintirea paznicilor îl obseda tot timpul. Din pricina ei, nu izbuti să se concentreze și, ca să-și termine lucrările, se văzu nevoit să rămîna la birou ceva mai mult decît în ajun. La plecare, pe cînd trecea prin fața camerei cu vechituri, obsesia îl împinse să deschidă ușa, iar ceea ce văzu în locul întunericului la care se aștepta îl făcu să-și iasă din minți. Totul era exact cum fusese în seara trecută, cînd deschisese ușa: imprimatele vechi, călimările, bătaușul cu nuiaua în mîna, cei doi paznici complet îmbrăcați încă și lumina de pe raft. Iar paznicii începură să se vaite și să strige ca în ajun:

— Dumnule, domnule!...

K. închise imediat ușa, bătu chiar cu pumnii în ea, ca și cum ar fi vrut s-o țintuiască definitiv. Apoi, aproape plîngînd, intră în odaia în care cei doi oameni de serviciu lucrau calmi la mașina de multiplicat; ei se opriră mirați din lucru.

— Curățați o dată și camera cu vechituri ! le strigă K. Te îneci în murdărie!

Cei doi oameni de serviciu îi spuseră că au s-o curețe a doua zi; K. aprobă dînd din cap, căci, într-adevăr, era prea tîrziu ca să-i oblige să curețe camera, cum avusese de gînd. Se așeză o clipă lîngă ei ca să-i aibă sub ochi, răsfoi un teanc de copii crezînd că astfel va părea că se interesează de ele, apoi plecă năuc și obosit, dîndu-și seama că bieții oameni nu vor îndrăzni să plece acasă o dată cu el.

UNCHIUL. LENI

într-o după-amiază — tocmai la ora de primire a corespondenței, cînd era foarte ocupat — K. îl văzu intrînd pe unchiul său, un mic proprietar agricol atunci sosit de la țară, și care pătrunse în birou strecurîndu-se printre cei doi oameni de serviciu, în momentul cînd aceștia aduceau hîrțiile. Cînd îl văzu, K. se simți mai puțin speriat decît fusese acum cîtăva vreme cînd se gîndise că unchiu-său va trebui să sosească. De vreo lună știa că vine. Atunci îl văzuse parcă aieva, puțin adus de spate, cu panamaua în mîna stîngă și întinzîndu-i de departe mîna dreaptă, căci unchiul obișnuia să-i întindă mîna repezind-o brutal pe deasupra biroului și răsturnînd tot ce-i stătea în cale. Unchiul se grăbea totdeauna, urmărit de ideea nefericită că trebuie să-și rezolve, în scurta lui trecere de-o zi prin capitală, tot ce-și propusese și, în plus, să nu scape nici o întîlnire de afaceri sau de plăcere care i s-ar fi ivit. Pentru că unchiul îi fusese tutore, K., simțindu-se foarte îndatorat, trebuia să-l ajute în toate acestea și', pe deasupra, să-l și găzduiască la el peste noapte. De aceea își poreclise unchiul „Fantoma de la țară”. După primele cuvinte de salut, unchiul, care nici nu apucase să se așeze pe fotoliul oferit de nepotu-său, îl rugă pe K. să-i acorde b scurtă convorbire între patru ochi.

'— E necesar, spuse el înghițind din greu, e necesar pentru liniștea mea.

K. îi concedie imediat pe cei doi oameni de serviciu, spunîndu-le să nu lase pe nimeni să intre la el.

— Ce-am auzit, Josef ? strigă unchiul de cum rămaseră singuri, și se așeză pe masă, vîrîndu-și sub el, ca să stea mai bine, tot felul de acte la care nici nu se uită măcar.

K. tăcea; știa ce-o să urmeze, dar, ieșit brusc dintr-o muncă istovitoare, se lăsă fără voie prins* de-o toropeală plăcută și privi pe fereastră spre partea cealaltă a străzii unde nu putea să vadă, de pe scaunul lui, decît o porțiune triunghiulară a unui perete gol, între două vitrine.

— Te uiți pe fereastră ! strigă unchiul ridicînd brațele; pentru Dumnezeu, răspunde-mi, Josef! Spune-mi, te rog, e adevărat ? Poate să fie adevărat ?

— Dragă unchiule, spuse K. smulgîndu-se din toropeala care îl cuprinsese, nici nu știu măcar ce dorești de la mine.

— Josef, spuse unchiul cu un ton de avertizare, după cîte știu mi-ai spus totdeauna adevărul. Să iau ultimele tale cuvinte drept un semn de schimbare ?

— Bănuiesc puțin la ce te gîndești, spuse K. supus : fără îndoială că ai auzit de procesul meu.

— Așa e, răspuse unchiul clătînd încet din cap, am auzit de proces.

— De la cine ai auzit ? întrebă K.

— Mi-a scris Erna, răspuse unchiul; tu n-o vezi mai deloc, puțin îți pasă de ea ! Dar ea a aflat, totuși; astăzi am primit scrisoarea și am venit, firește, imediat, încoace; n-aveam alt motiv să vin, dar văd că și acesta e de ajuns. Pot să-ți citesc partea din scrisoare care te privește — unchiul scoase scrisoarea din buzunar — iată, aici, Erna îmi scrie: „Pe Josef nu l-am mai văzut de mult; săptămîna trecută m-am dus să-l văd la bancă, dar era atît de ocupat încît nu m-a primit; am așteptat aproape o oră, pe urmă am fost nevoită să mă duc acasă, fiindcă aveam lecția de pian. Mi-ar fi plăcut să schimb o vorbă cu el, dar poate o să am prilejul curînd. De ziua mea, Josef mi-a trimis o cutie mare cu ciocolată; drăguț din partea lui, nu-i așa ? Uitasem să-ți scriu atunci și nu mi-am adus aminte decît acum, cînd m-ai întreat. Asta numai fiindcă la pension ciocolata dispăre ca prin farmec; cum se află de existența ei, a și zburat. Dar în privința lui Josef aș vrea să-ți mai spun încă ceva; după cum ți-am scris mai sus, n-am putut să-l văd la bancă fiindcă tocmai ducea niște tratative cu un domn. După ce am așteptat liniștită un timp, am întreat omul de serviciu dacă tratativele vor mai dura mult. El mi-a spus că s-ar putea să dureze, căci era vorba, probabil, despre procesul înaintat domnului procurist. L-am întreat despre ce proces poate fi vorba și dacă nu cumva se înșală; omul mi-a răspuns că nu se înșală deloc, că există un proces, ba încă unul grav, dar că mai mult nu știe nici el. Spunea că ar fi vrut cu dragă inimă să-l ajute pe domnul procurist care e bun și drept, dar că nu știe ce-ar putea să facă și ar fi de dorit ca niște oameni mai cu influență să se ocupe de lucrul acesta.

PROCESUL ♦ 81

pe altfel, era convîns că chiar așa o să se întîmple și toate se vor termina cu bine dar, pînă una-alta, judecînd după starea sufletească a domnului procurist, lucrurile nu păreau să stea «rea bine. Firește, n-am dat prea mare importanță vorbelor lui și am încercat să-l liniștesc pe bietul naiv; i-am interzis să mai repete asemenea lucruri pe care eu le socotesc simple palavre. Totuși, dragă tată, poate că ar fi bine, la viitoarea vizită, să vezi și tu despre ce e vorba; n-o să-ți fie greu să afli amănunte și să intervii, dacă va fi cazul, doar ai atîția prieteni cu influență. Dacă n-o să fie nevoie, ceea ce mi se pare mai probabil, vizita aceasta o să-i dea măcar fiicei tale un prilej să te îmbrățișeze, ceea ce o va bucura mult.”

— Copil bun ! spuse unchiul cînd termină de citit, și își șterse cîteva lacrimi.

K. clătînd din cap, gînditor; supărările din ultima vreme îl făcuseră s-o uite de tot pe Erna; ba chiar neglijase s-o felicite de ziua ei. Povestea cu ciocolata era, evident, inventată ca să-l apere de muștrările unchiului și ale mătușii. Înduioșător gest, pe care el n-o să-l poată răsplăti pe cît ar fi meritat; firește, o să-i trimită de-acum încolo Ernei, în mod regulat, bilete de teatru; dar să facă, în situația în care se găsea, vizite la pension și conversații cu o liceana de șaptesprezece ani, nu se simțea în stare.

— Ei, tu ce spui ? întrebă unchiul care, din cauza scrisorii, își uitase graba și emoția și părea dispus să mai citească o dată.

— Ce să spun ? răspuse K. Totul e adevărat.

— Adevărat ? strigă unchiul. Ce e adevărat ? Ce fel de proces ? Doar nu un proces penal!

— Ba un proces penal, spuse K.

— Și stai aici liniștit, cînd ai pe cap un proces penal ? strigă unchiul din ce în ce mai nervos.

— Cu cît sînt mai liniștit, cu atît e mai bine, spuse K. obosit. Nu-ți fie teamă.

— Asta nu mă poate liniști! strigă unchiul. Gîndește-te la tine, Josef, la rudele tale, la bunul nostru nume! Tu ne-ai fost pînă acum mîndria și onoarea; n-ai dreptul să devii rușinea noastră. Atitudinea ta nu-mi place — și unchiul, plecîndu-și capul spre umăr, își privi nepotul; nu așa se poartă un acuzat fără vină, care mai e în plină putere.

Spune-mi repede despre ce e vorba, ca să te pot ajuta. Desigur, e în legătură cu banca.

— Nu, spuse K., ridicîndu-se; dar tu vorbești prea tare, unchiule dragă; sînt sigur că omul de serviciu stă după ușa și trage cu urechea; asta mi-e foarte neplăcut; mai bine să plecăm și am să-ți răspund atunci la toate întrebările; știu foarte bine că sînt dator să dau socoteală familiei.

— Perfect, spuse unchiul, perfect. Grăbește-te, Josef, grăbește-te.

— O secundă, să dau cîteva dispoziții, spuse K. și-și chemă la telefon loçtiitorul care veni imediat. În agitația lui, unchiul îi arată cu mîna loçtiitorului că nu el, ci K., îl chemase, lucru pe care nimeni nu-l punea la îndoială.

În picioare în fața biroului, vorbind încet și arătînd diferite hîrtii, K. îi explică loçtiitorului ce trebuia să facă în lipsa lui; tînărul îl ascultă atent, dar rezervat. Unchiul începu să devină stingheritor: la început stătu ca împietrit holbîndu-și ochii și mișcîndu-și nervos buzele, fără să asculte, dar pîrînd c-o face; pe urmă începu să umble de colo-colo prin cameră oprindu-se din cînd în cînd în fața ferestrei sau vreunui tablou și exclamînd: „Eu, unul, nu înțeleg nimic!” sau: „Tare aș vrea să știu ce-o să iasă din toate astea!” Tînărul se prefăcu că nu observă nimic, ascultă liniștit, pînă la capăt, dispozițiile date de K., luă cîteva note și plecă după ce făcu o scurtă plecaciune spre K., apoi spre unchiul care, din păcate, tocmai atunci se întorsese cu spatele ca să se uite pe geam și să mototolească cu amîndouă mîinile colțurile perdelei.

— În sfîrșit, a plecat marioneta ! Acum putem să facem și noi ca el, strigă unchiul, aproape înainte ca ușa să se închidă.

Pe cînd străbăteau holul unde mișunau funcționarii și oamenii de serviciu și pe unde directorul adjunct trecea tocmai în momentul acela, nici o metodă nu se dovedi aptă, din păcate, să-l facă pe unchi să-și întreprună întrebările cu privire la proces.

— Hai, Josef, începu unchiul, răspunzînd cu un ușor salut la plecaciunile celor care treceau pe lîngă ei, acum spune-mi deschis despre ce fel de proces e vorba.

PROCESUL ♦ 83

K. îi răspunse prin cîteva banalități, chiar rîse puțin și abia cînd ajunseră pe scară îi explică unchiul că nu voise să vorbească de față cu ceilalți.

— Foarte bine, spuse unchiul, dar acum, vorbește.

Și se pregăti să asculte, cu capul plecat, pufăind grăbit din țigară.

— Mai întîi de toate, unchiule, trebuie să-ți spun că nu e vorba de un proces în fața unui tribunal obișnuit.

— Asta e rău, făcu unchiul.

— Cum ? întrebă K. privindu-l.

— Am spus că e rău, repetă unchiul.

În clipa aceea se aflau amîndoi pe scara peronului, în fața intrării și, pentru că portarul părea că trage cu urechea, K. își duse repede unchiul pînă jos, pe trotuar. Acolo, animația străzii îi învăluia îndată. Unchiul, care se agățase de brațul lui K., își mai slăbi întrebările; un timp, merseră chiar fără să schimbe o vorbă.

— Dar cum de s-a întîmplat ? întrebă în cele din urmă unchiul, oprindu-se atît de brusc, încît trecătorii din spate îi ocoliră speriați. Doar asemenea lucruri nu vin pe neașteptate ; ele sînt pregătite vreme îndelungată. Tu n-ai observat nici un fel de indicii ? Și de ce nu mi-ai scris ? Știi bine că fac totul pentru tine; îți sînt încă oarecum tutore, și pînă azi m-am mîndrit cu asta. Firește, și acum sînt gata să te ajut, numai că e foarte greu după ce' procesul a fost pornit. Cel mai bine ar fi să-ți iei un mic concediu și să vii la noi, la țară. Observ că ai cam slăbit. La țară te-ai întări și ți-ar prinde bine, căci te mai așteaptă încă multe osteneli. În plus, concediul te-ar smulge puțin și din mîinile justiției. Aici, au la îndemîna toate mijloacele de constrîngere posibilă, și au să le folosească neapărat împotriva ta; asta se întîmplă în mod automat. La țară ar fi nevoiți mai întîi să trimită oameni după tine sau să te cheme prin scris, telegrafic sau telefonic. O să-ți fie în orice caz mai ușor și dacă în felul acesta nu te eliberezi, în schimb mai poți să răsufli un pic.

— Dar s-ar putea să-mi interzică să plec, spuse K. atras oarecum de raționamentul unchiului său.

— Nu cred s-o faci, îi răspunse unchiul, gînditor; le mai rămîne destulă putere de constrîngere, chiar dacă îți îngăduie să pleci.

84 ♦ Franz Kafka

— Credeam că tu ai să dai și mai puțină importanță întregii povești, spuse K. luîndu-și unchiul de braț ca să-i împiedice să se oprească; dar văd că tu iei lucrurile și mai în serios.

— Josef! strigă unchiul căutînd să scape de strînsoarea lui ca să se poată opri, te-ai schimbat, Josef; ai

avut totdeauna o judecată sigură și tocmai acum începi să n-o mai ai ? Vrei să pierzi procesul ? Știi ce ar însemna asta ? Ai fi pur și simplu șters din societate, împreună cu toate rudele tale; în orice' caz, ar fi cea mai cumplită umilire. Josef, adună-ți mințile, te rog; nepăsarea ta mă înnebunește. Cine te vede, aproape că ar putea să dea crezare zicalei :',Cînd ai un asemenea proces înseamnă de fapt că l-ai și pierdut".

— Unchiule dragă, spuse K., te enervezi și enervarea nu ne e deloc folositoare, nici ție, nici mie. Procesele nu se cîștigă enervîndu-te; dă-mi voie să mă bizui puțin pe experiența mea, doar știi bine că și eu ascult și respect experiența ta, chiar cînd mă surprinde uneori. Fiindcă spui că și rudele vor avea de suferit de pe urma procesului, lucru pe care eu, personal, nu-l prea înțeleg — dar asta n-are prea multă importanță — aș vrea să fac tot ce m-ai sfătuit, dar șederea la țară n-o socotesc avantajoasă în sensul în care te gîndești tu, căci fuga ar însemna și recunoașterea vinovăției. De altfel, dacă rămînînd aici sînt mai expus urmărilor, în schimb pot să mă apăr mult mai bine.

— Perfect, spuse unchiul pe-un ton care parcă arăta mai multă căldură, ți-am făcut propunerea asta numai fiindcă te vedeam compromițîndu-ți cauza aici, prin indiferența ta, și fiindcă socoteam că ar fi mai bine să mă ocup eu de ea, în locul tău; dar dacă vrei să-ți dai tu însuși toată osteneala, firește că e mult mai bine.

— Iată-ne deci de acord în privința aceasta, spuse K. Și acum, ai putea să-mi spui ce s-ar cuveni să fac, în primul rînd ?

— Ar trebui să-mi dai un răgaz să mă gîndesc, spuse unchiul ; nu uita că sînt douăzeci de ani de cînd trăiesc aproape numai la țară; în asemenea condiții îți cam pierzi flerul și nu prea știi la ce ușă să bați. Relațiile noastre cu personalitățile care probabil ar fi dat de rostul întregii chestiuni s-au cam slăbit de la sine. Trăiesc retras la țară, după cum știi, și doar în asemenea ocazii se observă asta'. Pe de altă parte, procesul tău a picat cu totul pe neașteptate pentru mine, deși scrisoa-

PROCESUL ♦ 85

rea Ernei mă făcuse să bănuiesc ceva, iar întîlnirea cu tine mi-a confirmat bănuielile. Dar asta n-are nici o importanță; principalul, acum, e să nu pierdem nici un minut.

În timp ce vorbea, unchiul se ridică pe vîrfurile picioarelor și făcu semn unui taxi; apoi, pe cînd îi striga o adresă șoferului, îl trase pe K. după el, în mașină.

— Merg chiar acum la avocatul Huld, spuse el; e unul dintre foștii mei colegi de școală; sînt sigur că ai auzit de el. Nu ? Curios lucru ! Are totuși o mare faimă ca apărător și ca avocat al săracilor. Dar mie îmi inspiră încredere mai ales ca om.

— Sînt de acord cu tine pentru tot ce faci, spuse K., deși graba și brutalitatea cu care acționa unchiul îl cam indispuinea.

Pentru un acuzat, nu prea era plăcut să meargă la avocatul săracilor.

— Nu știam că se poate lua un avocat pentru asemenea chestiuni.

— Vai de mine! spuse unchiul, asta se înțelege de la sine. De ce n-ai lua ? Și acum povestește-mi ce s-a întîmplat pînă azi, ca să fiu la curent cu întreaga afacere.

K. începu imediat să-i povestească, fără să treacă nimic sub tăcere, sinceritatea lui totală fiind singurul protest pe care și-l putea permite față de părerea unchiului că procesul e o mare ocară. Nu rostidecît o dată, și în treacăt, numele domnișoarei Burstner; dar discreția aceasta nu-i știrbea cu nimic sinceritatea, căci domnișoara Burstner n-avea nici o legătură cu procesul. Uitîndu-se pe fereastră în timp ce povestea, observă că se apropiau de mahalaua în care se aflau birourile tribunalului și-i atrase atenția unchiului său, dar acestuia coincidența nu i se păru deloc curioasă. Mașina se opri în fața unei clădiri întunecoase. Unchiul sună la prima ușă de la parter și, pe cînd așteptau să li se răspundă, zîmbi arătîndu-și dinții lui mari și-i șopti nepotului:

— E opt, o oră cam nepotrivită pentru primirea clienților ; dar Huld n-o să mi-o ia în nume de rău. Doi ochi mari, negri, se iviră în vizorul ușii, priviră o clipă spre nou-veniți și dispărură; dar ușa nu se deschise. Unchiul și K. își confirmară reciproc faptul că văzuseră cei doi ochi.'

86 ♦ Franz Kafka

— E o servitoare nouă, care se teme de străini, spuse unchiul și mai bătu o dată.

Cei doi ochi se iviră iar; păreau puțin triști chiar, dar poate că impresia aceasta era doar o iluzie optică pricinuită de flacăra gazului care ardea suierînd deasupra capetelor ce. lor doi, luminînd totuși destul de slab.

— Deschide, strigă unchiul lovind cu pumnii în ușă, sîntem prieteni ai domnului avocat.

— Domnul avocat e bolnav, șopti cineva în spatele lor. În pragul unei uși, la celălalt capăt al culoarului, stătea în

picioare un domn mărunțel, îmbrăcat într-un halat de casă; el vorbise, cu o voce extrem de înceată. Înfuriat de așteptarea care începuse să i se pară exagerată, unchiul se întoarse brusc și strigă:

— 'Bolnav ? Spui că e bolnav ? și se îndreptă spre el cu un aer atît de amenințător de parcă domnul acela ar fi reprezentat boala însăși.

— Vi s-a deschis, spuse domnul arătînd ușa avocatului; apoi își strînse halatul pe corp și dispăru.

Ușa fusese într-adevăr deschisă. O fată — K. recunoscuse ochii de adineauri, negri și puțin bulbucați — o fată îi aștepta în vestibul, înfășurată într-un șorț alb și lung, și cu o luminare în mînă.'

— Altă dată să deschizi ceva mai repede, spuse unchiul în loc de salut, pe cînd fata făcea o ușoară plecăciune. Hai, Josef, îi spuse el apoi lui K.

— Domnul avocat e bolnav, spuse fata văzînd că unchiul se și îndreptă spre una din uși, fără să mai stea s-o întrebe.

K. o privea lung, uimit, deși ea se întorsese cu spatele, ca să închidă ușa. Fata avea un cap ca de păpușă, complet rotund ; nu numai obrajii palizi și bărbia, ci și tîmplele îi erau rotunde, și marginile frunții.

— Josef! strigă unchiul din nou; apoi o întrebă pe fată: boala de inimă, nu-i așa ?

— Cred că da, spuse fata care trecu înaintea lor cu lumina și le deschise ușa.

Într-un colț al camerei, unde razele lumînării nu ajungeau încă, o față împodobită cu o barbă lungă se sălta puțin pe pat:

— Cine e, Leni ? întrebă avocatul care, orbit de lumină, nu-și recunoscuse musafirii.

PROCESUL ♦ 87

— E Albert, vechiul tău prieten, spuse unchiul.

— Vai, Albert! oftă avocatul, lăsîndu-se să cadă iar pe perne, ca și cum n-ar fi avut de ce să se prefacă față de acest vizitator.

— Ești chiar atît bolnav ? întrebă unchiul, așezîndu-se pe marginea patului. Eu nu prea cred; ai o criză de inimă, cum ai mai avut de-atîtea ori, și o să-ți treacă, așa cum ți-au trecut și celelalte.

— S-ar putea, spuse încet avocatul, dar de data aceasta e mai rău decît a fost pînă acum; abia pot să respir, nu mai dorm și-mi pierd zi de zi puterile.

— Așa ! făcu unchiul apăsîndu-și cu mîna lui mare panama pe genunchi; iată niște vesti rele! Ești, măcar, îngrijit ca lumea ? E atît de trist și de întunecat aici! E mult de cînd n-am mai fost pe la tine, dar mi se pare că odinioară locuința ta arăta ceva mai vesel. Și domnișoara asta e destul de tristă, dacă nu cumva se preface.

Fata stătea nemișcată, lîngă ușă, cu lumina în mînă și, judecînd după vagul privirii, părea că-l privește mai degrabă pe K. decît pe unchi, chiar acum cînd acesta din urmă vorbea despre ea.

K. se rezemase de-un scaun pe care îl împinsese aproape de fată.

— Cînd ești bolnav ca mine, spuse avocatul, ai nevoie de odihnă; pentru mine liniștea aceasta nu e tristă. Și adăugă, după o clipă: Și-apoi, Leni mă îngrijește bine; se poartă foarte drăguț cu mine.

Dar unchiul nu păru deloc convins; vădit lucru, era pornit împotriva tinerei infirmiere; cu toate că nu-i răspunse nimic bolnavului, n-o slăbi o clipă din ochi și o privi cu asprime cînd ea se apropie de pat, puse lumina pe noptieră și se plecă spre bolnav ca să-i șoptească ceva la ureche în timp ce-i aranja pernele.

Uitînd aproape cu totul că ar fi trebuit să-l menajeze pe bolnav, unchiul se ridică și începu să umble de colo-colo în spatele infirmierei; părea atît de furios, încît K. nu s-ar fi mirat deloc dacă l-ar fi văzut apucînd-o pe fată de fustă și topingînd-o departe de pat; cît despre K., el privea totul cu liniște; boala avocatului nu i se părea chiar o nenorocire căci, neputîndu-se opune zelului pe care unchiul ținea să-l

88 ♦ *Franz Kafka*

desfășoare pentru proces, accepta bucuros ca zelul acesta să fie atenuat fără intervenția lui.

Poate numai ca s-o jignească pe infirmieră, unchiul spuse:

— Domnișoară, lasă-ne singuri o clipă, te rog: am de discutat o chestiune personală cu prietenul meu. Infirmiera, care tocmai netezea marginea dinspre perete a cearșafului și era, deci, mult aplecată peste bolnav, întoarse doar capul și răspunse cu un ton liniștit, care contrasta ciudat cu vorbele cînd bolborosite furios, cînd rostite curgător, ale unchiului:

— Vedeți bine că domnul e atît de bolnav încît nu poate discuta nici un fel de chestiuni în momentul de față.

Fără îndoială că repetase expresia unchiului numai din comoditate, dar răspunsul ei putea să pară ironic chiar și unei persoane indiferente; de aceea unchiul sări ca ars:

— Ce diavoliță! bîgui el cu vocea înecată de primele sufocări ale furiei.'

K. se sperie, deși se așteptase la o asemenea izbucnire, și se repezi spre unchiu-său cu intenția precisă de a-i astupa gura cu amîndouă mîinile; dar, din fericire, silueta bolnavului se înalță în clipa aceea de după față; unchiul se strîmbă groaznic, de parcă ar fi înghițit ceva dezgustător, apoi spuse puțin mai liniștit:

— Nu mi-am pierdut încă mințile, domnișoară. Dacă lucrul pe care ți l-am cerut n-ar fi posibil, nu ți l-aș fi cerut. Acum lasă-ne, te rog.

Infirmiera stătea în picioare, la căpățiul patului, cu capul spre unchi; lui K. i se păru că o vede mîngîind mîna avocatului:

— Poți să spui tot față de Leni, șopti bolnavul cu glas rugător.

— Ceea ce vreau să spun nu mă privește pe mine și nu e vorba de-un secret al meu, vorbi unchiul și se răsuci de parcă ar fi vrut să arate că nu mai voia să discute, dar că-i mai acorda celuilalt un minut de gîndire.

— De cine e vorba atunci ? întrebă avocatul, cu voce stinsă, culcîndu-se la loc.

— De nepotul meu, spuse unchiul. L-am adus și pe el. Și-l prezentă: domnul procurist Josef K.

— Of! făcu bolnavul ceva mai înviorat, și-i întinse mîna lui K.; scuzați-mă, nu vă observasem. Du-te, Leni, îi spuse el

PROCESUL ♦ 89

apoi infirmierei care nu se împotrivi deloc, și-i întinse mîna ca și cum s-ar fi despărțit de ea pentru multă vreme.

— N-ai venit deci, îi spuse unchiului care se apropiase, mai împăcat, n-ai venit deci să vizitezi un bolnav, ci pentru afaceri.

Ideea că veniseră să-l vadă ca pe-un bolnav părea că-l paralizase pînă atunci, într-atît păru de viguros începînd din clipa aceea. Rămase tot timpul sprijinit într-un cot, ceea ce nu se putea să nu fie obositor, și-și frămîntă tot timpul o șuviță din barbă.

— Ai și început să arăți mai bine de cînd a ieșit vrăjitoarea, începu unchiul. Dar se întrerupse și șopti: Fac prinsoare că ascultă, și se repezi la ușă.

Dar după ușă nu se afla nimeni și unchiul se întoarse, nu dezamăgit, căci absența infirmierei i se părea un lucru și mai rău, ci enervat.

— Te înșeli în privința ei, spuse avocatul fără s-o apere mai mult — poate vrînd să arate astfel că infirmiera n-avea nevoie de apărare. Apoi continuă pe-un ton ceva mai prietenos : Cît despre afacerea nepotului dumitale, firește că m-aș socoti fericit să mă pot ocupa de ea, dacă puterile îmi vor îngădui o sarcină atît de dificilă; tare mă tem însă că nu sînt la înălțimea cerințelor, dar n-am să mă dau în lături de la nimic ; dacă n-am să pot face față situației, o să putem angaja oricînd încă un coleg. Sincer vorbind, afacerea în cauză mă interesează prea mult ca să renunț dinainte să mă ocup personal de ea. Dacă inima n-o să-mi reziste pînă la capăt, măcar o să aibă un prilej demn să-și înceteze bătăile.

K. se gîndea că nu înțelege un cuvînt din tot ce-și spuneau ei; își privea întruna unchiul, sperînd să găsească la el vreun sens, dar acesta ținea lumînarea de pe noptiera de unde o sticlucă cu medicamente se și rostogolise pe covor; unchiul aproba clătînd din cap tot ce spunea avocatul, se arăta de acord asupra tuturor punctelor și-și privea din cînd în cînd nepotul, cerîndu-i parcă aceeași aprobare. îi vorbise cumva unchiul, mai înainte, avocatului, despre proces ? Nu; ar fi fost imposibil, căci tot ce se petrecuse adineauri anula o asemenea presupunere. De aceea spuse:

— Nu înțeleg nimic.

— Să mă fi înșelat oare ? întrebă avocatul, la fel de mirat și de stîmjenit ca și K.; să mă fi dus graba pe o cale greșită ?

90 ♦ *Franz Kafka*

Despre ce doriți să-mi vorbiți ? Credeam că e vorba despre procesul dumneavoastră.

— Despre proces, firește, spuse unchiul și-l întrebă pe K.: atunci ce dorești ?

— Dar de unde știți oare cît de cît despre mine și despre procesul meu ? întrebă K.

— A! Asta era ! zîmbi avocatul. Doar știți bine că sînt avocat: frecventez cercuri juridice în care se vorbește totdeauna despre procese și le rețin pe cele mai neobișnuite, mai ales cînd e vorba de nepotul unui prieten. Cred că nu-i nimic de mirare în asta.

— Ce dorești ? îl întrebă unchiul pe K. Pari neliniștit.

— Frecvența cercuri juridice ? întrebă K.

— Sigur că da, spuse avocatul. Iar unchiul adăugă:

— întrebă ca un copil.

— Cu cine să mă văd, spuse avocatul, dacă nu cu colegii mei de breaslă ?

Tonul lui era atît de convingător, încît K. nu-i răspunse nimic.

„Lucrați totuși, ar fi vrut el să spună — dar nu izbuti să-și învingă reținerea' de-a rosti cuvintele, lucrați totuși pentru justiția obișnuită și nu pentru cea din pod/'

— Gîndiți-vă, continuă avocatul cu tonul cuiva care explică printr-o paranteză un lucru de la sine înțeles, gîndiți-vă că asemenea relații aduc mari avantaje clientelei mele, în multe privințe. Asta nici n-ar mai fi nevoie să v-o spun. Firește, pentru moment boala mă stingherește destul, dar am încă printre oamenii justiției cîțiva prieteni care vin să mă vadă și de la care mai aflu ce e nou. Ba poate că aflu mai repede chiar decît unii perfect sănătoși, care stau toată ziua la tribunal. Așa se face că am, chiar în clipa de față, un oaspete care mi-e foarte drag.

Și arată spre un colț întunecos al încăperii.

— Unde ? întrebă K. aproape cu grosolănie, din pricina uimirii.

Și se uită nedumerit în jurul lui; fișia de raze a luminării era departe de-a răzbate pînă la peretele din față. Dar, într-adevăr, ceva începu să se miște în colțul acela. Iar cînd unchiul ridică luminarea, descoperiră acolo un domn în vîrstă, așezat lîngă o măsuță. Pesemne că domnul acela își ținuse

PROCESUL ♦ 91

pînă și răsufarea ca să poată rămîne atîta vreme neobservat; acum', el se ridică ceremonios și vădit supărat că se atrăsese atenția asupra lui. Și își agită mîinile ca pe niște aripioare, ca să arate că refuză orice prezentare și orice plecăciune, că nu tine cu nici un chip să-i deranjeze pe ceilalți și că-i roagă să-l lase în întuneric și să-i uite prezența. Dar lucrul acesta nu mai era cu putință.

— Ne-ați luat prin surprindere, spuse avocatul, ca să se explice.

Și, cu un gest, îl încuraja pe domnul cel vîrstnic să se apropie, iar domnul se apropie încet, privind în jurul lui, extrem de șovăitor, dar cu oarecare demnitate.

— Domnule șef de birou... Ah, dar iertați-mă ! nu v-am prezentat încă. Iată-l pe prietenul meu Albert K. și pe nepotul său, domnul procurist Josef K.; iar dumnealui e domnul șef de birou. Domnul șef de birou a avut amabilitatea să vină să mă vadă. Un profan nu și-ar putea da seama de valoarea unei asemenea vizite; ca s-o poți aprecia trebuie să fii inițiat, trebuie să cunoști mulțimea de treburi care îl copleșesc pe domnul șef de birou. Dar el a venit totuși, și eram pe cale de-a sta de vorbă liniștit, atît cît îmi îngăduie slăbiciunea pricinuită de boală. De'fapt nu-i interzisesem lui Leni să deschidă ușa eventualilor vizitatori, pentru că nu așteptam pe nimeni, credeam că o să rămînem singuri. Și tocmai atunci, dragul meu Albert, ai început tu să bați cu pumnii în ușă, iar domnul șef de birou s-a retras într-un colț cu scaunul și cu măsuța; dar observ că, dacă am vrea, am avea un subiect de discuție comun; să ne adunăm deci la un loc... Domnule șef de birou..., adăugă el înclinîndu-și capul cu un zîmbet slugarnic și arătînd un fotoliu de lîngă pat.

— Din păcate, vai! nu pot să rămîn decît cîteva clipe, spuse șeful de birou, amabil, adîncindu-se în fotoliu și uitîndu'-se la ceas. Treburile nu-mi dau răgaz. Dar nu vreau să scap prilejul de-a face cunoștință cu prietenul unui prieten de-al meu; și dădu ușurel din cap către unchiul care păru foarte satisfăcut de noua lui cunoștință; la drept vorbind, temperamentul îl împiedica pe unchi să-și exprime sentimentele ; de aceea însoți cu un rîs pe cît de'zgomotos pe atît de jenat cuvintele șefului de birou. Oribil tablou! K. putu să-l privească în voie, căci de el nu se ocupa nimeni! Șeful de birou, din moment ce fusese chemat să ia parte la dis-

92 ♦ *Franz Kafka*

cutie, prelua, după cum îi era obiceiul, frîiele convorbirii. Avocatul, a cărui slăbiciune de mai adineauri poate că avusese doar rostul de-ai alunga pe noii oaspeți, începu să as. culte atent, cu mîna pîlnie la ureche, iar unchiul, care nu lăsase luminarea — o balansa pe pulpă și avocatul privea adesea, îngrijorat, jocul acesta — unchiul uită curînd orice urmă de jenă și se lăsă cu totul cucerit de încîntarea pe care i-o produceau elocința șefului de birou și gesturile unduitoare cu care acesta își însoțea cuvintele. Rezemat de tăblia patului, K. se pomeni'cu totul neglijat, poate chiar dinadins, de șeful de birou, și nu le mai servi decît ca auditor bătrînilor domni. De altfel, abia dacă știa despre ce vorbeau ei și-si lăsă gîndurile să-i rătăcească în'voie, cînd la infirmieră, cînd la purtarea grosolană a unchiului față de ea, cînd la întrebarea dacă-l mai văzuse vreodată pe șeful de birou. Nu cumva se aflase și el în publicul venit la primul lui interogatoriu ? S-ar putea să se înșele; oricum, șeful de birou s-ar fi putut

perfect situa printre bătrînii cu bărbi rare aflați în primul rînd al publicului.

La aceasta se gîndea K. în clipa cînd un zgomot ca de porțelan spart îi făcu pe toți să ciulească urechile, atenți.

— Mă duc să văd ce s-a întîmplat, spuse K. și porni încet, vrînd parcă să le dea celorlalți posibilitatea de a-l reține.

Abia ieșise în vestibul și tocmai încerca să se orienteze în beznă, cînd o mîna mică se așeză pe mîna lui, care încă nu dăduse drumul clanței, și închise încetișor ușa. Era mîna infirmierei, care îl aștepta acolo.

— Nu s-a întîmplat nimic, îi șopti ea. Am aruncat doar o farfurie în perete, ca să te scot de-acolo. Stingherit, K. îi spuse:

— Și eu mă gîndeam la dumneata.

— Cu atît mai bine, spuse infirmiera. Vino !

După cîțiva pași ajunseră în fața unei uși de sticlă mată, pe care tînăra o deschise.

— Intră, spuse ea.

Se aflau, fără îndoială, în biroul avocatului. Atît cît se putea desluși la lumina lunii care lumina un mic pătrat pe podea în fața celor două ferestre mari, încăperea era mobilată cu lucruri masive și grele.

PROCESUL ♦ 93

— Aici, spuse infirmiera arătînd un fel de ladă întunecată, cu un spătar de lemn sculptat.

De îndată ce se așeză, K. își continuă cercetarea; se afla într-o sală înaltă, în mijlocul căreia clientela avocatului săracilor pesemne că se simțea absolut pierdută. I se păru că și vede cîțiva clienți apropiindu-se cu pași mărunți de biroul imens, bar uită imediat senzația aceasta și nu mai avu ochi decît pentru tînăra care se ghe'muise lîngă el și aproape că-l strivea de spătar.

— Credeam, spuse ea, că ai să vii singur, fără să te chem. E ciudat, totuși: mai întîi, cînd ai intrat, nu ți-ai mai luat ochii de la mine, și acum mă faci să te aștept. Spune-mi Leni, adăugă ea repede, ca și cum n-ar fi trebuit să piardă nici o secundă a întîlnirii.

— Cu plăcere, îi răspunse K., dar ciudățenia despre care vorbeai, Leni, e foarte ușor de explicat. Mai întîi trebuia să ascult pălăvrăgeala bătrînilor și nu puteam pleca fără motiv; apoi, nu sînt obraznic de felul meu, am o fire mai mult timidă, și nici dumneata, Leni, nu pari să te lași cucerită de la prima vedere.

— Asta nu, spuse Leni punînd mîna pe spătar și privin-du-l pe K. drept în ochi, asta nu, dar nu ți-am plăcut și probabil că nu-ți plac nici acum.

— Să-mi placi, spuse K. ocolind un răspuns direct, să-mi placi ar fi cam puțin.

— Oh ! zîmbi ea.

Spusele lui K., urmate de exclamația aceasta, îi dădeau lui Leni o oarecare superioritate. De aceea K. tăcu un timp. Și, pentru că se obișnuise cu întunericul din încăperea, putu să distingă unele amănunte ale mobilierului. Remarcă, mai ales, un tablou imens atîrnat în dreapta ușii și se aplecă înainte să-l vadă mai bine. Tabloul înfățișa uri bărbat în robă de judecător, stînd pe un jilț înalt, a cărui poleială aurie părea că împroașcă întreaga pînză. Partea ciudată a portretului o constituia însă atitudinea judecătorului: în loc să stea în jilț, cu demnitate calmă, judecătorul își apăsa cu putere brațul stîng pe spătarul și pe brațul jilțului, pe cînd brațul drept îl ținea complet degajat, sprijinit doar cu palma de una din rezemătoarele laterale, de parcă s-ar fi pregătit să țîșnească în sus, împins de o violență indignare, ca să spună un lucru decisiv, poate chiar să rostească sentința definitivă.

94 ♦ *Franz Kafka*

Acuzatul trebuia presupus la picioarele scării ale cărei trepte de sus, acoperite cu un covor galben, se deslușeau destul de bine.

— Poate că e judecătorul meu, spuse K. arătînd cu degetul tabloul.

— Eu îl cunosc, spuse Leni, privind și ea tabloul. Vine destul de des pe aici. Portretul e din tinerețe, dar nu se poate să-i fi semănat vreodată; în realitate, judecătorul este extrem de mărunț. Asta nu-l împiedică să ceară portrete în care să arate ca un personaj imens, căci e cumplit de vanitos, cum de altfel sîntem toți aici. Și eu sînt vanitoasă, și sînt foarte supărată că nu-ți plac.

La cuvintele ei, K. îi răspunse cuprinzînd-o în brațe și trăgînd-o cît mai aproape. Leni își rezemă, tăcută, capul pe umărul lui. Iar K., mereu cu gîndul la judecător, o întrebă:

— Ce grad are ?

— E judecător de instrucție, îi răspunse ea apucîndu-i mîna cu care K. îi cuprinsese talia și jucîndu-se cu degetele lui.

— Și el e tot un simplu judecător de instrucție, spuse K., dezamăgit. Funcționarii superiori se ascund, iar el s-a instalat într-un jilț!

— Nu-i nimic adevărat, spuse Leni cu fața culcată pe palma lui K. în realitate, judecătorul stă pe-'un scaun de bucătărie, peste care se așază o pătură veche, de grajd, împăturită în patru. Dar nu te mai poți gândi și la altceva, în afară de procesul dumitale ? adăugă ea, încet.

— Îmi e cu neputință, spuse K. Ba chiar cred că mă gândesc prea puțin la el.

— Nu prin asta greșești, spuse Leni. Am auzit însă că ești grozav de îndărătnic.

— De la cine ai auzit ? întrebă K.

Îi simțea pe piept apăsarea trupului și privea bogatul și densul șuvoi al părului ei brun.

— Nu pot să-ți spun mai mult, îi răspunse Leni. Nu-mi cere nume, ci înlătură-ți defectul, nu fi atât de încăpăținat; tribunalului acestuia nu i te poți opune și ești silit să mărturisești. Mărturisește, deci, la prima ocazie. Abia după aceea ai să poți încerca să găsești vreo posibilitate de scăpare. Abia după aceea. Și nici atunci n-o să izbutești, decât dacă o să-ți

PROCESUL ♦ 95

cineva în ajutor. Dar nu-ți face griji: am să mă ocup eu de asta.

— S-ar părea că știi multe despre tribunal și despre toate tertipurile necesare aici, spuse K. și și-o așază pe Leni pe genunchi, căci se lipise prea tare de el.

— Așa e bine, spuse Leni instalându-se comod pe genunchii liii, după ce-și netezise pliurile fustei și-și aranjase bluza.

Apoi i se agăță cu amîndouă mîinile de gît, își lăsă capul pe spate și-l privi îndelung.

— Dacă nu mărturisești, nu mă poți ajuta ? o întrebă el, ca s-o încerce. Și se gândi, aproape mirat: Ia te uită ! îmi recrutez ajutoare; mai întîi domnișoara Burstner, apoi nevasta aprodului și acum această mică infirmieră care s-ar părea că are o ciudată nevoie de mine. Și îmi stă pe genunchi de parcă aici ar fi adevăratul ei loc!

— Nu, îi răspunse Leni clătînd încet din cap, dacă nu mărturisești n-am să te pot ajuta. Dar dumneata nu-mi dorești deloc ajutorul, puțin îți pasă de el, ești îndărătnic și nu te lași convins... Ai o iubită? îl întrebă ea peste o clipă.

— Nu, răspunse K.

— Ba ai! făcu Leni.

— Da, e-adevărat, spuse K., tăgăduiam și, totuși, îi port fotografia în buzunar.

Și, la rugămintea lui Leni, îi arătă o fotografie a Elsei; ghemuită pe genunchii lui K., Leni privi poza: un instantaneu. Elsa fusese fotografiată după unul din dansurile vijelioase pe care îi plăcea să le danseze în localul unde servea; fusta îi unduia în aer, din pricina piruetelor ; mîinile și le ținea pe șolduri și rîdea, cu gîtul întins; în poză nu se putea vedea spre cine rîde.

— Poartă corset și se strînge prea tare, spuse Leni arătînd locul unde, după părerea ei, lucrul acesta se vedea clar; nu-mi place; e vulgară și neîndemînică. Dar poate că față de dumneata e blîndă și drăguță, așa s-ar părea din fotografie. Adeseori, fetele acestea solide' știu să fie blînde și drăguțe; dar să se sacrifice pentru dumneata, ar fi în stare ?

— Nu, spuse K., nu e nici blîndă, nici drăguță, și nici n-ar fi capabilă să se sacrifice pentru mine. De altfel, nu i-am cerut niciodată asemenea lucruri și nici măcar fotografia n-am privit-o pînă acum atât de atent, ca dumneata.

96 ♦ *Franz Kafka*

— Asta fiindcă nu ții prea mult la ea, spuse Leni. Deci nu-ți este iubită.

— Ba da, spuse K. Nu-mi retrag cuvintele.

— Acum, s-ar putea să-ți fie iubită, dar n-ai regreta-o prea mult dacă ai pierde-o sau dacă ai înlocui-o cu alta, de pildă cu mine.

— Firește, poți gândi așa, spuse K. zîbind, dar Elsa are un mare avantaj față de dumneata; ea nu știe nimic despre procesul meu, și chiar dacă ar ști ceva nu s-ar gândi niciodată la el. Și n-ar căuta niciodată să mă convingă să cedez.

— Asta nu-i deloc un avantaj, spuse Leni; dacă nu mai are și altele, pot să sper. Are vreun defect fizic ?

— Un defect fizic ? întrebă K.

— Da, spuse Leni, eu am un mic defect fizic. Iată-l. Și-și depărta degetul mijlociu de inelarul mîinii drepte:

între aceste două degete pielea crescuse pînă la jumătatea celei de-a doua falange.

Din pricina întunericii, K. nu observă imediat ce voia să-i arate, dar Leni îi conduse mîna, orbește, și-l făcu să-i pipăie pelița.

— Ce ciudățenie! se miră K.

Și, după ce-i privi toată mîna, adăugă:

— Drăguță gheară!

Leni acceptă ca un fel de mîndrie mirarea lui K.; acesta îi lipi și-i dezlipi de nenumărate ori cele două degete; în cele din urmă, i le sărută înainte de-a le da drumul.

— Oh ! strigă ea atunci, m-ai sărutat.

Grăbită, cu gura deschisă, se cocoță cu genunchii pe genunchii lui. K. o privea uluit. Acum, cînd erau atît de aproape, observă că Leni răspîndea un parfum amar și iute, o aromă ca de piper; ea îi luă capul și i-l culcă pe sîni, se aplecă deasupra lui, apoi îi mușcă și-i sărută gîtul, ba își trecu dinții și prin părul lui.

— M-ai luat pe mine în schimb ! gema Leni din cînd în cînd; bagă de seamă, m-ai luat pe mine în schimb !

Dar genunchiul îi alunecă și, cu un ușor țipăt, Leni aproape se prăbuși pe covor. Ca s-o țină, K. o prinse de talie, dar se pomeni și el tras în cădere.

— Acum ești al meu, spuse Leni. Iată cheia casei. Vino cînd vrei, îi mai șopti ea, ca încheiere.

Și-i mai aruncă, din fugă, o sărutare, pe cînd el pleca.

PROCESUL ♦ 97

Afară, începuse să cadă o burniță mărunță. K. se gîndea să se ducă în mijlocul străzii ca s-o mai vadă pe Leni, încă o dată, la fereastră, cînd unchiu-său țîșni dintr-un automobil care aștepta în fața casei și pe care el, distrat, nu-l observase; unchiul își apucă nepotul de braț și-l împinse spre poartă, ca și cum ar fi vrut să-l țintuiască acolo.

— Cum ai putut să faci una ca asta ! îi strigă el. Ai dăunat enorm procesului tău, care se urnise pe calea cea bună ! Te duci și te ascunzi cu scîrnăvia aia mică și stricată care, culmea, mai e, firește, și amanta avocatului; lipsești ore întregi, și nu cauți măcar un pretext, nu ascunzi nimic, faci totul pe față, dai fuga la ea și rămîi cu ea ! Și ne uiți acolo pe toți trei: pe unchiul care se spetește alergînd pentru tine, pe avocatul care-ți trebuie ca să cîștigi, și mai ales pe șeful de birou, personajul acesta atît de puternic, de care depinde întregul tău proces în faza actuală ! Noi căutăm un mijloc ca să te ajutăm; eu mă vîd silit să discut cît se poate de prudent cu avocatul; avocatul, la rîndul său, nu știe cum să se mai poarte cu șeful de birou; în fața atîtor greutăți, datoria ta ar fi măcar să mă susții pe cît posibil! Iar tu rămîi cu ea ! Și vine, vrînd-nevrînd, momentul cînd lucrul acesta nu mai poate fi tănuțit! Firește, oamenii sînt politicoși și nu pomenesc nimic despre lipsa ta, încearcă să mă cruțe; dar pînă la urmă nu se mai pot stăpîni, și fiindcă nu putem vorbi despre ce ne interesează, nu mai scot un cuvînt! Am stat un sfert de ceas fără să ne spunem nimic, ascultînd dacă nu cumva te întorci. Degeaba! Pînă la urmă, șeful de birou, care zăbovise mai mult decît ar fi dorit, s-a ridicat să-și ia rămas bun; se vedea cît de colo că-i părea rău pentru mine, dar n-avea cum să mă ajute; și a mai întîrziat cîteva clipe la ușă, cu o amabilitate de necrezut, apoi s-a dus. Îți închipui ce mult m-a ușurat plecarea lui: simțeam că mă sufoc. Iar avocatul, care e bolnav, a suferit și mai mult din pricina ta; omului acestuia cumsecade aproape că-i pierise graiul cînd mi-am luat rămas bun de la el. Probabil că ai contribuit la prăbușirea lui totală, ai grăbit moartea unui om de care aveai nevoie. Iar pe mine, unchiul tău, mă lași să te aștept aici, în ploaie, ore și ore. Pune mîna să vezi ce ud sînt.

AVOCATUL, INDUSTRIAȘUL ȘI PICTORUL

într-o dimineață de iarnă — afară ninge, în lumina tulbure a zilei — K. ședea la birou; deși era încă devreme, se simțea extrem de obosit. Ca să scape de funcționarii mai mărunți, îi spusese omului de serviciu că are de terminat o lucrare mai importantă și-i poruncise să nu lase pe nimeni să intre. Dar, în loc să lucreze, se frămînta pe scaun și muta de colo-colo obiectele de pe masă; în cele din urmă își

întinse, fără să-și dea seama, mâinile pe masă și rămase așa, fără mișcare, cu capul plecat. Ideea procesului nu-l slăbea o clipă; se întrebase adeseori dacă n-ar fi fost mai bine să se apere întocmind un raport scris pe care să-l trimită tribunalului: și-ar fi expus în el biografia, pe scurt, și ar fi explicat, în legătură cu toate evenimentele cât de cât importante din viața lui, motivele care îl determinaseră să procedeze așa cum procedase, judecând apoi motivele acestea după opiniile lui actuale; în încheiere, ar fi arătat motivele acestei ultime hotărâri. Un asemenea raport i se părea cu mult superior față de obișnuita metodă de apărare a avocaților pe care, de altfel, îi socotea cam dubioși, într-adevăr, K. nici nu știa ce întreprinde avocatul; fără îndoială că nu făcea mare lucru, din moment ce trecuse mai mult de-o lună de când maestrul Huld încetase să-l mai cheme și, de altfel, nici la consultațiile precedente nu avusese deloc impresia că omul acesta ar fi putut să-l ajute prea mult. Maestrul Huld aproape că nu-l întrebase nimic, deși ar fi avut atâtea întrebări de pus. Întrebările acestea erau esențiale. K. simțea el însuși ce-ar fi fost necesar să fie întrebat. Dar avocatul, în loc să-l întrebe, se lansa în discursuri interminabile, sau stătea ca mut în fața lui, plecându-se ușor peste masă, probabil din cauză că îi slăbise auzul, și își frământa o șuviță din barbă, privind desenele de pe covor, în locul unde K. se culcase cu Leni. Din când în când îi dădea niște sfaturi seci, cum se dau copiilor. Discuții pe cât de lungi pe atât de plictisitoare, pentru care K. se gândea să nu dea nici un ban când va veni vremea plății. Când avocatul socotea că-l

PROCESUL ♦ 99

umilise îndeajuns, încerca, de obicei, să-l mai îmbărbăteze „n pic. Și-i povestea atunci că mai câștigase, total sau în parte, multe procese asemănătoare și că procesele acelea, deși în realitate mai puțin dificile, păreau totuși mai desperate decât procesul lui. Are lista lor aici, în sertar — și lovea în masă — dar secretul profesional îl împiedică, din nefericire, să arate dosarele. Marea experiență dobândită în cursul dezbaterilor o să-i folosească neapărat lui K.; firește că a și început imediat, să lucreze: prima întâmpinare e gata făcută. Întâmpinarea aceasta e foarte importantă, căci întreg procesul depinde, adeseori, de prima impresie pe care o face apărarea. Din păcate — și asupra acestui lucru trebuie în orice caz să-i atragă de pe acum atenția lui K. — se întâmplă destul de des ca primele întâmpinări să nu fie citite de tribunal. Sînt pur și simplu clasate, sub cuvînt că interogatoriul acuzatului e, pînă una alta, mai important decât toate întâmpinările scrise. Tribunalul mai spune chiar, uneori, atunci cînd inculpatul stăruie prea mult, că întâmpinarea îi va fi citită o dată cu toate celelalte acte, înaintea hotărîrii definitive, cînd dosarul va fi complet. Dar, din păcate, lucrul acesta nu e totdeauna adevărat, adăuga avocatul; în genere, prima întâmpinare zace în vreun sertar, sau pînă la urmă se pierde și, chiar dacă e păstrată, de obicei nu e citită, după cum a aflat el, deși, cinstit vorbind, din surse nu prea autorizate. Situația aceasta e regretabilă, dar își are temeiurile ei. K. nu trebuie să piardă din vedere că dezbaterile nu sînt publice, că pot deveni publice dacă tribunalul socotește necesar, dar că legea nu prevede acest caracter public. De aceea dosarele tribunalului, și mai ales actul de acuzare, rămîn secrete și pentru acuzat, și pentru apărătorul său, prin urmare, în genere, e greu de știut împotriva cui trebuie îndreptată prima întâmpinare, și nu i se permite, în fond, întâmpinării acesteia să furnizeze elementele utile, decât prin vreo întâmplare fericită. Întâmpinări cu adevărat utile nu se pot face decât ceva mai tîrziu, în cursul interogatoriilor, dar întrebările puse inculpatului lasă să se întrevadă sau să se ghicească diferitele capete de acuzare și motivele pe care sînt întemeiate. În asemenea condiții apărarea se găsește, nici vorbă, într-o situație foarte defavorabilă, ba chiar penibilă, dar asta și intenționează tribunalul. Legea nu admite în mod expres apărarea, ci doar o îngăduie, și se poate pune chiar

100 ♦ *Franz Kafka*

întrebarea dacă paragraful din lege care pare că o îngăduie, o îngăduie și în realitate. De aceea nu există propriu-zis avocați recunoscuți de tribunalul în cauză; toți cei care se prezintă la bară nu sînt decât avocați de contrabandă. Evident, faptul acesta dezonoarează întreaga breaslă; K. n-are decât să privească sala rezervată avocaților, data viitoare cînd s-o duce în birourile tribunalului, și probabil că o să se îngrozească văzîndu-i pe cei adunați acolo; numai aspectul odăiței rezervate avocaților ar fi suficient să arate disprețul tribunalului pentru oamenii aceștia. Odăița e luminată printr-un ochi de geam mic și atît de înalt încît ca să privești prin el — respirînd fumul hornului așezat alături și mînjindu-ți față cu funingine — trebuie mai întîi să găsești un confrate pe" ai cărui umeri să te poți cocoța; în plus — și asta numai ca un exemplu pentru starea în care se află încăperea — podeaua are de mai bine de-un an o gaură prin care poate că un om n-ar izbuti să treacă, dar e suficient de mare, totuși, ca să ți se scufunde piciorul în ea; și cum sala avocaților se află la etajul al doilea al podului,

dacă se nimerește ca vreunul dintre avocați să calce în gaură, piciorul îi atîrnă prin tavanul primului etaj al podului, exact deasupra culoarului în care așteaptă inculpații.

Avocații nu exagerează deci cînd declară că situația aceasta este de-a dreptul rușinoasă. Reclamațiile lor n-au însă nici un fel de audiență în fața administrației. Și le e strict interzis să facă vreo modificare pe cheltuiala lor; altminteri, există motive temeinice ca avocații să fie tratați așa: tribunalul caută să elimine pe cît posibil apărarea și ține ca acuzatul să răspundă el însuși de toate. În fond, punctul acesta de vedere nu e rău: dar să se tragă de aici concluzia inutilității avocaților pentru inculpat, în fața acestui tribunal, ar fi cît se poate de greșit. Dimpotrivă, nicăieri avocații nu le pot fi mai de folos, căci, în genere, dezbaterile nu sînt secrete numai pentru public, ci și pentru acuzat; firește, în măsura în care secretul e posibil, dar într-o largă măsură, totuși, într-adevăr, acuzatul n-are dreptul să vadă dosarele tribunalului, iar după interogări ar fi foarte dificil de ghicit ce conțin dosarele, mai ales pentru acuzatul intimidat și copleșit de grijile care-i sustrag atenția. Aici intervine apărarea.' De obicei, avocații n-au dreptul să asiste la întrevederile cu judecătorul de instrucție, de aceea sînt nevoiți să-l des-

coasă chiar î

PROC
ejcuzaț imedfctți *uȘa"*Tncăpeffi uncfese
ă întemgatdriuj ielau mterogatoT

ESUL ♦ 101

! pe cît se poate Interogatoriile, ca să poată descifra, din explicațiile lui adesea confuze, ce-ar*putea deveni < **util** pentru apărare. Dar nici cele aflate nu sînt prea importante, căci, în condițiile date, nu se poate afla mare lucru, deși, la drept vorbind, un om competent s-ar descurca mai bine decît un novice. Atutul principal îl constituie relațiile personale ale avocatului; pe ele se bazează adevărata valoare a apărării. Din propriile lui experiențe, K. și-a dat seama că organizarea tribunalului lasă de dorit în ceea ce privește gradele inferioare, că printre salariații mărunți se află destui venali și coruptibili; în privința aceasta, zidul justiției are numeroase spărturi. La spărturile acestea se înghesuie majoritatea avocaților, aici mituiesc, aici trag cu urechea și spionează ; aici au avut loc, cel puțin în trecut, furturi de acte. Și e de netăgăduit că unii apărători obțin în felul acesta rezultate de moment, uimitor de favorabile acuzatului; ele constituie mîndria avocaților și momeala cu care își atrag clienții noi; dar asemenea rezultate nu însemnează nimic sau aproape nimic pentru evoluția ulterioară a proceselor. Numai relațiile personale cinstite, și anume cu funcționarii mai importanți — firește, funcționari superiori ai instanțelor inferioare — pot avea o reală valoare; la început pe' nesimțite, iar mai apoi din ce în ce mai vădit. Sigur, puțini avocați izbutesc pe calea aceasta; iată de ce alegerea lui K. fusese cît se poate de fericită. Nu există, spunea doctorul Huld, apărătorul său, decît unul sau doi avocați care să se poată lăuda cu relații ca ale lui. Acestora puțin le pasă, firește, de cunoștințele pe care le-ar putea face în camera avocaților; cu oamenii de acolo ei nu vor să aibă a face; dar cu funcționarii tribunalului au relații cît se poate de strînse. Maestrul Huld nu mai avea nevoie să pîndească apariția veșnic problematică a judecătorilor de instrucție în anticamerele domniilor lor, ca să încerce să obțină de la ei, după cum aveau chef, răspunsuri aproape totdeauna mincinoase și fanteziste. Nu, K. însuși putuse să constate că funcționarii — și cîteodată chiar unii de rang înalt — vin din proprie inițiativă să-l informeze pe față, sau măcar într-un fel ușor interpretabil, și discută cu el despre viitoarea evoluție a dezbaterilor ; în unele cazuri izolate, ei se lasă chiar convinși și adoptă uneori părerile avocatujuj.jn privința aceasta însă e

102 ♦ *Franz Kafka*

bine să n-ai prea multă încredere în ei; oricît de categoric și-ar exprima noua poziție favorabilă apărării, imediat după aceea se întorc, poate, la birou ca să dea, pentru dezbaterile din ziua următoare directive cu totul diferite și cîteodată mult mai severe pentru acuzat decît fuseseră cele de pînă atunci, datorate tocmai punctului de vedere pe care pretindeau ca l-au lepădat definitiv. Împotriva unor asemenea lucruri nu se poate întreprinde nimic, căci promisiunile făcute între patru ochi rămîn mai departe promisiuni făcute între patru ochi și nu pot impune nici un fel de obligație, chiar dacă apărarea n-ar fi obligată să păstreze relații cît mai bune cu domnii funcționari. Ar mai trebui spus de asemenea că atunci cînd domnii funcționari intră în legătură cu apărătorii — și cînd au a face cu oameni competenți — nu fac asta numai din prietenie sau din filantropie, ci pentru că, într-o anumită privință, depind și ei de avocați.

Tocmai aici iese la iveală defectul unui organism al justiției care decretează de la bun început

judicarea secretă. Funcționarii sînt lipsiți de contactul cu societatea; pentru procesele obișnuite, ei sînt bine înarmați; asemenea procese pot să se desfășoare aproape de la sine, pe făgașul cunoscut, și abia dacă e nevoie să se intervină pe K i, pe colo, ușurel, pentru ca lucrurile să meargă normal; dar în fața cazurilor fie extrem de simple, fie deosebit de dificile, funcționarii se pomenesc adeseori dezorientați; trăind zi și noapte închistați în literele legii, ei sfîrșesc prin a pierde sensul exact al relațiilor umane, și pierderea aceasta îi face să dea greș în cazurile mai sus-pomenite. Și atunci vin să ceară sfat avocaților, urmați de vreun servitor care poartă actele de obicei atît de secrete. La fereastra aceasta ai putea vedea mulți domni, și ultimii pe care te-ai aștepta să-i vezi, privind pe stradă cu un aer deznădăjduit, în timp ce avocatul cercetează dosarele de pe masa lui ca să le poată da un sfat. În asemenea ocazii se vede bine, de altfel, cît de serios își privesc domniile lor meseria și la ce disperare îi împing piedicile pe care prin însăși natura lor nu le pot învinge.

În orice caz, adăuga avocatul, situația lor nu e prea ușoară și nu trebuie să le faci nedreptatea de-a o socoti astfel. Ierarhia justiției este infinită și printre treptele ei chiar inițiatii abia dacă se descurcă. Și cum, în genere, dezbaterile tribunalelor rămîn secrete atît pentru funcționarii mai

PROCESUL ♦ 103

șarunți cît și pentru public, ele nu pot fi niciodată urmărite pînă la capăt; procesele intră deci adeseori în resortul vreunei instanțe, fără să se știe de unde vin, și dispar fără să se știe încotro. De aceea funcționarii sînt lipsiți de învățămintele pe care le-ar putea trage din studiul diverselor faze ale unui proces, din verdict și din motivările lui. Ei n-au dreptul să se preocupe decît de partea procedurii pe care le-o rezervă legea și, adeseori, știu despre ce urmează, adică despre rezultatele propriei lor munci, mai puțin chiar decît știe apărarea care, în genere, rămîne în contact cu acuzatul pînă la sfîrșitul dezbaterilor. Deci și în privința aceasta funcționarii justiției au multe de învățat de la avocați. În fața unei asemenea situații, cum mai poate să se mire K. văzînd iritabilitatea funcționarilor, care se manifestă adeseori jignitor la adresa acuzaților — căci fiecare face experiența aceasta? Toți funcționarii sînt veșnic iritați, chiar dacă par calmi. Firește, de pe urma acestui fapt au mult de suferit avocații mărunți. În legătură cu asta se povestește chiar o anecdotă care pare cît se poate de adevărată: un vechi funcționar, altminteri om liniștit și de treabă, studiasse o zi și o noapte, fără întrerupere — căci funcționarii aceștia sînt extrem de sîrguincioși — o afacere judiciară dintre cele mai dificile și încîlcite mai ales de întîmpinările avocaților. Dimineața, după douăzeci și patru de ore de muncă ingrată, funcționarul nostru se așază la pîndă în dosul ușii și-i aruncă în josul scării pe toți avocații care voiau să intre. Avocații se adunară pe unul din paliere ca să se sfătuiască ce-i de făcut; pe de-o parte, n-aveau dreptul real de-a intra în tribunal, și asta îi împiedica să întreprindă vreo acțiune legală împotriva funcționarului — pe care, de altfel, aveau tot interesul să-l menajeze, după cum s-a mai arătat; dar, pe de altă parte, cum fiecare zi petrecută în afara tribunalului era complet pierdută pentru ei, țineau grozav să intre. Pînă la urmă căzură de acord că trebuia să-l istovească pe bătrînul funcționar. Urcară deci, pe rînd, treptele; ajuns sus, fiecare dintre ei se lăsa aruncat jos, după o lungă rezistență pasivă; la capătul scării, avocatul era cules de colegii săi. Jocul acesta dură cam o oră, după care bătrînul domn, obosit și de munca de peste noapte, se simți într-adevăr istovit și se întoarse în biroul unde lucra. Cei de jos țînură mai întîi să se convingă că bătrînul plecase. De aceea îl trimiseră pe unul dintre ei cu misiunea de-a cerceta dacă

104 ♦ *Franz Kafka*

locul era într-adevăr gol. Și nu intrară în sală decît după reîntoarcerea celui trimis, fără să îndrăznească a spune un cuvînt, căci avocații nu țîn deloc să aducă vreo îmbunătățire sistemului judiciar, pe cînd oricare dintre acuzați, chiar și cel mai slab la minte — și lucrul acesta e foarte semnificativ — de la primul contact cu justiția începe totdeauna să se gîndească la proiecte de reforme, risipindu-și astfel timpul și energia pe care le-ar putea folosi pentru sine într-un mod cu mult mai folositor. Singura metodă cuminte, spunea maestrul Huld, e să iei lucrurile așa cum sînt. Chiar dacă ar fi posibilă îmbunătățirea unor aspecte mărunte — ceea ce, de fapt, ar însemna o neghiobie — în cel mai fericit caz nu s-ar putea obține rezultate decît pentru procesele viitoare, iar faptul că atragi asupra ta atenția unor funcționari ranchiunoși îți este extrem de dăunător. Trebuie să eviți pe cît posibil să fii remarcat, să stai liniștit chiar dacă lucrul acesta e împotriva rațiunii, să încerci să înțelegi că imensul organism judiciar va rămîne totdeauna oarecum în aer și dacă încerci din proprie inițiativă să-l schimbi cît de cît, îți tai singur craca de sub picioare și te poți prăbuși, pe cînd imensul organism poate cu ușurință — totul țînîndu-se legat în sistemul lui — să-și găsească o roțiță de schimb și rămîne cum a fost, dacă nu cumva — și lucrul acesta e cel mai probabil — devine mai viguros, mai atent, mai sever și mai rău.

Cel mai bun lucru e deci să-l lași pe avocat să-și vadă de treaba lui și nu să-l deranjezi. Reproșurile, sigur, sînt aproape cu totul inutile, mai ales cînd nu-i poți face pe oameni să înțeleagă întreaga lor importanță, dar lui K. se vedea silit totuși să-i spună că își păgubise propria cauză purtîndu-se așa cum se purtase față de șeful de birou. De acum înainte numele omului acelaia influent aproape că trebuia șters de pe lista celor care ar fi putut să facă ceva pentru K.; orice aluzie la proces, cît de ușoară, șeful de birou se prefăcea dinadins că n-o aude, asta era clar. În multe privințe, funcționarii justiției se poartă ca niște copii. Cel mai nevinovat lucru — și, din păcate, atitudinea lui K. nu putea fi socotită ca atare — putea uneori să-i rănească atît de mult încît să-i facă să nu mai vorbească nici cu cei mai buni prieteni, să le întoarcă spatele cînd îi înfîlesc și să lucreze cît pot împotriva lor. Dar se mai întîmplă cîteodată ca o glumă de doi bani, riscată cînd crezi că totul e pierdut, să-i facă să rîdă fără nici un

PROCESUL ♦ 105

motiv și să-i împace brusc, în modul cel mai neașteptat. Relațiile cu ei sînt, totodată, și foarte complicate și foarte simple; nici un principiu nu le-ar putea reglementa.

În asemenea condiții, ar fi de mirare să-ți ajungă o viață de om ca să admiti că ai putea izbuti din cînd în cînd. Și, nici vorbă, ai ore de melancolie, ca toți oamenii, ore cînd crezi că nu ți-a izbutit nimic, cînd ți se pare că n-ai cîștigat decît procesele destinate de cînd lumea să fie cîștigate și care ar fi ajuns și fără tine la bun sfîrșit, pe cîtă vreme celelalte procese le-ai pierdut pe toate, în ciuda zbuciumului, a grijilor și a succeselor aparente care te-au bucurat atît. Și în asemenea momente ți se pare că nu trebuie să te încrezi în nimic și că, de-ar trebui să răspunzi la unele întrebări precise, n-ai îndrăzni măcar să negi faptul că atîtea procese care ar fi ajuns de la sine la un deznodămînt favorabil, au fost, cu cele mai bune intenții din lume, îndrumate de tine pe căi greșite. Firește, pînă și în sentimentul acesta mai există un soi de certitudine, dar ea e singura care-ți mai rămîne. Crizele acestea de scepticism — căci, evident, nu sînt decît niște crize — ti amenință pe avocați mai ales cînd li se ia din mîină un proces pe care îl duseseră destul de departe și în mod satisfăcător. Iată, fără îndoială, cel mai rău lucru care i se poate întîmpla unui avocat. O asemenea nenorocire nu e pricinuită niciodată din vina acuzatului; un inculpat care și-a ales apărătorul e silit să-l păstreze orice s-ar întîmplă. Căci, altfel, cum s-ar putea descurca singur după ce a recurs la apărător? Asta nu se întîmplă niciodată, dar se întîmplă uneori ca procedura să ia o direcție pe care avocatul nu mai are dreptul s-o urmeze ! Și i se retrage în același timp și procesul, și acuzatul, și totul; cele mai utile relații nu-i mai folosesc atunci la nimic, căci funcționarii înșiși ignoră cele petrecute. Procesul intră într-o fază în care nu mai există dreptul la apărător, și se află în mîinile unor instanțe inaccesibile, iar avocatul nu-l mai poate vedea pe inculpat. Iar într-o bună zi, cînd te întorci acasă, găsești pe masă toate întîmpinările pe care le-ai redactat cu atîta rîvnă și cu cele mai justificate speranțe; ele ți-au fost înapoiate fiindcă nu mai au dreptul să figureze în noua fază a procesului. Acum, au devenit simple petice de hîrtie, fără nici o valoare. Asta nu înseamnă însă că și procesul e pierdut, sau cel puțin nu există nici un motiv categoric ca să admiti o asemenea presu-

106 ♦ *Franz Kafka*

punere: atîta doar că nu se mai știe nimic despre proces și nu se va mai ști niciodată nimic. Din fericire, cazurile de acest fel nu sînt decît excepții și chiar dacă procesul lui K. o să intre vreodată pe o asemenea cale, pentru moment e încă departe de ea și îi lasă avocatului destul teren de activitate. K. putea fi sigur că ocazia n-o să fie pierdută. După cum i s-a spus, întîmpinarea n-a fost încă trimisă, dar nu-i nici o grabă căci, în momentul de față, e mult mai important să se stabilească primele contacte cu funcționari competenți, ceea ce s-a și făcut — cinstit vorbind, nu totdeauna cu prea mult succes — și e mult mai bine, deocamdată, să nu fie divulgate amănunte care nu l-ar putea influența pe K. decît într-un sens nefavorabil, dîndu-i prea multe speranțe sau sperîindu-l prea tare; se știe doar că unii funcționari se arătaseră foarte binevoitori și alții se arătaseră mai puțin favorabili, dar nu refuzaseră să-l ajute. În total, rezultatul era deci cît se poate de satisfăcător, dar nu trebuiau încă trase concluzii pe baza aceasta, căci toate negocierile preliminare începeau la fel și numai desfășurarea ulterioară a dezbaterilor putea să arate în ce măsură fuseseră de folos. În orice caz, nimic nu e încă pierdut și dacă, în ciuda celor întîmplate, vom reuși să-l cîștigăm pe șeful de birou — cîteva încercări fuseseră făcute în acest sens — rana va fi curată, cum spun chirurgii, și vom putea aștepta liniștiți viitoarea desfășurare a lucrurilor!

Cînd se lansa în asemenea discursuri, avocatul nu mai isprăvea. Și, la fiecare vizită, le lua de la capăt. Existau mereu progrese, dar în ce constau ele n-avea voie să spună. Lucra de zor la prima întîmpinare, dar încă n-o terminase, fapt care se dovedea a fi cît se poate de favorabil la consultația următoare, căci

momentul — imposibil de prevăzut — ar fi fost rău ales pentru trimiterea întâmpinării. Iar când, obosit de-atâtea vorbe, K. observa că lucrurile merg extrem de încet, chiar ținând seama de toate dificultățile existente, avocatul îi răspundea că ele merg binișor pe micul lor fâgaș, dar că, firește, ar fi ajuns mult mai departe dacă el, K., i s-ar fi adresat mai devreme. Din păcate, întârziase, și neglijența aceasta avea să-i mai aducă pe viitor și alte necazuri, mult mai mari decât simpla pierdere de timp.

Singura întrerupere binefăcătoare a consultațiilor era venirea lui Leni, care știa totdeauna să potrivească în așa fel lucrurile încât să-i aducă maestrului Huld ceaiul de câte ori

PROCESUL ♦ 107

JC se afla la el. Leni rămânea apoi în spatele lui K., avînd aerul că-l privește pe avocat — care se apleca foarte mult deasupra ceștii ca să-și toarne ceaiul și să-l soarbă cu lăcomie. Și, pe furiș, ea își lăsa mîna în mîna lui K. Atunci se făcea liniște deplină; avocatul bea, K. îi strîngea mîna lui Leni, iar Leni îndrăznește uneori să mîngîie încetșor părul lui K.

— Mai ești aici, Leni ? întreba avocatul cînd termina.

— Voiam să duc ceașca, spunea Leni.

Urma apoi o ultimă strîngere de mînă; avocatul se ștergea la gură și începea, cu puteri noi, să-i vorbească lui K.

Ce voia oare ? Să-l încurajeze ? Sau să-l aducă la disperare ? K. nu-și dădea seama; dar, curînd, un lucru îi apărură vădit: apărarea lui nu se afla în mîini bune.

S-ar fi putut foarte bine ca avocatul să spună adevărul, deși se vedea cît de colo că vrea să-și dea aere și că nu mai avusese niciodată ocazia să se ocupe de-un proces atît de important pe cît părea să fie cel al lui K. Dar relațiile pe care le scotea mereu în evidență păreau, într-adevăr, suspecte; oare le folosea numai pentru K. ? Avocatul nu uita niciodată să spună că era vorba de funcționari inferiori, deci de slujbași extrem de mărunți și căroră desfășurarea procesului putea, într-o anumită măsură, să le favorizeze avansarea. La urma urmei, n-ar fi fost posibil ca tocmai ei să-l folosească pe avocat ca să îndrume procesul după dorința lor, pe căi cu totul nefavorabile inculpatului ? Poate că nu acționau așa în toate procesele, firește, un asemenea lucru n-ar fi fost posibil; cu siguranță că existau și cazuri în care funcționarii dădeau o mînă de ajutor avocatului, ca să-l răsplătească pentru serviciile aduse, căci aveau tot interesul să-i păstreze reputația; dar dacă lucrurile stăteau într-adevăr așa, în ce sens interve-neau ei în procesul lui K., proces extrem de spinos, după cum spunea maestrul Huld, merit să constituie un eveniment senzațional și care atrăsese de la bun început întreaga atenția a tribunalului ? Din păcate, în privința aceasta nu prea încăpeau multe îndoieli. Se vedea clar că prima întâmpinare nu fusese înaintată, deși procesul dura de luni de zile. După spusele avocatului, totul se afla încă la început; Șrește, metoda era excelentă, dacă urmau să-l adoarmă pe inculpat și să-l mențină inactiv, ca să-l atace prin surprindere cu verdictul, sau măcar cu rezultatele anchetei, cînd i se va

108 ♦ *Franz Kafka*

aduce la cunoștință că au fost defavorabile și că procesul va fi trimis în fața unei instanțe superioare. Era absolut necesar să intervină inculpatul însuși. Convingerea că trebuie să acționeze el însuși devenea imperioasă pentru K., mai ales cînd se simțea foarte obosit, ca în dimineața aceasta de iarnă, cînd totul i se părea atît de nesigur. Uitase disprețul pe care-l avea la început față de proces; dacă ar fi fost singur pe lume, și-ar fi putut foarte ușor neglija procesul, admitînd că i-ar fi fost intentat, ceea ce cu siguranță că nu se putea întîmpla într-un asemenea caz. Acum însă' unchiul îl și dusese la avocat, obligațiile familiale intrau în joc; situația lui încetase de-a mai fi cu totul independentă de evoluția procesului, avusese el însuși imprudența să le vorbească unor cunoscuți, cu o inexplicabilă satisfacție, despre cele întîmplate; alții aflaseră, nu se știe cum; relațiile cu domnișoara Biirstner păreau rămase în suspensie, ca și procesul ; pe scurt, nu mai avea de ales dacă să accepte sau să refuze procesul; se afla engrenat în el din plin și trebuia să se apere; dacă obosea, putea să ajungă rău.

Pentru moment, n-avea de ce să fie prea îngrijorat. Izbutise într-un timp relativ scurt și fără să-și cruțe eforturile să ocupe un post însemnat la bancă; știuse să se mențină în postul acesta înconjurat de stima tuturor, și acum nu trebuia, deci, decât să-i consacre procesului o parte din calitățile care îi înlesniseră ascensiunea; și atunci, fără doar și poate că totul avea să se termine cu bine; dacă voia să ajungă la țintă era mai ales necesar să elimine *a priori* orice idee de culpabilitate. Nu exista delict, procesul nu era altceva decât o mare afacere aidoma afacerilor pe care le tratase adeseori în mod avantajos pentru bancă, o afacere în cadrul căreia, ca de obicei, te pîndeau diferite primejdii ce trebuiau parate. Prin urmare, nu-i era îngăduit să-și fixeze mintea la ideea că s-ar putea să aibă vreo vină, ci trebuia să se gîndească numai la propriul său interes. În privința aceasta era necesar să-i retragă avocatului dreptul

de a-l reprezenta și, cu cât ar fi făcut-o mai curînd, poate chiar în seara aceea, cu atît ar fi fost mai bine; faptul în sine ar fi constituit poate, după cum spunea avocatul, un lucru nemaiauzit și-un gest extrem de jignitor, dar K. nu putea admite ca eforturile pentru proces să i se ciocnească de obstacole provenite de la propriul său apărător. O dată descotorosit de avocat, trebuia să depună

PROCESUL ♦ 109

„urgent întîmpinarea și să insiste hotărît, chiar zilnic dacă putea, să fie luată în considerare. Pentru asta, firește, n-o să fie deloc suficient să se așeze lîngă ceilalți inculpați, pe gang, și sa-și pună pălăria pe bancă; va trebui să-i sîcîie zilnic pe funcționari, să-i asedieze cu ajutorul femeilor sau al altor persoane, să-i constrîngă să se așeze la birou și să-i studieze întîmpinarea, în loc să se uite în gang printre gratiile de lemn. N-avea dreptul să-și cruțe nici o clipă eforturile, totul trebuia organizat și supravegheat perfect. Trebuia ca justiția să întîlnească odată un inculpat care știa să se folosească de drepturile lui. Dar deși K. avea destulă încredere în sine pentru îndeplinirea acestui program, dificultățile întocmirii primei întîmpinări îl copleșeau. Cu o săptămîină înainte mai roșea încă la gîndul că ar putea fi obligat într-o bună zi să scrie cu mina lui documentul, dar că o să-i mai fie și greu să-l redacteze, nu se gîndise niciodată. Își amintea că într-o dimineață, cînd avea enorm de lucru, lăsase totul baltă și, pe neașteptate, își luase blocnotesul ca să încerce schițarea planului unei întîmpinări destinate greoiului său avocat, și că exact în clipa aceea ușa se deschisese și directorul-adjunct intrase în biroul lui, rîzînd cu hohote.

Rîsul acesta fusese cît se poate de penibil pentru K., deși, firește, n-avea nici o legătură cu întîmpinarea despre care directorul-adjunct habar n-avea, ci se datora unei anecdote despre bursă, auzită tocmai atunci. Ca să facă înțeleasă gluma fusese nevoie de-un desen și directorul-adjunct, aplecîndu-se peste masa de lucru a lui K. și luîndu-i creionul din mîină, executase desenul pe hîrtia pregătită pentru întîmpinare.

Astăzi, K. nu mai simțea nici pic de rușine; întîmpinarea trebuia făcută. Dacă n-o izbuti să găsească timp la birou pentru ea, ceea ce părea foarte probabil, o s-o redacteze acasă, noaptea. Iar dacă nici noaptea n-au să-i fie de ajuns, o să ceară un concediu. Esențial era să evite jumătățile de măsură, căci metoda aceasta e cea mai rea, nu numai în afaceri, ci totdeauna și pretutindeni. Întîmpinarea constituia, nici vorbă, o muncă aproape interminabilă. Chiar dacă ai fi fost cît se poate de optimist, tot ți-ai fi dat lesne seama că o *-ți fie cu neputință s-o duci vreodată la capăt. Nu din lene sau din neîncredere (asemenea motive puteau să-l împiedice doar pe maestrul Huld), ci pentru că, ignorînd cu totul natura

ii

110 ♦ *Franz Kafka*

delictului și a tuturor complicațiilor posibile, trebuia să-ți recapitulezi întreaga viață, pînă la cele mai mici amănunte, și s-o expui cu toate colțișoarele ei, s-o discuți sub toate aspectele. Iar pe deasupra, cît de jalnică era o asemenea muncă! Poate ar fi fost bună pentru mintea senilă a unui pensionar, căruia să-i ajute să-și treacă zilele prea lungi. Dar acum, cînd K. avea nevoie să-și adune toate forțele cerebrale pentru muncă, acum, cînd fiecare oră trecea prea repede — căci era în plină ascensiune și începuse să reprezinte un pericol pentru directorul-adjunct — acum, cînd voia să se bucure, ca orice tînar, de serile și de nopțile prea scurte, tocmai acum trebuia să înceapă redactarea întîmpinării! K. începu să se tînguie, în gînd. Și ca să pună capăt frămîntărilor, apăsă fără să-și dea seama pe butonul soneriei electrice instalată în anticameră. Cînd făcu gestul acesta, dădu cu ochii de pendulă. Era ora unsprezece: pierduse deci două ore, un timp enorm de prețios, gîndindu-se și visînd, iar acum firește că se simțea mai obosit decît înainte. Dar, la urma urmei, nu-și pierduse timpul de pomană; în orele acestea luase hotărîri care puteau să-i fie foarte utile. Oamenii de serviciu îi aduseră, o dată cu corespondența, și două cărți de vizită ale unor domni care îl așteptau de multă vreme pe K. Iar cei doi domni făceau parte dintre clienții cei mai importanți ai băncii, pe care K, n-ar fi trebuit în nici un caz să-i lase să aștepte. De ce picaseră într-un moment atît de nepotrivit? Și de ce — asta păreau că întrebă și ei, de dincolo de ușa închisă — de ce sîrguinciosul K. risipea cele mai bune ore de muncă, ocupîndu-se de treburile lui personale? Istovit de grijile de pînă atunci și plictisit dinainte de cele care aveau să urmeze, K. se ridică și-l întîmpină pe primul vizitator.

Noul venit era un omuleț vioi, un industriaș pe care îl cunoștea bine. Se scuză că-l deranjează pe K. de la o muncă atît de importantă, iar K. se scuză, la rîndul său, că-l lăsase să aștepte. Dar o făcu atît de distrat și cu un ton atît de nepotrivit, încît industriașul ar fi observat, fără doar și poate, dacă n-ar fi fost prea absorbit de propriile lui probleme. Industriașul începu să scoată de prin toate buzunarele hîrtii cu calcule și cu tabele și le etala în fața lui K. explicîndu-i cîteva cifre; îndreptă apoi o mică greșeală de

calcul care-i sărise în ochi în ciuda examinării rapide și, amintindu-i lui K. o afacere similară încheiată cu el anul trecut, menționa, în

PROCESUL ♦ 111

treacă, că de data aceasta o altă bancă ținea cu tot dinadinsul să se ocupe de ea, după care tăcu, vrînd să afle părerea lui fc. Acesta urmărise la început cu mult interes cuvintele industriașului ; înțelesese importanța afacerii și ideea îi absorbise atenția, dar din păcate pentru prea puțină vreme; curînd, încetase să mai asculte și începuse să dea pur și simplu din cap la fiecare exclamație a celuilalt, apoi nu mai făcu nici gestul acesta, ci se mărgini să privească țeasta cheală, aplecată peste hîrtii, și să se întrebe cînd o să-și dea seama omul din fața lui că vorbește în gol. De aceea, cînd industriașul tăcu, K. rămase un timp convins că tăcerea aceasta n-avea alt rost decît să-i permită lui să-și recunoască incapacitatea de-a asculta. Dar după privirea atentă a industriașului — vizibil gata la orice răspuns — observă, cu regret, că trebuia să continue discuția. K. își înclină deci fruntea, ca și cum ar fi primit un ordin,' și începu să-și plimbe agale creionul peste hîrtii, oprindu-se din cînd în cînd ca să puncteze vreo cifră oarecare. Industriașul încercă să-i ghicească obiecțiile; poate că cifrele nu erau exacte, poate că nu erau convingătoare, în orice caz acoperi hîrțiile cu palma și, apro-piindu-se foarte mult de K., reîncepu expunerea generală a afacerii.

— E dificil, spuse K. strîmbînd din buze.

Nemaiavînd de ce să se agate, din moment ce hîrțiile erau acum acoperite, se lăsă, istovit, să cadă în brațele fotoliului. Și abia dacă ridică privirea cînd ușa direcției se deschise și'directorul-adjunct se ivi, nedeslușit, ca prin ceață. O clipă, K. își uită preocupările, cu gîndul numai la rezultatul imediat al intervenției acestuia care îl ușura enorm, căci industriașul, ridicînd'u-se dintr-un salt,' pornise grăbit în întîmpinarea directorului-adjunct. Temîndu-se ca directorul-adjunct să nu dispară așa cum se ivise, K. ar fi dorit ca industriașul să se grăbească de zece ori mai mult. Dar teama lui se dovedi a fi neîntemeiată, căci cei doi domni se întîlniră, își strînseră mîinile și se apropiară împreună de biroul lui. Industriașul se plînsese de lipsa de interes a procuris-tului față de afacerea propusă și arătă spre K.; acesta se -adînci din nou în studierea hîrțiilor, sub privirea directorului-adjunct. Cînd cei doi domni se plecară peste masa lui de lucru și cînd industriașul se porni să-i explice directorului-adjunct cît de interesante îi erau propunerile, lui K. i se păru

112 ♦ *Franz Kafka*

că amîndoi — și-i vedea acum exagerat de mari — duc pe deasupra lui tratative privind propria-i persoană; de aceea, ridicînd ochii prudent și încercînd cu încetul să vadă ce se petrece sus, luă la întîmplare una dintre hîrțiile de pe birou, o puse pe latul palmei și le-o întinse, ridicîndu-se domol și fără grabă. Gestul nu corespundea nici unei necesități; K. se supunea pur și simplu sentimentului că așa va trebui să facă atunci cînd, în sfîrșit, va termina marea întîmpinare care avea să-l dezvinovățească total. Directorul-adjunct, atent la discuție, abia dacă aruncă o privire distrată spre hîrtie — ceea ce era important pentru K. n-avea mare importanță pentru el — luă pur și simplu hîrtia din mîna lui K. și spuse: „Mulțumesc, știu despre ce-i vorba", și o puse liniștit la locul ei, pe masă; amărît, K. îl privi pieziș, dar directorul-adjunct nu observă nimic, sau, dacă observă, se simți încurajat, căci rîse de cîteva ori cu hohote, îl puse în încurcătură pe industriaș printr-un răspuns subtil, apoi îl scoase imediat din încurcătură făcîndu-și singur o nouă obiecție, după care își invită clientul la el în birou ca să discute încheierea afacerii.' — E un lucru deosebit de important, îi spuse el industriașului, îmi dau perfect seama. Domnul procurist — și chiar în momentul acela directorul-adjunct i se adresă tot numai industriașului — domnul procurist va fi, desigur, încîntat să-l scăpăm de grija aceasta, căci afacerea cere să fie gîndită cu mintea limpede, iar el pare astăzi mai mult decît obosit; de altfel, îl și așteaptă în anticameră cîteva persoane, cam de multă vreme.

K. mai avu suficientă prezență de spirit să-și întoarcă fața de la directorul-adjunct și să nu-i adreseze decît industriașului un zîmbet destul de amabil, deși înghețat; altceva nu mai făcu, ci rămase aplecat înainte, cu amîndouă mîinile sprijinite de birou, ca un funcționar la masa de luau, și-i privi pe cei doi domni care luară hîrțiile de sub ochii lui, continuînd să vorbească și dispărînd în biroul direcției. La ușă, industriașul se mai întoarse o dată și-i spuse că nu-și ia încă rămas bun fiindcă avea de gînd să revină ca să-l informeze pe domnul procurist despre rezultatele negocierii. De altfel, adăugă el, avea să-i facă o mică comunicare.

K. rămase, în sfîrșit, singur; nu-i trecu nici o clipă prin minte să primească alți clienți și nu se gîndi decît vag la șansa de care profita: cei de afară credeau că el mai discută încă cu

industriașul, și nimeni, nici chiar omul de serviciu, n-avea să-și permită să intre. K. se îndreptă spre fereastră, se așează pe pervaz, ținându-se cu mâna de-un ivăr, și privi piața. Zăpada continua să cadă, cerul nu se înseninase deloc.

Șezu așa multă vreme, fără să știe exact ce-l neliniștea; nu se întorcea decît din cînd în cînd, cu o ușoară teamă, spre așa vestibulului, atunci cînd i se părea că aude vreun zgomot. Dar, cum nu intră nimeni, se calmă, se duse la lavabou, se spală cu apă rece și reveni din nou la fereastră, cu capul ceva mai limpede. Hotărîrea pe care o luase, de-a se apăra singur, i se părea mult mai grea decît își închipuise la început. Atîta vreme cît lepădase grija apărării pe spinarea avocatului, nu se simțise, de fapt, decît foarte puțin atins de proces; îl privise de la distanță, fără contact direct; avusese timp suficient să-i examineze în voie desfășurarea sau să se dezintereseze de el. Dar acum, cînd își asumase el însuși sarcina de-a se apăra, trebuia să se expună singur la toate loviturile tribunalului, cel puțin provizoriu. Rezultatul urma să fie, mai apoi, liberarea totală și definitivă; pînă atunci însă trebuia să facă față unei primejdii cu mult mai mari decît cele de pînă acum.' Dacă nu crezuse că va fi așa, întîlnirea de astăzi cu industriașul și cu directorul-adjunct putea să-i dovedească din plin contrariul. Și el, cum se purtase, buimăcit numai la ghidul că luase hotărîrea de-a se apăra singur! Ce-o să mai fie? Ce viitor își pregătea? O să găsească oare calea cea bună, calea care să-l scoată la liman, în ciuda tuturor obstacolelor? O apărare atentă și minuțioasă — altfel, nici n-ar fi avut sens — n-o să-i ceară neapărat să renunțe la orice fel de activitate? O să poată face față? Iar banca în cel fel o să reacționeze? Nu era vorba numai de întîmpinarea pentru care un concediu poate că i-ar fi ajuns, deși o cerere de concediu i se părea riscantă în momentul de față; era vorba de-un întreg proces, cu o durată imposibil de prevăzut. Ce piedică, ivită pe neașteptate, în cariera lui K.!

Și trebuia să lucreze pentru bancă! își privi biroul. Să primească acum clienți și să discute cu ei? în timp ce procesul lui continua, în timp ce, sus, în pod, funcționarii tribunalului rămîneau aplecați peste dosarul procesului, el trebuia să aibă grijă de afacerile băncii! Nu era asta oare un fel de tortură aprobată de tribunal, ca un adaos la proces? Și-o să țină cineva seama, la bancă, de situația lui specială, atunci

T

I n

114 ♦ *Franz Kafka*

cînd îi va aprecia munca? Nimeni! Niciodată! Procesul lui era mai mult sau mai puțin cunoscut aici. Dar de cine? Și în ce măsură? Existau speranțe ca directorul-adjunct să nu fi aflat încă nimic; altminteri, să fi văzut numai cum l-ar fi folosit împotriva lui K.! Fără pic de omenie sau de colegialitate. Dar directorul? Sigur, avea intenții bune față de K.; dacă zvonul despre proces ar fi ajuns pînă la el, probabil că ar fi încercat să-i ușureze munca, atît cît i-ar fi fost posibil, dar nici vorbă că pînă la urmă n-ar fi răzbit; căci acum cînd contragreutatea reprezentată de K. începea să slăbească, directorul se afla din ce în ce mai mult sub influența directorului-adjunct, care exploata în profitul lui starea precară a sănătății conducătorului băncii. Ce putea deci să speră K.? Rumegîndu-și astfel gîndurile, poate că nu făcea decît să-și slăbească puterea de rezistență; dar era cît se poate de necesar să nu se amăgească singur și să vadă lucrurile cît mai clar cu putință.

Fără nici un motiv special, ci pur și simplu ca să mai zăbovească puțin înainte de-a începe lucrul, K. încercă să deschidă fereastra. Ivărul se lăsă greu și trebui să-l apuce cu amîndouă mîinile. De afară năvăli vîlul de ceață amestecată cu fum și răspîndi în cameră un ușor miros de ars. Cîțiva fulgi de zăpadă intrară și ei, împinși de vînt.

— Urîtă toamnă! spuse, în spatele lui K., industriașul care intrase neobservat, întorcîndu-se de la directorul-adjunct.

K. aprobă clătînînd din cap și privi neliniștit servieta din care industriașul se pregătea să-și scoată hîrțile ca să-i comunice rezultatul negocierilor cu directorul-adjunct. Dar industriașul, care-i urmărise privirea, izbi cu palma în servieta și spuse, fără s-o deschidă:

— Vreți să știți rezultatele? Am contractul gata sau aproape gata. Directorul dumneavoastră adjunct e un om încîntător. Numai că nu-i bine să te încrezi prea mult în el.

Și începu să rîdă, strîngîndu-i mîna lui K., vrînd să-l facă și pe el să rîdă. Dar K. găsi acum suspect

faptul că nu voia să-i arate hîrtille; iar în observația industriașului nu i se păru nimic de rîs.

— Domnule procurist, îi spuse acesta, cu siguranță că suferiți din pricina vremii. Astăzi păreți cam prost dispus.

PROCESUL ♦ 115

— Da, spuse K. ducîndu-și palmele la tîmple, am dureri de cap, necazuri familiale.

— Exact, spuse industriașul care era un om nerăbdător și nu izbutea să asculte niciodată o frază pînă la capăt. Fiecare om își are de purtat crucea...

Fără să-și dea seama, K. făcu un pas spre ușă ca și cum ar fi vrut să-și conducă vizitatorul, dar acesta continuă să-i vorbească:

— Aș mai avea ceva de spus, domnule procurist. Tare mă tem să nu vă necăjesc vorbindu-vă despre asta tocmai astăzi, dar am mai trecut de două ori pe aici în ultima vreme și am uitat de fiecare dată. Iar dacă mai amîn, cine știe dacă o să mai aibă rost să vă spun vreodată. Și poate ar fi păcat căci, la urma urmei, comunicarea mea s-ar putea să aibă oarecare valoare.

Pînă să apuce K. să-i răspundă, industriașul se apropie de el cît putu mai mult, îl lovi cu latul degetului peste piept și-l întrebă încet:

— Aveți un proces, nu-i așa ? K. se dădu înapoi strigînd :

— Asta v-a spus-o directorul-adjunct!

— Da de unde ! răspunse industriașul. Cum ar putea directorul-adjunct să afle ?

— Dar dumneavoastră ? întrebă K., mai stăpîn pe sine.

— Mie mi se mai întîmplă să aflu, ici-colo, cîte ceva de la tribunal, spuse industriașul. Tocmai în legătură cu asta aș vrea să vă spun cîteva cuvinte.

— Atîția oameni au legătură cu tribunalul! spuse K. plecîndu-și' fruntea.

Și îl conduse pe industriaș spre birou. După ce se așezară ca mai înainte, industriașul începu:

— Din păcate, ceea ce am să vă comunic poate că nu e prea important. Dar în asemenea chestiuni, nimic nu trebuie neglijat. Și apoi, țineam și eu să vă fac un serviciu, oricît de neînsemnat ar fi el. Nu ne-am înțeles oare noi doi totdeauna în afaceri ? Ei bine...

K. vru atunci să-și ceară scuze pentru felul în care se purtase, dar industriașul, neadmițînd nici o întrerupere, își săltă servieta sub braț ca să arate că era grăbit și continuă :

— Am auzit vorbindu-se despre procesul dumneavoastră de la un oarecare Titorelli. Un pictor. Titorelli e

H

116 ♦ *Franz Kafka*

pseudonimul lui, habar n-am cum îl cheamă în realitate. Dar de ani de zile vine din cînd în cînd să mă vadă la birou și-mi aduce niște mici tablouri — e aproape cerșetor — și-i dau totdeauna un fel de pomană. Altminteri, tablourile sînt drăguțe, cîmpii, peisaje, în sfîrșit, vă închipuiți cum. Tîrgul ăsta, cu care ne obișnuisem amîndoi, mergea totdeauna cît se poate de bine; pînă la urmă însă, pictorul a început să mă viziteze cam prea des și i-am spus-o. Așa am început să discutăm ; eram curios să știu cum poate trăi numai din pictură, și-atunci am aflat, spre marea mea mirare, că se întreține mai ales din portrete. Mi-a spus că lucrează pentru tribunal. L-am întrebat pentru care. Și atunci a început să vorbească despre lucrurile acestea. Dumneavoastră sînteți mai în măsură decît oricine să vă dați seama cît m-au uimit povestirile lui. De-atunci aflu mereu, la fiecare vizită de-a lui, noutăți de la tribunal și încet, încet, am căpătat o oarecare experiență în privința aceasta. La drept vorbind Titorelli e cam palavragiu și de multe ori trebuie să-i închid gura nu numai fiindcă e mincinos, ci mai ales pentru că un om de afaceri ca mine, care abia poate să-și ducă povara propriilor lui griji, n-are timp să se ocupe și de poveștile altora. Dar să lăsăm asta. Mi-am spus că Titorelli v-ar putea fi de folos; cunoaște mulți judecători și cu toate că el, personal, nu poate avea mare influență, v-ar putea sfătui asupra modului cel mai sigur de-a ajunge la unii magistrați cu influență. Și chiar dacă sfaturile lui n-ar fi hotărîtoare, părerea mea este că dumneavoastră tot ați putea trage mari foloase din ele. Căci sînteți aproape avocat. Eu totdeauna am spus: domnul pro-curist K. e aproape avocat. Zău, nu-mi fac deloc griji în privința procesului dumneavoastră. Vreți să vă duceți la Titorelli ? Recomandarea mea o să-l decidă să facă tot ce-i va sta în putință. Cred că ar trebui, într-adevăr, să vă duceți. Nu neapărat astăzi; cînd doriți,

ocazional. De altfel, faptul că vă sfătuiesc eu nu vă obligă deloc să vă duceți la pictor. Dacă socotiți că e mai cuminte să vă lipsiți de el, firește că e mai bine să-l lăsați încolo. Poate că v-ați și trasat un plan precis, pe care Titorelli ar putea să-l strice. În cazul acesta, nu vă duceți la el, vă rog. De altfel, trebuie să-ți învingi sila ca să-i ceri sfaturi unei asemenea pramatii. În fine, faceți cum doriți. Iată o scrisoare de recomandare și adresa pictorului.

PROCESUL ♦ 117

Dezamăgit, K. luă scrisoarea și o vîrî în buzunar. Avantajul pe care i l-ar fi putut aduce recomandarea însemna, în cel mai fericit caz, o nimica toată pe lângă plictiseala pricinuită de faptul că industriașul aflase despre proces și că pictorul putea oricînd să răspîndească zvonul. De aceea, abia dacă izbucni să-și învingă sila și să-i mulțumească, prin cîteva cuvinte, industriașului care se și îndrepta spre ușă. | — Am să mă duc, spuse el pe cînd își lua, la ușă, rămas bun de la industriaș, sau am să-i scriu să treacă pe la birou să mă vadă, căci sînt prea ocupat în momentul de față.

— Știam că veți găsi soluția cea mai bună, spuse industriașul. La drept vorbind, credeam că ați prefera să evitați venirea la bancă a unor oameni de teapa lui Titorelli și discuțiile cu ei, aici, despre proces. Și să știți că nu e niciodată bine să lași scrisori în mîinile unor asemenea personaje. Dar cu siguranță că ați cîntărit totul și știți mai bine ce trebuie să faceți.

K- dădu din cap și-l conduse pe industriaș pînă în antecameră. Dar, deși părea liniștit, începuse să se teamă. De fapt, nu spusese că o să-i scrie lui Titorelli decît ca să-i arate industriașului că-i aprecia recomandarea și că ținea să se gîndească pe loc la posibilitatea de a-l înfrîni pe pictor; dar, dacă i s-ar fi părut util ajutorul pictorului, n-ar fi șovăit să-i scrie imediat. Ca să-și dea seama însă de primejdiile la care l-ar fi putut duce această scrisoare, fusese nevoie de remarcă industriașului. Trebuia deci să aibă atît de puțină încredere în propria lui putere de judecată ? Dacă era posibil să invite cu bună știință la bancă un individ dubios și să-i vorbească despre proces, la doi pași de ușa directorului'-adjunct, nu era posibil, ba chiar foarte probabil, să treacă și pe lângă alte primejdii fără să bage de seamă și să dea buzna în capcane invizibile ? Doar nu se afla totdeauna lângă el cîte ceva care să-l prevină. Și tocmai acum, cînd voia să-și adune toate puterile ca să intre în luptă, tocmai acum începuse, ca niciodată, să aibă îndoieli asupra propriei sale vigilențe. Era necesar ca dificultățile întîlnite în munca profesională să constituie piedici și pentru proces ? Nu mai înțelegea deloc cum de-i trecuse prin minte să-i scrie lui Titorelli și să-l invite la bancă.

K. mai clătina încă din cap cînd omul de serviciu se apropie de el ca să-i atragă atenția asupra a trei domni care

118 ♦ *Franz Kafka*

stăteau pe-o banchetă, în antecameră. Domnii așteptau demult să fie primiți. Văzînd că omul de serviciu vorbește cu K., se ridicară toți trei, căutînd fiecare prilejul să se strecoare primul. Fiindcă banca îi trata cu atîta nepăsare, făcîndu-i să-și piardă vremea prin antecamere, nu mai voiau nici ei să țină seama de nimic.

— Domnule procurist! Începu să strige unul dintre ei. Dar K. ceru servitorului să-i aducă paltonul și le răspunse celor trei, pe cînd se îmbrăca :

— Vă rog să mă iertați, domnilor, îmi pare foarte rău că nu vă pot primi în clipa de față. Vă cer mii de scuze, dar am de rezolvat niște treburi foarte urgente și sînt nevoit să plec chiar acum în oraș. Ați văzut singuri cît am fost reținut. Vreți să fiți amabili și să reveniți mîine sau în altă zi ? Dacă nu cumva preferați să aranjăm telefonic treburile. Dacă doriți, puteți să-mi spuneți și acum, în două cuvinte, despre ce e vorba și-am să vă ' trimit prin poștă răspunsurile amănunțite'. Firește, cel mai bine ar fi să treceți iar pe aici.

Propunerile lui K. provocară atîta uimire în rîndurile domnilor care aflau că așteptaseră degeaba, încît aceștia se uitară unul la altul fără să poată scoate o vorbă.

— Atunci sîntem de acord, nu-i așa? întrebă K. întorcîndu-se spre omul de serviciu care îi aducea pălăria.

Prin ușa deschisă a biroului se vedea zăpada care cădea tot mai din belșug. De aceea K. își ridică gulerul paltonului și-și încheie nasturele de sub bărbie.

' Tocmai atunci, directorul'-adjunct ieși din camera vecină, privi zîmbind cum K., îmbrăcat în palton, discuta cu domnii din antecameră, și-l întrebă:

— Plecați acum, domnule procurist ?

— Da, spuse K. îndreptîndu-și spinarea, afacerile mă cheamă în oraș.

Dar directorul'-adjunct se și întoarse spre cei trei domni:

— Și dumnealor ? întrebă el. Cred că vă așteaptă demult.

— Ne-am și înțeles, spuse K.

Dar domnii păreau cu totul nesatisfăcuți; îl încercuiră toți trei pe K. și-i spuseră că n-ar fi așteptat atâtea ore dacă treburile lor n-ar fi fost urgente și n-ar fi cerut să fie discutate imediat, pe îndelete și între patru ochi. Directorul-adjunct îi ascultă o clipă, apoi îl privi pe K. Acesta rămăsese

PROCESUL ♦ 119

locului, ținându-și pălăria în mână și ștergînd-o din cînd în cînd, pe ici, pe colo, de praf.

— Există o soluție foarte simplă, domnii mei, spuse în cele din urmă directorul-adjunct. Dacă vă mulțumiți cu mine, îmi iau bucuros sarcina de-a vă primi în locul domnului procurist. Toate acestea trebuie rezolvate imediat, firește. Sîntem oameni de afaceri, ca și dumneavoastră, și știm să prețuim timpul. Vreți să poftiți aici ?

Și le deschise ușa care dădea în anticamera biroului său.

Cum mai știa directorul-adjunct să ia în primire tot ce se vedea silit să sacrifice K.! Dar nu sacrifică oare K. mai mult decît ar fi fost absolut necesar ? în timp ce el se pregătea să alerge la un pictor necunoscut ca să satisfacă cerințele unei Speranțe nesigure și minime, după cum singur trebuia să recunoască, prestigiul lui suferea aici pagube ireparabile. Fără îndoială că ar fi făcut mai bine să-și scoată paltonul și să-i recîștige de partea lui măcar pe cei doi domni care pesemne mai așteptau încă în odaia de alături. Și K. poate ar fi încercat s-o facă dacă nu l-ar fi zărit, chiar în clipa aceea, pe directorul-adjunct care căuta ceva în clasor, ca și cum ar fi umblat în hîrțiile lui. Cînd K. se apropie iritat de ușă, directorul-adjunct îi strigă:

— Ah ! n-ai plecat încă !

Și întoarse spre K. o față ale cărei riduri păreau să arate .nu vîrsta, ci forța. După care continuă imediat să scotocească printre hîrții.

— Caut, explică el, copia unui contract care trebuie să se afle la dumneavoastră, după cum spune reprezentantul firmei. Vreți să-mi dați o mîna de ajutor ?

K. făcu un pas, dar directorul-adjunct îi spuse:

— Mulțumesc, am și găsit-o.

Și se întoarse în biroul său, ducînd un teanc de hîrții care conțineau nu numai copia contractului, dar și multe alte acte.

„Acum nu mă pot măsura cu ei, își spuse K., dar imediat ce voi termina cu necazurile personale o să fie primul care o să simtă de ce sînt în stare, și încă amarnic de tot.”

Oarecum calmat de gîndul acesta, K. îi ceru omului de «erviciu, care ținea cam de mulțisor ușa deschisă pentru el, *ă-i comunice directorului, dacă va avea ocazia, că el ieșise în

120 ♦ *Franz Kafka*

oraș pentru niște afaceri, și părăsi banca aproape fericit că se va putea ocupa un timp numai de treburile lui personale.

Afară, luă o mașină și porni imediat spre pictorul care locuia într-un cartier diametral opus celui în care se aflau birourile tribunalului. Cartierul acesta era și mai sărăcăcios decît cel al tribunalului, cu case și mai întunecoase, cu străzi pline de gunoaie care înnegreau zăpada topită. Poarta mare a casei în care locuia pictorul era deschisă numai pe jumătate; în zid se afla o spărtură; cînd se apropie K., din spărtură tîșni pe neașteptate un lichid oribil, galben și fu-megînd; lichidul puse pe fugă cîțiva șobolani care se îndreptară spre canalul din apropiere. Lîngă treapta de jos a scării plîngea un țînc, culcat cu burta la pămînt; dar plînsetul lui abia dacă se* auzea din pricina zgomotului asurzitor ieșit din atelierul de tinichigerie aflat pe cealaltă parte a gangului. Ușa atelierului era deschisă; înăuntru se puteau vedea trei lucrători grupați în semicerc în jurul nu se știe cărui obiect pe care îl loveau cu ciocanele. O placă mare de tinichea, atîrnată de perete, arunca o lumină palidă printre doi din cei trei tinichigii, luminîndu-le fețele și șorțurile de lucru. K. privi doar în treacă tabloul acesta; voia să termine cît mai repede cu putință, să schimbe cîteva cuvinte cu pictorul, încercînd să afle în ce măsură i-ar putea fi de folos, și să se întoarcă imediat la bancă. Cel mai mic succes obținut aici i-ar fi influențat în bine întreaga muncă de la bancă din ziua aceea.

La etajul trei se văzu nevoit să-și încetinească pasul, începuse să gîfîie. Scara, ca și etajele, era neobișnuit de înaltă, iar pictorul locuia sus de tot, într-o mansardă. Aerul era înăbușitor; nu exista curte interioară, scara, strînsă de ambele părți între ziduri, avea doar cîteva lucarne minuscule. Împrăstiate ici-colo, pe partea cea mai de sus a pereților. În clipa cînd K. se opri, cîteva fetițe ieșiră în goană prin ușa unui apartament și începură să urce treptele, rîzînd. K. le urmă încet, ajunse din urmă o fetiță care

se împiedicase și o întrebă, pe când celelalte continuau să urce în grup:

— Stă în casa asta un pictor Titorelli ?

Fetița, o puștoaică de vreo treisprezece ani, nițeluș cocoșată, îl lovi ușurel cu cotul și-l privi galeș, dintr-o parte. Nici vârsta fragedă și nici infirmitatea nu putuseră s-o ferească de cea mai completă depravare. Acum nici nu zîmbea

PROCESUL ♦ 121

măcar, ci, gravă, îl examina pe K. privindu-l fix și provocator. Făcîndu-se că nu-i observă purtarea, K. o întrebă din nou:

— îl cunoști pe pictorul Titorelli ?

Fetița dădu din cap afirmativ, și întrebă la rîndul ei:

— Ce treabă ai cu el ?

K. se gîndi că n-ar fi rău să se informeze rapid despre Titorelli.

— Vreau să-mi facă portretul.

— Portretul ? întrebă fetița deschizînd gura cît putea mai mare și lovindu-l pe K., ușor, peste mîină, de parcă ar fi spus un lucru deosebit de surprinzător sau de stîngaci; apoi își săltă cu amîndouă mîinile fusta, și așa destul de scurtă, și porni în goană după celelalte fetițe, ale căror strigăte începuseră să se piardă în susul scării. Dar la primul cot al scării K- le regăsi pe toate. Fuseseră, fără îndoială, informate de cocoșată asupra intenției lui, și-l așteptau acolo, de-o parte și de alta a scării, lipindu-se de pereți, ca să-i facă loc să treacă printre ele, și netezindu-și cu palmele cutele șorturilor. Fețele și atitudinea lor exprimau un amestec de puerilitate și depravare. Rîzînd, fetițele se regrupară în jurul lui K. și porniră după el. În fruntea lor mergea cocoșată, care luase comanda. Datorită ei, K. găsi îndată drumul cel bun; fără ea, ar fi urcat drept înainte; dar cocoșată îi atrase atenția că trebuie să apuce pe-o scară laterală ca să ajungă la Titorelli. Scara aceasta, și mai îngustă, foarte lungă și aproape dreaptă, vizibilă în toată lungimea ei, se oprea direct la ușa pictorului. Ușa, relativ luminată, în contrast cu restul scării, primea lumina printr-o lucarnă strîmbă și era făcută din scînduri nevopsite pe care se etala numele lui Titorelli, pictat în roșu cu latul pensulei. Nici n-apucase K. împreună cu alaiul lui să ajungă la mijlocul scării, cînd ușa se deschise și un bărbat, îmbrăcat numai într-o cămașă de' noapte și atras fără îndoială de tropăitul atîtor pași, se ivi sus, la capătul scării.

— Oh! strigă el dînd cu ochii de întreaga mulțime, și dispăru imediat.

Cocoșată cea mică bătui din palme de plăcere, iar celelalte fetițe se îmbulziră în spatele lui K. silindu-l să înainteze mai repede. Fetițele nu apucaseră încă să ajungă sus cînd pictorul deschise larg ușa și-l invită pe K. să intre, cu o adîncă reverență. Apoi le făcu semn fetițelor să plece și nu

122 ♦ *Franz Kafka*

lăsă pe nici una înăuntru, cu toate rugămințile și cu toate încercările lor de a pătrunde în cameră fără voie. Numai cocoșată cea mică reuși să se strecoare înăuntru trecînd pe sub brațul pe care Titor'elli îl întinsese de-a curmezișul ușii, dar pictorul se repezi după ea, o prinse de fustă, o răsuci în jurul lui și-o duse afară, lîngă celelalte fetițe, care nu îndrăzniseră, totuși, să treacă peste prag în timpul scurtei lui absențe.

K. nu mai știa ce să creadă despre scena aceasta: într-adevăr, părea că totul se petrece în modul cel mai amical din lume. Din prag, fetițele ridicau bărbiile una în spatele alteia și-i adresau pictorului tot felul de glume din care K. nu înțelegea nimic; Titorelli rîdea și el balansînd-o în brațe pe mica cocoșată.

Apoi închise ușa, se mai înclină o dată în fața lui K., îi întinse mîna și-i spuse:

— Pictorul Titorelli.

K. îi răspunse arătîndu-i ușa în dosul căreia fetițele șuşoteau:

— Pari foarte agreat în casă.

— Ah, ștregărițele! spuse pictorul și încercă zadarnic să-și încheie la gît cămașa de noapte.

Altminteri, era și desculț și nu apucase să-și pună pe el decît o pereche de p'antalonilargi din pînză gălbuie, prinși la brîu cu un șiret, și care i se bălăbăneau pe lîngă călcîie, fiin-du-i prea lungi.

— Monștrii ăștia mici mă istovesc, continuă el re-nunțînd să-și încheie cămașa de noapte al cărei ultim nasture se rupse tocmai atunci.

Apoi căută un scaun și-l invită pe K. să se așeze.

— Am făcut odată portretul uneia dintre ele — azi nici măcar nu e aici — și de-atunci se țin toate scai de mine. Cînd sînt acasă, nu intră decît dacă le dau voie; dar cînd nu sînt, atunci găsești măcar una înăuntru. Și-au făcut o cheie de la ușa mea și și-o împrumută una alteia; nu vă puteți închipui ce pacoste e asta. Vin acasă, de exemplu, cu o doamnă căreia trebuie sa-i fac portretul, descui ușa, și-o

găsesc acolo, lângă măsuță, pe cocoșată care își vopsește' buzele cu pensula, în timp ce frații și surorile ei mai mici, pe care îi are în grijă, se zbenguiesc prin cameră și fac murdărie prin toate colțurile. Sau se mai întimplă, ca ieri seară, să mă întorc târziu acasă — iată motivul pentru care, ținând seama și de starea sănătății mele e atîta dezordine aici, și vă rog să mă scuzați — ieri seară,

T

PROCESUL ♦ 123

deci, mă întorc târziu acasă și mă vîr în așternut, cînd simt că mă ciupește cineva de picior; mă uit sub pat și scot de-acolo pe una dintre fetițele astea. De ce m-or fi hărțuind atîta, habar n-am; ați putut observa că eu nu caut să le atrag. Firește că mă deranjează și în muncă. Dacă nu mi-ar fi fost pus la dispoziție gratuit atelierul acesta, m-aș fi mutat de mult.

Exact în clipa aceea, de după ușa se auzi un glăscior suav care întrebă cu teamă:

- Titorelli, putem intra ?
- Nu, răspunse pictorul.
- Și nici eu singură n-am voie ? întrebă din nou glăsciorul.
- Nici tu, spuse pictorul.

Si se duse să încuie ușa cu cheia.

Intre timp, K. examina încăperea; nu i-ar fi venit niciodată ideea că odăița aceasta sărăcăcioasă ar putea fi numită atelier; n-ai fi putut face acolo nici măcar doi pași, în lung sau în lat. Totul era din lemn, pereții, podelele, tavanul. Fire subțiri de lumină străbăteau prin crăpăturile dintre scînduri. În fața lui K., la perete, se afla patul, încărcat cu cearșafuri, perne și cuverturi de culori diferite. În mijlocul odăiței, pe un șevalet, se afla un tablou acoperit cu o cămașă ale cărei mîneci atîrnau pînă la podea. În spatele lui K. era o fereastră, dar din pricina cetii nu se putea vedea decît pînă la acoperișul casei vecine, plin de zăpadă.

Scrîșnetul cheii în broască îi aminti lui K. intenția de a nu rămî'ne mult la pictor; de aceea, scoțînd din buzunar biletul industriașului, i-l întinse lui Titorelli și-i spuse:

- V-am aflat adresa de la domnul acesta pe care îl cunoașteți și după al cărui sfat am venit să vă văd. Pictorul citi scrisoarea în grabă și o aruncă pe pat. Dacă industriașul n-ar fi afirmat cu atîta siguranță că-l cunoștea pe Titorelli și n-ar fi vorbit despre el ca despre un nenorocit, silit să trăiască din pomeni, ai fi putut crede într-adevăr că Titorelli nu-l cunoștea deloc sau cel puțin că nu-și aducea aminte de el. Și, ca o culme, pictorul întrebă:

- Doriți să cumpărați tablouri sau să vă fac portretul ?

K. îl privi mirat. Oare ce scria în bilet ? Firește, își închipuise că industriașul îi explica lui Titorelli că el venea pentru proces. Așadar, prea se grăbise să vină aici și nu chibzuse

124 ♦ *Franz Kafka*

înainte de-a porni. Dar trebuia să-i răspundă pictorului și, aruncînd o privire spre șevalet, îl întrebă :

- Ați început un nou tablou ?
- Da, spuse pictorul aruncînd peste scrisoare, pe pat, și cămașa care acoperea șevaletul. E un portret. E o lucrare bună, dar n-am terminat-o încă.

Soarta părea că-l favorizează pe K.; n-ar fi putut găsi ocazia mai favorabilă să vorbească despre tribunal, căci portretul era al unui judecător. De altfel, tabloul semăna grozav cu cel pe care K. îl văzuse în cabinetul maestrului Huld. Fără îndoială, aici era vorba de-un cu totul alt judecător (un bărbat gras, cu o barbă neagră, stufoasă, care-i înghițea obrazii), de asemenea, în timp ce tabloul avocatului era o pictură în ulei, cel de aici nu era decît o schiță făcută din dteva trăsături. Dar restul era asemănător: și aici judecătorul părea gata să se ridice amenințător de pe jilțul căruia îi și apucase brațele. K. era cît pe-acî să spună: „E un judecător!” dar se stăpîni o clipă și se apropie de tablou ca și cum ar fi voit să-l studieze amănunțit. Spătarul jilțului era împodobit cu silueta unui mare personaj alegoric al cărui sens nu și-l putea explica. De aceea îl întrebă pe Titorelli. Pictorul îi răspunse că personajul mai trebuia finisat, se duse să ia o cretă colorată de pe măsuță și sublinie cu ea, destul de ușor, marginile siluetei, fără ca prin aceasta s-o facă mai explicită pentru K.

- E justiția, spuse el apoi.
- într-adevăr, acum încep s-o recunosc, răspunse K. Iată legătura de la ochi și iată și cumpăna. Dar parcă ar avea aripi la călcîie și-ar alerga.

— Exact, spuse pictorul. E o comandă pe care a trebuit s-o execut așa: mi s-a cerut să înfățișez în același timp și Justiția și Victoria.
— E o alianță dificilă, spuse K. zîmbind. Justiția trebuie să stea nemișcată, altfel cumpăna oscilează și nu mai poate cîntări drept.
— Am făcut-o cum a cerut clientul, spuse pictorul.
— Firește, spuse K. ținînd să nu jignească pe nimeni. Ați pictat alegoria așa cum e reprezentată ea de obicei, sînd pe jilțul ei adevărat.

PROCESUL ♦ 125

— Nu, spuse pictorul, n-am văzut niciodată nici alegoria I și nici jilțul, am pictat din imaginație, dar după unele indicații.
— Cum? întrebă K. prefăcîndu-se dinadins că nu înțelege. Nu e, totuși, un judecător cel care stă pe jilțul acesta?
— Ba da, spuse pictorul, dar nu e unul dintre cei mari și n-a stat niciodată pe-un asemenea jilț.
— Și vrea să fie pictat într-o atitudine atît de solemnă? Are ținuta unui președinte de tribunal.
— Da, domnii aceștia sînt destul de vanitoși, spuse pictorul. Dar au aprobare de sus ca să fie pictați așa. Fiecăruia i se prescrie exact cum are dreptul să fie pictat. Din păcate, tabloul de față nu permite observarea detaliilor costumului și nici a podoabelor jilțului. Pastelul nu prea se potrivește genului acestuia.
— Adevărat, spuse K., mi se pare curios că ați folosit pastelul.
— Așa mi-a cerut judecătorul, spuse pictorul. E destinat unei doamne.
Examinarea tabloului părea că-i deschisese pofta de lucru; Titorelli își suflecă deci mînele și luă cîteva creioane, iar K. văzu formîndu-se în jurul capului judecătorului, sub vîrfurile tremurătoare ale creioanelor, o umbră roșcată, a cărei aureolă se pierdea spre marginea tabloului. Încetul cu încetul, jocul acesta de umbre înconjura capul cu un fel de cunună sau de podoabă de mare distincție. În schimb, cu o slabă diferență de ton, totul rămase luminos în jurul imaginii alegorice; din pricina aceasta ea căpătă un relief deosebit, dar nu prea mai semăna nici cu zeița Justiției, nici cu zeița Victoriei; acum semăna perfect cu'zeița Vînătorii. Munca pictorului îl atrăgea pe K. mai mult decît ar fi dorit; pînă la urmă își reproșa faptul că zăbovise atîta fără să întreprindă nimic în legătură cu propria lui afacere?
— Cum se numește judecătorul? întrebă el pe neașteptate.
fi — N-am voie să spun, răspunse pictorul.
Aplecat cu totul peste tablou, Titorelli își neglija în mod vizibil oaspetele pe care la început îl primise atît de respectuos. K. îi luă purtarea drept o toană și se necăji din cauza timpului pierdut.

126 ♦ *Franz Kafka*

— Sînteți, desigur, un om de încredere al tribunalului nu-i așa? întrebă el.
Titorelli lăsă imediat pastelurile la o parte, se ridică, își frecă mîinile și-l privi zîmbind pe K.
— E bine totdeauna să începi cu adevărul, spuse el. Ați venit ca să vă vorbesc despre tribunal, după cum scria și în recomandare, si-ați început prin a mă linguși, vorbindu-mi despre tablourile mele. Dar nu v-o iau în nume de rău; n-a-veați de unde să știți că la mine asemenea lucruri nu prind. Nu, 'vă rog! adăugă el ca să taie categoric obiecția pe care K. se pregătea s-o facă.
Și continuă:
— De altfel, aveți perfectă dreptate. Sînt un om de încredere al tribunalului.
Făcu o pauză ca pentru a-i lăsa lui K. timp să se acomodeze cu acest fapt. În dosul ușii fetițele se făcură din nou auzite. Pesemne că se înghesuiau să se uite prin gaura cheii; în cameră poate că se mai vedea și prin crăpăturile ușii. K. nu se scuză deloc, ca să nu-l abată pe pictor de la adevăratul subiect al conversației; dar cum nu voia nici ca Titorelli să exagereze și să devină astfel inaccesibil, îl întrebă simplu:
— Postul dumneavoastră este recunoscut oficial?
— Nu, răspunse scurt pictorul, ca și cum întrebarea lui K. l-ar fi împiedicat să continue. Dar K. nu voia să-l lase să tacă; de aceea adăugă:
— Adeseori posturile acestea nerecunoscute oficial sînt mult mai influente decît cele oficiale.
— Așa e și cu postul meu, spuse pictorul clătînd din cap și încrun tîndu-și sprîncenele. Ieri, pe cînd discutam cu industriașul respectiv despre cazul dumneavoastră, el m-a întrebat dacă n-aș putea să vă ajut; i-am răspuns: „N-are decît să treacă pe la mine”, și sînt fericit să constat că v-ați grăbit să veniți. Chestiunea pare să vă apese pe inimă și asta firește că nu mă miră. Dar n-ați vrea mai întii să vă

scoateți paltonul ?

Deși avusese intenția să rămână cât mai puțin aici, K. socoti binevenită invitația pictorului. Aerul devenise din ce în ce mai înăbușitor. Pînă acum, K. privise de cîteva ori, mirat, sobița de tuci' aflată într-un colț al odăii: sobița aceasta n-a-vea foc în ea; zăpușeala din cameră era inexplicabilă. Pe

PROCESUL ♦ 127

(*fală* își scotea paltonul — își descheie pînă și haina — pictorul îi spuse ca să se scuze:

— Am nevoie de căldură. E foarte plăcut aici, nu-i așa ? (n privința asta, camera e foarte bine așezată. K. nu-i răspunse nimic; de fapt, nu căldura îl jena, ci mai de grabă aerul greu care aproape îl împiedica să respire; odaia probabil că nu mai fusese aerisită de multă vreme. Și neplăcerea lui K. deveni și mai mare cînd pictorul îl rugă să ia loc pe pat în timp ce el însuși se așeză în fața șevaletului, pe singurul scaun din încăperea. Titorelli păru chiar că nu înțelege de ce K. rămînea pe marginea patului; îi spuse să nu se jeneze, să se așeze confortabil și, văzîndu-l că ezită, îl împinse el însuși între perne și pilote. Apoi se întoarse la scaunul lui și puse în sfîrșit, pentru prima dată, o întrebare la obiect care îi făcu pe K. să uite de tot restul:

— Sînteți nevinovat ? întrebă el.

— Da, spuse K.

Se simți fericit să răspundă la întrebarea aceasta, cu atît mai mult cu cît nu se adresa unei persoane oficiale și deci nu se angaja cu nimic. Pînă acum nimeni nu-l întrebase atît de deschis. Ca să-și savureze și mai mult plăcerea, K. repetă: | — Sînt complet nevinovat, f — Așa ! făcu pictorul plecînd gînditor capul.

Apoi îl ridică deodată și spuse: I — Dacă sînteți nevinovat, chestiunea e foarte simplă.

Privirea lui K.'se încruntă. Acest presupus om de încredere al tribunalului vorbea ca un copil neștiutor.

— Nevinovăția mea nu simplifică nimic, spuse K. Apoi, neputîndu-și stăpîni un zîmbet, dădu încet din cap și adăugă: Există atîtea subtilități în care se pierde justiția ! Și, pînă la urmă, descoperă o crimă acolo unde inițial n-a fost nimic.

— Firește, firește, spuse pictorul, ca și cum K. i-ar fi deranjat inutil șirul gîndurilor. Dar sînteți nevinovat ?

— Da, spuse K.

I — Acesta e esențialul, spuse pictorul.

Obiecțiile nu-l influențau deloc, dar, deși avea un ton atît de hotărît', nu-ți puteai da seama dacă vorbea așa din convingere sau numai* din indiferență.

Dorind mai întîi să elucideze punctul acesta, K. îi spuse: ¹ — Dumneavoastră, desigur, cunoașteți tribunalul mult ftai bine decît mine; eu nu știu niciodată decît ceea ce aud

128 ♦ *Franz Kafka*

despre el de la persoane cu totul diferite. Dar toată lumea de acord că nici o acuzație nu e adusă fără să fie bine dntărită și că, atund dnd acuză, justiția e ferm convinsă de vinovăția acuzatului; iar convingerea aceasta, pe dt se pare, e foarte greu să i-o zdruncini.

— Greu ? întrebă pictorul repezîndu-și o mîină în sus. Ai putea spune mai degrabă că tribunalul nu renunță nid în ruptul capului la ea. Dacă i-as picta aid pe toți judecătorii, unul lîngă altul, și te-ai apăra în fața pînzei acesteia, cu siguranță că ai avea mai mult succes decît în fața adevăratului tribunal.

— Da, spuse pentru sine, uitînd că singurul lui scop fusese să afle dte ceva de la pictor.

în dosul ușii, o fetiță începu iar să întrebe:

— Titorelli! N-are de gînd să plece o dată ?

— Tăceți din gură, strigă pictorul spre ușă. Nu vedeți că discut cu dumnealui ?

Dar fetița nu se mulțumi cu atît și întrebă iar:

— Vrei să-i fad portretul ?

Și cum pictorul nu-i răspunse, adăugă:

— Te rog, nu i-l face! E prea urît!

Pe scări se sfîrni o adevărată hărmălaie de strigăte aprobatoare. Pictorul se năpusti la ușă, o deschise puțin — prin crăpătură se vedeau mîinile fetițelor întinse rugător — și spuse:

— Dacă nu stați liniștite, vă arunc pe toate jos. Așezați-vă aici, pe trepte, și stați cuminți.

Fetițele se vede că nu-l ascultară imediat, căd trebui să le mai ordone o dată:

— Hai, mai repede, așezați-vă. Abia atund se făcu tăcere.

— Vă cer mii de scuze, spuse pictorul revenind lîngă K.

Dar acesta abia dacă se întorsese spre ușă; îi lăsase pictorului deplină libertate de a-i lua sau nu

apărarea și de-a alege ce mijloace voia. Și rămase la fel de indiferent când Titorelli se aplecă spre el și i șopti la ureche, ca să nu fie auziți de-afară:

— Fetițele aparțin și ele justiției.

— Cum ? întrebă K. întorcând capul și privindu-l mirat. Dar Titorelli se așeză din nou pe scaun și spuse în glumă,

ca pentru a se explica:

PROCESUL ♦ 129

— Doar totul porcedee de la justiție !

— Asta n-o observasem încă, răspunse K., scurt. Caracterul general al observației pictorului înlătura tot

ce putea fi neliniștitor în remarcă lui cu privire la fetițe. Cu toate acestea K. privi lung spre ușa în dosul căreia fetițele ședeau acum liniștite. Numai una dintre ele vîrîse printr-o crăpătură un pai pe care îl tot plimba încet cînd în sus, dnd In jos.

— S-ar părea că nu prea cunoașteți bine justiția, spuse pictorul (își depărtase mult picioarele și bătea cu vîfful degetelor în podea). De altfel, nici n-aveți nevoie să o cunoașteți, din moment ce sînteți nevinovat; numai eu am să vă scot din încurcătură.

— Cum veți proceda ? întrebă K. Nu spuneți mai adineauri că justiția nu admite nici un fel de probe ?

— Justiția nu admite probe în fața tribunalului, spuse pictorul ridicîndu-și degetul arătător ca pentru a-l face pe K. să remarce o subtilă deosebire; dar lucrurile stau cu totul altfel dnd probele se produc neoficial, în sala de deliberare, pe culoare sau, de pildă, aici, în atelier.

Ceea ce explica pictorul acum nu i se părea neverosimil lui K., dimpotrivă, se potrivea perfect cu cele auzite de la alții. Și era totodată foarte încurajator. Dacă judecătorii puteau fi influențați prin relații personale atît de ușor pe cît spusese maestrul Huld, atunci relațiile pictorului cu magistrații vanitoși puteau fi extrem de importante; nu trebuia ded să le treacă cu vederea. Titorelli își putea găsi locul firesc printre ajutoarele pe care K. le strîngea încet, încet, în jurul lui.

Oare nu erau lăudate, la bancă, talentele de organizator ale domnului procurist ? Iată că i se ivise ocazia să le pună la încercare, acum, cînd nu se bizuia decît pe sine. Pictorul încercă un timp să-și dea seama de efectul pe care explicațiile lui îl făcuseră asupra lui K.; apoi spuse ușor neliniștit:

— Vă surprinde că vorbesc aproape ca un jurist ? E rezultatul contactului meu permanent cu domnii de la tribunal. De pe urma lui trag mari foloase, dar îmi și pierd într-o mare măsură elanul artistic.

— Cum ați intrat în relații cu judecătorii ? întrebă K. vrînd să cîștige încrederea lui Titorelli înainte de a-l lua direct în slujba lui.

130 ♦ *Franz Kafka*

— Cît se poate de simplu, răspunse pictorul. Am moștenit relațiile. Tata era și el pictor al tribunalului. Situația aceasta se moștenește totdeauna. Nou-veniții n-au ce căuta în ea. Ținînd seama' de gradele ierarhice, te afli, într-adevăr, cînd e vorba să pictezi magistrați, în fața unor reguli atît de diferite, de multiple și mai ales atît de secrete. Încît nimeni nu le cunoaște, în afara unor anumite familii. În sertarul pe care-l vedeți acolo, jos, de exemplu, am regulamentul moștenit de la tata și pe care nu-l arăt nimănui. Și trebuie să-l cunoști cît se poate de bine ca să fii autorizat să faci portretele judecătorilor. Chiar dacă l-aș pierde, știu pe de rost atîtea lucruri, încît nimeni n-ar fi în stare să-mi ia locul. Orice judecător, vă dați seama, vrea să fie pictat ca marii judecători de odinioară, și numai eu știu să fac asta.

— Iată ceva de invidiat, spuse K, gîndindu-se la postul lui de la bancă. Aveți deci o situație de neclintit.

— Da, de neclintit, spuse pictorul îndreptîndu-și mîndru spinarea. De aceea îmi pot permite din cînd în cînd să ajut vreun biet inculpat.

— Și cum faceți asta ? întrebă K. de parcă n-ar fi observat că ei era cel pe care pictorul îl numise „biet inculpat”.

Dar Titorelli nu lăsă discuția să se abată, ci spuse:

— în cazul dumneavoastră, fiindcă sînteți complet nevinovat, iată ce-aș face.

Pe K. începuse să-l supere faptul că se pomenea întruna despre nevinovăția lui. I se părea uneori că pictorul făcea din achitare condiția unei colaborări care devenea astfel inutilă prin însăși premisa ei. Dar se stăpîni și nu-l întrerupse. Nu voia să renunțe la ajutorul pictorului, era ferm hotărît în privința aceasta; de altfel, ajutorul lui Titorelli nu i se părea deloc mai problematic decît al avocatului. Ba chiar îl prefera celui alt, fiindcă i se oferea mai inocent și mai pe față.

Pictorul își trase scaunul lângă pat și continuă în șoaptă:

— Am uitat să vă întreb mai întâi ce fel de achitare doriți. Există trei posibilități: achitare reală, achitare aparentă și trăgănarea la infinit. Achitarea reală este, firește, cea mai bună, dar n-am pic de influență pentru soluția aceasta. După părerea mea nu există nimeni care să poată determina o achitare reală. Probabil că numai nevinovăția acuzatului o poate provoca. Și cum dumneavoastră sînteți nevinovat, ar fi într-adevăr posibil să vă bizuiți numai pe factorul nevi-

PROCESUL ♦ 131

novăției. Dar în acest caz n-aveți nevoie nici de ajutorul meu, nici de al altcuiva.

La început, K. se simți complet uluit de expunerea aceasta metodică, dar, revenin'du-și, spuse la fel de încet ca și pictorul:

— Cred că vă contraziceți.

— Cum așa ? întrebă pictorul, răbdător.

Și-și lăsă capul pe spate, zîmbind. Zîmbetul lui trezi în K. sentimentul că ar trebui să descopere contrazicerile nu în cuvintele pictorului, ci în înseși procedeele justiției. Totuși, nu dădu înapoi și spuse:

— Mi-ați atras atenția mai adineauri că justiția nu admite probe, mai apoi ați restrîns valabilitatea afirmației acesteia spunînd că nu e vorba decît de tribunalul oficial, iar acum ati ajuns să spuneți că un nevinovat se poate lipsi de ajutor, tată o primă contrazicere. În plus, ați mai afirmat că judecătorii pot fi influențați pe calea relațiilor personale, iar acum negați faptul că achitarea reală, după cum o numiți, ar putea fi obținută pe calea relațiilor: iată o a doua contrazicere.

— Amîndouă contrazicerile sînt ușor de explicat, spuse pictorul. E vorba de două lucruri diferite, de ceea ce spune legea, pe de-o parte, și de ceea ce am aflat eu, personal, pe de altă parte: feriți-vă să le confundați. Legea, deși n-am citit-o, prevede, firește, achitarea nevinovatului, dar nu arată că judecătorii pot fi influențați. Iar eu, unul, am aflat tocmai contrariul: nu cunosc nici o achitare reală, dar cunosc, în schimb, numeroase cazuri de influențare. Evident, s-ar putea ca în toate cazurile pe care le cunosc să nu fi existat nici un nevinovat, dar o asemenea presupunere nu vi separe neverosimilă ? Nici un nevinovat, în aftea cazuri ? încă de pe cînd eram copil îl auzeam pe tata povestind acasă despre procese; judecătorii care veneau la atelier colportau întîmplări și fapte de la tribunal; de altfel, în mediul nostru nu se vorbește decît despre asta. De cum am avut eu însumi posibilitatea să merg la tribunal, am folosit-o întruna; am asistat la toate dezbaterile mai importante, am urmărit, atît cît s-a putut, numeroase procese și, trebuie să vă mărturisesc, n-am văzut niciodată o achitare reală.

— Așadar, nici o achitare reală ! spuse K. de parcă ar fi vorbit propriilor lui speranțe. Asta confirmă părerea pe care

132 ♦ *Franz Kafka*

o și aveam despre justiție. Și în direcția aceasta nu există nici o șansă. Un singur călău ar'putea înlocui tot tribunalul.

' — Nu trebuie să generalizați, spuse pictorul nemulțumit; eu n-am vorbit decît despre experiența mea personală.

— Și ea nu e de ajuns ? spuse K. Ați auzit vorbindu-se cumva despre achitări pronunțate în vremurile de demult ?

— Se spune că ar fi existat asemenea achitări, răspuse pictorul. Dar e foarte greu de știut precis; sentințele tribunalului nu sînt publicate niciodată; judecătorii înșiși n-au voie să le vadă, de aceea nu s-au păstrat decît legende asupra justiției din trecut. Ele vorbesc despre achitări reale, în majoritatea cazurilor, și nimic nu ne împiedică să le credem; dar, pe de altă parte, nimic nu le poate dovedi veracitatea. Cu toate acestea, nu se poate să le neglijăm complet; un pic de adevăr trebuie să fie în ele; altminteri, sînt foarte frumoase, eu însumi am pictat cîteva tablouri care aveau ca temă asemenea legende.

— Niște simple legende, spuse K-, n-au să-mi schimbe părerea. Nu e voie să apelezi la ele în fața tribunalului, nu-i așa?

Pictorul rîse:

— Nu, nu e voie.

— Atunci e inutil să mai vorbim de ele.

Deocamdată, K. ținea să accepte toate părerile pictorului, chiar dacă i se păreau neverosimile sau dacă vedea cum contrazic alte păreri; acum n-avea timp nici să verifice ce i se spunea; socotea că ar obține un mare succes dacă l-ar putea hotărî pe pictor să-l ajute în vreun fel oarecare, măcar printr-o

intervenție cu rezultat îndoielnic. De aceea spuse:

— Să lăsăm deci la o parte achitarea reală; ați mai pomenit și alte două soluții.

— Da: achitarea aparentă și tărgănarea la infinit. Numai despre ele poate fi vorba. Dar n-ați vrea să vă scoateți haina, înainte de-a le discuta ? Probabil că vă este foarte cald.

— Adevărat, spuse K. Pînă în clipa aceea, atent numai la explicațiile pictorului, uitase de căldură; acum însă, cînd i se amintea de ea, simți cît de tare îi transpirase fruntea. Adevărat, e o căldură aproape insuportabilă, adăugă el.

Pictorul dădu din cap, ca și cum i-ar fi înțeles foarte bine indispoziția.

PROCESUL ♦ 133

— N-am putea deschide fereastra ? întrebă K.

— Nu, spuse pictorul; acolo nu-i o fereastră, ci un simplu geam prins în ramă. Nu se poate deschide. K. își dădu abia atunci seama că sperase tot timpul, de la început, să-l vadă pe pictor ridicîndu-se și deschizînd larg fereastra ; se gîndise chiar că ar putea el să facă asta. Ar fi fost gata să respire cu toată gura pînă și ceața cea mai densă. Senzația că-i complet lipsit de aer în încăperea aceea îi producea amețea. Lovi deci ușor cu palma pilota de lîngă el și spuse cu glas slab :

— E foarte neplăcut și foarte nesănătos.

— Da' de unde, spuse pictorul, dornic să se apere; deși nu-i decît un simplu geam, fiindcă nu poate fi deschis niciodată, căldura e păstrată mult mai bine decît cu o fereastră dublă. Iară dacă vreau să aerisesc, ceea ce nu prea e necesar, căci aerul pătrunde prin toate crăpăturile, n-am decît să deschid una din uși, sau chiar pe amîndouă.

K., puțin consolată de explicația aceasta, se uită în jur ca să găsească o a doua ușă. Pictorul' îl observă și-i spuse :

— E în spatele dumneavoastră; am fost nevoit s-o blochez cu patul.

Abia atunci văzu K. ușa cea mică din perete.

— Da, totul e prea mic aici pentru un atelier, spuse pictorul ca și cum ar fi vrut să preîntîmpine o muștrare din partea lui K. A trebuit să mă instalez cum s-a putut. Evident, patul e foarte prost plasat în fața ușii. De fiecare dată cînd vine judecătorul pe care-l pictez acum, se izbește de pat. I-am dat o cheie a ușii acesteia ca să mă poată aștepta aici cînd nu sînt acasă; dar de obicei vine cu noaptea în cap, cînd eu încă mai dorm și firește că mă smulge din somnul cel mai adînc deschizîndu-mi ușa la căpătîiul patului. Ați pierde orice respect față de judecători dacă ați auzi înjurăturile cu care îl primesc cînd trece peste patul meu, dimineața. Mi-ar fi ușor să-i iau cheia, dar cu asta aș înrăutăți și mai' mult situația. Aici, cu o lovitură de cot scoți toate ușile din țîțni.

Încă de cînd pictorul începuse să-și țină discursul, K. se întreba dacă să-și scoată sau nu haina'; în cele din urmă își dădu seama că n-o să mai poată rezista dacă n-o scoate imediat ; o dezbracă deci, dar o păstră pe genunchi ca s-o poată pune imediat ce s-o termina convorbirea. Abia rămăsese în cămașă, cînd una dintre fetele strigă:

134 ♦ *Franz Kafka*

— Și-a scos și haina.

Și se auzi zgomotul tuturor fetițelor care se înghesuiau la crăpăturile ușii ca să vadă cu ochii lor spectacolul.

— Fetele cred că vă fac portretul și că pentru asta v-am pus să vă dezbrăcați, spuse pictorul.

— Așa ! făcu K., fără chef, căci nu se simțea deloc mai bine decît înainte, deși era mai ușor îmbrăcat.

Și întrebă, morocănos:

— Cum numeați celelalte două feluri de achitare ? Uitase deja termenii pictorului.

— Achitare aparentă și tărgănare la nesfîrșit, răspunse Titorelli. Rămîne ca dumneavoastră să alegeți. Eu vă pot ajuta pentru amîndouă, dar, firește, nu fără strădanie: singura diferență din punctul acesta de vedere este că achitarea aparentă cere un efort puternic și concentrat, iar tărgănarea la nesfîrșit cere un efort slab și continuu. Să vorbim mai întîi, dacă doriți, despre achitarea aparentă. Dacă pe ea o preferați, am să'vă scriu pe-o coală de hîrtie o dovadă de nevinovăție. Formula dovezii mi-a fost transmisă de tata și e total inatacabilă. O dată scrisă dovada, dau o raită pe la toți judecătorii pe care îi cunosc. Încep, de pildă, prin a-i arăta astă-seară dovada scrisă judecătorului căruia îi fac portretul, cînd va veni să-mi pozeze. Îi întind hîrtia, îi explic că sînteți nevinovat și garantez eu însumi pentru nevinovăția dumneavoastră. Garantarea aceasta nu e un simplu angajament formal, ci o adevărată cautiune, un lucru care obligă.

Privirea pictorului exprima un fel de reproș față de omul care îl silea să-și ia povara unei asemenea

garanții.

— Ar fi foarte amabil din partea dumneavoastră, spuse K, dar în felul acesta judecătorul v-ar crede și totuși nu m-ar achita în mod real ?

— După cum vă spuneam. De altfel nu e deloc sigur că au să mă creadă toți. Cîțiva dintre ei s-ar putea să-mi ceară să vă prezint lor mai întîi. Si atunci va trebui să mergeți cu mine. La drept vorbind, cînd se întîmplă așa cauza e pe jumătate cîștigată, mai ales dacă vă învăț dinainte cum trebuie să vă purtați față de ei. O să ne vină mai puțin ușor cu cei care mă vor refuza din principiu, și fără îndoială că vom întîlni și dintre aceștia. Deși sînt hotărît să facem toate încercările posibile, va trebui să renunțăm la ei. De altfel, n-o să fie nimic grav, căci cîțiva judecători izolați nu pot să

PROCESUL ♦ 135

decidă într-o asemenea chestiune. Cînd voi strînge semnături suficiente pe dovada de nevinovăție, mă voi duce să-l văd pe

[judecătorul care se ocupă personal de procesul dumneavoastră. S-ar putea ca pînă atunci să am și semnătura lui pe

'dovadă; în acest caz lucrurile se vor desfășura și mai rapid. Dar, în general, cînd operațiile ajung acolo,' nu mai întîlnești nici un fel de obstacole; e perioada în care acuzatul capătă

1 cea mai mare încredere. Căci — e ciudat să constați, dar nu se poate să nu admiți — oamenii au în momentul acela mai multă încredere decît după achitare. O dată ajuns acolo, nu mai e mare lucru de făcut. Judecătorul are pe dovadă garanția cîtorva alți judecători, și poate să vă achite fără teamă, ceea ce va și face, sigur, după împlinirea unor formalități, de dragul meu și ca să-i oblige pe ceilalți cunoscuți. Cît despre dumneavoastră, veți spune adio tribunalului și veți fi liber.

— Și voi fi liber ? întrebă K. șovăitor.

— Da, spuse pictorul, dar numai în aparență sau, mai bine zis, în mod provizoriu. De fapt, judecătorii inferiori, cum sînt cei pe care îi cunosc eu, n-au dreptul să pronunțe o achitare definitivă; dreptul acesta nu aparține decît tribunalului suprem, care vă e inaccesibil și dumneavoastră, și mie, și oricărei alte persoane. Ce se petrece acolo nu știm și, între noi fie vorba, nici nu vrem să știm. Judecătorii pe care vom încerca să-i prindem în joc n-au marele drept de a șterge acuzarea inculpatului, ci numai pe acela de a-l elibera. Cu alte cuvinte, modul acesta de achitare înlătură provizoriu acuzarea, dar n-o împiedică să rămîna mai departe atîrnată deasupra capului dumneavoastră, cu toate consecințele care pot surveni dacă intervine un ordin de sus. Relațiile mele îmi permit să vă explic cum se manifestă practic deosebirea dintre cele două moduri de achitare. Pentru o achitare reală, toate actele procesului trebuie distruse și dispar total din arhivele tribunalului; e distrus totul, nu numai actul de acuzare, ci și celelalte piese ale procesului, pînă și actul de achitare. Nimic nu rămîne. În cazul achitării aparente, lucrurile stau cu totul altfel. Hotărîrea nu introduce în proces nici o altă modificare în afara îmbogățirii dosarului cu dovada de nevinovăție, cu textul achitării și cu temeiurile lui. În rest, procedura se continuă. E înaintată mai departe, spre instanțele superioare, e readusă la cele inferioare, după cum cere continuitatea circularii actelor în birouri, și nu înce-

136 ♦ *Franz Kafka*

tează să treacă prin tot soiul de urcușuri și coborișuri, cu oscilații mai mult sau mai puțin ample și cu stagnări mai mult sau mai puțin mari. Nu poți să știi niciodată drumul pe care îl va urma. Privind dinafară, poți să-ți închipui uneori că totul a fost uitat, că actele s-au pierdut și că achitarea e definitivă ; dar cei inițiați știu bine că nu-'i așa. Nu există hîrtie care să se piardă, iar justiția nu uită niciodată. Și într-o bună zi — cînd nimeni nu se mai așteaptă — un judecător oarecare privește cu mai multă atenție actul de acuzare, vede că nu și-a pierdut valabilitatea, și ordonă imediat arestarea. Firește, am presupus că între achitarea aparentă și noua arestare s-a scurs timp destul de îndelungat, ceea ce e posibil, și așa putea cita cîteva asemenea cazuri, dar e la fel de posibil'ca, în ziua cînd se

întoarce de la tribunal, achitatul să și găsească oamenii care îl așteaptă pe trotuar să-l aresteze încă o dată. Atunci, evident, adio libertate.

— Și procesul reîncepe ? întrebă K. aproape neîncrezător.

— Firește, răspuse pictorul, procesul reîncepe, dar rămîne mai departe posibilitatea dobîndirii unei noi achitări aparente; atunci trebuie să reîncepi să-ți aduni toate forțele; nu trebuie niciodată să capitulezi.

Poate că pictorul rostise ultimele cuvinte sub impresia descurajării care începuse să-l copleșească pe K.

— Dar a doua achitare nu-i mai greu de obținut decît prima ? întrebă K. vrînd parcă să preîntîmpine anumite destăinuiri eventuale ale pictorului.

— în privința asta nu se poate spune nimic precis, răspuse pictorul. Vă imaginați cumva că judecătorii ar fi influențați în defavoarea acuzatului prin cea de-a doua arestare? Asemenea lucruri nu se întîmplă. în momentul achitării, judecătorii au și prevăzut cea de-a doua arestare. Ea nu-i influențează, deci. Dar li se poate schimba dispoziția sufletească, o mulțime de alte motive pot modifica opinia asupra acuzației, de aceea trebuie să te adaptezi noilor circumstanțe ca să obții a doua achitare; de aceea ți se cer eforturi la fei de mari ca și pentru prima.

— Și nici ea nu e, totuși, definitivă ? spuse K., negînd el însuși printr-o clătinare a capului.

— Se înțelege că nu, spuse pictorul. După a doua achitare vine a treia arestare, după a treia achitare a patra ares-

PROCESUL ♦ 137

e, și așa mai departe. Aceasta decurge din natura achitării pare'nte! K. tăcu.

— Achitarea aparentă, spuse pictorul, s-ar părea că nu vă convine prea mult. Poate că preferați tărăgănarea la infinit. Să vă explic esența tărăgănării ?

K. făcu semn că da.

Pictorul se instalase comod pe scaun, cu cămașa de noapte desfăcută la piept și, cu o mîină trecută pe sub cămașă, își mîngîia coastele.

— Tărăgănarea la infinit... spuse el oprindu-se o clipă să privească drept înainte ca și cum ar fi căutat o explicație perfect inteligibilă, tărăgănarea la infinit menține permanent procesul în prima lui fază. Ca s-o obții, e necesar ca acuzatul și apărătorul lui, dar mai ales apărătorul, să rămîină în contact permanent cu justiția. Pentru aceasta, repet, nu e nevoie să cheltuiești atîtea forțe ca pentru achitarea aparentă, dar e nevoie deși mai multă atenție. N-ai voie să scapi din vedere procesul, trebuie să te prezinți la intervale regulate în fața judecătorului, să-l mai vizitezi și în ocazii speciale și să cauți tot timpul să-i păstrezi bunăvoința; dacă nu-l cunoști personal, trebuie să faci presiuni asupra lui prin judecătorii pe care-i cunoști, fără a renunța la convorbirile directe. Dacă nu neglijezi nimic, se poate spune cu destulă certitudine că procesul nu va ieși din prima fază. Nu se stinge, nici vorbă, dar acuzatul poate fi aproape la fel de sigur că n-o să fie condamnat pe cît e atunci cînd se află în libertate. Față de achitarea aparentă, tărăgănarea la infinit are avantajul că-i asigură inculpatului un viitor mai puțin nesigur; ea îl apără de spaima unei arestări neașteptate; cu ea, acuzatul e ferit de teama de-a se pomeni din'tr-o dată silit să facă demersuri penibile și să îndure eforturile și enervările pe care le cere totdeauna achitarea aparentă, tocmai în momentele cele mai puțin favorabile lui. Evident, tărăgănarea la infinit are pentru inculpat și unele dezavantaje, care nu trebuie subapreciate. Nu mă gîndesc la faptul că el nu e niciodată liber, căci liber în adevăratul sens al cuvîntului n-ar fi nici în cazul achitării aparente. E vorba de altceva. în fapt, procesul nu poate fi suspendat decît atunci cînd există un motiv aparent pentru asta. De aceea trebuie să continue, teoretic. E necesar deci, din cînd în cînd, să fie date unele dispoziții, să fie

138 ♦ Franz Kafka

organizate interogatorii, ordonate percheziții etc, etc. într-un cuvînt, trebuie ca procesul să se învîrtească mereu în cer-culețul restrîns la care i-a fost limitată în mod artificial acțiunea. Pentru acuzat, firește, aceasta aduce după sine unele neplăceri a căror gravitate n-ar trebui nici dumneavoastră s-o exagerați. Totul rămîine doar simplă aparență; interogatoriile, de exemplu, sînt foarte scurte; dacă n-ai timp sau chef să te duci la ele, te poți scuza uneori; cu unii judecători poți chiar să aranjezi dinainte zilele și orele pe-o întregă perioadă; în fond, e vorba doar să treci din cînd în cînd pe la judecător, ca să-ți faci datoria de inculpat.

Pictorul nu terminase de vorbit cînd K. își puse haina pe braț și se ridică să plece.

— S-a ridicat de pe scaun! strigară fetițele din dosul ușii.

— Vă și gândiți să plecați ? întrebă pictorul ridicându- se și el. Fără'îndoială că aerul vă alungă de-aici, și asta mă necăjește. Aș mai avea încă o mulțime de lucruri să vă spun. A trebuit să mă rezum prea mult, dar sper că am fost destul de clar.

— O, da ! spuse K.

începuse să-l doară capul din pricina atenției cu care se silise să asculte. în ciuda afirmației acesteia, pictorul mai repetă o dată, rezumînd ca și cum ar fi vrut să-i lase lui K. o consolare:

— Cele două metode au comun faptul că au menirea să împiedice condamnarea inculpatului.

— Dar ele împiedică și achitarea lui reală, spuse K. încet, de parcă i-ar fi fost rușine că a înțeles.

— Ați prins miezul chestiunii, spuse repede pictorul.

K. puse mîna pe palton, dar nu se putu hotărî să-si îmbrace haina. Dacă și-ar fi urmat dorința, ar fi luat de-a valma în brațe și haina și paltonul și ar fi ieșit în stradă numai în cămașă; nici fetițele nu izbutiră să-l hotărască să se îmbrace ca lumea, deși începuseră să-și strige, prematur, una alteia, că musafirul își pune hainele. Pictorul, ținînd cu tot dinadinsul să dea o interpretare atitudinii lui K., spuse:

— încă nu v-ați decis în privința celor două propuneri pe care vi le-am făcut. Sînt de acord cu dumneavoastră. Eu însumi v-aș fi sfătuit să nu vă pripiți cu alegerea. Avantajele și dezavantajele sînt greu de cumpănit. Totul trebuie gîndit

PROCESUL ♦ 139

cu de-amănuntul. Dar, pe de altă parte, nici nu trebuie pierdut prea mult timp.

— Am să revin în curînd, spuse K. Apoi, hotărîndu-se brusc, își îmbracă haina, își puse paltonul pe umeri și porni grăbit spre ușa în dosul căreia fetițele începură imediat să urle.

Lui K. i se păru că le și vede prin scîndurile crăpate ale ușii.

— Țineți-vă de cuvînt, spuse pictorul fără să-l urmeze; altminteri am să vin la bancă să vă întreb eu însumi.

— Deschide ușa! strigă K. trăgînd de clanța pe care probabil că fetițele b țineau strîns, căci nu se mișca.

— Vreți să vă plictisească fetițele în tot lungul scării ? întrebă Titorelli. Treceți mai bine p'e-aici. Și-i arată ușa care se afla în dosul patului.

K. acceptă invitația și se îndreptă spre pat. Dar pictorul, în loc să-i deschidă, se strecură sub pat și-l întrebă din străfundurile unde se afla.

— Numai o clipă ! N-ați vrea să vedeți un tablou pe care vi l-aș putea vinde ?

K. nu voia să fie nepoliticos, căci pictorul se ocupase într-adevăr de el și chiar îi promisese să-l ajute în continuare, deși K., distrat, uitase să-i spună că-i va răsplăti ostenele. De aceea nu putu să-i refuze invitația și se opri să vadă tabloul, deși ardea de nerăbdare să iasă'din atelier. Pictorul scoase de sub pat un vraf de pînze neînramate, acoperite de-aftă praf, încît cînd suflă peste tabloul aflat deasupra, K. rămase cîtva timp învăluit parcă într-un nor și cu respirația tăiată.

— E un peisaj de cîmpie, spuse pictorul întinzîndu-i tabloul.

Tabloul reprezenta doi arbori sfrijiți, pe-o iarbă întunecoasă, la mare distanță unul e altul. în fund, soarele amurgea într-o mare de culori.

— Bine, spuse K., îl cumpăr.

Vorbise prea sec, de aceea se bucură cînd văzu că pictorul, în loc să se formalizeze, îi întinse un al doilea tablou.

— Iată perechea celuilalt, spuse Titorelli.

Poate că peisajul fusese bine conceput ca pereche a celuilalt tablou, dar între ele nu se putea observa nici o deose-

140 ♦ *Franz Kafka*

bire; se aflau și aici copacii, iarba și apusul de soare. Dar lui K. puțin îi păsa de similitudinea peisajelor.

—' Sînt frumoase, spuse el. Le cumpăr pe amîndouă și-am să le pun în biroul meu.

— Tema pare să vă placă, spuse pictorul luînd un al treilea tablou. S-a nimerit bine, căci mai am aici o pînză în același gen.

Pînza nu era în același gen, ci identică cu celelalte două. Pictorul folosea perfect ocazia ca să-și vîndă tablourile vechi.

— îl iau și pe acesta, spuse K. Vreți să-mi spuneți ce preț au toate trei ?

— Vorbim noi altă dată, doar rămânem în legătură unul cu altul, spuse pictorul. Acum sînteți prea grăbit. Mă bucur că tablourile vă plac, am să vi le dau pe toate de aici. Sînt numai peisaje de cîmpie. Am pictat multe de acest fel, pînă acum. Unora nu le plac asemenea peisaje fiindcă li se par cam sumbre; dar există oameni, ca dumneavoastră, de pildă, care apreciază tocmai melancolia aceasta. K. nu era deloc dispus să se ocupe de experiențele profesionale ale pictorului-cerșetor.

— împachetați-le pe toate, spuse el întrerupîndu-l în plin avînt oratoric. Omul meu de serviciu o să vină mîine să le ia.

— Nu e nevoie, spuse pictorul. Sper să găsesc un hamal care să vă poată însoți chiar acum. Și deschise, în sfîrșit, ușa aplecîndu-se pe deasupra patului.'

— Călcați fără grijă pe așternut, continuă el. Toți cîți intră aici așa fac.

K. n-ar fi avut nevoie de încurajare ca să calce fără milă pe așternut; pusese chiar piciorul în mijlocul pilotei de puf cînd, privind prin ușa deschisă, se dădu înapoi, mirat.

— Ce e asta ? îi întrebă el pe pictor.

— De ce vă mirați ? întrebă pictorul, la fel de mirat. Sînt birourile tribunalului.' Nu știți că tribunalul are birouri aici ? Aproape în fiecare pod există birouri ale tribunalului; de ce n-ar exista și aici ? Atelierul meu este de fapt unul dintre birouri, dar tribunalul mi l-a pus la dispoziție. Pe K. nu-l speriasse atît faptul că dăduse și în locul acesta peste birourile tribunalului, cît îl înspăimîntase constatarea totalei lui ignoranțe în legătură cu justiția. I se părea că,

T

PROCESUL ♦ 141

I pentru un inculpat, legea de bază a comportării constă în a fi ținut totdeauna pregătit la orice, în a nu se lăsa niciodată surprins, !} în a nu privi la dreapta cînd judecătorul se află la stînga; și tocmai împotriva legii acesteia de bază păcătuia el mereu.

în fața lui se întindea un coridor lung: prin coridorul acesta venea un aer pe lîngă care cel din atelier părea ;; proaspăt și înviorător. De-o parte și de alta a coridorului se aflau bănci, ca în sala de așteptare a secției de care ținea | procesul lui K. Instalarea birourilor părea făcută pretutindeni după prescripții minuțioase. în momentul acela, pe coridor nu se afla prea multă lume. Un bărbat ședea, sau mai degrabă părea că doarme, pe una din bănci, cu obrazii îngropați în palmele lipite de bancă; un altul stătea în picioare', la capătul coridorului, în penumbră. K. se hotărî din nou și | trecu peste pat. Pictorul u urmă, cu pînzele sub braț. Curînd, întîlniră un aprod. K. știa cum să-i recunoască după nasturele de aur pe care îl purtau printre nasturii obișnuiți ai costului civil — și pictorul îi dădu aprodului dispoziție să ducă | tablourile. K. mai mult se clătina decît mergea. își ținea batista | apăsată pe gură. Ajunseseră aproape de ieșire', cînd fetițele -se năpustiră în calea lor; coridorul din pod nu-l scutise'pe |K de întîlnirea aceasta. Fetițele văzuseră probabil că fusese deschisă cealaltă ușă a atelierului și făcuseră un ocol ca să ajungă în partea aceasta.

— Nu mai pot să vă însoțesc ! strigă pictorul rîzînd sub .asaltul fetitelor. La revedere!' Nu pierdeți prea mult timp pînă vă hotărîți.

K. nici nu se uită la el. Ajuns în stradă, luă prima trăsură întîlnită în cale. Abia aștepta să scape de aprodul al cărui nasture de aur îi făcea rău la ochi, deși nimeni în afară de el probabil că nu l-ar fi observat. îndatoritor, aprodul voise să se urce și pe capră, lîngă vizitiu, dar K. îl goni imediat. Amiaza trecuse de mult cînd trăsura se opri în fața băncii. K. ar fi lăsat bucuros tablourile unde se aflau, dar se temea ca nu cumva vreo ocazie să-l oblige să-i arate pictorului că le mai are. De aceea ceru să-i fie aduse în birou și le încuie în sertarul cel mai de jos al mesei lui de lucru ca să le ascundă, măcar pentru cîteva zile, de privirea directorului-adjunct.

NEGUSTORUL BLOCK. K. RENUNȚĂ LA SERVICIILE AVOCATULUI

Pînă la urmă K. se hotărî totuși să renunțe la serviciile avocatului. La drept vorbind nu se putea împiedica să se întrebe dacă făcea bine procedînd așa, dar convingerea că gestul acesta era necesar îi învinse ezitățile. Efortul cerut de luarea hotărîrii îl consumă într-atît, încît în ziua cînd trebui să meargă la avocat abia dacă putu să lucreze la birou și trecuse de ora zece cînd ajunse în sfîrșit în fața ușii maestrului Huld. Înainte de a suna, K. se mai întreba încă dacă n-ar fi fost mai bine să-l anunțe pe avocat că renunță la serviciile lui, fie prin telefon, fie trimițîndu-i o scrisoare. Se gîndea că discuția va fi cu siguranță penibilă. Chibzuind bine, preferă totuși soluția convorbirii personale; oricum avocatul n-ar fi răspuns decît prin tăcere sau prin cîteva cuvinte formale, iar K. n-ar fi putut să știe niciodată — cel puțin dacă nu reușea Leni să afle cîte ceva — cum a primit maestrul Huld vestea că renunță la serviciile lui și nici ce consecințe ar putea să aibă actul renunțării, după datele previziunii acestui expert; dacă însă îl avea pe avocat în față și-i comunica vestea pe neașteptate, ar fi reușit ușor să deducă, după fața și reacțiile lui, tot ce voia să știe, chiar dacă maestrul Huld ar fi rămas zgîrcit la vorbă. Și n-ar fi fost exclus atunci să-și schimbe hotărîrea, dacă s-ar fi convins că e mai bine așa, și să lase mai departe apărarea pe seama avocatului.

Ca de obicei, după ce sună prima dată nu se ivi nimeni. „Leni ar putea să se miște ceva mai repede”, se gîndi K. Dar tot era bine că nu se amestecau ceilalți locatari, cum făceau de obicei, căci se găsea totdeauna în asemenea ocazii vreun vecin care începea să protesteze, ca domnul în halat de la prima vizită. Apăsînd pentru a doua oară pe buton, K. se întoarse spre cealaltă ușă, dar de data aceasta și ea rămase închisă. În cele din urmă, doi ochi se iviră la vizor; nu erau însă ochii lui Leni. Cineva răsuci cheia în broască, rămînînd totuși proptit în ușă, apoi se întoarse spre interior și strigă: „El este”, dar nu deschise complet decît după aceea.

PROCESUL ♦ 143

K. începuse să împingă ușa, căci auzise cheia răsucindu-se în broasca vecinului; cînd ușa se deschise de tot, năvăli direct în vestibul și mai avu timp s-o vadă pe Leni — căci ei i se adresase omul de la ușă — fugind în cămașă prin coridorul aflat între camere. După ce-o urmări o clipă cu privirea, K. îl cercetă pe cel ce-i deschisese: un bărbat mărunț, sfrijit, cu o barbă lungă și care ținea o lumînare în mînă.

— Ești angajat aici ? îl întrebă K.

— Nu, răspuse omul, nu sînt de-al casei; avocatul nu mi-e decît apărător; mă aflu aici pentru o afacere juridică.

— Fără haină ? întrebă K. arătînd cu mîna îmbrăcămintea sumară a celui alt.

— Vă cer scuze, spuse omul luminîndu-se cu lumina, ca și cum pînă atunci n-ar fi observat cum era îmbrăcat.

— Leni e amanta dumitale ? întrebă K., scurt.

Își depărtase puțin picioarele și-ți ținea pălăria la spate, cu mîinile cruciș. Paltonul lui îmblănit îl făcea să se simtă superior omului acestuia mărunț și uscat.

— Oh ! Dumnezeu ! făcu'omul ridicînd o mînă ca să-și apere fața înspăimîntată. Nu ! Nu ! Ce vă închipuiți ?

— Pari un om cumsecade, spuse K., totuși, vino cu mine. Îi făcu semn cu pălăria și-l lăsă să treacă înaintea lui.

— Cum te numești ? întrebă el din mers.

— Block, negustorul Block, răspuse omulețul întorcîndu-se spre K. cu gînd să se prezinte. Dar K. nu-i dădu voie să se oprească.

— E numele dumitale adevărat ? întrebă el.

— Sigur, i se răspuse, de ce v-ați îndoii de asta ?

— Mă gîndeam că ai putea avea motive să-ți ascunzi adevărata identitate, răspuse K.

Se simțea atît de liber sufletește cum ești numai printre străini, cînd vorbești cu oamenii fără importanță, păstrînd pentru tine ceea ce te privește și nevorbind decît cu seninătate despre interesele celorlalți, ceea ce îi ridică în ochii tăi, dar îți permite, în schimb, să-i lași să cadă cînd vrei.

La ușa camerei de lucru a maestrului Huld, K. se opri, deschise și-i strigă negustorului care continua să meargă mai departe, docil.

— Mai încet! Fă lumină aici.

Gîndindu-se că Leni s-ar fi putut ascunde acolo, îl puse pe negustor să scotocească prin toate ungherele, dar camera

era pustie. Când ajunsese în fața portretului judecătorului, își opri însoțitorul apucându-l de bretele.

— îl cunoști ? întrebă ridicând degetul arătător.

La rîndul său, negustorul ridică lumînarea, se uită o clipă în sus clipind din ochi și spuse:

— E un judecător.

— Un judecător de seamă ? îl întrebă K. și se așeză în așa fel încît să poată vedea ce impresie îi face portretul. Dar negustorul ridică ochii, admirativ.

— E un judecător de seamă, spuse el.

— Nu prea te pricepi, spuse K. E cel mai neînsemnat dintre toți judecătorii de instrucție inferiori.

— Acum îmi aduc aminte, spuse negustorul și coborî lumînarea. Mi s-a mai spus asta.

— Sigur! strigă K. Uitasem ! Cum să nu ți se spună !

— Dar de ce ? De ce ? întrebă negustorul în timp ce se apropia de ușă, împins de K.

Pe coridor, K. îl întrebă:

— Știi unde s-a ascuns Leni ?

— Ascuns? se miră negustorul. Nu. Dar s-ar putea foarte bine să fie la bucătărie și să pregătească supa pentru avocat.

— De ce nu mi-ai spus asta imediat ? întrebă K.

— Voiam să vă conduc acolo, dar m-ați chemat înapoi, răspunse negustorul năucit parcă de niște porunci contradictorii.

— Te crezi tare șiret, nu-i așa ? Hai, condu-mă.

K. nu mai fusese pînă atunci în bucătărie, o încăpere surprinzător de mare și plină cu tot felul de ustensile: numai plita era de trei ori mai mare decît o plită obișnuită, dar restul amănuntelor nu se puteau desluși clar, căci încăperea era luminată doar de-o lămpiță prinsă la intrare. În fața plitei, Leni, în șorț alb ca totdeauna, spărgea ouă într-o cratiță pusă pe-o spirtieră.

— Bună seara, Josef, spuse ea aruncîndu-i o privire.

— Bună seara, spuse K. și arătă cu degetul un scaun pe care negustorul se așeză imediat.

Cît despre el, se apropie pe la spate de Leni, se plecă peste umărul ei și o întrebă:

— Cine e ăsta?

PROCESUL ♦ 145

Leni îl cuprinse cu o mîină pe după talie, în timp ce cu I cealaltă mîină continua să bată ouăle, apoi îl făcu să vină în fața ei și-i spuse:

— Un om necăjit, un biet negustor, un oarecare Block. Uită-te la el!

Se întoarseră amîndoi ca să-l privească. Negustorul, așezat pe scaunul pe care i-l arătase K., suflase în lumînarea a cărei lumină nu mai era necesară, și-i strîngea fitilul între degete ca să oprească fumul.

— Erai în cămașă, îi spuse K. lui Leni, și-i întoarse capul cu mîna, spre plită.

Leni tăcu. \ — E amantul tău ? întrebă el.

Leni vru să apuce cratița, dar K. îi prinse amîndouă mîinile și-i spuse:

— Hai, răspunde. Leni răspunse:

— Vino în birou, am să-ți explic totul.

— Nu, spuse K., vreau să-mi explici aici.

I se agăță de gît ca să-l sărute. Dar K. o respinse și-i spuse:

— Nu vreau să mă săruți acum.

— Josef, îi spuse Leni cu glas rugător dar privind-l drept în ochi, doar n-oi fi gelos pe domnul Block!

Apoi se întoarse spre negustor și adăugă:

— Hai, Rudi, ajută-mă, vezi bine că mă bănuiește, lasă lumînarea.

S-ar fi putut crede că Rudi nu dăduse nici o atenție cuvintelor spuse de Leni, dar, de fapt, le auzise foarte bine.

— Nu văd de ce ați fi gelos, spuse el fără prea multă promptitudine.

— Nici eu nu văd, spuse K, și-l privi zîmbind.

Leni izbucni în rîs și, profitînd de neatenția lui K., îl luă de braț și-i șopti.

— Lasă-l acum, vezi bine ce fel de bărbat e. M-am ocupat puțin de el fiindcă e un client important al avocatului, alt motiv nu există. Și tu ? Vrei să-i vorbești astăzi ? E foarte bolnav, dar, dacă vrei, am să te anunț, totuși. Numai că noaptea asta va trebui să rămîi cu mine. E atîta vreme de cînd n-ai mai venit să mă vezi! Pînă și avocatul a întrebat de tine. Nu-ți neglija procesul. Și eu am să-ți comunic cîteva Iu-

cruri pe care le-am aflat. Dar mai întâi de toate scoate-ți paltonul.

Leni îl ajută să și-l scoată, îi luă pălăria, alergă să le atârne în vestibul, apoi se întoarse grăbită ca să vadă ce s-a întâmplat cu supa.

— Să te anunț sau să-i duc mai întâi supa ?

— Anunță-mă.

K. era înciudat; prima lui intenție fusese să discute mai întâi amănunțit cu Leni despre ce-avea de gând să facă; prezența negustorului îl împiedicase și-i tăiașe cheful. Dar treburile lui i se păreau totuși prea importante pentru a-i permite acestui mic negustor să joace în ele un rol ce ar fi putut să fie decisiv. De aceea o chemă înapoi pe Leni, care ajunsese pe coridor.

— Du-i totuși mai întâi supa, ordonă el. Trebuie să capete forțe pentru întâlnirea care-l așteaptă, o să aibă nevoie de ele.

— Și dumneavoastră sînteți un client al avocatului, întrebă încet, cu un ton de constatare, negustorul, din colțul unde se afla, dar nu găsi nici o înțelegere.

— Ce-ți pasă ? spuse K. Iar Leni adăugă:

— Ce-ar fi să taci ? îi duc supa, spuse ea întorcîndu-se spre K.; și turnă supa într-o farfurie. N-o să te mai poți teme decît că o să-l vezi adormind prea curînd, căci după ce mănîncă adoarme imediat.

— Ce-am să-i spun eu o să-l țină treaz, declară K. vrînd s-o facă pe Leni să înțeleagă că avea de gând să discute lucruri foarte importante cu avocatul.

K. ar fi vrut ca mai întâi Leni să-l întrebe despre ce era vorba și apoi el să-i ceară sfatul. Dar ea se mulțumea să-i execute orbește ordinele. Trecînd cu supa pe lîngă el, Leni îl atinse intenționat și-i șopti:

— Cum'o mănîncă, te și anunț, ca să ne întîlnim cît mai curînd posibil.

— Du-te, spuse K.

— Fii mai amabil, îi răspunse ea întorcîndu-se încă o dată, din prag.

K. o urmări cu privirea; acum era ferm decis să renunțe la avocat; poate că ar fi fost mai bine să nu discute despre asta cu Leni; ea nu-i cunoștea destul de bine povestea și cu

PROCESUL ♦ 147

siguranță că l-ar fi sfătuit să nu renunțe la avocat; iar dacă mai ezita și de data aceasta, K. ar fi rămas mai departe pradă neliniștii și îndoielilor și-apoi ar fi trebuit să ia din nou totul de la început, căci hotărîrea lui era definitivă. Cu cît avea s-o ducă mai repede la îndeplinire, cu atît avea să fie mai puțin păgubit; în privința asta poate că negustorul i-ar fi putut da un sfat.

De aceea se întoarse spre Block; cînd observă că se uită la el, negustorul vru să se ridice în picioare. i

— Stai jos, îi spuse K. trăgînd un scaun lîngă al lui. Ești de multă vreme clientul avocatului ?

— Da, spuse negustorul, sînt un client foarte vechi.

— De cîți ani te asistă ?

— Nu știi la ce anume vă referiți, spuse Block. în chestiunile legate de afaceri — am o importantă firmă de comerț cu grîne — mă sfătuiesc încă de la înființarea firmei, adică de vreo douăzeci de ani, iar în privința procesului — fără îndoială că despre el vreți să vă vorbesc — mă asistă de la început, adică de peste cinci ani. Da, de peste cinci ani, adăugă el scoțînd din buzunar un protofel vechi. Am notat aici totul; dacă doriți, vă pot spune data exactă; e imposibil să îți minte tot. Procesul meu probabil că durează încă de și mai mult timp; a început curînd după moartea soției mele, întâmplată acum peste cinci ani și jumătate.

> K. se apropie și mai tare de Block.

— Avocatul se ocupă deci și de chestiuni de drept curente ? întrebă el.

I Combinarea aceasta a afacerilor comerciale și a celor juridice i se părea foarte liniștitoare. \ — Firește, spuse negustorul. I Apoi îi șopti:

— Se spune chiar că e mai capabil în problemele comerciale decît în celelalte.

Dar, părăind că regretă ce-a spus, puse o mîină pe umărul lui K. și adăugă :

— Vă rog foarte mult să nu mă trădați.

K. îl bătu peste coapsă ca să-l liniștească și-i spuse: I — Nu, nu sînt trădător. \ — Știți, e foarte ranchiunos, spuse negustorul. i — Unui client atît de credincios ca dumneata, precis că n-o să-i facă nimic, spuse K.

148 ♦ *Franz Kafka*

— Ba da, spuse negustorul, cînd e înfuriat nu mai face deosebiri; de altfel, nu s-ar putea spune că-i

sînt credincios.

— Cum asta ? întrebă K.

— Să mă destăinui ? întrebă la rîndul său negustorul, oarecum șovăitor.

— Cred că poți s-o faci, spuse K.

— Ei bine, spuse negustorul, am să vă destăinui o parte din secretul meu, dar va trebui ca, la rîndul dumneavoastră, să vă destăinuiți mie, ca să rămînem solidari în fața avocatului.

— Cîtă prudență! spuse K. Dar fie, am să-ți destăinuiesc un secret care o să te liniștească pe deplin. În ce constă deci necredința dumitale ?

— Am, spuse negustorul șovăind și cu același ton cu care ar fi spus un lucru necinstit, am și alți avocați în afară de el.

— Dar asta nu e ceva prea grav, spuse K. ușor dezamăgit.

— Aici, nu, spuse negustorul care, de cînd făcuse destăinuirea, respira tot mai greu, dar după observația lui K. începuse să-și mai recapete încrederea. Numai că nu-i permis, și e și mai puțin permis cînd e vorba de avocați ilegali. Iar eu tocmai asta am făcut. Am cinci avocați de contrabandă.

— Cinci! exclamă K. Numărul îi stîrnise mirarea. Cinci avocați în afară de maestrul Huld ?

Negustorul făcu semn că da.

— Sînt în tratative cu al șaselea.

— Dar de ce atîția avocați ? întrebă K.

— Am nevoie de toți!

— Ai putea să-mi explici de ce ?

— E ușor, spuse negustorul. Înainte de orice, evident, nu vreau să-mi pierd procesul. De aceea n-am voie să neglijez nimic din ce mi-ar putea folosi; chiar dacă speranța e foarte slabă, n-am voie să nu-mi încerc șansa. Am pus deci în slujba procesului tot ce am. Mi-am retras toți banii din afaceri; odinioară, birourile mele ocupau aproape un etaj întreg; astăzi mă mulțumesc cu o odăiță mică și dosnică, în care lucrez cu un simplu ucenic. Decăderea aceasta nu mi-a pricinuit-o numai retragerea banilor ci, mai ales, scăderea puterii mele de muncă. Cînd vrei să faci ceva pentru procesul tău nu te mai poți ocupa de nimic.

PROCESUL ♦ 149

— Lucrezi deci chiar dumneata pentru proces ? întrebă jC Tocmai despre asta mi-ar plăcea să te aud vorbind.

F — Despre asta nu v-aș putea spune mare lucru, răspunse negustorul. La început, am încercat, dar am renunțat repede. E o muncă istovitoare, din care nu te alegi jiproape cu nimic; curînd, mi-a devenit cu totul imposibil să muncesc și să întreprind demersuri în birourile tribunalului. Numai statul pe-o bancă și așteptatul acolo cer un efort țuiaș; dar dumneavoastră cunoașteți personal aerul greu din birouri.

J[— De unde știi că am fost acolo ? întrebă K.

I — Mă aflam în sala de așteptare cînd ați trecut.

I — Ce coincidență ciudată! strigă K. extrem de impresionat și uitînd complet, din pricina asta, cît de ridicol i se păruse pînă atunci negustorul. Prin urmare, m-ai văzut. Erai în sala de așteptare în clipa cînd am trecut ? Da, într-adevăr, am fost o dată acolo.

— Coincidența nu-i chiar atît de ciudată, spuse negustorul. Eu mă aflu aproape zilnic acolo.

— Acum, spuse K., pesemne că va trebui să mă duc și eu mai des, dar probabil că voi fi primit cu mai puțin respect decît data trecută. Toți se ridicaseră în picioare. Mă luaseră probabil drept judecător.

| — Nu, spuse negustorul, ne-am ridicat pentru aprod. Despre dumneavoastră știam bine că erați inculpat. Asemenea vești se răspîndesc ca fulgerul.

— Știați ? spuse K. în cazul acesta atitudinea mea trebuie să vi s-a părut extrem de arogantă. Nu s-a discutat despre asta?

; — Nu, spuse negustorul. Dimpotrivă. Dar astea sînt prostii.

— Ce prostii ? întrebă K.

— De ce mă întrebați asemenea lucruri ? spuse negustorul necăjit. S-ar părea că nu-i cunoașteți încă pe cei de-acolo și poate că-i înțelegeți greșit. Nu trebuie să uitați că în decursul procedurilor nesfîrșite se spun adesea multe lucruri pe care logica nu le mai poate controla; de multe ori ești prea obosit, sau unele subiecte nu te interesează, și-atunci, ca o compensație, ajungi la superstiții. Vorbesc despre ceilalți, dar, în fond, nici eu nu sînt mai breaz. Una dintre superstițiile acestea constă în credința că poți citi deznodă-

150 ♦ *Franz Kafka*

mîntul procesului pe fața acuzatului, și mai ales pe tăietura buzelor lui. Cei ce cred în astfel de preziceri au spus deci că, judecînd după buzele dumneavoastră, în curînd veți fi cu siguranță condamnat. Vă repet, e o superstiție ridicolă, pe care experiența o dezmente categoric în majoritatea cazurilor, dar cînd trăiești într-un astfel de mediu, e greu să scapi de asemenea idei. Nu vă închipuiți cîtă forță poate avea superstiția aceasta. Ați încercat acolo să vorbiți cu un om, nu-i așa ? Și el abia a putut să vă răspundă. Firește, acolo poți avea multe motive să te tulburi, dar unul dintre ele, în cazul de față, era cu siguranță aspectul gurii dumneavoastră. Omul a povestit chiar, ceva mai tîrziu, că i se păruse că vede pe buzele dumneavoastră semnul propriei lui condamnări.

— Pe buzele mele ? întrebă K. scoțînd o oglinjoară din buzunar și privindu-se în ea. Nu văd nimic neobișnuit pe buzele mele'. Dumneata vezi ?

— Nu, răspunse negustorul, nici eu nu văd absolut nimic.

— Ce oameni superstițioși! exclamă K.

— Nu v-am spus și eu ? întrebă negustorul.

— Inculpații se văd atît de des între ei ? Discută și schimbă păreri? Eu pînă acum m-am ținut complet deoparte.

— În general n-au relații prea strînse unii cu alții; ar fi și imposibil, sînt prea mulți. De altfel, au și puține interese comune. Dacă se întîmplă cîteodată ca mai mulți să-și descopere vreun interes comun, își dau curînd seama că s-au înșelat, împotriva tribunalului nu se poate face nimic în comun. Fiecare caz e cercetat în parte; nu există tribunal mai minuțios. Nu ajungi la nimic unindu-te cu alții. Izolat, mai izbutești să obții în secret cîte ceva, iar ceilalți nu află decît după aceea, și nimeni nu știe cum s-a făcut. Solidaritatea nu există deci; oamenii se întîlnesc din cînd în cînd în sălile de așteptare, dar acolo se vorbește puțin. Ideile superstițioase există încă din vremurile de demult și se înmulțesc pur și simplu de la sine.

— I-am văzut pe domnii aceia făcînd anticameră acolo, spuse K., și așteptarea lor mi s-a părut atît de inutilă !

— Așteptarea nu e inutilă, spuse negustorul. Inutil e doar să te amesteci personal în propriul tău proces. V-am spus că, în afară de maestrul Huld, mai am cinci avocați. S-ar

T

PROCESUL ♦ 151

putea crede — așa credeam și eu la început — că las cu totul în seama lor grija procesului. Asta ar fi însă complet greșit. *fix* fi o greșeală și mai mare decît dacă aș avea unul singur, par dumneavoastră nu mă înțelegeți, nu-i așa ?

— Nu, spuse K. punîndu-și palma peste mîna negustorului ca să-l calmeze, căci se înfierbîntase prea tare. Dar te-aș juga să vorbești ceva mai rar; tot ce-mi spui e foarte important pentru mine și nu izbutesc să te urmăresc.

| — Faceți bine că-mi amintiți, spuse negustorul, dumneavoastră sînteți un nou-născut, un novice, procesul dumneavoastră n-are decît șase luni, nu-i așa ?

— Da.

, — Am auzit despre el; ce proces tînăr! Dar mie, care jpn frămîntat de mii și mii de ori lucrurile acestea, mi se par toate foarte firești.

| — Ești fericit că procesul e atît de avansat ? spuse K. nevrînd să-l întrebe direct în ce stadiu se afla. Dar primi un răspuns la fel de neprecis ca și întrebarea.

— Da, spuse negustorul plecîndu-și fruntea, sînt peste cinci ani de cînd îmi tot duc procesul și asta nu înseamnă puțin.

Apoi tăcu o clipă. K. pîndea întoarcerea lui Leni. Pe de-o parte nu i-ar fi plăcut s-o vadă venind prea devreme, căci mai avea multe întrebări de pus și n-ar fi vrut să fie surprins în discuția confidențială cu negustorul; pe de altă parte însă îl enerva faptul că zăbovea afîta la avocat, știind că el se afla acolo. Supra nu justifica o atare întîrziere.

| — Îmi mai aduc exact aminte vremea, spuse negustorul — și K. deveni imediat atent — îmi mai aduc exact aminte vremea cînd procesul meu era de vîrsta procesului dumneavoastră. Pe atunci îl aveam ca avocat numai pe maestrul Huld, dar nu eram prea mulțumit de el.

! „Am să aflu tot”, se gîndi K.' și clătină vioi din cap ca și pum gestul acesta l-ar fi putut încuraja pe

negustor să spună tot ce merita să fie știut.

— Procesul meu, continuă domnul Block, nu avansa deloc; mi se fixau interogatorii, și nu lipseam niciodată de la ele, adunam acte, prezentam toate registrele firmei — ceea ce nu era deloc necesar, după cum am aflat mai târziu — veneam întruna la avocat, avocatul înaintase chiar mai multe întâmpinări către tribunal.

152 ♦ *Franz Kafka*

— Mai multe întâmpinări ? întrebă K.

— Sigur, făcu negustorul.

— Asta mă interesează enorm, spuse K., în cazul meu încă mai lucrează la prima. N-a făcut nimic. Acum văd că mă neglijează în mod rușinos.

— S-ar putea să aibă motive bine întemeiate ca întâmpinarea să nu fie încă gata, spuse negustorul. Cît despre ale mele, am putut vedea mult mai târziu că nu serviseră absolut la nimic. Am putut citi eu însumi una, datorită unui funcționar binevoitor. Întâmpinarea era — trebuie să mărturisesc — plină de erudiție dar, în fond, nu conținea nimic; multă latină, pe care de altfel n-o înțeleg, apoi pagini și pagini cu apeluri către tribunal, apoi lingușiri către anumiți magistrați, fără nume precise, dar pe care inițiatii îi puteau recunoaște; pe urmă propriul elogiu al avocatului, un elogiu în care el se tăvălea în fața tribunalului cu umilința unui cîine, și în sfîrșit examinarea cîtorva vechi cazuri judiciare care, chipurile, semănau cu al meu. Cîstit vorbind, examinarea aceasta era făcută cu cea mai mare grijă, pe cît mi-am putut da eu seama. Observați că spunînd acestea nu pretind că judec munca avocatului; de altfel, întâmpinarea pe care am citit-o nu era decît una dintre cele multe, dar, și aici e punctul despre care vreau să vă vorbesc, oricum, n-am putut constata nici un fel de progres în ceea ce privește procesul meu.

— Si ce fel de progrese ați fi vrut să constatați ? întrebă K.

— Întrebarea dumneavoastră e foarte înțeleaptă, spuse negustorul zîmbind; se poate observa foarte rar vreun progres în asemenea proceduri, dar pe-atunci eu încă nu știam asta. Sînt negustor, iar în epoca aceea eram și mai negustor decît acum; aș fi dorit progrese palpabile, ar fi trebuit ca totul să se organizeze și să se îndrepte către un sfîrșit sau măcar să văd procesul pornit pe-o cale bună. Dar nu aveau loc decît interogatorii care semănau aproape leit între ele; știam dinainte răspunsurile, le cunoșteam pe de rost ca pe rugăciuni; de cîteva ori pe săptămîină cîteva funcționari de-ai tribunalului mă căutau fie la magazin, fie acasă, fie nu mai știu unde, și asta era, firește, supărător (în privința aceasta e mai bine astăzi, telefonul deranjează mai puțin); și apoi zvonul despre procesul meu începuse să se răspîndească, negustorii, prieteni de-ai mei, știau, rudele aflaseră și ele; eram păgubit din toate părțile, dar nici un semn nu-mi arăta că în

T

PROCESUL ♦ 153

curînd au să aibă loc măcar primele dezbateri. M-am dus deci să mă plîng avocatului. El mi-a dat, ce e drept, explicații înde-I lungi, dar a refuzat categoric să facă cel mai mic lucru în sensul dorit de mine, spunînd că nimeni nu poate influența asupra datei dezbaterilor și că era absolut de neimaginat să le i grăbești printr-un memoriu, așa cum aș fi vrut eu, pentru că un asemenea lucru nu s-a mai pomenit și n-ar putea decît să ne piardă, și pe el și pe mine. M-am gîndit că un altul poate |ar vrea și ar putea să facă ceea ce el nu voia sau nu putea. Am căutat deci alți avocați. Dar e mai bine să vă spun din capul locului: nici unul dintre ei, niciodată, n-a cerut și n-a lobișnit fixarea unui termen pentru dezbateri; lucrul acesta leste, cu o rezervă despre care am să vă vorbesc mai târziu, tjealmente imposibil de obținut; în privința aceasta maestrul Huld nu mă înșelase, deci; dar n-am avut nici de ce să regret faptul că mă adresam și altor avocați. Maestrul Huld probabil că v-a vorbit despre avocații de contrabandă și vi i-a Mescris ca pe niște oameni demni'de dispreț, ceea ce, ' de alt->fel, este exact. Dar face, de cîte ori se compară cu ei, o mică «eroare asupra căreia aș vrea să vă atrag în treacăt atenția. Ca să-i deosebească de aceștia pe avocații din cercul său, el îi numește totdeauna „avocații cei mari" pe cei care îi sînt cu-|noscuți. Termenul e însă fals; firește, oricine poate să spună că e „mare" dacă așa are chef, dar în cazul de față uzajul judiciar e cel care decide. Iar uzajul acesta arată clar că există, în afara avocaților de contrabandă, avocați mari și avocați ', mărunți. Iar maestrul Huld și colegii săi nu'sînt decît avocați mărunți; marii avocați, pe care nu-i cunosc decît din auzite |ți pe care n-am izbutit

niciodată să-i văd, sînt de-un rang in-l-comparabil superior față de avocații mărunți, cu mult mai presus decît sînt aceștia din urmă față de avocații de contrabandă pe care ei îi disprețuiesc.

— Marii avocați ? întrebă K. Cine sînt ? Cum poți /ajunge la ei ?

— N-ai auzit încă niciodată vorbindu-se despre ei ? spuse negustorul. Aproape că nu există acuzat care, după ce-a auzit prima oară de existența lor, să nu viseze cîtăva vreme să fie apărat de ei. Nu vă lăsați ispitit de slăbiciunea aceasta. Cine sînt ? Habar n-am, iar ca să ajungi la ei, este imposibil.

!Nu cunosc nici un caz în care să se poată afirma cu certitudine-Kline că a intervenit un mare avocat.

Apără și ei cîțiva clienți,

154 ♦ *Franz Kafka*

dar asta nu depinde de dorința inculpatului; marii avocați nu apără decît pe cine vor ei; iar ca să se ocupe de vreun proces, trebuie neapărat ca procesul acela să fi depășit competența micilor tribunale. De fapt, e mai bine să nu te gîndești la ei; altminteri — știi asta din experiență personală — consultațiile, eforturile și ajutorul pe care le primești de la ceilalți avocați încep să ți se pară atît de tîmpite și de inutile încît îți vine să dai dracului tot, să te culci și să nu mai știi de nimic,' ceea ce, firește, ar fi o tîmpenie și mai mare; și-apoi nici n-ai putea să ră'mîi multă vreme liniștit în pat.

— Dumneata, deci, n-ai visat niciodată avocați mari ? întrebă K.

— N-am visat multă vreme, spuse negustorul reîncepînd să zîmbească. Din păcate, nu izbutești să-i uiți de tot; gîndul la ei te chinuie, mai ales noaptea. Pe atunci însă voiam să obțin rezultate imediate, iată de ce am început să caut avocați de contrabandă.

' — Ce aproape sînteți unul de altul! strigă Leni care se întorsese cu farfuria și stătea în pragul ușii. Cei doi erau într-adevăr apropiați unul de altul; la cea mai mică mișcare capetele li s-ar fi ciocnit; negustorul, care nu era numai mărunțel, ci și foarte ghebos, îl obligă pe K. să se aplece foarte mult'ca să audă ce-i spune.

— încă o clipă, strigă K. respingînd-o pe Leni și făcînd un gest de nerăbdare cu mîna pe care o mai ținea încă pe mîna negustorului.

— A vrut să-i povestesc despre procesul meu, îi spuse negustorul lui Leni.

— Povestește, povestește, spuse ea.

Leni îi vorbea negustorului pe un ton drăgăstos, dar și superior. Lucrul acesta nu-i plăcu lui K. După cum tocmai își dăduse seama, omul nu era de lepădat; avea mai ales o experiență despre care știa foarte bine să vorbească. Pesemne că Leni îl judeca greșit. K. se uită mînios cum Leni luă din mîna domnului Block lumînarea pe care acesta o ținuse strîns tot timpul, cum îi șterse degetele cu un colț al șorțului și cum îngenunchease apoi lîngă el ca să-i curețe cu unghia o picătură de ceară scursă pe pantaloni.

— Te pregăteai să-mi vorbești despre avocații de contrabandă, spuse K., și fără să mai adauge altceva, dădu la o parte mîna lui Leni.

PROCESUL ♦ 155

— Ce vrei ? întrebă Leni lovindu-l ușor cu palma ca să poată continua curățarea petei.

— Sigur, despre avocații de contrabandă, spuse negustorul și-și trecu mîna peste frunte ca și cum ar fi cugetat.

Vrînd să-l ajute, K. îi aminti:

— Voiai să obții rezultate imediate, de-asta ai început să cauți avocați de contrabandă.

' — Sigur, spuse negustorul, și tăcu.

„Poate că nu vrea să vorbească față de Leni", se gîndi K. și, stăpînindu-și nerăbdarea de-a afla ce se întîmplase mai departe, nu mai stăru.

! — M-ai anunțat ? o întrebă el pe Leni.

— Firește, făcu ea. Te așteaptă. Acum lasă-l pe Block, o să-i vorbești mai tîrziu, el rămîne aici.

(K. șovăia încă.

— Rămîi aici ? îl întrebă el pe negustor, căci voia să audă propriul lui răspuns.

Lui K. i se părea inadmisibil ca Leni să vorbească despre Block ca despre un absent; astăzi simțea o pornire tainică și irezistibilă împotriva ei; dar tot ea răspunse pentru negustor.

— Block doarme de multe ori aici.

— Doarme aici ? strigă K.

Crezuse că negustorul nu va rămîne acolo decît pînă va tezolva el cu avocatul, că vor pleca apoi împreună și vor putea discuta pe îndelete, fără să-i tulbure nimeni, despre tot ce-l interesa.

— Da, spuse Leni, nu oricine poate fi primit de avocat, la orice oră, ca tine, dragul meu Josef. Nu prea

te miră faptul că te primește la unsprezece noaptea, deși e bolnav. Ți se pare cam prea firesc, totuși, ce fac prietenii tăi pentru tine. In sfârșit... Prietenii tăi, și mai ales eu, facem asta cu plăcere. Și ca răsplată, nu vreau și n-am nevoie de nimic altceva decât să știu că mă iubești.

„Că te iubesc ? se gîndi K. în prima clipă; și abia apoi își spuse: ah! sigur, o iubesc.” Dar neglijînd tot restul, spuse:

— Avocatul mă primește fiindcă sînt clientul lui. Dacă și pentru a fi primit ar fi nevoie de ajutor străin, atunci nu s-ar mai putea face un pas fără să cerșești și să mulțumești.

— Cît e de rău astăzi, nu-i așa ? îl întrebă Leni pe negustor.

156 ♦ *Franz Kafka*

„De data asta eu sînt cel absent”, se gîndi K. și aproape că se înfurie pe Block cînd îl văzu preluînd impolitețea lui Leni și răspunzîndu-i:

— Avocatul îl primește și pentru alte motive. Cazul lui e mai interesant decât al meu. Și-apoi, procesul lui e abia la început, nu poate să fie gata pierdut ca al meu, și avocatului pesemne că-i mai face plăcere să se ocupe de el. Cu timpul, o să se schimbe...

— Și dă-i și dă-i! spuse Leni privindu-l pe negustor și rîzînd ironic. Ia te uită ce-i mai merge gura! Știi, nu trebuie să crezi nimic din ce spune, adăugă ea întorcîndu-se spre K. Pe cît e de drăguț, pe ațit de mult îi place să trîncănească. Poate că asta e unul dintre motivele pentru care avocatul nu poate să-l sufere. În orice caz, maestrul nu-l primește decât dacă are chef. Mi-am dat toată silința să schimb situația, dar nu-i nimic de făcut. Dă-ți seama : se întîmplă să-l anunț pe Block și maestrul îl primește, dar abia după trei zile. Și dacă Block nu-i aici cînd i se spune să vină, totul e pierdut și trebuie luat din nou de la capăt. De-asta i-am permis să se culce aici, căci mi s-a întîmplat ca avocatul să mă sune noaptea ca să-l primească. Acum Block e gata chiar și noaptea. De fapt, se mai întîmplă ca avocatul să revoce primirea cînd observă că Block e aici.

K. se uită întrebător la Block. Dar acesta se mulțumi doar să dea din cap și să spună la fel de cinstit ca și pînă acum — probabil că umilința îl tulburase:

— Da, cu timpul devii foarte dependent de avocatul tău.

— Se plînge numai de formă, spuse Leni. îi place grozav să se culce aici, mi-a mărturisit-o chiar el, adesea.

Spunînd acestea, Leni se duse spre o ușiță și o deschise.

— Vrei să vezi camera în care se culcă ? întrebă ea.

K. se duse să vadă și descoperi din prag o singură încăpere joasă și fără ferestre, pe care un pat îngust o umplea în întregime. Ca să te poți urca în pat trebuia să încaleci tăblia. În perete, ceva mai sus de căpătîi, se vedea o firdă în care se aflau, aliniat cu mare grijă, o lumînare, o călimară, un toc și un teanc de hîrtii, probabil actele procesului.

— Te culci în camera servitoarei ? întrebă K. întorcîndu-se spre negustor.

— Leni mi-a oferit-o, răspunse Block. E foarte avantajos.

PROCESUL ♦ 157

K. îl privi lung. Poate că prima impresie pe care i-o făcuse negustorul fusese cea adevărată; Block avea, desigur, experiență, căci procesul lui dura de foarte multă vreme; dar și plătit scump experiența. Și, deodată, K. nu mai putu suferi să-l vadă.

— Culcă-l în pat! îi strigă el lui Leni care părea că nu înțelege.

Cît despre el, avea să intre la avocat și să scape, re-nunțînd la serviciile lui, nu numai de Huld, ci și de Leni și de negustor; dar n-apucă să ajungă bine la ușă cînd Block îl chemă cu vocea înceată:

— Domnule procurist!

K. se întoarse, cu un aer sever.

— V-ați uitat promisiunea, spuse Block întinzînd spre el o față rugătoare. Ar trebui să-mi spuneți și dumneavoastră un secret.

— Adevărat, spuse K. uitîndu-se la Leni care îl privea atentă. Ei bine, ascultă-mă; de altfel, aproape că nu mai e un secret. Mă duc chiar acum la avocat ca să renunț la serviciile lui.

— Se duce să renunțe la serviciile lui! strigă negustorul; «poi, ridicîndu-se dintr-un salt, începu să alerge prin bucătărie cu brațele ridicate spre cer.

Și repeta întruna:

— Renunță la serviciile avocatului!

Leni vru imediat să sară la K., dar negustorul îi tăie calea; tea îl împinse cu un brtoci și, cu pumnii încă strînși, se repezi după K.; acesta însă avea un mare avans și intrase în camera avocatului când Leni îl ajunse din urmă. K încercă să închidă ;Oșa după el; Leni vârî piciorul și-o ținu deschisă; apoi, apucându-l pe K. de braț, încercă să-l tragă înapoi. Dar el îi ptrînse cu atîta putere pumnul, încît se văzu silită să-i dea {drumul și gemu de durere. Leni nu mai îndrăzni să intre și K. încuie ușa cu cheia.

— Te aștept de multă vreme, spuse avocatul, din fundul patului, lăsînd pe noptieră actul pe care tocmai îl citea la lumina lumînării.

Apoi, punîndu-și ochelarii, îl privi sever pe K. în loc de scuze, acesta îi spuse :

— Am să plec curînd.

158 ♦ *Franz Kafka*

Cum însă cuvintele lui nu erau scuze, avocatul nu-î răspunse, ci se mulțumi să declare:

— Pe viitor, n-am să te mai primesc la o oră atît de tîrzie.

— Tocmai asta doresc și eu, spuse K. Avocatul îl privi mirat.

— Ia loc, spuse el.

— Dacă vrei, spuse K. trăgînd lîngă noptieră un scaun pe care se așeză.

— Mi se pare că ai încuiat ușa, spuse avocatul.

— Da, spuse K., din cauza lui Leni.

N-avea de gînd să cruțe pe nimeni. Dar avocatul îl întrebă:

— Iar a fost nelalocul ei ?

— Nelalocul ei ? întrebă K.

— Da, spuse avocatul rîzînd; apoi îl apucă un acces de tuse, urmat de noi chicoteli. Ai observat, totuși, că nu e totdeauna la locul ei, nu-i așa ? întrebă el lovînd'ușor cu degetele mîna pe care K., distrat, și-o sprijinise de noptieră și pe care, la gestul avocatului, și-o retrase repede. Nu dai mare importanță unor asemenea lucruri, continuă maestrul Huld, în timp ce K. tăcea; cu atît mai bine; altminteri, ar fi trebuit poate să-ți cer scuze. E o ciudățenie a lui Leni, pe care de altfel i-am iertat-o de multă vreme și nu ți-aș fi vorbit despre ea dacă nu încuiai ușa. Ciudățenia aceasta — dumneata ești ultimul căruia ar trebui să i-o explic, dar pari atît de buimăcit încît am s-o fac, totuși — ciudățenia aceasta constă în faptul că Leni îi găsește frumoși aproape pe toți acuzații, se agață de toți, îi iubește pe toți și pare să fie' iubită, la rîndul ei. Ca să mă distreze, îmi povestește și mie toate acestea, uneori, cînd îi dau voie. Eu nu sînt atît de mirat cînd le aflu pe cît pari dumneata în clipa de față. Dacă știi să vezi, găsești într-adevăr că toți acuzații sînt frumoși. Evident, e un fenomen curios, de natură întrucîtva fizică, dacă mă pot exprima așa. Firește, acuzația nu provoacă o schimbare clară și precisă a înfățișării acuzatului; în asemenea cazuri nu se întîmplă ca în celelalte afaceri judiciare; majoritatea clienților noștri își păstrează felul de trai obișnuit și, dacă au un avocat bun, care știe să se ocupe de ei cum trebuie, procesul nu prea-i deranjează. Cu toate acestea, cînd ai destulă experiență, recunoști un acuzat din o mie de oameni. După ce ?

PROCESUL ♦ 159

ai să mă întrebi; răspunsul n-o să te satisfacă; tocmai după faptul că acuzații sînt cei mai frumoși. Și poate că nu vina îi Înfrumusețază', fiindcă nu toți sînt vinovați — cel puțin așa ■trebuie să spun eu, în calitatea mea de avocat — și poate că ■pici condamnarea neprimită încă nu le pune aureolă, căci nu toți sînt destinați condamnării; cauza nu poate fi deci acțiunea intentată împotriva lor, ale cărei reflexe ei le poartă într-un anumit fel. La drept vorbind, printre cei frumoși există și unii deosebit de frumoși. Dar toți sînt frumoși, pîn'ă și Block, |viermele ăsta nefericit.'

Cînd avocatul termină, K. își revenise complet în fire; ba chiar clătina vizibil din cap la ultimele cuvinte ale maestrului Huld ca să-și confirme pentru sine părerea — pe care o avea de multă vreme — că avocatul căuta totdeauna, de-bitînd generalități fără nici o legătură cu procesul, să-i abată atenția de

la adevărata problemă care consta în a ști ce făcuse practic maestrul Huld pentru el. Avocatul nu se putea să nu-și fi dat seama că de data aceasta K. îi opunea mai lăută rezistență decât de obicei, căci trecu un timp pînă să-l lase și pe el să vorbească, apoi, văzînd că nu scoate o vorbă, îl întrebă:

— Ai venit astăzi la mine cu un scop anumit ? ; — Da, spuse K. punîndu-și mîna în fața luminării ca să-l rorivească mai bine pe avocat. Vreau să-ți spun că de azi înainte te scutesc de osteneala de-a mă apăra.

— Am înțeles bine ? întrebă avocatul ridicîndu-se pe jumătate, cu o mîna sprijinită în perne, ca să-și susțină greutatea corpului.

— Așa îmi închipui, spuse K. întins pe scaunul lui ca un vînător la pîndă.

— Sigur, e o propunere pe care am putea s-o discutăm, Spuse avocatul după o clipă.

— Nu e numai o propunere, spuse K.

— S-ar putea, spuse avocatul. Totuși, să nu ne pripim. Folosea cuvîntul „ne” ca și cum ar fi vrut să-l lipsească

ijpe K. de liberul lui arbitru și să i se impună ca un sfătuitor, dacă nu-i mai era avocat.

— Nimic nu e pripit, spuse K. ridicîndu-se încet și trecînd după scaun; totul e chibzuit îndelung și poate prea îndelung. Hotărîrea mea e definitivă.

160 ♦ *Franz Kafka*

— Atunci permite-mi doar cîteva cuvinte, spuse avocatul, dînd la o parte pilota ca să se așeze pe marginea patului.

Picioarele lui goale, acoperite de fire de păr albe, tremurau. Maestrul îl rugă pe K. să-i dea o cuvertură de pe canapea. K. i-o dădu și-i spuse:

— Te expui inutil la o răceală.

— Am motive destul de serioase, spuse avocatul, acoperindu-și umerii cu pilota și punîndu-și cuvertura peste picioare. Unchiul dumitale îmi e prieten, iar dumneata, cu timpul, mi-ai devenit drag, mărturisesc cinstit și n-am de ce să mă rușinez.

Cuvintele duioase ale bătrînului îl plictiseau cumplit pe K., ele l-ar fi putut sili să se explice îndelung — ceea ce ar fi dorit să evite — ba îl mai și încurcau, după cum trebuia să-și mărturisească deschis, deși nu-i clinteau deloc hotărîrea.

— Îți mulțumesc pentru sentimentele dumitale prietenești și recunosc că nu ți-ai precupețit eforturile. Te-ai ocupat de procesul meu cît'ai putut și în felul în care ți s-a părut cel mai avantajos pentru mine; dar în ultima vreme am căpătat convingerea că eforturile acestea nu sînt suficiente. Firește, n-am să încerc niciodată să-mi impun părerea unui om ca dumneata, care ești mult mai în vîrstă și ai mult mai multă experiență decât mine; dacă am încercat asta uneori, involuntar, te rog să mă scuzi, dar problema e, după cum ai spus-o și dumneata, mult prea importantă și socotesc necesar să se intervină pentru rezolvarea ei cu mult mai multă energie decât pînă în prezent.

— Te înțeleg, spuse avocatul, ești nerăbdător.

— Nu sînt deloc nerăbdător, spuse K. puțin atins și pierzînd într-o măsură controlul cuvintelor. Ai observat cred că la prima mea vizită, cînd am venit aici cu unchiul, puțin îmi păsa de proces; dacă nu mi se aducea aminte de el cu forța, ca să zic așa, îl uitam complet. Dar unchiul ținea să te ocupi dumneata de apărare și m-am supus ca să-i fac plăcere. M-aș fi așteptat după aceea ca procesul să mă preocupe mai puțin ca oricînd, căci, dacă-ți iei avocat, faci asta, totuși, ca să-ți mai ușurezi puțin povara obligațiilor. Dar s-a întîmplat tocmai invers. Niciodată procesul nu mi-a pricinuit atîtea griji cîte am avut din ziua cînd ai început dumneata să mă aperi. Cînd eram singur, nu mă ocupam de el și abia dacă-i simțeam povara; apoi, avînd avocat, au fost create toate

PROCESUL ♦ 161

condițiile ca să se întîmple, în sfîrșit, ceva și am așteptat din ce în ce mai nerăbdător intervenția dumitale, dar nu s-a petrecut niciodată nimic. Sigur, mi-ai dat cîteva informații despre tribunal pe care nimeni altul poate că n-ar fi fost în stare să mi le dea. Dar numai atît nu-mi e de ajuns cînd simt cum procesul rămîne în beznă tocmai cînd devine din ce în ce mai imenințător.

K. dăduse scaunul la o parte și stătea cu amîndouă mîinile în buzunare, în fața avocatului.

— După un anumit timp de practică nu mai vezi pro-Iflocîndu-se nimic nou, spuse avocatul calm și încet. Cîți

clienți n-au stat așa în fața mea, la aceeași fază a procesului, *foi* nu mi-au adresat aceleași cuvinte !

— Asta nu înseamnă că n-aveau tot atîta dreptate cîtă iun și eu, spuse K. Argumentele dumitale nu-mi combat afirmația.

— N-aveam intenția să-ți combat cuvintele, spuse avo-fcatul, dar aş vrea să adaug că m-aş fi aşteptat la mai multă

judecată din partea dumatiale, mai ales dacă ții seama că ți-am

Bat despre tribunal și despre rolul meu mai multe lămuriri |decît celorlalți clienți. Și cu toate acestea trebuie să constat acum că n-ai suficientă încredere în mine! Nu-mi uşurezi [deloc sarcina.

Cum se mai umilea în fața lui K.! Nu mai ținea deloc seama de onoarea profesiei, atît de susceptibilă în privința demnității! Și de ce făcea asta ? Ca avocat, părea că are mult de lucru; în plus, era bogat, deci nu se putea să-i pese prea mult de pierderea unor bani și nici de pierderea unui client; ■mai era și bolnăvicios și-ar fi trebuit să caute singur să scape We-o parte din muncă. Și totuși, ce strîns se ținea de K.! De ce ? Oare din simpatie personală față de unchiul lui K., sau mai degrabă fiindcă socotea într-adevăr procesul lui K. drept I o afacere senzațională datorită căreia putea spera să se evidențieze, fie față de K., fie — și posibilitatea aceasta nu tre-puie nici ea exclusă — față de prieteni și de tribunal ? Cu foricîta brutalitate l-ar fi examinat K., atitudinea maestrului jjHuld nu-i spunea nimic. Aproape s-ar fi putut crede că avo-fcatul își masca sentimentele dinadins, ca să aștepte efectul cuvintelor; luînd însă tăcerea lui K. drept mai favorabilă .decît era în realitate, maestrul Huld continuă:

162 ♦ *Franz Kafka*

— Nu se poate să nu fi observat că deși am un cabinet atît de mare, nu folosesc secretari. Pe vremuri, era altfel; a fost un timp cînd aveam angajați cîțiva tineri juriști, dar astăzi lucrez singur. Asta se datorește în parte modificării clientelei mele — căci mă limitez din ce în ce mai mult la cazuri asemănătoare cu al dumatiale — și în parte experienței pe care am dobîndit-o în aceste probleme. Mi-am dat seama că nu puteam încredința nimănui grija de-a se ocupa de lucrări fără riscul de-a păcătui împotriva clientelei mele sau a îndatoririlor pe care mi le asumam. Pentru a face însă totul ei însumi, așa cum hotărîsem, eram silit să resping aproape toate solicitările oamenilor veniți să mă caute și să nu cedez decît celor pe care îi simțeam apropiați sufletește; dar să lăsăm; nu-i nevoie să cauți prea departe ca să găsești atîția indivizi în stare să se repeadă la cea mai mică firimitură. Și totuși, m-a îmbolnăvit munca prea intensă. Cu toate astea nu-mi regret hotărîrea; poate că trebuia să refuz și mai multe procese decît am refuzat, dar, oricum, am avut bucuria să constat că nu greșisem deloc dăruindu-mă celor pe care le acceptasem; eforturile mi-au fost încununat de succes. Am citit într-o zi o frază foarte frumoasă, care caracterizează perfect deosebirea dintre un avocat de procese obișnuite și-un avocat de procese cum sînt cele de care mă ocup eu acum: primul își conduce clientul pe-un fir de ață, pînă la sentință; dar al doilea îl ia pe umeri de la bun început și-l duce în spinare, fără să-l lase, pînă la sentință și dincolo de ea. Și chiar așa este. Dar poate că mă înșelam puțin spunînd că nu regret niciodată munca asta uriașă. Cînd ea nu e înțeleasă cum trebuie, ca în cazul dumatiale, 'atunci da, aproape că încep să regret.

Cuvintele avocatului izbutiră mai mult să sporească nerăbdarea lui K., decît să-l convingă: după tonul maestrului Huld putea să bănuiască ce l-ar fi aşteptat dacă ceda; aveau să reînceapă încurajările, să i se spună din nou că întîmpinarea progresează, că funcționarii tribunalului par mai binevoitori, dar că există de asemenea și mari dificultăți care se pun în cale... într-un cuvînt, avea să-i fie scos din nou la iveală, pentru a suta oară, tot ce știa pînă la saturație; aveau să-i fie din nou legănate speranțele amăgitoare, avea să fie din nou chinuit de amenințări tainice și nesigure. Și pentru că trebuia să termine o dată, K. spuse:

PROCESUL ♦ 163

— Ce-ți propui să faci dacă vei continua să te ocupi de procesul meu ?

Avocatul se mulțumi chiar și cu întrebarea asta jigni-sare și-i răspunse:

- Am să continui demersurile pe care le-am început entru dumneata.

— Asta îmi și închipuiam, spuse K. Inutil să mai insiști.

— Am să mai fac o încercare, spuse avocatul, ca si cum |el ar fi avut de suferit necazurile de care se plîngea K. totr-a-

devăr, cred că dacă ai ajuns nu numai la aprecierea greșită a asistenței mele juridice, ci chiar să te porți așa cum te porți |tn general față de proces, de vină e faptul că ai fost prea bine tratat, așa acuzat cum ești, sau mai degrabă că ai fost tratat

cu neglijență, o neglijență aparentă, se înțelege. Un motiv a
lexistat, evident, dar de multe ori e mai bine să fii în lanțuri
idecât liber. Dacă ți-aș arăta cum sînt tratați ceilalți acuzați,
[te-ai alege poate cu o învățătură. Ai să vezi; îl chem acum pe
!! Block, deschide ușa și așază-te aici, lângă noptieră.

— Cu plăcere, spuse K. și făcu ce îi ceruse avocatul.

Să învețe era dispus oricînd. Dar, ca să nu lase nimic la voia întîmplării, îl mai întrebă pe maestrul
Huld:

— Știi că renunț la serviciile dumitale ?

— Da, spuse avocatul, dar e o hotărîre asupra căreia poți să revii chiar astăzi.

Maestrul Huld se întinse iar pe pat, se acoperi cu pilota pînă la genunchi, se întoarse cu fața la perete,
apoi sună.

Leni apăru imediat și aruncă b privire rapidă, încercînd să vadă ce se întîmplase; faptul că-l văzu pe K.
stînd liniștit [la căpățîiul avocatului o făcu să creadă că totul era în ordine. ¹K. o privea fix; ea îi zîmbi.

— Caută-l pe Block, spuse avocatul.

Dar în loc să se ducă după Block, Leni se mulțumi să strige din prag:

— Block ! La avocat!

Apoi, profitînd probabil de faptul că avocatul stătea me-'reu cu fața la perete fără să-i pese de ce se
întîmpla, se strecură după scaunul lui K. Din clipa aceea, îl enervă întruna , aplecîndu-se peste spătar
sau mîngîindu-i părul și obrazii, cu multă duioșie și, în orice caz, cu multă prudență.

Scos din sărite, K. încercă s-o împiedice și-i apucă mîna pe care pînă la urmă, după oarecare
rezistență, ea i-o lăsă.

164 ♦ *Franz Kafka*

Block sosise imediat ce fusese chemat, dar rămăsese în prag și părea că se întrebă dacă să intre sau
nu. își ridica întruna sprîncenele și-și înclina capul de parcă ar fi pîndit ceva, așteptînd, fără îndoială,
să fie repetat ordinul. K. ar fi vrut să-l încurajeze să se apropie, dar hotărîse s-o rupă definitiv nu
numai cu avocatul, ci și cu toți cîți se aflau în casa lui; de aceea rămase neclintit. Leni tăcea și ea.

Văzînd pînă la urmă că nu-l alungă nimeni, Block intră pe vîrful picioarelor, îngrijorat, crispîndu-și
pumnii pe care îi ținea la spate. Ușa o lăsase deschisă ca să poată fugi la primul semn de pericol.

Pe K. nu-l văzu. N-avea ochi decît pentru pilota înaltă sub care nu putea nici măcar să-l zărească pe
avocatul chircit lângă perete. Dar maestrul Huld făcu să i se audă glasul:

— Block e aici ? întrebă el.

întrebarea aceasta îl izbi pe Block — care făcuse jumătate din drum — în plin piept, apoi în plin spate:
negustorul se clătină și, oprindu-se cu spinarea încovoiată, spuse:

— La ordinele dumneavoastră.

— Ce dorești ? întrebă avocatul. Vii într-un moment cu totul nepotrivit.

— N-am fost chemat ? întrebă Block mai mult pentru sine decît pentru avocat. Și, ridicînd mîinile ca
să se apere, se pregăti să fugă afară din cameră.

— Ai fost chemat, spuse avocatul, dar asta nu te împiedică să vii într-un moment cît se poate de
nepotrivit.

Și după o clipă de tăcere, adăugă.

— Vii totdeauna în momente nepotrivite.

De cînd începuse avocatul să vorbească, Block nu se mai uita spre pat; holba ochii spre nu știu care
colț al camerei și asculta; din cînd în cînd însă arunca spre pat o privire furișă, de parcă făptura
avocatului ar fi fost prea oribilă ca s-o poată suporta. Dar nici de ascultat nu putea să asculte prea ușor,
căci maestrul Huld vorbea cu fața la perete, încet și foarte repede.

— Vreți să plec ? întrebă Block.

— Dacă tot ești aici, poți să rămîi, spuse avocatul.

PROCESUL ♦ 165

S-ar fi putut crede că maestrul Huld, în loc să îndeplinească dorința clientului, l-ar fi amenințat cu
bătaia, căci Block începu să tremure cu adevărat.

— Am fost ieri să-l văd pe-al treilea judecător, care îmi e prieten, spuse avocatul, și, încet, încet, am
adus vorba despre tine. Vrei să știi ce mi-a spus ?

— O, da, vă rog! spuse Block.

Și cum avocatul nu se pregătea să-i spună, își repetă rugămîntea aplecîndu-se înainte ca și cum ar fi

vrut să îngenuncheze. Dar K. să răsti furios.

— Ce faci acolo ? strigă el.

Și cum Leni încercă să-l împiedice să strige, K. îi apucă și cealaltă mână, cu un gest deloc drăgăstos, iar Leni începu să geamă, căutînd să scape din strînsoare.

Dar cel care primi pedeapsa pentru strigătul lui K. fu Block, căci maestrul Huld îl întrebă:

— Cine e avocatul tău ?

— Dumneavoastră.

— Și în afară de mine ? întrebă avocatul.

— Nimeni, spuse Block.

— Atunci nu te mai supune nimănui în afară de mine. Block păru cu totul de acord; îi aruncă lui K. o privi

înveninată și clătină din cap spre el. Dacă gestul i-ar fi fost tălmăcit în cuvinte, s-ar fi putut auzi o serie de injurii foarte

Igrosolane. Și cu un asemenea om voise K. să discute prietenește despre propriul lui proces !

— N-am să te mai deranjez, îi spuse K., sprijinindu-se de / spătarul scaunului. Cazi în genunchi, tîrăște-te în patru labe,

fă ce poțești. Mie nu-mi mai pasă.

Dar Block avea simțul onoarei, cel puțin față de K.; de ; aceea se repezi spre el agitîndu-și pumnii și ridicînd glasul, atîta cît îndrăznea în fața avocatului:

— Dumneata n-ai dreptul să-mi vorbești așa, asta nu ți-e permis ! De ce mă jignești ? Și, culmea, aici, în fața domnului avocat care ne toarelează și pe dumneata și pe mine, din milă! Nu-mi ești cu nimic superior, căci și dumneata ești acuzat, și dumneata ai un proces. Iar dacă' rămîi totuși lin domn, să știi că și eu sînt un domn, dacă nu chiar mai mare decît dumneata. Și vreau, cînd vorbește cineva cu mine, să mi se adreseze ca unui domn, mai ales dumneata. Dacă te consideri preferat, fiindcă aici ți se dă voie să stai jos și să ascuți

166 ♦ *Franz Kafka*

liniștit pe cînd eu mă tîrăsc în patru labe (ca să folosesc expresia dumitale), îți amintesc vechiul dicton juridic: „Pentru un suspect mișcarea e mai bună decît repausul, căci cel care stă locului riscă

totdeauna, fără să știe, să se afle pe un taler al balanței și să fie cîntărit cu greutatea păcatelor sale”.

K. nu spuse nimic; rămase acolo, mirat, în fața tulburării clientului. De cîte ori nu-și schimbase Block atitudinea numai de-o oră încoace ! Oare procesul său îl arunca așa, de colo-colo, și-l împiedica să vadă cine-i e prieten și cine-i e dușman ? Nu vedea că avocatul îl umilea intenționat, numai ca să se laude față de K., să-i arate cîta putere are și, poate, să încerce astfel să-l subjuge și pe el ? Dar dacă Block nu e în stare să-și dea seama, sau dacă se teme atît de mult de maestrul Huld încît nici înțelegerea situației nu-i folosește la nimic, cum se face că rămîne, totuși, destul de viclean sau de curajos ca să-l înșele pe avocat, tăinuindu-i faptul că-și mai luase și alți apărători în aferă de el ? Și cum de îndrăznea să-l atace pe K. deși știa foarte bine că acesta putea să trădeze în orice moment primejdioasa lui taină ? Dar Block îndrăzni și mai mult căci, îndreptîndu-se spre patul maestrului Huld, începu chiar să se plîngă de K.:

— Domnule avocat, spuse el, ați auzit cum îmi vorbește omul acesta ? Durata procesului său mai poate fi încă socotită cu orele și el ar vrea de pe acum să-mi dea sfaturi, mie care am un proces de cinci ani. Ba are chiar curajul să mă insulte. Nu știe nimic și mă insultă, pe mine care, pe cît mi-au permis slabele mele puteri, am studiat, cu toată seriozitatea și buna-cuviință, datoria și tradițiile juridice.

— Să nu-ți pese de nimeni, spuse avocatul. Fă ce ți se pare just.

— Sigur, spuse Block ca pentru a se încuraja singur; și îndrăznind să arunce o privire spre avocat, îngenunche lîngă patul lui.

— Sînt în genunchi, avocatul meu ! strigă el.

Dar avocatul tăcu. Block mîngîie prudent cu o mână pilota, în tăcerea care domnea, Leni, smulgîndu-se din mîinile lui K., spuse cu glas tare:

— Mă doare, lasă-mă. Vreau să mă duc la Block.

Și, îndreptîndu-se spre Block, se așeză pe marginea patului. Block, fericit de venirea ei, o rugă imediat prin gesturi extrem de agitate, să intervină pentru el pe lîngă avocat.

PROCESUL ♦ 167

/ădit lucru, avea nevoie urgentă de comunicările maestrului îuld, dar poate că-i trebuiau numai ca să le

pună pur și sim-jplu la dispoziția celorlalți apărători. Leni probabil că știa, cum trebuie luat avocatul; arată mîna maestrului Huld și-i-și lîngue buzele ca pentru sărut. Block sărută imediat mîna I avocatului, ba chiar, la îndemnul lui Leni, repetă gestul aces-I ta încă de două ori. Dar avocatul tăcea întruna. Atunci Leni I se plecă peste el — și în mișcarea aceasta i se văzură minu-I natele forme ale trupului —' apoi, înclinată adînc peste fața t maestrului Huld, îi mîngîie părul lung și alb. Gestul ei îl obligă pe bătrîn să-i răspundă:

— Mă tem să-i spun.

Iar ceilalți îl văzură mișcînd din cap, poate ca să simtă l mai bine mîngîierea mîinii femeiești. Block asculta, cu frun-: tea plecată, ca și cum ar fi făcut un lucru interzis.

— De ce te temi ? întrebă Leni.

K. avea impresia că asistă la un dialog pregătit dinainte, |un dialog care pesemne că mai fusese repetat și se va mai re-| peta încă de multe ori, un dialog care nu putea să-și păstreze noutatea decît pentru Block.

— Cum s-a purtat astăzi ? întrebă avocatul, în loc să răspundă.

Înainte de-a vorbi, Leni se uită la Block și-l lăsă o clipă să-și întindă brațele spre ea și să-și frîngă degetele într-un gest de rugă. În cele din urmă clătină, serioasă, din cap; apoi se întoarse spre avocat și spuse:

— A fost cuminte și sîrguincios.

Acolo se afla un negustor în vîrstă, un om cu barbă mare; și omul acela se ruga de-o fată să-i dea notă bună la purtare! | Orice intenții ascunse ar fi avut, nimic nu putea să-l justifice feță de cei care asistau la scena aceasta. K. nu putea pricepe j cum de-i trecuse prin minte avocatului că l-ar putea cîștiga și ji pe el dîndu-i o asemenea reprezentăție. Dacă nu l-ar fi t. convins pînă atunci să se despartă de el, 'ar fi izbutit acum s-o făcă. Scena la care asista aproape că-l înjosea pe spectator. Iată deci rezultatul metodei avocatului la care, din fericire, K. nu fusese expus prea multă vreme: datorită ei, clientul sîrșea prin a uita de întreaga lume și a nu mai spera decît să se tîrască pînă la capătul procesului prin labirintul acesta rușinos. Nu mai era un client, ci un cîine al avocatului. Iar

168 ♦ *Franz Kafka*

dacă avocatul i-ar fi poruncit să se tîrască sub pat și să latre de-acolo ca din fundul unui coteț, ar fi făcut-o cu plăcere.

K. asculta și cîntărea cuvintele, rămînînd totodată deasupra scenei, ca și cum ar fi avut sarcina să înregistreze exact tot ce se spunea acolo, ca să raporteze mai sus.

— Ce-a făcut toată ziua ? întrebă avocatul.

— L-am încuiat în camera servitoarei, unde stă de obicei, ca să nu mă deranjeze, răspunse Leni. Din cînd în cînd am putut să văd prin lucarnă ce făcea. A stat tot timpul în genunchi, pe pat; pusese pe marginea ferestrei scrierile pe care i le-ai împrumutat și le citea de zor. Mi-a făcut o impresie bună, căci fereastra dă numai spre curtea interioară, de aerisire, și prin ea aproape că nu pătrunde lumina. Dar cum el citea, totuși, mi-am dat seama cît e de ascultător.

— Asta mă bucură, spuse avocatul. Dar citea în mod inteligent ?

Pe cînd Leni și avocatul vorbeau, Block își mișca neconștient buzele; fără îndoială că formula răspunsurile pe care ar fi dorit să le dea Leni.

— N-aș putea să răspund cu toată certitudinea, spuse Leni. În orice caz, am văzut că studia sîrguincios. A citit toată ziua una și aceeași pagină, urmărind rîndurile cu degetul. De cîte ori îl priveam ofta de parcă lectura i-ar fi pricinuit mari greutăți. Pesemne că scrierile pe care i le-ai împrumutat sînt greu de înțeles.

— Da, spuse avocatul, așa sînt; și nici nu cred că înțelege mare lucru din ele. N-au alt rost decît să-i dea o idee despre dificultățile luptei pe care o duc în apărarea lui. Și pentru cine m-am aruncat eu în lupta aceasta grea ? Pentru... e aproape ridicol să spun — pentru un oarecare Block. Trebuie să învețe să înțeleagă ce înseamnă asta. A studiat fără întrerupere ?

— Aproape fără întrerupere, răspunse Leni. O singură dată m-a rugat să-i dau apă de băut. I-am întins un pahar, prin lucarnă. Apoi, la opt, i-am dat drumul și l-am pus să mănînce.

Block îl privea pe K. dintr-o parte, de parcă s-ar fi povestit despre el că săvârșise cine știe ce fapte glorioase, care nu se puteau să nu-i impresioneze pe cei ce le ascultau. Părea acum plin de speranțe, își mai recăpătase încrederea în sine,

PROCESUL ♦ 169

[se mișca, din când în când, în genunchi. De aceea se observă | și mai clar cum încremeni când maestrul Huld spuse:

— Tu îl lauzi, și tocmai din pricina asta îmi vine mai greu să vorbesc. Căci judecătorul nu s-a pronunțat favorabil nici despre el, nici despre procesul lui.

— Nu s-a pronunțat favorabil ? spuse Leni. Cum se poate ?

Block o privi atît de încordat, încît ai fi crezut că-i atri-buia lui Leni puterea de-a mai întoarce încă în favoarea lui I cuvintele pe care judecătorul le rostise totuși de multă vreme.

— Nu, spuse avocatul, nu s-a pronunțat favorabil. Ba chiar a părut neplăcut surprins când am început să-i vorbesc

| despre Block. „Nu-mi vorbiți despre Block”, mi-a spus el. „E | clientul meu”, i-am răspuns. „Îl lăsați să abuzeze de dumneavoastră”, a mai spus el. „Nu cred că procesul lui e pierdut”, i-am replicat. „Îl lăsați să abuzeze de dumneavoastră”, a repetat el. „Nu cred, i-am răspuns eu. Block lucrează cu multă sîrguință pentru procesul său, se ocupă tot timpul de el; aproape că locuiește la mine, ca să fie mereu la curent. O asemenea sîrguință nu se găsește pe toate drumurile. Firește, I ca persoană, e cam neplăcut; are maniere urîte și, pe deasupra, mai e și murdar, dar din punct de vedere procesual e ;într-adevăr ireproșabil.” Spunînd ireproșabil exageram, intenționat. Dar el mi-a răspuns : „Block e un șmecher și atîta |tot. A acumulat multă experiență și știe cum să-și târăgăneze Iprocesul. Dar ignoranța îi e și mai mare decît viclenia. Ce-ar I zice dacă ar afla că procesul lui n-a început încă și nici n-a sunat măcar clopoțelul de început ?” Liniște, Block, adăugă maestrul Huld, căci Block începuse să se ridice pe genunchii lui nesiguri, fără îndoială ca să ceară o lămurire.

Era pentru prima oară când avocatul i se adresa direct, |yorbindu-i mai pe îndelete. Maestrul Huld privea cu ochi obosiți jumătate în gol, jumătate spre Block, care se lăsă din nou să cadă în genunchi sub impresia privirii acestuia.

— Declarațiile judecătorului, continuă maestrul Huld, n-au nici o importanță pentru tine. Nu te mai speria de fiecare cuvînt. Dacă mai vād că faci așa, nu-ți mai spun niciodată nimic. Nu pot scăpa o frază fără să privești ca și cum ți s-ar rosti condamnarea definitivă. Ar trebui să roșești că te porți așa în fața clientului meu. Îi zdruncini încrederea pe

170 ♦ *Franz Kafka*

care o are în mine. Ce ai vrea ? Nu ești încă viu ? Nu ești încă sub ocrotirea mea ? Stupidă spaimă! Ai citit nu mai știu unde că sentința de condamnare vine în multe cazuri cu totul pe neprevăzute și poate fi rostită de indiferent ce gură. Cu multe rezerve, evident, lucrul acesta e adevărat, dar la fel de adevărat, e că-mi e silă de spaima ta și vād în ea o regretabilă lipsă de încredere. În definitiv, ce ți-am spus ? Am repetat cuvintele unui judecător. Știi bine că în jurul litigiilor se adună opiniile cele mai felurite. Judecătorul acesta, de pildă, consideră începutul procesului la un alt moment decît îl consider eu. Divergență de păreri, atîta tot. O veche tradiție cere ca la un anumit moment al procesului să sune clopoțelul, în ochii judecătorului, lucrurile abia atunci încep, N"-o să-ți însir toate argumentele care infirmă părerea aceasta, de altfel nici n-ai înțelege mare lucru; mulțumește-te doar să afli că există numeroase argumente împotriva ei.

Încurcat, Block începu să scarpine blana așternută în fața patului. Spaima pricinuită de spusele judecătorului îl făcea să-și uite din când în când sclavajul în care era ținut de maestrul Huld, și atunci nu se mai gîndea decît la sine și răsucea pe toate părțile cuvintele judecătorului.

— Block, spuse Leni cu un ton de dojana, trăgîndu-l ușor în sus de gulerul hainei, acum lasă blana și ascultă-l pe avocat...

1 în ediția Brod se precizează în final: „Acest capitol n-a fost terminat

ÎN CATEDRALĂ

Lui K. i se încredința misiunea de a-i arăta cîteva monumente artistice unui client italian foarte util băncii, venit pentru prima oară în oraș. Altădată, misiunea aceasta l-ar fi morat fără doar și poate, dar acum, când își păstra numai cu lări eforturi prestigiul la bancă, o acceptă în silă. Fiecare ira petrecută în afara biroului îl umplea de griji chinuitoare; nu mai putea să-și folosească timpul de lucru dînd același ■ randament ca mai înainte; unele ore nu izbutea să și le pe-I treacă decît prefăcîndu-se că lucrează; dar neliniștea îi spo-B rea și mai mult când nu se afla la bancă. Atunci i se părea că-l fi vede pe

directorul-adjunct, care stătea veșnic la pîndă, I intrînd să facă o scurtă vizită în biroul lui, așezîndu-se la masă, percheziționîndu-i hîrțiile, primind clienți cu care K. I era de multă vreme în relații aproape amicale, ademenindu-i I să renunțe la sfătuitoarea lor obișnuită și chiar descoperind în munca domnului procurist greșelile de care K. se simțea acum amenințat din toate părțile, fără să le mai poată evita. De aceea, de cîte ori i se cerea să viziteze vreun client sau chiar să facă vreo scurtă călătorie — lucru care, întîmplător, se repeta destul de des în ultimul timp — K. bănuia totdeauna, oricît de onorabilă i-ar fi fost misiunea, că nu urmăreau decît să-l îndepărteze pentru o vreme de la birou, fie ca să-i controleze munca, fie socotind că se puteau lipsi ușor de el. De altfel, nu i-ar fi fost greu să refuze majoritatea sarcinilor, dar nu îndrăznea căci, oricît de puțin justificate i-ar fi fost temerile, refuzul ar fi însemnat recunoașterea lor. De aceea accepta totdeauna cu prefăcută nepăsare ieșirile acestea. În preajma unei călătorii obositoare, de două zile, ascunsese chiar faptul că răcise destul de grav, ca să evite pericolul de-a fi înlocuit sub pretextul vremii ploioase, de toamnă. Iar la întoarcerea din călătorie, cînd nevralgiile căpătate pe drum îl înnebuneau, aflase că a fost numit să-l însoțească a doua zi pe importantul client italian. De data aceasta ispita de-a refuza fusese mare, cu atît mai mult cu cît nu era vorba de o muncă strict profesională; obligația mondenă pe care tre-

172 ♦ *Franz Kafka*

buia s-o îndeplinească avea, desigur, mare importanță, dar nu pentru el. K. știa bine că nu se putea menține decît prin succesele obținute în afaceri și că, dacă nu le obținea, nimeni n-ar fi luat în seamă eventuala încîntare pe care i-ar fi putut-o produce clientului venit din Italia; K. ținea să nu iasă nici o zi măcar din domeniul lui de activitate, temîndu-se foarte tare că n-o să mai fie reprimat; își dădea singur seama că teama aceasta era exagerată, dar ea îl apăsa, în ciuda lucidității lui. Și totuși, nu izbuti să găsească nici un pretext acceptabil. Cunoștințele lui de italiană, fără să fie prea mari, erau suficiente; dar marea nenorocire consta mai ales în faptul că la bancă se știa despre cele cîteva cunoștințe pe care le avea în domeniul istoriei artei, și căroră li se exagerase importanța; cei de la bancă știau că fusese un timp membru în Comitetul de protecție al monumentelor artistice ale orașului — ce-i drept, numai din motive de afaceri. Aflîndu-se că italianul era mare amator de artă, alegerea însoțitorului în persoana lui K. părea deci foarte firească.

În dimineața aceea, cînd K. sosi la birou supărat dinaintea pentru ziua care îl aștepta, vremea era urîtă și ploioasă. K. venise de la șapte ca să poată termina totuși măcar cîteva lucrări înainte de sosirea oaspetelui. Și se simțea foarte obosit, căci își petrecuse jumătate din noapte cu studiul unei gramatici italiene vechi, ca să-și mai reîmprospăteze cîteva noțiuni; fereastra la care se obișnuise să stea cam prea des în ultima vreme îl ispita mai mult decît biroul, dar K. rezistă ispitei și începu să lucreze. Din nefericire omul de serviciu intră chiar în clipa aceea ca să-l anunțe că domnul director îl trimisese să vadă dacă domnul procurist se afla acolo și că-l ruga, în caz că sosise, să fie amabil și să vină în salonul de primire, unde aștepta domnul din Italia.

— Vin imediat, spuse K.

Și, după ce-și vîrî în buzunar un mic dicționar, luă sub braț un album cu monumentele mai importante ale orașului, pregătit pentru străin, și se îndreptă spre biroul directorului, trecînd prin cel al directorului-adjunct. K. se felicita în gînd că venise devreme și că se putea pune astfel imediat la dispoziția băncii, căci nimeni nu s-ar fi așteptat în mod serios să-l găsească acolo la ora aceea.

PROCESUL ♦ 173

Firește, biroul directorului-adjunct era la fel de pustiu ca timpul nopții; omul de serviciu intrase probabil și aici să-l caute pe șef, dar nu găsisese nici țipenie de om.

Cînd K. intră în salon, cei doi domni se ridicară din fotoliile moi și adînci în care stătuseră; directorul zîmbi prietenos, vizibil încîntat de sosirea lui K. și făcu prezentările: italianul strînse energic mîna lui K. și'glumi pe socoteala cuiva care se trezește la primul cîntat al cocoșilor. K. nu înțelese exact la cine se referea aluzia aceasta; italianul folosi un cuvînt neobișnuit, al cărui sens nu-l prinse decît după; cîteva clipe. De aceea răspunse și el prin cîteva formule de politețe, pe care italianul le primi tot rîzînd, pe cînd își mîngîia nervos mustața cenușie-albastră. Mustața aceasta era, se vede, parfumată, te simțea aproape ispitit s-o atingi cu mîna și s-o miroși. După ce se așezară toți trei și începură discuțiile preliminare, K. își dădu seama, spre marea lui neplăcere, că nu înțelege decît firînturi din frazele italianului. Cînd oaspetele vorbea rar, înțelegea aproape tot; dar asemenea momente nu existau prea des; în majoritatea timpului cuvintele curgeau ca dintr-un izvor din gura italianului care clătina din cap, ca și cum ar fi fost încîntat că vorbește așa. Cînd vorbea cu viteză, oaspetele folosea totdeauna un dialect care nu mai avea pentru K. nimic italianesc, dar pe care directorul nu numai că-l înțelegea, dar

îl și vorbea curent, ceea ce K. ar fi trebuit să prevadă, căci clientul era din sudul Italiei, unde directorul petrecuse câțiva ani. K. își dădu apoi seama cât de greu o să-i fie să se înțeleagă cu străinul, căci și francezescul acestuia era la fel de încâlcit ca și italianul; și-apoi mustața și barba îi acopereau mișcările buzelor, care poate ar fi înlesnit înțelegerea cuvintelor rostite.

K. începu deci să prevadă o mulțime de neplăceri, dar pînă una alta, renunță să mai încerce să înțeleagă — în prezența directorului căruia îi era atît de ușor efortul ar fi fost >cu totul inutil — și se mulțumi să privească în ciudat cât de liber în mișcări reușea să rămînă italianul, deși se afundase în fotoliu; oaspetele își îndrepta mereu hăinuța scurtă și strimțată, ba chiar, o dată, ridicînd brațele și mișcîndu-și pai-mele în aer, încercă să reprezinte ceva pe care K. nu izbuti să-l priceapă, deși se aplecase înainte ca să privească mai (atent. Pînă la urmă, răpus de oboseală, K. nu-i mai urmări decît pasiv jocul cuvintelor, observîndu-i distrat mișcările

174 ♦ *Franx Kafka*

ochilor și, spre marea lui spaimă, se surprinse tocmai în clipa cînd, fără voia lui, se pregătea să se ridice, să întoarcă spatele și să plece, într-atît era de neatent și de obosit. Dar italianul, uitîndu-se în sfîrșit la ceas, sări în picioare și, după ce-și luă rămas bun de la director, se apropie atît de mult de K., încît acesta trebui să-și împingă fotoliul înapoi ca să-și poată păstra libertatea mișcărilor. Ghicind din privirea lui K., fără îndoială, cât de stingherit se simțea acesta față de italian, directorul se amestecă atunci în discuție cu atîta finețe, încît ai fi zis că dă niște mici sfaturi, pe cînd în realitate îi explica pe scurt lui K. tot ce spunea clientul care îl întrețea întruna.

K. află astfel că italianul mai avea cîteva treburi de rezolvat și că, din lipsă de timp, renunțase la intenția de-a vedea toate curiozitățile orașului; de aceea prefera să se limiteze — dacă, firește, K. era de acord: ultimul cuvînt i-l lăsa lui — la vizitarea catedralei, dar făcută amănunțit. Spunea că e o mare fericire pentru el să poată vizita catedrala în compania unui om atît de amabil și de erudit — complimentul i se adresă lui K., deși acesta făcea, din păcate, tot ce putea ca să nu-l audă pe italian și să prindă din zbor cuvintele directorului — și-l ruga, dacă n-avea nimic împotriva, să vină la catedrală peste vreo două ore, adică aproximativ pe la zece. La ora aceea spera să poată fi negreșit acolo.

K. răspunse în sensul dorit; italianul strînse mîna directorului, apoi pe-a lui K., apoi din nou pe-a directorului, și plecă însoțit de amîndoi; din mers, întors numai pe jumătate spre ei, oaspetele continua să le vorbească; la ușă, K. mai rămase o clipă cu directorul, care în ziua aceea părea foarte bolnav și se simți obligat să se scuze: ba chiar îi spuse lui K. (stăteau prietenește unul lîngă altul) că la început avusesse intenția să-l însoțească el însuși pe italian, dar că — și nu dădu alt motiv mai precis — se hotărîse apoi să-l trimită mai degrabă pe K.

Dacă deocamdată K. nu l-a înțeles prea bine pe italian, să nu-și piardă cumpătul, curînd o să vină și asta, iar dacă n-o să înțeleagă tot, n-o să fie nici o nenorocire, căci italianul nu dă prea mare importanță faptului că e înțeles sau nu. De altfel, K. vorbea minunat italienește și-avea să se descurce dt se poate de bine. Acestea fiind zise, K. plecă. Timpul rămas liber și-l petrecu căutînd în dicționar și copiind într-un carnet cuvintele mai rare de care avea să aibă nevoie pentru

1.

PROCESUL ♦ 175

explicațiile din catedrală. Treaba aceasta era extrem de plicticoasă; oamenii de serviciu aduceau corespondența, funcționarii veneau să-i pună diverse întrebări și, văzîndu-l adîncit în muncă, se opreau în prag, dar nu se mișcau de-acolo pînă cînd nu erau ascuțați; iar directorul-adjunct, vrînd să nu piardă cumva prilejul de a-l deranja pe K., intră de ne-numărate ori, îi luă de fiecare dată dicționarul din mînă și-l răsfoi, vizibil fără nici un motiv; de cîte ori se deschidea ușa, în penumbra anticamerei se iveau clienții care se înclinau stîngad — voiau să atragă atenția —, fără să fie siguri că vor fi văzuți. Universul acesta mărunț, al cărui centru era K., se mișca în jurul lui, pe cînd el aduna cuvintele de care avea să aibă nevoie, le căuta apoi în dicționar, le copia, încerca să le pronunțe corect și apoi să le învețe pe de rost. Dar memoria lui, altădată atît de bună, părea că-l părăsise; si-l cuprindea din cînd în cînd o furie atît de cumplită împotriva italianului care-i dăduse asemenea bătaie de cap, încît își îngropa dicționarul sub dosare cu hotărîrea fermă de a nu se mai pregăti; dar își dădea imediat seama

că n-ar fi putut totuși să se plimbe pur și simplu prin fața operelor de artă din catedrală, alături de un străin, fără să scoată o vorbă, și-atund scotea cu și mai multă furie dicționarul.

Exact în clipa dnd se pregătea să plece — se făcuse nouă și jumătate — sună telefonul; era Leni, care voia să-i spună bună dimineața și să-l întrebe cum se mai simte. K. îi [mulțumi grăbit și adăugă că nu putea să-i vorbească mai mult fiindcă trebuie să se ducă la catedrală.

— La catedrală ? se miră Leni.

— Sigur, la catedrală, spuse K.

— Și de ce la catedrală ? întrebă Leni.

K. încercă să-i explice în grabă, dar de-abia începuse când Leni spuse brusc:

— Tehărțuiesc!

Compătimirea aceasta, pe care n-o cerea și n-o așteptase, nu-i plăcu lui K.; de aceea își luă rămas bun în două cuvinte; dar pe când punea receptorul la loc spuse, jumătate pentru sine, jumătate pentru fata care nu mai putea să-l audă:

— Da, mă hărțuiesc!

Dar timpul trecuse și K., văzându-se în pericol să întîrzie, luă o mașină; în ultima clipă, mai avu timp să-și aducă aminte de albumul pe care n-avusese ocazia să-l dăruiască de

176 ♦ *Franz Kafka*

dimineața italianului și-l luă cu el. Tot drumul ținu albumul pe genunchi și bătu toba cu degetele, nervos, în copertă. Deși ploaia se mai domolise, vremea rămăsese rece, umedă și întunecoasă; în catedrală abia dacă se vedea la un pas și, din pricina statului pe lespezile ca de gheață, răceala lui K. avea să se înrăutățească enorm.

Piața îngustă a catedralei era complet pustie; K. își aminti că încă de copil observase că toate casele din junii pieței aveau totdeauna perdelele trase. Pe-o vreme atât de întunecoasă ca astăzi, lucru acesta era și mai de neînțeles. Catedrala părea goală, ca și piața; nu-i trecuse prin minte nimănui să vină aici, la ora aceea. K. străbătu grăbit cele două nave laterale și nu întîlni în cale decît o bătrînă înfocolită într-un șal călduros și îngenuncheată în fața unei statui a Fecioarei. Zări de asemenea, de departe, un paracliser șchiop care dispăru printr-o ușă într-un perete. K. fusese punctual: când intrase el, bătea ora zece, dar italianul nu se afla încă acolo. K. se întoarse la intrarea principală, unde mai zăbovi cîteva clipe, neștiind ce să facă, apoi dădu ocol catedralei, prin ploaie, ca să vadă dacă nu cumva, din întîmplare, clientul băncii îl aștepta la o altă ușă. Dar nu-l văzu nicăieri. Să se fi înșelat'directorul în privința orei? Cine s-ar fi putut înțelegeai un asemenea om ? Oricum, K. trebuia pînă una alta' să-l mai aștepte cel puțin o jumătate de oră. Cum era obosit, vru să stea jos și intră din nou în catedrală, unde găsi, pe-o treaptă, o zdreanță de covor pe care o împinse cu vîrfurile piciorului pînă lîngă banca cea mai apropiată; apoi se înfășură mai strîns în palton, își ridică gulerul și se așeză. Ca să se distreze, deschise albumul și începu să-l răsfoiască, dar renunță curînd, căci era atât de întuneric, încît nu putea să distingă nici măcar amănuntele navei celei mai apropiate.

Departe, pe altarul principal, strălucea un triumphi de lumînări aprinse. K. n-ar fi putut spune dacă le mai văzuse pînă atunci. Poate că fuseseră aprinse chiar în clipa aceea. Paracliserii sînt discreți, datorită meseriei lor, și trec fără să-i observe. întorcîndu-se din întîmplare, K. zări înapoia lui, la cîteva pași, o luminare înaltă, aprinsă și ea, fixată pe-un stîlp. Oricît de frumos ar fi fost lucrul acesta, lumina rămînea insuficientă pentru sculpturile aflate aproape toate în umbra navelor, iar lumînările nu făceau decît să sporească și mai

7

1

ci

PROCESUL ♦ 177

Uult întunericul. Italianul se purtase deci pe cît de nepoliticos pe-atît de cuminte lipsind de la întîlnire: n-ar fi putut să vadă nimic. Ar fi fost silit să se mulțumească doar cu explorarea cîtorva statui, centimetru cu centimetru, la lumina lanternei lui K.

Ca să încerce dacă metoda aceasta putea să dea rezultate, K. se îndreptă spre o capelă laterală din apropiere, urcă apoi cîteva trepte și, aplecîndu-se peste balustrada de marmură, lumină basorelieful

altarului. Lumina tabernaculului se opunea luminii lanternei. Primul lucru pe care îl zări, sau îl ghici, fii un cavaler uriaș, îmbrăcat în armură și sculptat pe una din marginile basoreliefului.

Cavalerul se rezema de spada înfiptă în pământul gol — din care nu ieșea decît ici-colo cîte un fir de iarbă — și părea că privește atent o scenă care trebuia să se petreacă sub ochii lui. Era de mirare să-l vezi stînd așa, neclintit, fără să se apropie. Poate că stătea de pază. Fiindcă nu mai văzuse de multă vreme un basorelief, K. zăbovi în fața cavalerului, pri-vindu-l, deși era mereu nevoit să clipească din ochi, căci nu putea să suporte lumina verde a lanternei. Plimbînd Osia de raze pe restul altarului, descoperi o coborîre în mormînt de o concepție obișnuită și, altminteri, de factură recentă. După aceea își vîrî lanterna în buzunar și se întoarse la locul său.

Probabil că n-avea nici un rost să-l mai aștepte pe italian, dar afară cu siguranță că ploua cu găleata și cum biserica i se părea acum mai puțin rece decît la început, K. se hotărî să rămînă acolo deocamdată. Lîngă el se înălța amvonul cel mare. Pe acoperișul mic și rotund al amvonului fuseseră puse pieziș două cruci de aur, simple, ale căror vîrfuri se atingeau unul de altul. învelișul exterior al balustradei și partea care o despărțea de coloană erau împodobite cu ghirlande verzi purtate de îngerași, aflați în atitudini fie de mișcare, fie de repaus.

K. se apropie de amvon și-l examina din toate părțile. Sculptura pietrei era extrem de îngrijită, umbra adîncă dintre frunzele ghirlandelor părea încrustată în relief. K. vîrî mîna într-un astfel de gol și pipăi prudent piatra; pînă atunci nu observase existența acestui amvon. în clipa aceea zări din Întîmplare, în dosul primului rînd de bănci, un paracliser îmbrăcat într-un soi de veșmînt negru, cu pliuri largi; para-

178 ♦ *Franz Kafka*

cliserul stătea în picioare privindu-l și ținînd în mîna stîngă o tabacheră cu tutun de prizat.

„Ce-o fi vrînd omul ăsta ? se gîndi K. îi par suspect ? Vrea cumva bacșiș ?”

Dar cînd paracliserul văzu că se uită la el, îi arătă spre un colț nedefinit, cu mîna dreaptă: între două degete ținea o priză de tabac. Gestul lui era aproape de neînțeles; K. mai așteptă o clipă, dar paracliserul își continuă gestul și subli. nie, clătînd din cap, că-i arată ceva.

— Ce-o fi vrînd ? se întrebă K., încet.

Apoi, neîndrăznind să vorbească tare în catedrală, își scoase portofelul și traversă primul rînd de bănci, cu gîndul să vină lîngă paracliser. Dar omul făcu semn că nu, cu mîna, ridică din umeri și plecă șchiopătînd. Mersul lui semăna leit cu șchiopătarea rapidă pe care K. o folosea în copilărie cînd încerca să imite mișcările unui călăreț în șa.

„Un bătrîn copilăros ! se gîndi K. Are minte exact cîtă-i trebuie ca să-și facă slujba aici. Cum se oprește cînd mă opresc și eu ! Și cum mă pîndește cînd pornesc !”

Și-l urmări zîmbind de-a lungul unei întregi nave laterale, aproape pînă în dreptul altarului principal. Bătrînul îi arăta întruna ceva, dar K. refuza să se uite, gîndindu-se că gestul lui n-avea alt rost decît să-i abată urmărirea. Dar cum nu voia să-l sperie prea tare, îl lăsă în pace; dacă italianul avea să mai vină, nu trebuie să-l găsească pe bătrîn speriat.

Trecînd din nou prin nava principală ca să ajungă la locul unde își lăsase albumul, K. observă, lîngă o coloană care aproape atingea băncile corului, un mic amvon suplimentar, foarte simplu, tăiat în piatră albă și fără sculpturi. Amvonul era atît de mic, încît de departe părea o nișă încă goală, destinată să primească statuia vreunui sfînt. Predicatorul n-ar fi avut loc să se depărteze nici măcar cu un pas de balustradă, în plus, bolta de piatră a amvonului începea foarte de jos și se înălța, fără nici o podoabă, dar urmînd o astfel de curbă încît un om de statură mijlocie n-ar fi putut să stea drept acolo, ci ar fi fost silit să rămînă tot timpul aplecat peste balustradă, întregul amvon părea făcut dinadins pentru chinuirea predicatorului; era de neînțeles la ce-ar fi putut sluji un asemenea amvon, cînd la cîtiva pași se mai aflau altele atît de mari și împodobite cu atîta artă.

PROCESUL ♦ 179

De altfel, K. nici n-ar fi observat amvonul acesta dacă deasupra lui n-ar fi fost aprinsă o lămpică de felul celor care se aprind înainte de-a începe o predică. Avea să înceapă o predică ? în catedrala goală ? K. privi scara amvonului care urca în spirală în jurul coloanei și era atît de îngustă încît părea că nu fusese făcută ca să fie folosită de oameni, ci numai ca simplu motiv ornamental al coloanei. Și totuși, pe primele trepte — K. zîmbi de mirare văzînd aceasta — se afla într-adevăr un preot, ținînd o mîna pe rampă, gata să urce pe scară, cu privirea îndreptată spre K. Preotul clătîna chiar, ușor, din cap, iar K. își făcu cruce și se înclină, așa cum ar fi trebuit să facă ceva mai înainte. Preotul își luă un mic avînt și începu să urce cu pași mărunți și repezi. Avea să înceapă, într-adevăr, o predică ? Paracliserul de adineauri era mai puțin nerod decît făcea impresia ? Avusese de gînd să-l aducă pe K. la predicator,

ceea ce, firește, era explicabil într-o biserică pustie ? Dar, pe de altă parte, acolo, în fața unei statui a Fecioarei, nu se afla oare și o bătrână care ar fi trebuit de asemenea adusă ? Iar dacă avea să înceapă o predică, de ce nu se auzeau preludiile de orgă ? Dar orga tăcea și licărea slab, în înălțimea beznei care o adăpostea, sub boltă.

K. se întreba de n-ar fi bine să plece cât mai curînd; dacă nu făcea asta imediat, trebuia să rămînă acolo tot timpul predicii; ar fi fost obligat să rămînă și să piardă atîta timp ! Stătuse destul și așa, putea demult să-l considere că nu mai e dator să-l aștepte pe italian. Se uită la ceas: unsprezece. Dar se putea într-adevăr ține o predică acum ? Putea K. singur să reprezinte întreaga turmă de credincioși ? Și dacă el n-ar fi fost decît un străin, venit doar să viziteze biserica ? în fond, nici nu era altceva. Faptul că avea să se țină o predică, acum, într-o zi de lucru, la ora unsprezece, pe cea mai îngrozitoare vreme, părea de neimaginat. Preotul — căci tînărul acela oacheș, cu fața rasă, nu putea fi decît preot — cu siguranță că se urca numai ca să stingă lampa, aprinsă din greșeală.

Dar nu se întîmplă așa; dimpotrivă, după ce examina «mpa și-i ridică fitilul, preotul se întoarse încet spre balustradă, se prinse cu amîndouă mîinile de marginea ei și *8mase o clipă în poziția aceasta privind în preajmă fără să-și jttiște capul. K. se trase înapoi, stătea acum sprijinit în coate, "» fața primei bănci. De-acolo zări, undeva, ca prin ceață,

180 ♦ *Franz Kafka*

cum paracliserul se ghemuia pe vine, cu spinarea încovoia^{ta} ca un om care și-a terminat munca. Și ce liniște domnea acum în catedrală ! Dar K. trebuia totuși s-o tulbure; nu în. tenționa deloc să rămînă; dacă preotul avea obligația să vină și să predice la o anumită oră, indiferent de public, era liber s-o facă; o să reușească el și fără ajutorul lui, căci prezența unui singur om nici vorbă că nu putea spori efectul predicii. K. începu deci să se miște, încet, străbătu nava în lungm băncilor, pipăind drumul cu vîrfurile picioarelor, ajunse la spațiul liber dintre bănci și coborî apoi nestingherit; atîta doar că dalele de piatră răsuna la cel mai ușor pas și bolțile îi repetau zgomotul mersului, tot mai încet, după legile unei progresii neîntrerupte, cu variate ecouri.

Cînd, urmărit probabil de privirea preotului, traversă lungile șiruri de bănci goale, K. se simți aproape pierdut; mărimea catedralei i se părea limita exactă a ceea ce omul era în stare să suporte. Iar cînd trecu prin fața fostului său loc, apucă din mers albumul, fără să se oprească o clipă.

Aproape că ieșise din zona băncilor și se apropiase de spațiul liber care le separa de ieșire, cînd auzi pentru prima dată vocea preotului. Era o voce puternică și cultivată. Și cum mai răsuna în catedrala gata s-o primească ! Dar nu pe credincioși îi chema preotul, în privința aceasta nu exista nici o îndoială și nici o puțință de scăpare; glasul lui strigase: „JosefK." "

Cel chemat încremeni locului, cu ochii în pămînt. Mai era încă liber, mai putea încă să înainteze și să scape prin una din cele trei ușițe de lemn, întunecoase, pe care le vedea la cîțiva pași de el'. Asta ar fi însemnat că nu înțelesese sau că, dacă înțelesese, puțin îi păsa de cuvintele preotului. Pe cîtă vreme dacă se întorcea, totul era sfîrșit, se lăsa prins, mărturisirea că înțelesese limpede, că el era cel strigat și că era gata să se supună.

Dacă preotul ar fi repetat chemarea, K. nici vorbă că ar fi plecat, dar cum tăcerea dură cît dură și așteptarea lui, K. întoarse ușor capul, căci voia să vadă ce făcea preotul. Preotul rămăsese în amvon, la fel de calm ca și înainte, dar se vedea clar că observase gestul lui K.

„De-acum ar fi o copilărie dacă nu m-aș întoarce", se gîndi K. Și se întoarse pe jumătate, iar preotul îi făcu semn cu degetul să vină mai aproape. Cum totul era clar, K. se

PROCESUL ♦ 181

îndreptă cu pași mari spre amvon — mînat și de curiozitate, dar și de dorința de-a termina cît mai repede. Ajuns în dreptul primelor bănci, se opri; distanța i se păru însă prea mare preotului, care cu vîrf de degetului arătător, întinzînd brațul, g indică un loc foarte apropiat de amvon. K. se supuse; la locul arătat se văzu silit să-și dea capul mult pe spate, ca să-l poată vedea pe cel care îl chemase.

I — Tu ești Josef K., spuse preotul și ridică o mîna pe balustradă într-un gest de o semnificație nelămurită.

I — Da, spuse K., gîndindu-se cu cîtă seninătate își rostea odinioară numele.

De cîtăva vreme, dimpotrivă, asta însemna un adevărat chin pentru el; de-acum toată lumea, chiar și cei cu care venea pentru prima oară în contact, îi cunoștea numele.

Cît de bine e să nu fii cunoscut decît după ce te-ai prezentat !

| — Ești acuzat, îi spuse preotul extrem de încet.

— Da, spuse K., mi s-a anunțat lucrul acesta.

| — Atunci tu ești cel pe care-l caut, spuse preotul. Eu Stat preotul închisorii.

I — Așa! spuse K.

I — Eu te-am făcut să vii aici, spuse preotul, ca să-ți vorbesc.

t — Nu știam, spuse K. Eu venisem ca să-i arăt catedrala unui italian.

I — Lasă nimicurile, spuse preotul. Ce ții în mână ? O tarte de rugăciuni ?

| — Nu, răspuse K., e un album cu monumentele de artă ale orașului.

— Aruncă-l, îi spuse preotul.

Și K. îl aruncă, dar cu atîta putere, încît albumul trosni și se rostogoli huruind peste dale.

| — Știi că procesul tău merge prost ? întrebă preotul.

| — Așa mi se pare și mie, spuse K. Mi-am dat multă osteneală, dar pînă acuma a fost zadarnic. De fapt, întîmpina-rea mea nu-i încă gata.

| — Și cum crezi că o să se termine ? întrebă preotul.

— Înainte mă gîndeam că procesul o să se termine bine, dar acum mă îndoiesc uneori, spuse K. Nu știu cum o să se termine. Știi tu, cumva ?

182 ♦ *Franz Kafka*

— Nu, spuse preotul, dar mi-e teamă că o să se termine rău. Ești socotit vinovat. Procesul tău n-o să iasă poate din resortul unui tribunal inferior. Deocamdată, cel puțin, vina ți se socotește dovedită.

— Dar nu sînt vinovat! spuse K., e o eroare. De altfel, cum ar putea un om să fie vinovat ? Doar toți sîntem oameni aici, și unul și celălalt.

— Asta e adevărat, spuse preotul, dar de obicei așa vor. besc vinovații.

— Și tu ai păreri preconcepute împotriva mea ? întrebă K.

— Eu n-am păreri preconcepute împotriva ta, răspuse preotul.

— Îți mulțumesc, spuse K. Dar toți cei care se ocupă de proces au păreri preconcepute împotriva mea. Și le transmit și celor care n-au nici un amestec în toate acestea, iar situația mea devine din ce în ce mai grea.

— Înțelegi greșit faptele, spuse preotul. Sentința nu vine dintr-o dată, procedura ajunge la ea încetul cu încetul.

— Vezi deci unde am ajuns, spuse K. aplecîndu-și capul.

— Ce ai de gînd să faci acum pentru proces ? întrebă preotul.

— Vreau să mai caut ajutor, spuse K. ridicînd capul ca să vadă ce părere are preotul. Mai există unele posibilități pe care nu le-am exploatat încă.

— Tu cauți prea mult ajutorul altora, și mai ales pe cel al femeilor, îi răspuse preotul cu un aer de dezaprobare. Nu observi că ele nu-ți sînt un ajutor adevărat ?

— Uneori, și chiar adesea, aș putea să-ți dau dreptate, dar nu totdeauna, spuse K. Femeile au o mare forță. Dacă aș izbuti să hotărâsc cîteva femei pe care le cunosc să-și dea mîna și să lucreze pentru mine, aș scoate-o la capăt, pînă la urmă. Mai ales cu justiția asta în care nu găsești decît vmători de fuste. Arată-i o femeie, de departe, judecătorului de instrucție și el, ca să ajungă la timp la ea, o să răstoarne masa tribunalului și pe acuzat.

Preotul își coborî capul spre balustradă; abia acum, pentru prima dată, părea că simte apăsarea acoperișului amvonului. Ce vreme o mai fi afară ? Nu mai era zi posomorită, ci noapte adîncă. Nici una dintre culorile marilor vitralii n^u mai izbutea să taie, cu vreo sclipire cît de ușoară, umbra zidurilor.
PROCESUL ♦ 183

Și tocmai acum paracliserul începu să stingă luminările de la altarul principal, una cîte una.

— Ești supărat pe mine ? întrebă K. Poate nu știi ce justiție slujești.

. Dar nu primi nici un răspuns.

I — N-am vorbit decît despre experiențele mele, spuse K.

I De sus însă, tot nu primi nici un răspuns.

| — N-am vrut să te jignesc, spuse K.

| Atunci preotul îi strigă de sus:

I — Nu vezi oare nici pînă la doi pași ?

Strigase mînios, dar în același timp ca un om care, vîzîndu-l pe altul cum cade, țipă el însuși, fără să vrea și imprudent, fiindcă se simte însăimîntat.

Și acum tăceau amîndoi. Sigur, preotul nu putea să-l vadă pe K. în bezna care domnea la poalele amvonului, dar K. îl vedea clar în lumina lămpiței. De ce nu cobora preotul din amvon ? Doar nu ținuse o predică, ci numai îi dăduse lui K. niște indicații care puteau să-i facă probabil mai mult rău

decît bine dacă ținea seama întocmai de ele. Și totuși, buna intenție a preotului părea neîndoielnică. Ț Dacă ar fi coborît din amvon, K. s-ar fi putut înțelege cu el și n-ar fi fost deloc imposibil ca preotul să-i dea vreun sfat hotărîtor și acceptabil care să-i arate, de pildă, nu cum să influențeze procedura, ci cum să iasă din încercuirea procesu-lui, cum să-l evite și să trăiască în afara lui. O asemenea posibilitate trebuia să existe, neapărat, și K. se gîndise de multe ori la ea în ultima vreme. Dar dacă abatele o cunoștea, i-ar fi arătat-o cînd l-ar fi rugat ? Nu aparținea și el tribunalului ? Nu-și lepădase și el firea lui blîndă ca să-l dezmință cu asprime pe K. atunci cînd acesta atacase justiția ?

| — Nu vrei să cobori ? întrebă K. N-ai de ținut nici o predică. Vino la mine.

| — Da, acum pot să vin, spuse preotul.

Se caia poate că ridicase glasul. Și, desprinzînd lampa din cîrlig, spuse:

| — Eram obligat să vorbesc mai întîi de la distanță cu toe. Cînd nu fac așa, mă las prea ușor influențat și-mi uit Mujba.

| K. îl așteptă la piciorul scării. Preotul îi întinse mîna, din niers, înainte chiar de-a ajunge jos.

I — Ai puțin timp și pentru mine ? îl întrebă K.

184 ♦ *Franz Kafka*

T

PROCESUL ♦ 185

— Oricît dorești, spuse preotul întinzîndu-i lămpița ca s-o țină el. Dar și de aproape, întreaga lui făptură mai păstra o anumită solemnitate.

— Ești foarte bun cu mine, spuse K.

Mergeau de colo-colo, unul lîngă altul, prin bezna navei.

— Tu ești o excepție printre oamenii justiției. Am ntai multă încredere în tine decît în oricare dintre ei, deși cunosc atîția. Cu tine, pot vorbi deschis.

— Nu te amăgi, spuse preotul.

— în ce privință m-aș putea amăgi ? întrebă K.

— Te amăgești în privința justiției, spuse preotul; iar în privința aceasta Scripturile care preced Legea spun: un paznic al porții stă dinaintea Legii; la paznicul acesta vine un om de la țară, să-i ceară îngăduința de-a pătrunde înăuntru. Dar paznicul îi spune că nu poate să-l lase să intre în clipa aceea. Omul chibzuiește și întreabă dacă i se va îngădui să intre mai tîrziu. „S-ar putea — spune paznicul — dar nu acum.” Paznicul se dă la o parte din fața porții, deschisă ca totdeauna, iar omul se apleacă și privește înăuntru. Paznicul vede ce face, rîde și-i spune: „Dacă ții atîta, intră, cu toată opreliștea mea. Dar să nu uiți că eu sînt puternic. Și cu toate astea, nu sînt decît ultimul dintre paznici. La ușa fiecărei încăperi ai să găsești paznici din ce în ce mai puternici; începînd de la al treilea, nici eu nu mai sînt destul de tare ca să le pot suporta privirea.” Omul nu se așteptase la asemenea stavilă, se gîndise că Legea trebuia să fie îngăduită tuturor, întotdeauna, dar acum, cătînd mai bine la paznicul porții, la haina lui de blană, la nasul lui ascuțit, la barba lui neagră, rară și lungă, ca de tatar, se hotărăște să aștepte totuși pînă cînd i se va da voie să intre. Paznicul îi dă un scăunel și-i îngăduie să se așeze lîngă poartă. Omul rămîne acolo, ani îndelungați. Și face tot mai multe încercări ca să capete îngăduința de a intra, și-l obosește pe paznic cu rugămințile lui. Paznicul îl supune uneori la mici interogatorii, îl întrebă despre satul lui și despre multe altele, dar toate nu sînt decît întrebări indiferente, așa cum pun domnii cei mari, iar la sfîrșit îi spune mereu, invariabil, că nu-l poate lăsa să intre. Omul, care și-a luat din belșug tot felul de provizii pentru călătoria lui, folosește tot, oricît de prețios ar fi, ca să-l mituiască pe paznic. Și paznicul porții ia tot, dar spunîndu-i: „Iau numai ca să nu te poți tu gîndi că ai neglijat ceva”. Și-n decursul anilor acelora îndelungați, omul nu încetează o clipă să-l observe pe paznic. Și-i uită' pe ceilalți paznici, și i se pare că primul este singurul care-l împiedică să pătrundă în Lege. Și-n primii ani blestemă cu glas tare cruzimea soartei; iar mai tîrziu, cînd îmbătrînește, mormăie doar. Și cade în mintea copilăriei; iar fiindcă în lungul anilor l-a cercetat atît pe paznic încît îi cunoștea și puricii din blană, îi roagă pînă și pe purici să-l ajute ca să-l înduplece pe paznic. Pînă la urmă, vederea îi slăbește și el nu mai știe dacă se întunecă în preajmă cu adevărat sau dacă îl înșală ochii, par atunci deslușește în beznă licărirea unei lumini care răzbate prin porțile Legii. De-acum, nu mai are mult de trăit. Iar înainte de-a muri, toate i se îmbulzesc în creier ca să-l silească să pună o întrebare pe care n-a mai pus-o încă niciodată paznicului. Și, nemaiputînd să-și ridice trupul înțepenit, îi face semn

paznicului să se apropie. Iar paznicul porții se vede silit să se aplece foarte tare spre el, căci acum statura lui și a omului sînt foarte deosebite. „Ce mai vrei să știi ? îl întrebă paznicul porții; tare mai ești nesățios!” „Dacă toți oamenii caută să cunoască Legea, spune omul, cum se face că de-atîta amar de vreme nimeni în afară de mine nu ți-a mai cerut să între ?” Paznicul porții vede că omul e la capătul zilelor și vrînd ca vocea să mai ajungă pînă la timpanul mort, îi urlă în ureche: „Nimeni, în afară de tine, n-avea dreptul să între aici, căci poarta asta era făcută numai pentru tine; acum plec, și o încui.” — Deci, paznicul porții l-a înșelat pe om, spuse imediat K., pe care povestea îl interesase extrem de mult.

— Nu te grăbi să judeci, spuse preotul, și nici nu-ți însuși păreri străine, fără să cugeti asupra lor. Ți-am spus povestea după textul Scripturii. Acolo, nu se pomenește nimic despre înșelăciune.

— Dar e clar, spuse K., și prima ta tălmăcire era cît se poate de exactă. Paznicul n-a vorbit decît atunci cînd nu-i mai putea ajuta omului.

— Paznicul porții nu fusese pînă atunci întreat, spuse preotul; gîndește-te că era doar un simplu paznic și că și-a făcut întreaga datorie.

— De ce crezi că și-a făcut întreaga datorie ? întrebă K. •Nu și-a făcut-o deloc. O fi fost poate datoria lui să-i alunge

186 ♦ *Franz Kafka*

pe străini, dar pe omul acesta, căruia îi era hărăzită poarta, trebuia să-l lase să intre.

— Tu nu respecti îndeajuns Scriptura și schimbi povestea, spuse preotul. În ceea ce privește intrarea, povestea conține două lămuriri importante ale paznicului porții, una la început, alta la sfîrșit. Prima spune că nu-l putea lăsa pe om să între în momentul acela, iar cealaltă: „Poarta asta este făcută numai pentru tine”. Dacă ar exista o contradicție între aceste două lămuriri poate că ai avea dreptate, paznicul l-ar fi înșelat pe om. Dar nu există nici o contradicție. Dimpotrivă, prima lămurire o anunță chiar pe cea de-a doua. S-ar putea spune aproape că paznicul porții își depășea datoria, îngăduindu-i omului să întrezărească posibilitatea de-a intra mai tîrziu. La vremea aceea, datoria lui era doar să nu-l lase pe om înăuntru și, de fapt, mulți comentatori ai Scripturii se miră că paznicul porții a putut lăsa să-i scape o asemenea aluzie, căci părea să iubească exactitatea și să-și facă datoria cu strășnicie. Paznicul veghează ani și ani fără să-și părăsească postul și nu încuie poarta decît la urmă de tot; e conștient de importanța misiunii sale, căci spune: „Sînt puternic”, și-și respectă superiorii căci spune: „Eu nu sînt decît ultimul dintre paznici”. Nu e flecar fiindcă nu pune, în decursul anilor, decît „întrebări indiferente” cum le definește textul Scripturii; și nu se lasă mituit, fiindcă spune cînd primește daruri: „Îau numai ca să nu te poți tu gîndi că ai neglijat ceva”; paznicul porții nu se lasă nici înduișat, nici enervat cînd e vorba de îndeplinirea datoriei, pentru că despre om se spune: „Și-l obosește pe paznic cu rugămintele lui”; în sfîrșit, și înfățișarea lui arată un caracter pedant, nasul lui mare și ascuțit, barba lungă, rară și neagră, ca de tătar. Poate exista oare paznic mai credincios ? Dar caracterul lui mai are și alte trăsături, extrem de favorabile pentru cel care cere să între; iar trăsăturile acestea arată în orice caz că paznicul porții și-a depășit datoria lăsînd să se întrevadă aluzia despre care' îți vorbeam, cu privire la posibilitățile viitoare ale omului de a pătrunde în inima Legii. Nu s-ar putea tăgădui că paznicul porții e oarecum nerod și îngîmfat — ceea ce, într-o anumită măsură, e tot urmarea neroziei. Oricît de exacte i-ar fi spusese privind puterea lui și a celorlalți paznici, despre care el însuși afirmă că nu ie-ar putea suporta privirea, oricît de exacte, zic, ar fi aceste cuvinte, tonul cu care le spune arată

PROCESUL ♦ 187

jj felul lui de-a vedea e umbrit de nerozie și de îngîmfare. În legătură cu aceasta, comentatorii spun că „poți să înțelegi un luau și totodată să te înșeli în privința lui”. În orice caz, te vezi nevoit să admiți că oricît de slab s-ar manifesta îngîmfarea « nerozia, ele reduc eficacitatea păzirii porții și sînt lipsuri în caracterul paznicului. La aceasta mai trebuie adăugat că « paznicul porții pare binevoitor din fire, că nu rămîne totdeauna o persoană oficială. El glumește încă de la început, pofindu-l pe om să între în ciuda opreliștii pe care o menține; apoi, în loc să-l alunge, se spune că-i dă chiar un scaunel și că-l lasă să se așeze lîngă poartă. Răbdarea cu care îngăduie ani de zile stăruințele omului îl arată milos din fire, ca și micile interogatorii pe care le începe, darurile pe care le acceptă și generozitatea cu care îi permite omului să blesteme în fața lui cruzimea destinului pe care îl reprezintă acolo tocmai el, paznicul. Nu orice paznic ar fi procedat așa. Iar la urmă, nu se apleacă el adînc spre om numai la un semn al acestuia, ca să-i dea posibilitatea să pună ultima întrebare ? În cuvintele lui nu există decît o ușoară urmă de enervare, atunci cînd spune: „Tare mai ești nesățios !” dar și cuvintele acestea paznicul porții le rostește atunci cînd știe că totul s-a sfîrșit; unii merg mai departe și spun că aceste cuvinte „Tare mai

ești nesățios !" exprimă un fel de admirație amicală, din care n-ar lipsi, firește, o anumită bunăvoință îngăduitoare. În orice caz, figura paznicului porții se conturează cu totul altfel decât crezi tu.

— Tu cunoști povestea mai bine decât mine și de mai multă vreme, spuse K.

Tăcură amândoi o vreme, apoi K. întrebă: I — Crezi deci că omul n-a fost înșelat ?

— Nu mă înțelege greșit, răspuse preotul. Eu mă mulțumesc doar să-ți expun diversele păreri care există în privința aceasta. Nu da prea multă importanță comentariilor. Scriptura e invariabilă și comentariile nu sînt, adeseori, decât expresia deznădejzii comentatorilor. În cazul pe care-l discutăm, există chiar comentatori care susțin că paznicul porții ar fi fost cel înșelat.

— Comentarii aceștia merg cam prea departe, spuse K. Și cum argumentează ei ?

— Afirmăția lor, spuse preotul, se bazează pe nerozia paz-wcului. Se spune că el nu cunoștea interiorul Legii, ci numai

188 ♦ *Franz Kafka*

T

drumul pe care trebuia să-l facă întruna, în fața porții. Comentarii socotesc drept puerilă părerea lui despre interior și consideră că paznicul însuși se teme de lucrurile cu care vrea să-l înspăimînte pe om; ba spun că se teme chiar mai mult decât omul, căci acesta nu cere decât să intre, chiar după ce i s-a vorbit despre cumplitii paznici ai porților dinlăuntru pe cînd paznicul porții de afară nu vrea să intre, sau cel puțin nu ni se vorbește despre o asemenea dorință. Alții spun, cc-i drept, că el probabil a intrat, din moment ce-a fost primit în slujbă și că numirea lui nu putea să se facă decât în interior. Dar li se poate răspunde, pe bună dreptate, că putea la fel de bine să fie numit din interior fără ca el să fi intrat vreodată și că, oricum, n-ar fi putut să meargă prea departe, fiindcă nu putea suporta privirea celui de-al treilea paznic. De altfel, nu se spune nicăieri că în decursul numeroșilor ani cît a așteptat omul, paznicul porții ar fi povestit vreodată ceva despre interiorul Legii, cu excepția cuvintelor despre paznicii dinăuntru. Firește, s-ar putea să nu fi avut voie să vorbească, dar nici despre interdicția aceasta nu ni se pomenește nimic. Se poate deci conchide că el nu cunoaște nici înfățișarea, nici semnificația interiorului și că se înșală în privința lor. Dar se înșală și în privința omului de la țară, căci îi este inferior, fără să știe. Că el îl tratează ca pe un inferior, se vede clar din numeroasele pasaje pe care ți le mai amintești. Dar că în realitate îi este inferior, se vede la fel de clar din părerea pe care o exprim aici. Mai întîi, omul liber e superior celui constrîns. Iar omul care a venit, e într-adevăr liber, poate să se ducă unde îi place; numai poarta Legii îi este oprită, dar și aceasta numai de-o singură persoană, de paznic. Dacă se așază pe scăunel, lîngă poartă, și rămîne acolo toată viața lui, face asta voluntar; povestea nu pomenește nicăieri că' ar fi fost constrîns. Pe cîtă vreme paznicul porții, dimpotrivă, e legat de postul său prin slujba pe care o are; el n-are dreptul să se îndepărteze în exterior și, după cît se pare, nici să pătrundă în interior, chiar dacă ar vrea. Iar pe deasupra dacă, ce e drept, e în slujba Legii, n-o slujește decât în legătură cu poarta de afară; deci, efectiv numai pentru omul căruia îi e destinată poarta. Iată încă un motiv ca să vedem în el un subaltern. Și e de presupus că ani întregi a făcut o muncă deșartă — o viață de om cum se zice — căci e spus că vine un om, prin urmare un bărbat în toată firea, ceea ce

PROCESUL ♦ 189

presupune că paznicul porții a trebuit să aștepte multă vreme pînă să-și îndeplinească slujba sau, mai precis, atît cît j-a plăcut omului care a venit cînd a vrut. Și pînă și sfîrșitul slujbei lui depinde de omul venit, căci ea nu încetează decât la sfîrșitul vieții omului; iată deci că îi rămîne subordonat pînă la sfîrșit. Iar textul accentuează clipă de clipă că paznicul porții pare să ignore complet toate acestea. Comentarii nu văd nimic de mirare în asta, căci paznicul porții, după părerea lor, se înșală încă și mai grav asupra unui alt punct, adică asupra propriei sale slujbe. Într-adevăr, nu spune el oare, la sfîrșit: „Acum plec și încui" ? Dar la început se spune că poarta Legii era deschisă ca totdeauna, și-atunci, dacă e deschisă „totdeauna", adică independent de durata vieții omului căruia îi era hărăzită, nici paznicul însuși n-o poate închide. În privința aceasta părerile se împart. Unii spun că paznicul, cînd declară că va închide poarta, nu vrea să dea decât un răspuns, alții că vrea să-și sublinieze îndatorirea serviciului, alții, în sfîrșit, că vrea să-i stîrnească omului o ultimă remușcare, un ultim regret. Dar un mare număr de comentarii sînt de acord că el nu va putea să închidă poarta. Ei cred chiar că, la sfîrșit cel puțin, paznicul porții îi rămîne taferior omului și în ceea ce privește cunoașterea,

căci omul vede strălucirea care răzbate prin porțile Legii, pe cînd paznicul rămîne mereu cu spatele spre poartă, în calitatea lui de paznic, și nu mărturisește prin nici un cuvînt că ar fi observat vreo schimbare.

[— Toate aceste sînt bine justificate, spuse K după ce urmărise unele pasaje din explicațiile preotului, repetîndu-le oi jumătate glas. Toate acestea sînt bine justificate; acum Cred și eu că paznicul e cel înșelat. Dar ele nu înlătură prima mea părere, care chiar coincide parțial cu cea dobîndită acum. Într-adevăr, puțin importă dacă paznicul porții vede clar sau nu. Eu spuneam că omul e înșelat. Dacă paznicul vede clar, ar putea exista anumite îndoieli; dar dacă paznicul e înșelat, atunci înșelarea lui se răsfrînge inevitabil și asupra Omului. Atunci paznicul încetează de-a mai fi un înșelător, far pare atît de nerod, încît ar trebui alungat imediat din slujbă. Gîndește-te că dacă eroarea în care se află nu-i dăunează lui cu nimic, în schimb ea e de-o mie de ori mai periculoasă pentru om.

190 ♦ *Franz Kafka*

T

PROCESUL ♦ 191

— Cu asta te lovești de părerea contrarie, spuse preotul. Unii susțin că povestea nu-i dă nimănu dreptul să-l judece pe paznic. Oricum ne-ar părea, el rămîne tot un slujitor al Legii, aparține deci Legii și e scos de sub judecata omenească. Și în cazul acesta trebuie, de asemenea, să nu-l mai socotești inferior omului. Căci numai faptul că e legat prin slujba sa de-o poartă a Legii — fie ea una singură — îl așaza incomparabil mai sus decît omul care trăiește în lume, oricît de liber ar fi el. Omul abia vine la Lege, pe cîtă vreme paznicul se află mai demult acolo. El e pus în slujbă de Lege; a te îndoii de demnitatea paznicului înseamnă a te îndoii de Lege.

— Eu nu sînt de acord cu părerea aceasta, spuse K. și clătină din cap. Căci, dacă o accepți, trebuie să iei drept adevăr tot ce spune paznicul. Și mi-ai arătat tu însuți, pe larg, motivele pentru care un asemenea lucru nu e posibil.

— Nu, spuse preotul, nu trebuie să iei drept adevăr tot ce spune paznicul, e de ajuns să socotești că e necesar.

— Jalnică părere, spuse K.; ea face din minciună o lege a lumii.

K. încheie astfel discuția, dar fără să-și spună și ultima părere. Era prea obosit ca să poată adînci toate consecințele poveștii, și-apoi ea îi împingea mintea pe căi neobișnuite, îl îndemna spre locuri fantastice, mai potrivite pentru discuțiile tribunalului decît pentru el. Povestea inițială se deformată, devenise de nerecunoscut, și el nu dorea decît s-o uite; preotul îl suportă cu mult tact și-i acceptă încheierea fără să spună un cuvînt, deși nu se potrivea deloc cu propria lui părere.

Continuă cîteva clipe să se plimbe amîndoi, tăcuți. K. se ținea pas cu pas de preot, căci bezna îl împiedica să recunoască drumul. Lămpița pe care o avea în mîna se stinsese de mult. O clipă K. văzu licărind, chiar în fața lui, statuia de argint a unui sfînt care pieri imediat în întuneric. Ca să nu depindă cu totul de preot, K. îl întrebă :

— Am ajuns cumva lîngă intrarea principală ?

— Nu, spuse preotul, sîntem foarte departe de ea. Vrei să pleci de pe acum ?

Deși în clipa aceea se gîndea la cu totul altceva, K. răspunse imediat:

f — Sigur, trebuie să plec. Sînt procuristul unei bănci și sînt așteptat acolo; am venit doar ca să-i arăt catedrala unuia dintre clienții noștri străini.

— Bine, du-te' atunci, spuse preotul și-i întinse mîna.

— Dar nu mă pot descurca singur în bezna aceasta, spuse K.

— Caută să ajungi la peretele din stînga, spuse preotul, și mergi de-a lungul lui, fără să-l părăsești; ai să găsești o ieșire.

Abia se depărtase preotul cu cîteva pași, cînd K. îi strigă cu glas tare:

— Mai așteaptă, te rog! I — Aștept, spuse preotul.

— Nu mai dorești nimic de la mine ? întrebă K.

— Nu, spuse preotul.

— Adineauri erai atît de binevoitor, spuse K. îmi explicai tot, și acum mă lași, de parcă nici nu ți-ar păsa de mine.

— Dar tu mi-ai spus că trebuie să pleci, răspunse preotul.

— Sigur, spuse K., dar înțelege.

— Mai întâi înțelege tu însuși cine sînt eu, spuse preotul.

— Ești preotul închisorii, spuse K. apropiindu-se de el. Acum nu mai avea nevoie să se întoarcă la bancă atît de

repede pe cît spusese; putea foarte bine să mai rămînă.

— Aparțin, deci, justiției, spuse preotul. Ce-aș mai putea să vreau de la tine ? Justiția nu vrea nimic de la tine. Ea te primește cînd vii și te lasă cînd pleci.

T

SFÎRȘITUL

în ajunul zilei în care K. împlinea treizeci și unu de ani — era cam pe la nouă seara, ora liniștii pe străzi — doi domni se prezentară la locuința lui. în redingotă, palizi și grași, cei doi domni purtau țilindre înalte care păreau ținute pe țestele lor. Fiecare dintre ei voia să-l lase pe celălalt să treacă primul; domni schimbară la intrarea apartamentului cîteva politeți mărunte, reluîndu-le și amplificîndu-le în fața ușii de la odaia lui K.

Deși vizita nu-i fusese anunțată, K., îmbrăcat și el în negru, stătea pe-un scaun, lîngă ușă, cu atitudinea unui domn care așteaptă pe cineva, și-și punea în momentul acela o pereche de mănuși noi ale'căror degete se mulau pe degetele lui. El se ridică imediat, îi privi curios pe cei doi domni și spuse:

— Așadar, dumneavoastră mi-ați fost trimiși.

Cei doi domni aprobară dînd ușor din cap și arătînd unul spre altul cu țilindrul pe care fiecare dintre ei îl ținea acum în mînă. K. își mărturisi că nu vizita aceasta o aștepta, se duse la fereastră și mai privi o dată strada mohorîtă. Pe partea cealaltă, aproape toate ferestrele erau întunecate ca și a lui; multe dintre ele aveau perdelele trase. La o fereastră luminată de la etaj se jucau cîteva copilași; strînși laolaltă după un grilaj și incapabili încă să-și părăsească locurile, copilașii își întindeau unul spre altul mînuțele.

„Mi-au trimis niște actori bătrîni și de mîna a doua, își spuse K. întorcîndu-se spre cei doi domni ca să se mai convingă o dată. Încearcă să sfîrșească ieftin cu mine.”

Apoi, întorcîndu-se brusc spre ei, îi întrebă:

— La ce teatru jucați ?

— Teatru ? întrebă unul dintre domni cerîndu-i sfat celuilalt, cu o contracție a gurii.

Celălalt se purta ca un mut care lupta împotriva organismului său rebel.

„Nu sînt pregătiți să fie întrebați”, își spuse K. Și se duse să-și ia pălăria.

PROCESUL ♦ 193

încă de pe scară cei doi domni vrură să-i apuce brațele, iar el spuse:

— Pe stradă, pe stradă, nu sînt bolnav.

Imediat ce ajunseră în stradă, cei doi îl înhățară în modul cel mai ciudat. K. nu se mai plimbase așa niciodată, cu nimeni. Cei doi își lipiseră umerii pe după ai lui, și, în loc să-i dea brațul, încolăciseră brațele lui K. în toată lungimea lor, jjențînîndu-le cu palmele în jos printr-o strînsoare metodică, irezistibilă, rod al unui antrenament îndelung. K. mergea țeapăn între ei; toți trei formau acum un astfel de bloc jncît ar fi fost imposibil să-l strivești pe unul fără să-i zdrobești și pe ceilalți doi.

Realizau împreună o coeziune care, în general, nu poate fi obținută decît cu materia moartă. *i* De cîteva ori, cînd treceau pe sub vreun felinar, K. încercă, oricît de greu îi venea cu oamenii aceștia care îl strîngeau între ei, să-și vadă însoțitorii mai bine decît putuse la lumina slabă a camerei lui. „Poate că sînt tenori”, se gîndi el văzîndu-le gușile duble. Curățenia de pe fețele lor îi făcea greață. Se mai vedeau încă urmele mîinii săpunite care li se plimbase pe la colțurile pleoapelor, care le frecase buzele de sus și le rîcîise cutele din bărbie.

Văzînd acestea, K. se opri; cei doi făcură și ei la fel; se aflau acum la marginea unei piețe pustii, împodobită cu spații de iarbă și de flori.

I — De ce v-au trimis tocmai pe dumneavoastră ? întrebă K. mai mult strigînd decît vorbind.

[Cei doi domni pesemne că nu știau ce să răspundă și rămaseră în așteptare, lăsînd să le atîrne brațul liber, cum iac infirmierii and bolnavul pe care-l plimbă vrea să se odihnească.

I — N-am să merg mai departe, spuse K., vrînd să-i încerce.

I De data aceasta, cei doi domni n-aveau nevoie să răspundă; era de ajuns să nu-si slăbească strînsoarea și să caute să-l miște pe K. din loc ridicîndu-l; dar K. rezistă.]N-o Jă mai am nevoie de

multă putere; am s-o folosesc acum, pe toată", își spuse el. Și se gândi la muștele care încearcă să-si smulgă piciorușele când vor să scape de pe hîrtia lipicioasă. «Dumnealor au să aibă de furcă cu mine", își spuse el.

În clipa aceea, domnișoara Burstner se ivi brusc, urcînd treptele unei ulicioare joase care dădea în piață. Poate că la jirma urmei n-o fi fost chiar ea, dar asemănarea era, fără îndoială, foarte mare. De altfel, lui K. puțin îi păsa dacă era

194 ♦ *Franz Kafka*

într-adevăr domnișoara Burstner; acum, el nu se mai gîndea decît la inutilitatea rezistenței. Nimic nu mai putea fi eroic nici dacă rezista, nici dacă le făcea greutăți celor doi domni și nici dacă, apărîndu-se, mai încerca să se bucure de-o ultimă licărire de viață. Porni deci din nou, și bucuria pe care o pricinui astfel celor doi domni se reflectă și pe fața lui. Cei doi domni îl lăsau acum să aleagă el direcția și K. îi duse pe drumul urmat de domnișoara Burstner, nu ca s-o ajungă din urmă și nici fiindcă ar fi vrut s-o vadă cît mai mult timp cu putință, ci pur și simplu ca să nu uite avertismentul pe care ea îl reprezenta pentru el.

„Singurul lucru pe care îl mai pot face acum, își spunea K. — și sincronismul pașilor lui și al celor doi domni îi confirma gîndurile —, singurul lucru pe care îl mai pot face acum este să-mi păstrez pînă la capăt claritatea minții. Totdeauna am vrut ca în lumea asta să duc la liman douăzeci de lucruri deodată și, ca o culme, pentru un scop care nu era totdeauna laudabil. A fost o greșeală: să dovedesc oare acum că n-am învățat nimic nici dintr-un an de proces? Să plec oare ca un imbecil care n-a fost niciodată în stare să înțeleagă nimic? Să las să se spună despre mine că la începutul procesului voiam să-l sfîrșesc și că la sfîrșit nu voiam decît să-l reîncep? Nu vreau să se spună asta. Sînt fericit că mi s-au dat astfel domnii aceștia pe jumătate muți, incapabili să înțeleagă ceva, și că a fost lăsată pe seama mea grija de a-mi spune mie însumi ceea ce trebuie.”

Între timp, tînăra după care mergeau trecuse pe-o străduță laterală, dar K., putînd acum să se lipsească de ea, se lăsă cu totul în voia însoțitorilor săi. Complet de acord toți trei de-acum înainte, trecură împreună peste un pod scaldat în lumina lunii; cei doi domni se supuneau docili celor mai neînsemnate mișcări ale lui K.; la un moment dat, cînd K. se întoarse spre parapet, ei îi urmară indicațiile și făcură front cu fața spre rîu. Apa care lucea și tremura în lumina lunii se desfăcea în jurul unui mic ostrov pe care se înghesuia verdeața arborilor și a tufelor. Pe sub arbori se întindeau, nevăzute acum, alei de pietriș, mărginite de bănci comode, pe care K. se odihni și se desfătă adesea în timpul verii. — Nu voiam să mă opresc, le spuse el celor doi însoțitori, oarecum rușinat de docilitatea lor.

PROCESUL ♦ 195

În spatele lui K., unul dintre ei păru să-i facă celuilalt un mn de reproș în legătură cu popasul care ar fi putut să fie greșit înțeles, apoi își continuară drumul.

După un timp, ajunseră pe niște străzi în pantă unde, ici-colo, se zărea cîte un polițist stînd locului sau făcîndu-si patrularea obișnuită; polițiștii erau cînd departe, cînd foarte aproape. Unul dintre ei avea o mustață stufoasă și-și ținea inîna pe mînerul săbiei; se apropie intenționat de grupul celor trei, care i se păru suspect. Însoțitorii lui K. se opriră, polițistul părea gata să deschidă gura, dar K. îi duse înainte cu forța pe cei doi domni. Și se întoarse de mai multe ori, prudent, ca să vadă dacă nu erau urmăriți; imediat ce trecu înșă pe după un colț care îi ascundea de polițiști, începu să alerge cît îl țineau picioarele, iar cei doi fură obligați să facă același lucru, gîfîind din greu.

Așa ieșiră din oraș căci, în partea aceea, la capătul străzilor, cîmpia începea brusc. O carieră de piatră, mică, pustie și părăsită, se deschidea în apropierea unei case cu aspect încă foarte urban. Acolo cei doi domni se opriră, fie pentru că locul acela fusese de la bun început ținta lor, fie pentru că se simțeau prea istoviți ca să poată alerge mai departe. Și-i dădură drumul lui }L El așteptă fără să spună un cuvînt, iar cei doi domni își scoaseră țilindrele și-și șterseră cu batista sudoarea de pe frunte, cercetînd în același timp cariera. Lumina lunii scalda totul cu liniștea aceea firească, nedăruită nici unei alte lumini.

După ce făcură între ei cîteva schimburi de politeți ca să hotărască cine să aibă precădere la îndeplinirea misiunii — cei doi domni păreau să fi primit o misiune comună —, unul dintre ei se apropie de K. și-i scoase haina, vesta și cămașa. Pe K. îl trecură, fără să vrea, fiorii; domnul îi dădi o ușoară palmă de încurajare, pe spate, apoi îi împături cu grijă haina, vesta și cămașa, ca pe niște lucruri de care avea să mai fie nevoie, chiar dacă nu foarte curînd; apoi, ca să nu-l expună pe K. nemișcat aerului rece al nopții, îl luă de braț și începu să umble de colo-colo cu el, pe cînd celălalt domn căuta prin carieră un loc potrivit. Cînd locul fu găsit, cel care căutase îi fileu semn colegului său care îl

aduse pe K. acolo. Locul se afla chiar la marginea carierei; la picioarele lor se mai vedea tocă o piatră de curînd smulsă. Cei doi domni îl așezară jos pe K., îl proptiră de piatră și-i puseră capul deasupra. În ciuda silinței pe care și-o dădeau amîndoi și a bunăvoinței lui K. Poziția lui rămînea totuși extrem de forțată și de neverosi-

196 ♦ *Franz Kafka*

milă. De aceea unul dintre domni îl rugă pe celălalt să-i iasă pe seama lui, pentru o clipă, grija de a-l așeza pe K., dar iu. crurile tot nu merseră mai bine. Pînă la urmă îl lăsară într-o poziție care nu era cu nimic mai bună decît cele obținute mai înainte. Unul dintre domni își descheie apoi redigbta și scoase dintr-o teacă prinsă de centura pe care o purta în ju. rul vestei un cuțit de măcelar, lung și subțire, cu două tășuri îl ținu cîteva clipe în sus și-i cercetă" lama la lumină. Urmară aceleași groaznice schimburi de politeți ca și mai înainte; unul dintre ei, întinzînd mîna pe deasupra lui K., îi dădu ce' lui alt cuțitul, iar celălalt i-l inapoie în același fel. K. știa foarte bine că datoria lui ar fi fost să ia el însuși cuțitul, cînd îi trecea pe deasupra, și să și-l înfigă în trup. Dar nu făcu asta ci, dimpotrivă, își întoarse gîtul încă liber și privi în jurul lui. Dacă nu putea să-și susțină rolul pînă la capăt, dacă nu putea să scutească autoritățile de toată munca, răspunderea pentru această ultimă vină o purta cel care îi refuzase restul forțelor necesare ca s-o facă. Privirea îi căzu pe ultimul etaj al casei de lîngă carieră. Acolo, sus, cele două jumătăți ale unei ferestre se deschiseră pe neașteptate, ca o lumină care fișnește în întuneric; un om — atît de subțire și de șters la distanța și la înălțimea aceea — se plecă' brusc în afară, aruncîndu-și brațele înainte. Cine putea să fie ? Un prieten ? Un suflet bun ? Un om care participa la nenorocirea lui ? Cineva care voia să-l ajute ? Era unul singur ? Erau toți ? Mai exista acolo un ajutor ? Existau obiecții care nu fuseseră încă ridicate ? Firește că da. Logica, chiar și cea mai de neclintit, nu rezistă în fața unui om care vrea să trăiască. Unde era judecătorul pe care nu-l văzuse niciodată ? Unde era tribunalul suprem la care nu ajunsese niciodată ? K. își ridică mîinile și-și răschira degetele.

Dar unul dintre cei doi îl apucă tocmai atunci de gît, pe cînd celălalt îi înfipse cuțitul adine în inimă și i-l răsuci acolo de două ori. Cu ochii care i se stingeau, K. îi mai văzu pe cei doi domni, aplecați peste fața lui, cum priveau dez-nodămîntul, obraz lîngă obraz.

— Ca un cîine! spuse el, și era ca și cum rușinea ar fi trebuit să-i supraviețuiască.

1

FRAGMENTE

PRIETENA DOMNIȘOAREI BURSTNER

În zilele următoare, lui K. îi fu imposibil să schimbe măcar un cuvînt cu domnișoara Burstner; încercă s-o vadă, folosind toate metodele cu putință, dar ea știu să facă în așa fel încît să evite mereu întîlnirea. K. încercă să vină direct acasă imediat ce ieșea de la birou și să supravegheze vestibulul, stînd în întuneric pe canapeaua din camera lui. Dacă servitoarea, crezînd că nu-i acasă, închidea din treacăt ușa, el se ridica după cîteva clipe și-o deschidea iar. Dimineața se scula cu o oră mai devreme decît de obicei, cu gînd s-o întîlnească pe domnișoara Burstner singură, cînd pleca la lucru. Dar nici una dintre încercările acestea nu-i reuși. Atunci K. îi scris domnișoarei două scrisori, una pe adresa de la birou și alta pe adresa de acasă; în amîndouă scrisorile încerca o dată în plus să-și justifice purtarea, se oferea să-i dea orice satisfacție ar fi dorit, făgăduia să nu treacă niciodată peste limitele pe care domnișoara Burstner i le-ar fi impus și nu-i cerea decît să-i ofere' posibilitatea unei întrevederi, adăugînd că nu putea să stea de vorbă cu doamna Grubach pînă cînd nu se sfătuiă mai întîi cu ea; și, ca încheiere, o anunța că duminica viitoare va aștepta toată ziua în cameră un semn din partea ei care să-i permită să spere că rugămîntea i-a fost ascultată sau că i se vor explica măcar motivele refuzului, motive inimaginabile, pentru că îi făgăduia să facă tot ce ar fi vrut ea. Scrisorile nu-i veniră înapoi, dar nici nu primi răspuns la ele. În schimb, duminica următoare se întîmplă ceva care arăta destul de clar cum stăteau lucrurile: de dimineață, privind prin gaura cheii, K. își dădu seama că în vestibul se petrece ceva neobișnuit; curînd însă i se lămurii totul. O tînră care dădea lecții de franceză — de fapt era nemțoaică și se numea Nfontag — ființă debilă, palidă și puțintel șchioapă, care pînă atunci avusese propria ei cameră, se muta în odaia domnișoarei Burstner; ore întregi tînră aceasta își tîrșii picioarele prin vestibul, aducînd întruna fie o rufă, fie un șervețel, fie o carte uitată și care trebuiau neapărat

mutate în noua locuință.

200 ♦ *Franz Kafka*

Cînd doamna Grubach îi aduse micul dejun — de cînd îi înfuriase pe K. îl servea ea însăși în locul servitoarei, cu tot ce avea nevoie — K. nu se putu stăpîni să nu-i vorbească, pentru prima dată, la cinci zile după întîmplarea aceea de pomină.

— De ce e astăzi atîta zgomot în vestibul ? întrebă el în timp ce-și turna cafeaua; nu s-ar putea face liniște ? Tocmai duminica ați ales-o pentru curățenie ?

Deși K. nu se uita la doamna Grubach, își dădu seama totuși că ea respiră ușurată. Gazda socotea pînă și întrebările lui aspre drept un fel de iertare, sau cel puțin drept un fel de început de iertare.

— Nu se face curățenie, domnule K., spuse ea; domnișoara Montag se mută la domnișoara Burstner și-și cară lucrurile acolo.

Doamna Grubach nu mai adăugă nimic, așteptînd să vadă cum va reacționa K. și dacă-i va permite să vorbească mai departe. Dar K. o lăsă mai întîi să se frămînte, învîrtind gînditor lingurița în cafea și tăcînd. Apoi se uită la ea și spuse:

— Ați renunțat la vechile bănuieli în privința domnișoarei Burstner ?

— Vai, domnule K., strigă doamna Grubach, care tocmai întrebarea aceasta o aștepta de la bun început, și-și întinse spre el mîinile împreunate a rugă — vai, domnule K., ați luat deunăzi în serios o vorbă spusă într-o doară! Departe de mine gîndul de-a vă supăra pe dumneavoastră sau pe oricare altă persoană; doar mă cunoașteți de-atîta amar de vreme, domnule K., si puteți fi convins de asta. Nu știți cît am suferit în ultimele zile. Tocmai eu să-mi bîrfesc chiriașii ? Și dumneavoastră, domnule K., m-ați crezut în stare și mi-ați spus să vă anunț cînd trebuie să vă mutați! Dumneavoastră, să vă mutați! Lacrimile îi înăbușiră ultimul strigăt. Doamna Grubach își duse șorțul la ochi și oftă din adîncul inimii.

— Nu plîngeți, doamnă Grubach, spuse K., și se uită pe fereastră, căci nu se gîndea decît la domnișoara Burstner și la faptul că-și luase o fată străină în cameră. Nu plîngeți, repetă el întorcîndu-se spre proprietăreașă.

Și văzînd că doamna Grubach continua să plîngă adăugă:

FRAGMENTE ♦ 201

— Nici eu n-am vorbit atunci atît de serios pe cît vă jnchipuiți; ne-am înțeles greșit unul pe altul, asta se poate întîmpla și între vechi prieteni.

Doamna Grubach își coborî puțin șorțul de la ochi, ca să vadă dacă chiriașul se împăcase cu adevărat.

— Da, da, așa e, spuse K.

Și cum după purtarea doamnei Grubach putea conchide că nepotul ei, căpitanul, nu divulgase nimic, îndrăzni să adauge:

— Credeți chiar că m-aș putea certa cu dumneavoastră pentru o străină ?

— Tocmai asta e, domnule K., spuse doamna Grubach care, de cum se simțea îndemnată la vorbă, făcea greșeala să spună ce n-ar fi trebuit spus. M-am tot întreat: de ce i-o fi purtînd domnul K. atîta grijă domnișoarei Burstner ? De ce s-o fi certat, din cauza ei, cu mine, cînd știe bine că-mi pierd somnul la cel mai mic cuvîntel pe care mi-l spune ? Doar n-am spus despre domnișoara Burstner decît lucruri văzute cu ochii mei.

K. nu-i răspunse nimic, căci la primul cuvînt rostit nu s-ar mai fi putut stăpîni și-ar fi dat-o pe ușă afară, ceea ce nu voia deloc să se întîmple. Se mulțumi deci să-și bea cafeaua și s-o facă pe doamna Grubach să simtă că prezența ei este de prisos.

Afară începură să se audă din nou pașii tîrșiți ai domnișoarei Montag care traversa vestibulul.

— Auziți ? întrebă K. arătînd cu degetul spre ușă.

— Sigur, oftă doamna Grubach. Am vrut s-o' ajut, ba chiar să-i împrumut servitoarea; dar e foarte încăpățînată, a ținut morțiș să-și care singură toate lucrurile. Mă mir ce-o fi găsit-o pe domnișoara Burstner: eu, de multe ori, sînt sătulă pînă peste cap s-o mai țin în casă pe domnișoara Montag, și iată că domnișoara Burstner si-o ia acum chiar la ea în cameră.

I — Ce vă pasă ? spuse K. strivind resturile de zahăr din ceașcă. Vă păgubește cu ceva ?

— Nu, spuse doamna Grubach, mutarea în sine e binevenită, căci îmi eliberează o cameră pe care pot s-o dau nepotului meu, căpitanul. M-am tot temut să nu vă deranjeze zilele astea cît a locuit în salon, unde am fost nevoită să-l găzduiesc. Nepotul meu nu prea ține seama de nimeni.

202 ♦ *Franz Kafka*

T

FRAGMENTE ♦ 203

— Ce idee! spuse K., ridicîndu-se; nu despre asta e vorba • pesemne că mă credeți grozav de nervos, fiindcă nu pot su.! porta colindul domnișoarei Montag ! Ia te uită ! Acum iar se întoarce!

Doamna Grubach se simți tare neputincioasă.

— Să-i spun, domnule K., să-și amîne pentru mai tîrziu restul mutatului ? Dacă vreți, pot să fac asta imediat.

— Trebuie să se mute la domnișoara Biirstner, nu-i așa ?

— Da, spuse doamna Grubach, neînțelegînd prea bine intenția lui K.

— Atunci trebuie să-și care și lucrurile!

Doamna Grubach se mulțumi să clatine din cap. Neputința ei mută, care părea bravadă, îl enerva și mai mult pe K., de aceea începu să umble de colo-colo, de la ușă la fereastră și iar la ușă, împiedicînd-o astfel să plece pe doamna Grubach care'probabil ar fi ieșit dacă n-ar fi oprit-o naveta aceasta continuă.

K. tocmai ajunsese din nou la ușă cînd cineva ciocăni. Era servitoarea venită să-l anunțe că domnișoara Montag ar dori să schimbe cîteva cuvinte cu domnul K. și îl roagă să vină în sufragerie, unde îl aștepta. K. ascultă gînditor mesajul servitoarei, apoi se întoarce și aruncă o privire aproape ironică doamnei Grubach, care se sperie. Ironia lui părea într-adevăr să spună că prevăzuse de mult invitația domnișoarei Montag și că faptul în sine era firesc după toate plictiselile pe care' trebuie să le îndure în dimineața aceea de duminică din partea chiriașilor doamnei Grubach. K. o trimise deci pe servitoare cu răspunsul că va veni imediat și se îndreptă spre dulap ca să-și schimbe haina; proprietăresei, care se văita încetișor că domnișoara Montag îl necăjește din nou, îi dădu un singur răspuns, rugînd-o să strîngă farfuriile în care adusese micul dejun.

— Dar aproape că nu v-ați atins de nimic, îi spuse ea.

— Luați-le, totuși, strigă K.

I se părea că domnișoara Montag era amestecată pînă și în vesela aceasta și că prin prezența ei îi otrăvea mîncarea.

Pe cînd traversa vestibulul, K. aruncă o privire spre ușa închisă a camerei domnișoarei Biirstner; dar nu acolo fusese invitat, ci în sufragerie, unde intră brusc, fără să bată la ușă.

Sufrageria, o încăpere lungă, îngustă și cu o singură fereastră, avea exact atita spațiu cît să permită așezarea cîte

unui bufet, pus oblic, de-o parte și de alta a ușii, restul încăperii fiind ocupat de-o masă lungă care începea lîngă ușă «i ajungea pînă la fereastra devenită, din pricina aceasta, aproape inaccesibilă. Masa era gata pusă pentru mai multe persoane, căci duminica aproape toți locatarii mîncau la prînz aici.

Qnd K. intră, domnișoara Montag plecă de lîngă fereastră și veni de-a lungul mesei să-l întîmpine; se salutară în tăcere; apoi, ținînd capul drept, ca întotdeauna, ea spuse:

— Nu știu dacă mă cunoașteți. K. o privi încruntat:

— Cum să nu vă cunosc; doar locuiți de multă vreme la doamna Grubach.

— E adevărat, răspuse domnișoara Montag, dar pensiunea nu cred că vă interesează prea' mult.

— Nu, spuse K.

— Nu vreți să luați loc ? întrebă domnișoara Montag. își traseră tăcuți cîte un scaun la capătul mesei și se

așezară unul în fața celuilalt. Dar domnișoara Montag se ridică imediat și se duse să-și ia poșeta, uitată pe pervazul ferestrei; apoi se întoarce'pe lîngă masă, legănmnd ușor poșeta cu vîrful degetelor, și spuse:

— Voiam să vă comunic cîteva cuvinte din partea prietenei mele. Domnișoara Biirstner ar fi dorit să vină personal, dar fiindcă astăzi se simte puțin cam obosită vă roagă s-o scuzați și să mă ascultați pe mine în locul ei. De altfel, nici ea nu v-ar fi putut spune altceva decît vă voi spune eu. Ba cred chiar că eu am să vă pot spune mai mult decît ea, pentru că sînt oarecum obiectivă. Nu sînteți de aceeași părere ?

— Ce s-ar mai putea spune ? răspuse K. plictisit să tot vadă privirea domnișoarei Montag fixată pe buzele lui.

Așadar, domnișoara Montag părea că-și arogă dreptul de suveranitate pînă și asupra cuvintelor pe care urma să le rostească el.

— E clar că domnișoara Biirstner nu vrea să-mi acorde convorbirea personală pe care i-am cerut-o.

— Așa e, spuse domnișoara Montag, sau mai degrabă nu C chiar așa; dumneavoastră vă exprimați prea brutal. În genere, o convorbire nici nu se acordă, nici nu se refuză. Dar se poate întâmpla să fie considerată inutilă, ca în cazul de față. Acum, fiindcă ați spus ce-ați spus, pot să vă vorbesc deschis; i-ați cerut prietenei mele, verbal sau prin scris, o discuție explicativă; dar ea cunoaște — așa presupun, cel puțin —' tema

204 ♦ *Franz Kafka*

7

FRAGMENTE ♦ 205

acestei discuții, și e convinsă, din motive pe care eu le ignor, că o asemenea discuție n-ar folosi la nimic. De altfel, ea mi-a povestit ieri, foarte în trecut, despre ce e vorba; mi-a mai spus că nici dumneavoastră pesemne nu dați prea mare importanță unei convorbiri — ideea aceasta v-a venit întâmplător — și că veți recunoaște curînd, dacă n-ați și recunoscut cumva, fără nici o explicație specială, inutilitatea întîlnirii cerute. Eu i-am răspuns că s-ar putea să aibă perfectă dreptate, dar că, pentru deplina limpezire a situației, ar fi preferabil să vă răspundă clar. M-am oferit să fac* eu aceasta, în numele ei. După oarecari ezitări, prietena mea a acceptat. Sper că am procedat în sensul vederilor dumneavoastră, căci cea mai mică incertitudine e totdeauna penibilă, chiar în lucrurile cele mai mărunte, și cînd poți să le înlături cu ușurință, ca în cazul de față, atunci e mai bine să faci asta imediat.

— Vă mulțumesc, îi răspunse K.

Și, ridicîndu-se încet, o privi mai întîi pe domnișoara Montag, apoi privi masa, fereastra — casa de peste drum era scăldată în soare — și porni spre ușă. Domnișoara Montag îl urmă cîțiva pași, ca și cum n-ar fi avut încredere deplină în el, dar cînd ajunseră⁷ în fața ușii, trebuiră să se dea înapoi amîndoi, căci ușa se deschise și căpitanul Lanz intră în sufragerie. Pînă acum, K. nu-l văzuse de aproape pe căpitan. Acesta, un bărbat de patruzeci de ani, înalt, cu o față cărnoasă și arsă de soare, făcu o plecăciune către amîndoi, apoi se îndreptă spre domnișoara Montag și-i sărută respectuos mîna. Căpitanul Lanz' avea multă dezinvoltură în mișcări; politețea lui față de domnișoara Montag contrasta izbitor cu felul în care se purtase K.; totuși, domnișoara Montag nu părea deloc supărată pe K., ba dimpotrivă, ar fi vrut, după cum i se păru lui K., să-l prezinte căpitanului. Dar K. nu ținea defel să fie prezentat; oricum, n-ar fi reușit să fie amabil nici față de ea, nici față de căpitan; sărutatul tîinii o asociase în ochii lui pe domnișoara Montag grupului celor care, vrînd să pară cît mai inofensivi și mai dezinteresați, lucrau în taină ca să-l țină departe de domnișoara Burstner. Și nu numai asta văzu K.: mai observă de asemenea că domnișoara Montag își alesese o metodă bună, deși cu două tăisuri; ea exagera importanța relațiilor dintre K. și domnișoara Burstner, și mai ales importanța convorbirii cerute, și întorcea lucrurile în așa fel încît K. să pară că ar fi cel ce exagerează totul; trebuia să i se arate că se înșală; K. nu voia să exagereze

nimic: el știa că domnișoara Burstner era o mică dactilografă care nu putea să-i reziste multă vreme. Totodată, nu voia dinadins să țină seama de cele aflate despre ea de la doamna Grubach. La toate acestea se gîndea K. pe cînd ieșea din sufragerie, după ce abia dacă îi salută pe cei doi; voia să se ducă imediat în camera lui, dar auzind-o pe domnișoara Montag chicotind, își spuse că ar fi posibil să le facă o' surpriză, atît ei cît și căpitanului Lanz. De aceea privi și ascultă, cu ochii și cu urechile la pîndă, ca nu cumva să-l tulbure vreun zgomot din camerele vecine. Dar pretutindeni domnea liniștea. Nu se auzeau decît discuția celor doi din sufragerie și vocea doamnei Grubach venind de pe culoarul care ducea la bucătărie. Ocazia părea favorabilă. K. se duse deci la ușa domnișoarei Burstner și ciocăni încetișor; cum nu se mișca nimic, mai ciocăni o dată, dar nici de data aceasta nu primi vreun răspuns. Oare dormea domnișoara Burstner sau era într-adevăr obosită? Sau se prefăcea doar că nu e acasă, bănuind că numai K. putea fi cel care bătea atît de încet? Cu gîndul la această din urmă alternativă, K. bătu mai tare și, văzînd că nu-i răspunde nimeni, deschise în cele din urmă cu multă prudență și nu fără senzația că face o greșeală, ba mai mult, ceva inutil. În cameră nu era nimeni; de altfel, nimic nu mai semăna acolo cu cele știute de K. Acum, lîngă perete se aflau două paturi, puse unui lîngă altul;

lîngă ușa se vedeau trei scaune ticsite cu îmbrăcăminte și rufărie; un dulap era larg deschis. Pesemne că domnișoara Burstner plecase cînd domnișoara Montag îl ținuse de vorbă pe K. în sufragerie. K. nu se simți prea dezamăgit, căci nu se aștepta deloc s-o mai întâlnească atît de lesne pe domnișoara Burstner. Făcuse tentativa aceasta numai ca s-o înfrunte pe domnișoara Montag; de aceea situația i se păru cu atît mai penibilă cu cît, pe cînd ieșea din odaia domnișoarei Burstner, îi văzu prin ușa deschisă a sufrageriei, pe domnișoara Montag și pe căpitan stînd liniștiți de vorbă; poate că 'ei se aflau acolo și în clipa cînd K. deschisese ușa camerei domnișoarei Burstner; evitau amîndoi să pară că-l observă, vorbeau încet și-i urmăreau gesturile privind distrați în jurul lor, de parcă af fi fost cu totul absorbiți de discuție.' Dar pe K. privirile acestea îl apăsau cumplit; de aceea, mergînd pe lîngă perete, de-a lungul culoarului, se grăbi să ajungă în camera lui.

PROCURORUL

în ciuda cunoașterii oamenilor și a experienței dobîndite în timpul îndelungatului său serviciu la bancă, lui K. i se păruse totdeauna foarte stimabil cercul cunoscuților înfilniți la masa rezervată la berărie; nu și ascundea niciodată că pentru el era o mare onoare să aparțină unei asemenea societăți. Aceasta era formată aproape exclusiv din judecători, procurori și avocați; totodată erau admiși și funcționari și asistenți juridici foarte tineri; dar ei se 'așezau la celălalt capăt al mesei, considerat inferior, și nu puteau să intervină în discuții decît dacă li se adresau întrebări numai lor. în cele mai multe cazuri asemenea întrebări aveau ca scop doar să învelească societatea.

Mai ales procurorul Hasterer, care de obicei era vecinul de masă al lui K., îi plăcea să-i umilească astfel pe tinerii domni. Ori de cîte ori își răschira în mijlocul mesei mîna lui mare și foarte păroasă și se întorcea spre capătul inferior, toți își ciuleau deja urechile; iar cînd unul primea întrebarea, dar fie nu putea s-o descifreze, fie privea gînditor în paharul lui cu bere, fie doar își încleșta fălcile în loc să vorbească, fie — iar acesta era lucrul cel mai grav — exprima, dus de valul discuției, o părere greșită sau fără acoperire, atunci domnii mai în 'vîrstă se răsuceau zîmbind pe locurile lor și abia din clipa aceea păreau să se simtă bine. Numai ei își rezervau dreptul să poarte discuții cu adevărat serioase, *de specialitate*.

K. fusese introdus în acest cerc de către un avocat, reprezentantul juridic al băncii. Fusese un timp cînd K. avusese de discutat îndelung, pînă noaptea tîrziu, cu acest avocat și apoi se întîmplase ca de la sine să cineze la masa rezervată avocatului, împreună cu acesta, și să constituie o companie plăcută. K. a văzut aici numai domni cultivați, respectabili, puternici, într-un anumit sens.

Inițial, căutînd să soluționeze chestiuni dificile, care nu aveau prea mare legătură cu viața obișnuită, găseau un prilej de destindere; dar făcînd aceasta, osteneau. Firește, chiar dacă nu putea să intervină decît în mică măsură, K. avea totuși posibilitatea să afle multe lucruri de care s-ar fi slujit

FRAGMENTE ♦ 207

mai devreme sau mai tîrziu chiar la bancă; în plus putea să lege relații personale, întotdeauna utile, cu oamenii justiției.

La rîndul lor, cunoscuții din cercul acesta păreau să fie îngăduitori cu el. Curînd îl fu recunoscut ca om de afaceri, iar opinia sa în probleme de specialitate rămînea de nezdruncinat, chiar dacă nu putea să scape cu totul de observații ironice.

Adesea se întîmpla ca atunci cînd doi domni apreciau în mod diferit o problemă juridică să-i solicite ajutorul; în acest caz, numele lui K. revenea în toate afirmațiile și obiecțiile, găsindu-și locul pînă și în investigațiile cele mai abstracte, deși pe acestea el nu' mai reușise demult să le urmărească. Totuși, cu timpul K. se lămuri asupra multor lucruri, în special de cînd avea alături un consilier bun și amabil ca procurorul Hasterer, pe care adesea îl și însoțea noaptea pînă acasă. Multă vreme nu se simțise însă în stare să meargă la braț cu acest uriaș sub a cărui pelerină s-ar fi putut ascunde absolut neobservat.

Cu timpul însă cei doi se găsiră atît de apropiați, încît se șterseră toate diferențele de educație, profesie și vîrstă. Ei comunicau ca și cînd și-ar fi aparținut dintotdeauna, iar dacă uneori, văzînd din afară legătura aceasta, unul dintre ei ar fi putut să pară superior celuilalt, nu Hasterer era acela, ci K.:

experiența lui practică îl făcea să aibă frecvent dreptate, fiind întotdeauna mai directă decît experiența care poate fi dobîndită dintr-un birou de tribunal.

Desigur, această prietenie deveni curînd cunoscută de toți cei care se înfilneau la berărie, iar avocatul care îl adusese pe K. la masă fu aproape dat uitării. în orice caz pe K. îl proteja acum Hasterer: dacă s-ar fi pus sub semnul întrebării îndreptățirea lui K. de a se așeza la masa juriștilor, el se putea bizui fără grijă pe Hasterer. Astfel K. obținu o poziție privilegiată, căci Hasterer era pe cît de bine văzut pe atît de temut. Într-adevăr, gîndirea lui juridică, viguroasă și abilă, era admirabilă, dar în această privință

mulți domni nu-i erau deloc inferiori.

Totuși nimeni nu-l egala în ferocitatea cu care își apăra opiniile. K. avea impresia că adversarului pe care nu putea să-l convingă, Hasterer reușea măcar să-i provoace teamă și mulți băteau în retragere chiar și numai când îi vedeau arătătorul ridicat amenințător. Atunci se întâmpla ca și cum adversarul ar fi uitat că se afla în compania unor buni cunoscuți își colegi, că totuși nu era vorba decât despre probleme teoretice

208 ♦ *Franz Kafka*

și că oricum nu i se putea întâmpla în realitate ceva — adversarul amuțea și simpla clătinare din cap reprezenta deja o probă de curaj*. Un spectacol aproape penibil se derula când adversarul ședea la masă departe, iar Hasterer știa că de la acea distanță nu s-ar putea înțelege cu el; atunci procurorul împingea farfuriile cu mîncare, se ridica încet și pornea să-i ia la întrebări. Cei din apropiere își întorceau capetele pentru a-i cerceta fața. Asemenea incidente se produceau totuși relativ rar, căci pe Hasterer îl tulburau aproape exclusiv problemele juridice, și anume în special cele privitoare la procesele pe care le condusesese sau le conducea el însuși.

Cînd nu erau în joc astfel de probleme, era prietenos și liniștit, rîsul său era amabil și toată pasiunea și-o consacra mîncării și băuturii. Se putea întâmpla ca nici măcar să nu asculte conversația celorlalți: atunci se întorcea spre K., își punea brațul pe spătarul scaunului acestuia, îl descosea cu voce stinsă în legătură cu banca, apoi vorbea despre propria lui muncă sau chiar îi povestea despre femeile pe care le cunoștea și care îi dădeau aproape tot ațita bătaie de cap ca și tribunalul.

Cu nimeni de la masă nu fusese văzut discutînd astfel. Cel care avea să-i adreseze o rugămintă lui Hasterer — mai ales cînd era vorba despre o conciliere cu un coleg — venea adesea mai întîi la K. solicitîndu-l în rolul de mijlocitor pe care acesta îl îndeplinea totdeauna cu plăcere și cu ușurință. De altminteri, fără a exploata în această privință relația lui cu Hasterer, K. era modest și se arăta foarte politicos cu toți. În același timp, știa să delimiteze exact ierarhia domnilor și înțelegea să-l trateze pe fiecare potrivit rangului său, lucru care se dovedea și mai important decât modestia și politețea; totuși, în privința aceasta era sfătuit mereu de Hasterer. De altfel aceasta era singura prescripție de la care procurorul nu se abătea chiar și în timpul celor mai agitate discuții. De aceea tinerilor aflați la capătul celălalt al mesei și care nu aveau încă vreun rang nu le adresa niciodată altceva decât cuvinte generale, privindu-i nediferențiat, ca pe o simplă masă informă. Dar tocmai acești domni îi arătau cel mai mare respect și cînd, pe la unsprezece, se ridica să plece acasă, se găsea de îndată cineva dintre ei care să-l ajute să-și îmbrace pelerina grea, în vreme ce altul, înclinîndu-se adînc, îi deschidea ușile și le ținea firește așa pînă cînd K. părăsea încăperea în urma lui Hasterer.

^^^~

FRAGMENTE ♦ 209

La început, K. îl însoțea pe procuror o bucată de drum \$au chiar se putea întâmpla ca Hasterer să-l conducă pe K.; mai tîrziu deveni o obișnuință ca astfel de seri să se încheie cu rugămintea procurorului de a merge acasă la el și de a rămîne împreună cîteva clipe. Dar întîrziu și un ceas bînd rachiu și fumînd țigări de foi. Aceste seri îi plăceau atît de mult lui Hasterer încît n-a vrut să renunțe la ele nici măcar cînd, vreme de cîteva săptămîni, locuise la el o muiere pe nume Helene.

Era o femeie grasă, bătrînoară, cu pielea gălbuie și cîrlionți negri în jurul frunții. K. o văzu mai întîi doar în pat: obișnuia să zacă acolo fără rușine, citind un roman în fascicule, indiferentă la conversația domnilor. Abia atunci cînd se făcea tîrziu, Helene se întindea, căsca și, dacă nu putea să atragă altfel atenția asupra ei, arunca spre Hasterer cu o fasciculă de roman. Acesta se ridica zîmbind și K. își lua rămas bun. Mai tîrziu însă, cînd Hasterer începuse să se plictisească de Helene, ea le tulbura intenționat întalnirile: îi aștepta pe cei doi domni mereu complet îmbrăcată, de obicei într-o rochie pe care o considera probabil foarte pretențioasă și cochetă, dar care nu era în realitate decât o veche rochie de bal, plină de zorzoane și care șoca extrem de neplăcut prin cîteva șiruri de franjuri lungi, afîrnate ca podoabă. K. nici nu știa adevăratul aspect al rochiei pentru că refuza s-o privească atent pe Helene și stătea pe scaun ore

I întregi cu ochii pe jumătate închiși, în vreme ce ea mergea legănîndu-se prin odaie sau se așeza în apropierea lui; ulterior, cînd își simțise poziția tot mai amenințată, Helene își

| manifestă preferința pentru K., încercînd, disperată, să-l facă

"gelos pe Hasterer." Era doar disperare, nu răutate cînd se apleca peste masă cu spatele gol, rotunjour și gras sau cînd își apropia fața de K., vrînd astfel să-l silească să-și ridice privirea. Nu reuși însă decât să-l determine să nu-l mai viziteze pentru

În un timp pe Hasterer, iar când K. reveni, Helene fusese deja alungată pentru totdeauna. K. primi vestea aceasta ca pe ceva firesc. În seara aceea ei doi rămăseră foarte mult împreună; la propunerea procurorului băură brudersaft și K. se simți pe drumul spre casă puțin amețit de atîta fum și băutură. Chiar în dimineața următoare, în cursul unei discuții de afaceri, directorul băncii îi spuse că i se părea să-l fi văzut pe K. ieri seară. Dacă nu se înșelase, K. era: mergea la braț cu procurorul Hasterer.

Directorul găsea pesemne atît de me-

210 ♦ *Franz Kafka*

T

morabil acest fapt, încît îi aminti chiar biserica de-a lungul căreia, lîngă fîntînă, avusese loc acea întîlnire. Observația aceasta corespundea de altfel exactității ce-l caracteriza îndeobște pe director. Dacă ar fi vrut să descrie un miraj nu s-ar fi putut exprima altfel. Atunci K. îl lămuri că procurorul era prietenul lui și că trecuseră într-adevăr în seara precedentă pe lîngă biserică. Directorul îi zîmbi și-i ceru lui K. să ia loc.

Era unul dintre acele momente în care K. îl îndrăgea nespus pe director, căci omul acesta slab și bolnav, care tușea ușor și era împovărat de o muncă de cea mai mare răspundere, vădea o anumită grijă pentru binele și viitorul lui K. Totuși, potrivit altor funcționari care trăiseră clipe asemănătoare în preajma directorului, o astfel de grijă putea fi numită superficială și rece, nefiind altceva decît un bun mijloc de a atrage pentru ani de zile funcționari valoroși, cu prețul minim al pierderii a două minute. Oricum ar fi fost, K. se simțea înfrînt de director în acele momente. Poate că directorul vorbea și puțin altfel cu K. decît cu ceilalți. Nu-și uita, ce-i drept, poziția superioară, ca să se tragă de șireturi cu K. — mai degrabă proceda astfel de fiecare dată în relațiile curente de afaceri; în schimb, acum părea să fi uitat tocmai poziția lui K. și-i vorbea ca unui copil sau unui tînar neștiutor care de-abia aspiră la un post și trezește dintr-un motiv obscur simpatia directorului. Cu siguranță, după cum n-ar fi îngăduit un asemenea mod de adresare din partea altcuiva, K. nu l-ar fi suportat nici din partea directorului însuși dacă protecția acestuia i s-ar fi părut nesinceră sau dacă nu l-ar fi încantat de-a dreptul măcar posibilitatea unei asemenea protecții, așa cum i se arăta ea în astfel de momente. K. își cunoștea slăbiciunea; poate că ea se justifica prin faptul că în privința aceasta, efectiv, mai rămăsese în el ceva de copil, căci nu avusese parte niciodată de protecția propriului tată, mort foarte tînar, iar de acasă plecase curînd după aceea; iar mama — care mai trăia, pe jumătate oarbă, într-un orașel de provincie neschimbat și pe care o vizitase ultima oară cu vreo doi ani în urmă — îi arăta, ce-i drept, afecțiune, dar K. mai degrabă o respinsese întotdeauna decît se simțise atras de ea. — Despre această prietenie nu știam absolut nimic, îi spuse directorul îmblînzind severitatea acestor cuvinte cu un zîmbet amabil, dar abia schițat.

LA ELSA

Într-o seară, chiar înainte de a pleca de la bancă, K. fu anunțat telefonic că trebuie să se prezinte urgent la birourile tribunalului. Totodată fu avertizat în legătură cu nesupunerea lui. Remarcile sale nemaiauzite — că interogatoriile sînt inutile, că nu au nici o finalitate și nici nu pot conduce la un rezultat, că va refuza să se mai prezinte la ele, va ignora invitațiile telefonice sau scrise, iar pe trimișii tribunalului îi va arunca pe ușă afară — toate acestea fuseseră înregistrate într-un proces-verbal și începuseră să lucreze serios în defavoarea lui. De ce oare nu vrea să se supună? Nu se fac oare toate eforturile, cu risipă de timp și de bani, să se pună ordine în complicata lui problemă? Vrea să provoace tulburări cu rea-voință și să determine luarea unor măsuri de forță de care a fost cruțat pînă acum? Cîtația de față era o ; ultimă încercare. El poate să procedeze cum vrea, dar ■; trebuie să ia seama că înaltul Tribunal nu va admite să devină bațjocura lui.

În acea seară K. își anunțase vizita la Elsa și din acest j motiv nu se putea duce la tribunal; se bucura că poate justifica astfel absența sa la tribunal, chiar dacă, firește, nimeni nu ținea cont de o asemenea motivare; oricum, era foarte probabil că tot n-ar fi mers la tribunal, chiar și să nu fi avut fin seara aceea nici o altă obligație, oricît de mărunță. Totuși, f pentru a fi cu conștiința împăcată, întrebă la telefon ce se va întîmpla dacă nu va veni.

- Vom ști să dăm de tine, i se răspunse.
- Și voi fi pedepsit pentru că nu m-am prezentat de [bunăvoie ? mai întrebă K. și zîmbi așteptîndu-se să audă | orice.
- Nu, veni răspunsul.
- Excelent, zise K., dar ce motiv să mai am atunci să au curs citației de azi ?
- Renunță la obiceiul de a asmuți instrumentele puterii împotriva ta, spuse vocea stingîndu-se treptat.

212 ♦ *Franz Kafka*

T

„Este foarte imprudent dacă nu faci așa, se gîndi K. pe picior de plecare, trebuie măcar să încerci să cunoști instru mentele puterii.”

Fără să șovăie, luă o trăsură pînă la Elsa. K. privi animația străzilor, instalat comod pe pernele din spate, cu mîinile în buzunarele mantalei — începuse să se facă răcoare. Se gîndi cu oarecare mulțumire că făcea greutăți deloc negli-jabile tribunalului în cazul în care acesta lucra' cu adevărat Nu spusese clar că va merge sau nu la tribunal; așadarj judecătorul aștepta, poate că îl aștepta chiar întreaga adunare^ dar el nu-și va face apariția, mai ales spre dezamăgirea galeriei! Netulburat de tribunal, mergea unde voia.

Pentru o clipă nu fu sigur dacă nu cumva, din neatenție, indicase vizitiului adresa tribunalului; de aceea îi strigă țare adresa Elsei. Vizitiul dădu din cap: nu i se spusese altă adresă. De-acum începu să uite treptat de tribunal și gîndurile despre bancă prinseră iarăși să-l năpădească' asa ca altădată.

LUPTA CU DIRECTORUL-ADJUNCT

Într-o dimineață K. se simți mult mai proaspăt și mai rezistent decît de obicei. La tribunal abia dacă se mai gîndea; dar cînd îi veni în minte i se păru că această organizație mare, nemărginită ar putea fi ușor prinsă, sfîșiată și zdrobită, cu condiția însă de a dibui un prilej bun, chiar dacă acesta era ascuns în întuneric. Starea neobișnuită în care se găsea îl Îndemnă pe K. să-l invite în biroul său pe directorul-adjunct ca să discute împreună o chestiune de afaceri care îl presa de mai multă vreme. În astfel de ocazii directorul-adjunct se purta ca și cum raporturile lui cu K. nu ar fi avut absolut nimic de suferit în ultimele luni. Venea liniștit, ca în perioada cînd se afla într-o permanentă competiție cu K.; tot liniștit îi asculta explicațiile și își dovedea atașamentul prin cîteva mici observații familiare și colegiale. Un singur lucru îl deruta pe K., deși nu s-ar fi putut i spune că directorul-adjunct îl făcea intenționat: nimic nu-l abătea de la chestiunea în discuție, era pur și simplu disponibil să preia întreaga problemă din tot sufletul; în schimb, în fața acestei pilde de împlinire a datoriei, gîndurile lui K. începeau imediat să zboare în toate părțile și să-l constrîngă să abandoneze toată afacerea, aproape fără să opună rezistență, directorului-adjunct.

La un moment dat situația fusese atît de gravă încît K. de-abia avusese timp să observe că directorul-adjunct se ridicase brusc și se întorsese mut în biroul său. K. nu știa ce se întîmplase, era posibil ca discuția să se fi încheiat normal, dar la fel de posibil era ca directorul-adjunct să fi curmat-o întrucît K. îl ofensase fără să-și dea seama sau spusese o aiureală. Poate pentru directorul-adjunct era acum mai presus de orice îndoială că, fiind preocupat cu alte lucruri, K. nici nu-l mai asculta. Totodată însă era posibil ca acesta să fi luat o decizie ridicolă sau poate chiar directorul-adjunct îl determinase s-o ia și acum se grăbea să treacă la aplicarea ei în detrimentul lui K. De altfel nu se mai revenise asupra chestiunii acesteia; nici K. nu voia s-o amintească, iar di-

214 ♦ *Franz Kafka*

rectorul-adjunct păstra tăcerea; în orice caz nu existau deocamdată urmări vizibile.

Oricum însă incidentul nu-l descurajase pe K. și cum se ivi o ocazie potrivită și el mai prinse ceva puteri, se și înființa la ușa directorului-adjunct gata să intre la acesta sau să-l invite în biroul lui. K. nu mai avea timp să se ascundă de el, asa cum făcuse mai înainte. Nu mai putea spera într-un succes grabnic și hotărîtor care să-l elibereze dintr-o dată de toate grijile și să restabilească de la sine vechile raporturi cu directorul-adjunct. K. înțelegea că nu trebuia să se lase păgubaș, să bată în retragere așa cum poate că i-o impunea situația; în plus exista pericolul să nu mai poată avansa niciodată.

Directorul-adjunct nu trebuia lăsat să creadă că el este terminat, nu trebuia să stea liniștit în biroul său cu această credință, ci trebuia să-și facă griji, să afle ori de cîte ori este posibil că el trăiește și, ca tot ce

e viu, va putea într-o zi să-l surprindă pe directorul-adjunct cu noi disponibilități, oricât de incerte i se păreau acestea în clipa de față. Uneori K. își spunea că prin metoda aceasta nu lupta decât pentru onoarea sa, căci foloase nu putea să tragă din faptul că se opunea mereu directorului-adjunct cu precaritatea sa, că îi întărea acestuia sentimentul puterii și îi dădea posibilitatea să observe atent ca să ia exact măsurile impuse de raporturile actuale. Dar K. nu-și putea schimba deloc comportamentul, rămăsese victima propriilor iluzii; uneori era sigur că se putea măsura chiar atunci, fără griji, cu directorul-adjunct, nu învățase nimic din experiențele cele mai nefericite, iar ceea ce nu-i reușise de zece ori i se părea că va putea izbuti din a unsprezecea încercare, deși toate se derulaseră fără excepție în defavoarea lui. Când, epuizat după o asemenea întâlnire, rămânea scaldat în sudoare și cu capul gol de gânduri, nu mai știa dacă speranța sau disperarea îl împinseseră să meargă la directorul-adjunct; dar data viitoare numai speranța îl făcea să se grăbească spre ușa acestuia.

Așa' era și astăzi. Directorul-adjunct intră imediat și rămase aproape de ușă; potrivit unui obicei mai nou își curăță pince-nez-ul; mai întâi se uită fix la K., apoi, pentru a nu lăsa impresia că se ocupa prea mult de acesta, cercetă întreaga încăpere. Părea că profită de ocazie ca să-și verifice forța de penetrație a privirii. K. îi rezistă, zîmbi chiar puțin și îl invită pe directorul-adjunct să se așeze. El însuși se aruncă

T

FRAGMENTE ♦ 215

în fotoliul său, îl împinse cât putu de aproape de cel în care stătea directorul-adjunct, își luă de îndată de pe birou hîrțile necesare și-și începu raportul. Inițial, directorul-adjunct părea aproape că nu-l ascultă. Placa de pe biroul lui K. era înconjurată de o mică balustradă sculptată.

Biroul era în întregime o operă excepțională, iar balustrada era bine fixată în lemn. Dar directorul-adjunct păru să observe acolo, tocmai atunci, un punct slab și încercă să îndrepte defectul lovind cu arătătorul în balustradă. Atunci K. vru să-și întrerupă raportul, dar directorul-adjunct nu-i permise întrucît, după cum mărturisi, auzea și înțelegea totul exact. Dar în timp ce pe moment K. nu putea să-i smulgă vreo observație la obiect, balustrada părea să necesite măsuri speciale, căci directorul-adjunct își scoase acum briceagul, luă linia lui K., pe care o folosi ca pîrghie, și încercă să ridice balustrada, probabil ca să poată apoi mai ușor s-o înfigă și mai adînc.

În raportul său, K. indusese o propunere cu caracter de noutate absolută și trăgea nădejde că aceasta va avea un efect deosebit asupra directorului-adjunct. Acum, cînd ajunse la această propunere, nu putu face măcar o pauză, într-atît îl captiva propria-i muncă sau, mai curînd, într-atît îi făcea plăcere să constate că mai avea de spus un cuvînt la

' bancă și ideile lui mai aveau forța să-i justifice existența, deși în ultima vreme conștiința însemnătății lui era tot mai puțin prezentă. Poate că tocmai această metodă de apărare era cea mai nimerită nu numai la bancă, dar și la proces; era, poate,

și mult mai bună decât orice altă apărare pe care o plănuia sau chiar o încercase.

Grăbindu-se cu explicațiile, K. nu avea timp să-l abată în mod expres pe directorul-adjunct de la îndeletnicirea acestuia cu balustrada. În timpul lecturii raportului trecu însă de două-trei ori cu mîna liberă peste balustradă. Încerca astfel, aproape involuntar, să-l liniștească pe directorul-adjunct și să-i arate că balustrada nu avea nici un defect; chiar dacă exista vreunul, pentru moment era mai important și chiar mai cuviincios să-l asculte pe K. decât să se ocupe de restaurarea balustradei. Dar, așa cum se întîmplă adesea cu oame-

ni nii vioi dar activi numai din punct de vedere intelectual, directorul-adjunct se abandonase plin de zel acestei îndeletniciri meșteșugărești. O parte a balustradei era deja ridicată

216 ♦ *Franz Kafka*

și acum se punea problema reintroducerii colonetelor în găurile corespunzătoare. Or acest lucru era mai dificil decât tot ce făcuse pînă atunci. Directorul-adjunct trebui să se ridice în picioare, căutînd să apese cu amîndouă mîinile balustrada în placă. În ciuda tuturor eforturilor nu reuși. În timpul lecturii — pe care de altfel o întrerupea frecvent pentru a vorbi liber — K. observase doar vag că directorul-adjunct se sculase. Cu toate că nu slăbise niciodată complet din vedere ocupația secundară a directorului-adjunct, K. presu-pusese totuși că mișcarea acestuia era pricinuită de expunerea sa; se ridică, așadar, și el și, ținîndu-si degetul sub o cifră, îi întinse directorului-adjunct o hîrtie. Între timp

acesta înțelesese însă că nu era suficient să apese cu mâinile și, hotărît, se propti în balustradă, cu toată greutatea corpului. Ce-i drept, acum reuși: colonetele intrară scîrțîind în găuri, dar în grabă una se frînse și fragila stinghie de deasupra se rupse în două. — Prost lemn! exclamă directorul-adjunct și se depărta supărat de birou.

T

CASA

Fără a fi avut mai întîi o anumită intenție, K. încercase cu diferite prilejuri să afle unde-și avea sediul instanța unde se produsese primul denunț în cazul său. îl află fără greutate, căci atît Titorelli cît și Wolfhart îi spuseră chiar de la prima întrebare numărul exact al casei. Afîșînd un zîmbet pe care-l avea totdeauna pregătit pentru planurile secrete care nu fuseseră supuse avizului său, Titorelli își completă ulterior informația arătînd că această instanță nu avea nici cea mai mică însemnătate; ea comunicase numai ceea ce fusese autorizată să transmită; în fine, nu era decît organul cel mai mărunț al marii autorități acuzatoare înseși, iar aceasta era, oricum, inaccesibilă pîrîților. Deci, dacă dorea ceva de la autoritatea acuzatoare — firește, totdeauna există multe dorințe, dar nu totdeauna este înțelept să le exprimi —, atunci trebuia să se adreseze instanței inferioare amintite, deși nici așa nu va pătrunde pînă la autoritatea acuzatoare propriu-zisă și nici dorința sa nu va ajunge vreodată să fie cunoscută de aceasta.

K. se familiarizase deja cu firea pictorului; de aceea nu i se împotrivi, dar nici nu mai ceru alte informații, ci dădu din cap și luă la cunoștință cele spuse. Ca de mai multe ori în ultima vreme i se păru'că Titorelli ținea atît de tare să-l agaseze încît îl înlocuia cu succes pe avocat. Deosebirea era că pe Titorelli nu-l abandonase și, cînd i-ar fi convenit, s-ar fi putut dezbăra de el fără multă vorbă; în plus Titorelli avea mima deschisă și era vorbăreț, chiar dacă o dată cu trecerea timpului se dovedea tot mai puțin comunicativ; în fine, și K. putea la rîndul lui să-l agaseze foarte bine pe Titorelli.

Și în privința aceasta chiar așa făcea: de multe ori vorbea despre casa aceea ca și cum i-ar fi ascuns ceva lui Titorelli, ca și cum ar fi stabilit legături cu acea instanță, dar n-ar fi ajuns încă în stadiul de a le putea face cunoscute fără a se expune unor riscuri. Dar cînd Titorelli încerca să-l determine să-i ofere amănunte, K. schimba brusc subiectul și multă vreme nu mai vorbea despre casa aceea. îi făceau plăcere asemenea

218 ♦ *Franz Kafka*

T

mici succese și credea că acum îi înțelegea deja mult mai bine pe oamenii din mediul justiției, că putea să se joace cu ei; aproape că intrase el însuși în rîndul lor și dobîndise cel puțin pe moment o imagine de ansamblu mai bună, aceeași imagine care întrucîtva le facilita acestora accesul pe prima treaptă a justiției și le permitea să rămînă acolo. Ce s-ar întîmpla dacă pînă la urmă el și-ar pierde poziția aceasta inferioară ? Acolo mai era o posibilitate de salvare: trebuia doar să se strecoare printre acești oameni. Dacă nu-l putuseră ajuta la proces din cauza neînsemnătății lor sau din alte motive, puteau măcar să-l accepte în rîndul lor și să-l ascundă, ba chiar, dacă el făcea totul suficient de chibzuit și discret, nici nu se puteau opune să-l slujească în acest mod'; mai cu seamă Titorelli nu i se putea împotrivi, căci acum K. devenise totuși apropiatul și binefăcătorul pictorului.

Cu astfel de speranțe sau cu unele asemănătoare K. nu se nutrea zilnic. în general își păstra discernămîntul și evita să ignore sau să omită o dificultate, dar cîteodată — mai ales seara, cînd era complet epuizat după orele petrecute la bancă — își găsea o consolare în cele mai mărunte și, în plus, mai echivoce întîmplări ale zilei.

De obicei se întindea pe canapeaua din birou fiindcă nu mai putea părăsi biroul fără a-și reveni o oră pe canapea. Atunci în gînd i se însăila constatare după constatare. El nu se limita strict la oamenii aflați în legătură cu justiția; aici, pe jumătate treaz fiind, toți se amestecau; atunci uita de uriașa muncă a justiției, i se părea că este unicul acuzat și toți ceilalți, funcționari și juriști, mergeau de-a valma pe coridoarele unui tribunal; chiar și cei mai tîmpi își puseseră bărbia în piept, cu buzele răsfrînte, și aveau privirea fixă ca semn al unei meditații pline de răspondere.

Apoi intrau mereu, într-un grup compact, chiriașii doamnei Grubach; ședeau laolaltă, alăturându-și capetele și deschizându-și gurile ca un cor al acuzării. Printre ei erau mulți necunoscuți, deoarece de o bună perioadă pe K. nu-l mai interesa cîtuși de puțin ceea ce se întîmpla la pensiune. Dar din cauza atîtor necunoscuți, K., indispus, pregeta să se apropie de grup. Uneori însă, cînd o căuta pe domnișoara Burstner, trebuia să facă ceva: arunca, de pildă, o privire grăbită grupului și deodată îl întîmpinau sticlind doi ochi complet străini care-l opreau locului. Pe domnișoara Burstner

FRAGMENTE ♦ 219

n-o mai găsea; mai tîrziu însă, cînd, pentru a evita orice eroare, o căuta din nou, o găsea tocmai în mijlocul grupului, cuprinzîndu-i cu brațele pe doi domni care-i stăteau alături. Mai ales pentru că nu era ceva nou, o asemenea imagine îl tulbura extrem de puțin în raport cu amintirea de neuitat a unei fotografii făcute' pe plajă și pe care o văzuse odată în camera domnișoarei Burstner. Oricum, această imagine îl îndepărta pe K. de grup; chiar dacă mai revenea de cîteva ori, străbătea în grabă, cu pași mari, clădirea tribunalului în lung și-n lat.

Permanent știa foarte bine rostul tuturor încăperilor, iar coridoarele părăsite, pe care nu avusese cum să le vadă niciodată aievea, i se păreau familiare ca și cînd ar fi aparținut dintotdeauna propriei sale locuințe. Amănuntele i se întipăreau în creier mereu, cu cea mai dureroasă claritate: de pildă, un străin se plimba printr-o sală de așteptare; era îmbrăcat ca un toreador, talia îi era parcă tăiată cu cuțitul, vesta foarte scurtă și dantelele gălbui, cu fire groase, îi dădeau un aer rigid. Fără a-și întrerupe vreo clipă plimbarea, omul acesta se lăsa privit cu uimire, neîncetat, de către K. Acesta se furișa aplecat în jurul străinului și-l privea cu ochii oboșiți și holbați. K. știa toate desenele dantelelor, toate imperfecțiunile franjurilor, toate curbele vestei și totuși nu se mai sătura să se uite. Sau mai degrabă se săturase demult să mai privească, sau, mai exact, nu vrusese niciodată să-l vadă, dar toreadorul nu-i dăduse pace.

„Ce mascaradă ne oferă străinătatea”, gîndi K. și-și holbă și mai tare ochii. Iar imaginea acestui om îl urmărea pînă cînd, răsucindu-se pe canapea, își îngropa fața în pielea acesteia.

T

CĂLĂTORIA LA MAMA

Dintr-o dată, la masa de prînz, lui K. îi veni în minte să-și viziteze mama. Primăvara era pe sfîrșite și, o dată cu ea, se încheia al treilea an de cînd nu-și mai văzuse mama. îl rugase atunci să-i facă o vizită de ziua lui de naștere; în ciuda unor impedimente el cedase acestei rugămînți și chiar îi promisese mamei că aveau să petreacă împreună fiecare aniversare. Deja de două ori nu-și ținuse promisiunea. Dar acum nu mai voia să-și aștepte aniversarea, deși pînă atunci nu mai erau decît paisprezece zile; voia să plece' imediat.

Își spuse, ce-i drept, că nu exista nici un motiv special să plece tocmai acum; dimpotrivă, veștile care-i parvneau regulat, la fiecare două luni, de la vărul său care se ocupa cu negustoria în orașelul acela și administra banii pe care K. îi trimitea pentru mama sa, veștile deci erau mai liniștitoare ca oricînd. Ce-i drept, pe mama o lăsase lumina ochilor, dar după consultul medicilor, K. se aștepta de ani de zile la acest lucru. În schimb, starea ei generală se ameliorase, diversele neajunsuri ale bătrîneții în loc să se amplifice se diminuaseră sau, oricum, ea le acuza mai puțin. După opinia vărului, acest fenomen era determinat, poate, de faptul că devenise peste măsură de evlavioasă în ultimii ani — încă de la ultima vizită K. remarcase, aproape cu dezgust, ușoare semne în acest sens. Într-o scrisoare vărul înfățișase foarte plastic cum bătrîna, care mai înainte de-abia se țira, pășea acum fără probleme la brațul lui cînd o însoțea duminica' la biserică. În plus, asemenea vești erau demne de crezare, căci în mod obișnuit vărul lui era fricos, iar în scrisorile sale avea tendința să exagereze mai curînd răul decît binele. Dar oricum ar fi fost, K. se hotărîse acum să plece; printre alte lucruri neplăcute constatase mai nou că avea o anumită sensibilitate, o înclinație aproape fără temei de a ceda propriilor dorințe. Ei bine, în cazul de față, acest defect slujea măcar unui scop nobil!

Se duse la fereastră să-și adune puțin gîndurile și ceru ca masa să fie strînsă de îndată. Apoi îl trimise pe servitor la

FRAGMENTE ♦ 221

doamna Grubach s-o anunțe că domnul procurist pleacă și să-i aducă apoi valijoara în care doamna Grubach pusese ce credea de cuviință.

Apoi îi dădu domnului Kuhne câteva însărcinări de afaceri pentru perioada în care va fi absent, dar de data aceasta îl necăji doar vag faptul că domnul Kuhne primi însărcinările cu o impolitețe care devenise deja obicei, întorcându-și lateral fața, ca și cum ar ști foarte precis ce avea de făcut și ar suporta această comunicare a sarcinilor numai ca pe o ceremonie.

În fine, K. se duse la director. Când îi solicită acestuia un concediu de două zile întrucât trebuia să meargă la mama sa, directorul îl întrebă firește dacă mama îi era cumva bolnavă.

— Nu, spuse K. fără altă explicație.

Stătea în picioare în mijlocul camerei, cu mâinile la spate. Se gândi încruntându-se: Nu se grăbise oare cu pregătirile pentru călătorie? Nu era mai bine să rămână aici? Ce căuta acolo? Pleca oare din sentimentalism? Poate din sentimentalism rata aici ceva important, ocazia unei intervenții care s-ar putea produce și acum, în fiecare zi, în fiecare' ceas, după ce procesul stagnase aparent săptămîni de-a rîndul și aproape că nici o înștiințare certă nu ajunsese pînă la K.?'

În plus, n-ar mai speria-o nici pe bătrîna, lucru pe care firește că nu intenționa să-l facă, dar care se putea întîmpla foarte ușor, împotriva voinței lui, căci acum multe se întîmplau împotriva voinței lui. Iar mama nici nu-și exprimase dorința să-l vadă. Înainte vreme se repetaseră regulat în scrisorile vărului chemările insistente ale mamei; acum, și chiar de mai mult timp încoace, nici vorbă despre așa ceva. Așadar, nu din cauza mamei pleca; acest lucru era clar.

Dacă pleca însă cu vreo speranță în ceea ce-l privea, era complet nebun, iar acolo, în disperarea finală își va primi răsplata nebuniei. Dar ca și cum toate îndoielile acestea n-ar fi fost ale lui, ci ca și cum alții ar fi căutat să i le vîre în cap, rămase, dezmeticindu-se doar aparent, la decizia de a pleca.

În timpul acesta directorul se aplecase peste un ziar în mod întîmplător sau, ceea ce era mai probabil, dintr-o considerație deosebită față de K.; acum abia, directorul își ridică privirea și, sculîndu-se în picioare, îi întinse mîna; la urmă, fără a mai pune vreo întrebare, îi ură drum bun.

222 ♦ *Franz Kafka*

Mergînd de colo-colo, K. îl mai așteptă în birou pe servitor, îl respinse aproape mut pe directorul-adjunct care intră de mai multe ori să se intereseze de motivul călătoriei lui K., și cînd primi în sfîrșit valijoara, se grăbi imediat să coboare la trăsura deja reținută. Nu terminase de coborît cînd, în ultimul moment, apărî în capătul de sus al scării funcționarul Kullich ținînd în mîna o scrisoare începută, pentru care voia evident să obțină de la K. o indicație. K. îi făcu un semn de refuz cu mîna, dar tont cum era, acest om blond cu capul mare nu înțelese refuzul și goni după K., fluturînd hîrtia și executînd niște sărituri care i-ar fi putut fi fatale. K. era atît de exasperatîncît, atunci cînd Kullich îl ajunse din urmă pe scara exterioară, îi luă scrisoarea din mîna și o făcu bucăți. Apoi, cînd K. se răsuci în trăsură, îl văzu pe Kullich, care probabil că nu-și înțelegea deloc greșeala, stînd în același loc și privind în urma trăsurii, în vreme ce lîngă el portarul își trase chipiul peste ochi.

Așadar, K. era totuși unul dintre cei mai înalți funcționari ai băncii; dacă el ar tăgădui acest lucru, portarul l-ar contrazice. Iar mama, în ciuda tuturor evenimentelor, îl considera chiar directorul băncii și își păstra convingerea aceasta de ani de zile. După părerea ei, K. nu se putea prăbuși, oricîte prejudicii i se aduseseră prestigiului său. Poate era un semn bun în faptul că tocmai înaintea plecării se convinsese că mai era în stare să smulgă o scrisoare din mîna unui funcționar care avea chiar legături cu tribunalul și apoi să rupă scrisoarea fără nici o scuză. Numai ceea ce i-ar fi făcut cea mai mare plăcere nu putuse să facă: să-i dea lui Kullich doi pumni zdraveni în obrajii rotunzi și palizi.

RAO INTERNATIONAL PUBLISHING™ COMPANY S.A.

Seria „Opere XX”

Roger Martin du GARD Antoine de SAINT-EXUPERY Albert CAMUS

Albert CAMUS

Andr̄ MALRAUX Andr̄ MALRAUX Andr̄ MALRAUX Andr̄ MALRAUX Franz KAFKA

Familia Thibault (3 voi.) Citadela

Străinul, Ciurma, Căderea, Exilul și împărăția

Fața și reversul, Nunta, Mitul lui Sisif, Omul revoltat, Vara

Condiția umană

Speranța

Antimemorii I— Oglinda limburilor

Antimemorii II— Frînghia și șoarecii

Procesul

Succese Internationale de ultimă oră

P.D. JAMES Robert TINE Paul ERDMAN Louis BOZON Victor OSTROVSKY William DIEHL John SAUL Joseph AMIEL Colin FORBES Simon WIESENTHAL Colin FORBES John GRISHAM Alistair MACLEAN Alistair MACLEAN Gerard MAJAX Marcia MULLER Mano PUZO Herman WEISS Jeffrey ARCHER

John SAUL Ridley PEARSON A.E. van VOGT Andrei AMALRIK John GRISHAM

Gustul morții
Pururea tână
Filiera elvețiană
Femeia vieții mele—Mariene
Leul din Iudeea
Ființa răului
Umbră
Dovada
Operațiunea „ Shockwave”
Calea speranței
Crucea de foc
Firma
Operațiunea Seawitch
Teroare la Amsterdam
Magicienii
Trofee și lucruri moarte
Arena sumbră
Operațiunea Jessica
Nici un ban în plus, nici un ban în minus
Protectorul
Prăbușirea
Imperiul marelui judecător
Rasputin
Cazul Pelican

Robert GUILLAIN Lawrence SANDERS John GRISHAM Marcia MULLER A.E.vanVOGT TedALLBEURY P.D. JAMES
Laura HASTINGS Lawrence SANDERS Jeffrey ARCHER Paul ERDMAN Colin FORBES P.D. JAMES
AnthonyMANCINI A.E.vanVOGT James WHITAKER Joseph WAMBAUGH Joseph WAMBAUGH John GRISHAM John
SAUL P.D. JAMES Jeffrey ARCHER Julie GARWOOD ' James BlairLOVELL Nelson DeMILLE

Sorge
Secretul lui McNally
...Și vreme e ca să ucizi
Lupul din umbră
Destinația Univers
Arată-mi un erou
Planuri și dorințe
Secretul șoimului
Reversul medaliei
O chestiune de onoare
Ultimele zile ale Americii
Cacealmaua
Moartea unui expert
Nașa
Cartea lui van Vogt
Diana vs. Charles
Noaptea fugarului
Execuția
Clientul
Creatura
O moarte ciudată
Primul între egali
Johanna
Anastasia
Coasta de aur

Cheryl BIGGS Jaymi CRISTOL Unda GUSS Susan KYLE Laura JORDAN

Colecția „LoveStory”

Tradiții de familie Trei dorințe Anotimpuri Escapada Trandafiri In zori

O 1 APR 2004 * 2 APR 2004) APR 2004

15. Juni 200< 5CT

Juli 2004

*«.*****

a m

W'2

Pentru a obține oricare din aceste cărți trimiteți comanda dumneavoastră pe adresa București CP. 37-198. Comandînd

— **1 carte** beneficiați de gratuitatea transportului

— **2 cărți** beneficiați de 10 % reducere și de gratuitatea transportului

— **de la 3 cărți** în sus beneficiați de 15 % reducere și de gratuitatea transportului, devenind membru al Clubului Cărții RAO,

primul Club al Cărții din România.